

אלע וועדק פון שלום-עליכם

פון פסח ביז פסח

Digitized by the Internet Archive
in 2026

אלע ווערק פון שלום-עליכם

פון פסח ביז פסח

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו יארק, 1917

פון פסח ביז פסח

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אינה אלט

7		שיר-השירים
75		דער מלך מיט דער מלכה
89		בערעלע
107		דרוי לוחות
121		לאטקעס של חנוכה
137		קאנקורענצען
151		אפיקומן
173		דוד מלך ישראל
185		וואס איז חנוכה?
209		פורים
221		ארבע כוסות
243		איבער א היטעל

מחברת רבקה
בית המדרש
ליל 10/11/1907

שיר-השירים

ש יוגענד-ראַמאָן
(אין פיער טייל).

געשריבען אין יאָהרען 1911 — 1909

שיר-השירים

א יונגער-ראָמאַן.

ערשטער טייל.

ב ו ז י.

א.

בוזי איז א נאָמען, פערצויגען פון אסתר ליבע: ליבוזי — בוזי.
זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָהר, און אפשר מיט צוויי, און ביידע
אינאיינעם זענען מיר נישט אַלט קיין צוואנציג יאָהר. היינט זעצט
איך אַוועק, זייט מוחל, און רעכענט אויס, וויפיעל בין איך אַלט
און וויפיעל זי? נאָר דאָס, מיין איך, איז נישט וויכטיג. איך
וועל איך בעסער דערצעהלען איהר ביאָגראַפיע אין קורצען.

מיין עלטערער ברודער בעני איז געזעסען אין א דאָרף, געהאַל-
טען א מיהל, געקאָנט שיסען פון א ביקס, פאָהרען רייטענדיג אויף
א פערד און שווימען ווי א מזיק. איינמאָל זומער האָט ער זיך גע-
באָרען אין טייך און איז דערטרונקען געוואָרען. אויף איהם איז
געזאָגט געוואָרען דער פסוק: „אַלע גוטע שווימער ווערען דער-
טרונקען“. נאָך איהם איז געבליבען א מיהל, צוויי פערדלעך, א
יונגע אַלמנה מיט איין קינד. די מיהל האָט מען אָפּגעלאָזט, די
פערדלעך האָט מען פערקויפט, די יונגע אַלמנה האָט חתונה גע-

ד.

געקומען דער ליעבער גוטער יום-טוב פסח.

מע האָט אונז ביידען אויסגעקליידט אויף יום-טוב בגדי-מלכות.
אַלץ, וואָס אויף אונז איז געווען, האָט געגלאַנצט, געשיינט און
געקנאָקט. איך קוק אויף בויז'ן און איך דערמאָן מיך אין דעם
שיר-השירים, וואָס איך האָב געלערענט פאַר פסח מיט'ן רבי'ן
אין חדר. אַ פסוק נאָך אַ פסוק: „ה נ כ י פ ה ר ע י ת י —
שען ביזט דו, מיין חבר'טע, שען ביזט דו ביז גאָר. אויגעלעך ווי טייר
בעלעך, הערעלעך ווי ציעגעלעך, גליטשען זיך אַראָפּ אַ באַרג.
צויהנדעלעך — ווייסע שעפעלעך, פון טיך אַרויס, איינס און
איינס, איין מאַמע האָט זיי געהאַט. רויטע שנרעלעך — דיינע
ליפעלעך, אז דו רעדסט, איז צוקער-זיס“.

זאָגט מיר, איך בעט איך, פאַר וואָס אז מע קוקט אויף בויז'ן,
מוז מען זיך דערמאָנען אין דעם שיר-השירים? פאַר וואָס אז מע
לערענט שיר-השירים, קומט אויף די געדאַנקען בויז?

ה.

אַ זעלטענער ערב-פסח. אַ ליכטיגער טאָג. אַ וואַרעמער איין-
דרויסען.

— געהען מיר?

אזוי זאָגט צו מיר בויז, און איך פיהל, אז איך ברען. די
מאָמע האָט אונז ניט געזשאַלעוועט קיין נים. פולע קעשענעס מיט
נים. זי האָט אָבער גענומען ביי אונז דאָס וואָרט, אז מיר זאָלען
איצט, פאַר'ן סדר, נישט דערוועגען זיך די נים צו קנאָקען. שפיע-
לען זיך אין נים — וויפיעל דאָס האַרץ גלוסט. מיר לאָזען זיך
געהן. די נים לאָזען זיך הערען. אין דרויסען איז גוט. אין דרוי-
סען איז וואויל. די זון האַלט שוין ווייט אין הימעל, קוקט שוין
אַראָפּ אויף יענער זייט שטאָדט. ס'איז ברייט און גראַס און ווייך

האט און איז אוועקגעפאָהרען ערגיץ ווייט, און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז.
דאָס איז געווען בוזי.

ב.

אז דער טאטע האָט לייעב בוזי'ן, ווי איין אייגען קינד, און אז די מאמע ציטערט איבער איהר, ווי איבער אַ בת־יחידה — דאָס איז גרינג צו פערשטעהן. זיי האָבען געפונען אין איהר אַ טרייסט נאָך דעם גרויסען בראָך. אָכער איך? פאַר וואָס אז איך קום פון חדר און טרעה נישט בוזי'ן, קריכט מיר נישט דאָס עסען אין האַלז אַריין? און אז בוזי איז געקומען, ווערד ליכטיג אין אַלע ווינקעלעך? און אז בוזי רעדט צו מיר, לאָז איך אַראָפּ די אויגען?
און אז בוזי לאַכט פון מיר, וויין איך?
און אז בוזי...

ג.

איך האָב לאַנג אַרויסגעקוקט אויף דעם לייעבען גוטען יום־טוב פסח. דעמאָלט וועל איך זיין פריי. איך וועל שפיעלען מיט בוזי'ן אין נים, אַרומלויפֿען אין דרויסען, געהן באַרג־אַראָפּ צום טיך. דאָרט וועל איך איהר ווייזען, ווי מע לאָזט קאטשקעלעך אויפ'ן וואַסער. אז איך זאָג איהר, גלויבט זי מיר נישט. זי לאַכט. בכלל, גלויבט מיר בוזי נישט פון דאנען אַהין. דאָס הייסט, זאָגען זאָגט זי מיר גאָרנישט נים, נאָר זי לאַכט. און איך האָב פיינט, אז מע לאַכט פון מיר. בוזי גלויבט נישט, אז איך קאָן זיך אַרויפֿדראַפֿען אויפ'ן העכסטען בויס (איך זאָל נאָר וועלען!). בוזי גלויבט נישט, אז איך קאָן שיסען (איך זאָל נאָר האָבען מיט וואָס!). לאָז נאָר קומען פסח, דער לייעבער גוטער פסח, ווען מע קאָן שוין זיין אין דרויסען, אויף דער פרייער לופט, נישט פאַר טאַטע־מאַמע אין די אוי־גען, — וועל איך איהר בעווייזען אַזעלכע קונצען, אז זי וועט אַרויס פון די כלים!

איך געה, די הענד אין די קעשענעס, טרייסעל מיט די נים.
 די נים קלינגען. בווי געהט מיט מיר טריט ביי טריט. איך קאן
 נישט געהן פאוואָלי, עס טראָגט מיך אין דער לופטען. מיר ווילט
 זיך פליהען, שוועבען, טראָגען זיך ווי איין אַדלער. איך לאָז מיך
 לויפען. בווי לויפט מיט מיר. איך שפּרינג אויף די צענויפגעלעגט
 טע קלעצער, פון איין קלאַץ אויפ'ן אנדערען. בווי שפּרינגט מיט
 מיר. איך אַרויף, זי אַרויף. איך אַראָפּ, זי אַראָפּ. ווער וועט זיך
 פריהער איינמיעדען? איך האָב געטראָפּען.

— ביז וואָנען איז דער שיעור?

אזוי זאָגט צו מיר בווי. און איך ענטפער איהר מיט'ן לשון
 פון שיר-השירים:

— ע ד ש י פ ו ח ה י ו ם — ביז עס וועט אַ בלאָז טהון
 דער טאָג, ו נ ס ו ה צ ל ל י ם — און עס וועלען אַנטלויפען די
 שאַמעס — באַ-באָ-באָ! דו האָסט זיך איינגעמיערט, און איך
 נישט!

ז.

איך פיהל מיך גליקליך, וואָס בווי קאן נישט דאָס, וואָס איך.
 און אין דער זעלבער צייט האָב איך אויף איהר רחמנות. עס טהוט
 מיר וועה דאָס האַרץ. עס דאָכט זיך מיר, אַז זי איז פערזאָרגט.
 בווי האָט שוין אזאַ טבע: פרעהליך-פרעהליך — פלוצים זאָל זי
 זיך אוועקזעצען אין אַ ווינקעלע און וויינען שטילערהייד. וויפיעל
 די מאַמע זאָל זי דעמאָלט נישט טרייסטען, וויפיעל דער טאטע זאָל
 זי דעמאָלט נישט קושען — עס העלפט קיין זאך נישט. בווי מוז
 זיך אויסוויינען. נאָך וועמען? נאָכ'ן טאטען, וואָס איז אזוי פריה
 געשטאָרבען? צי נאָך דער מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט,
 אוועקגעפאָהרען און פערגעסען דעם זייגעזונד? אַך, איהר מאַמע,
 איהר מאַמע! אַז מע דערמאָנט איהר די מאַמע, ווערט זי אַלערליי
 קאָלירען. זי האַלט נישט פון איהר מאַמע. זי רעדט נישט קיין

און פריי ארום און ארום. ערטערווייז שלאָנט זיך דורך פון באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, א גרעזעלע אַ גרינס, אַ פריש, אַ צאָ-פעלדיגס. מיט אַ קוויטש און מיט אַ צווייץ פליהט דורך איבער אונזערע קעפּ אַ גלייך שנירעל פון קליינע שוועלכעלעך, און וויעדער דערמאָן איך מיך אין דעם שיר-השירים פון חדר: „ה נ צ נ י ם — די שפּראַצונגען האָבען זיך שוין בעוויזען אויף דער ערד, די צייט פון דעם סאָלאָוויטשיק איז געקומען, און אַ קול פונ'ם ערשטען זומער-פויגעל האָט זיך געלאָזט הערען אין אונזער לאַנד.“ איך פיהל מיך מאָדנע גרינג. עס דאָכט זיך מיר, אז איך האָב פליעג-לען: אַט הויב איך מיך אויף און פליה.

ו.

פון שטאָרט לאָזט זיך הערען אַ מאָדנער הילף. עס רוישט. עס קאָכט. עס זיגט. ס'איז ערב-פסח! אַ זעלטענער ערב פסח. אַ ליכטיגער טאָג. אַ וואַרעמער אין-דרויסען.

אין מיינע אויגען בעקומט אין דער מינוט די גאָנצע וועלט גאָר איין אנדער פנים. אונזער הויף איז אַ שלאָס. אונזער שטוב איז אַ פאלאץ. איך בין אַ פריינץ. בוזי איז אַ פרינצעסין. די קלעצער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפען ביי דער שטוב, זענען טענענ-בוימער און בוקסענבוימער, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים. די קאץ, וואָס ליגט ביי דער טהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זון, איז פון די פעלד-אינדען, פון די א י ל ו ת - ה ש ד ה, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים. דער באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל — דאָס איז דער ל ב נ ו ן, וואָס ווערט דערמאָנט אין שיר-השירים. די ווייבלעך און מיידלעך, וואָס שמעמען אין דרויסען און וואַשען און פרעסען און כשר'ען אויף פסח — דאָס זענען די טעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים. אלעס, אלעס איז פון שיר-השירים.

— קבלה, נארעלע, איז אזא זאך, וואָס קומט צונימץ. מיט
קבלה קאָן איך מאַכען אזוי, אז איך זאָל דיר זעהן, און דו מיר
נישט. מיט קבלה קאָן איך צאָפען וויין פון אַ שטיין און גאָלד פון
דער וואַנט. מיט קבלה קאָן איך מאַכען אזוי, אז מיר ביידע, אזוי
ווי מיר זיצען אָטאַ, זאָלען מיר זיך אויפהויבען ביז צו דער חמארע,
און נאָך העכער פון דער חמארע!...

ט.

אויפהויבען זיך אין דער הויך מיט בוי'ן דורך קבלה ביז דער
חמארע, און נאָך העכער פון דער חמארע, און אוועקפליהען מיט
איהר ווייט-ווייט, אויף יענער זייט אוקינוס, — דאָס איז געווען
איינער פון מיינע בעסטע חלומות. דאָרט, אויף יענער זייט
אוקינוס, הויבט זיך דאָך אַן דאָס לאַנד פון די קארליקעס, וואָס
קומען אַרויס פון די גבורים פון דוד המלך'ס צייטען. די קארלי-
קעס זענען דאָך בטבע זעהר גוטע מענשעלעך. לעבען — לעבען
זיי נאָר פון צוקערקעס מיט מאַנדעל-מילך, שפיעלען גאַנצע טעג
אויף קליינע פייפּעלעך און טאַנצען אלע אינאיינעם אַ „קאָראָהאָד“,
האַבען קיין מורא נישט פאַר קיין זאך און האָבען ליעב געסט.
פון אונז אז עס קומט עמיצער צו פאָהרען, געבען זיי איהם עסען
און טרינקען, שענקען איהם די טהייערסטע קליידער מיט אָהן אַ
שיעור זילבערנע און גאָלדענע כלים, און פאר'ן אוועקפאָהרען שמור
פען זיי איהם אַן פולע קעשענעס מיט דימענטען און מיט בריי-
ליאַנטען, וואָס וואַלגערען זיך ביי זיי, ווי, למשל, ביי אונז מיסט
אויף דער גאָס.

— ווי מיסט אויף דער גאָס? נו?

אזוי האָט מיר אַ מאָל אַ זאָג געטהאָן בוזי, אז איך האָב איהר
דערצעהלט פון די קארליקעס.

— דו גלויבסט נישט?

— און דו גלויבסט?

שלעכט וואָרט אויף דער מאַמע, נאָר זי האַלט נישט פון איהר. איך ווײס דאָס פאַר געוויס. איך קאָן נישט לײדען, אז בױז זיצט פערזאָרגט. איך זען מיך אַוועק געבען איהר אויף די קלעצער און וויל איהר צעשלאַגען די געדאַנקען.

ח.

איך האַלט די הענד אין די קעשענעס. קלינג מיט די נים און זאָג צו איהר:

— טרעף, וואָס איך קאָן טהון, אז איך וויל?
 — וואָס קאָנסט דו טהון?
 — אז איך וויל, געהען איבער אַלע דינע נים צו מיר.
 — וועסט זיי ביי מיר אָפגעווינען?
 — ניין. מיר וועלען אַפילו נישט אָנהויבען שפּיעלען.
 — וואָס-זשע, וועסט זיי ביי מיר אַוועקנעמען מיט געוואָלד?
 — ניין. זיי געהען אַליין אַריבער צו מיר.
 זי הויבט אויף איהרע שענע אויגען אויף מיר. איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען.

איך זאָג צו איהר:

— דו מיינסט, אַפנים, אז איך טרייב קאַטאַוועס? איך האָב, נאַרעלע, אַזא שפּרוך... איך זאָג אַ פּסוק...

זי עפּענט אויף די אויגען נאָך שטאַרקער. איך פיהל מיך גרויס. איך געב איהר צו פערשטעהן, ווי אַ גרויסער, ווי אַ העלד:

— מיר, יונגלעך, קאָנען אַלסדינג. ביי אונז אין חדר איז דאָ אַ חבּר, שייקע דער בלינדער רופט מען איהם (ער איז אַ בלינדער אויף איין אויג), ווייסט ער אַלסדינג. ס'איז גאָר נישטאָ אַזא זאָך אויף דער וועלט, וואָס שייקע זאָל נישט וויסען. אַפילו קבלה ווייסט דו, וואָס הייסט קבלה?

ניין. פון וואָנען זאָל זי וויסען? איך פיהל מיך אויפ'ן זיעכע-טען הימעל, וואָס איך קאָן איהר געבען אַ לעקציע וועגען קבלה.

מיר אויס, אז די זון איז פלוצים פערפאלען געוואָרען. אויס זון.
 אויס מאָג. איך האָב מורא, אז איך האָב אַ ביסעל איבערגעחאַפּט
 די מאָס. איך האָב נישט בעדאַרפט אָנריהרען איהר וועהטיג —
 די מאַמע איהרע. איך האָב חרטה אויף דער מעשה. מע דאַרף
 עס פערגלעטען. מע דאַרף זיך מיט איהר איבערבעטען. איך רוק
 מיך צו צו איהר. זי קעהרט זיך אָפּ פון מיר. איך וויל זי נעמען
 ביי דער האַנד. איך וויל איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שיר
 השירים: "ש ו ב י, ש ו ב י, ה ש ו ל מ י ת — קעהר זיך
 אום צו מיר, בווי!..." פלוצים הערט זיך אַ קול פון שטוב אַרויס:
 — שימעק! שימעק?

שימעק — דאָס בין איך. דאָס רופט מיך מיין מאַמע, איך
 זאָל געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אַריין.

יא.

דאָס געהן מיט'ן טאַטען אין שוהל אַריין ערב־פסח דאוונען —
 וואָס קאָן שוין זיין אַ גרעסערער פערגעניגען? וואָס איז ווערט
 דאָס אַליין, וואָס מען איז אָנגעהאָן פון קאַפּ ביז פוס שפּאַגעל־
 ני, און ס'איז דאָ מיט וואָס צו בעווייזען זיך פאַר די חברים?
 היינט דאָס דאוונען? דער ערשטער יום־טוב־דיגער מעריב? דער
 ערשטער יום־טוב־דיגער ברכו? אַך! וויפיעל תענוגים דער גוטער
 גאָט האָט אָנגעגרייט פון אידישע קינדערס וועגען!

— שימעק! שימעק?

די מאַמע מיינע האָט קיין צייט נישט. "איך וועל געהן, איך
 וועל באַלד געהן, אַטאָ געה איך! איך וויל נאָר זאָגען בווי'ן צוויי
 ווערטער. מעהר נישט ווי צוויי ווערטער..."

און איך זאָג איהר צוויי ווערטער. איך בין זיך מודה פאַר
 איהר, אז דאָס, וואָס איך האָב איהר אָט ערשט געזאָגט, איז נישט
 אמת. מאַכען מיט קבלה אזוי, אז יענער זאָל פליהען — דאָס קאָן
 מען נישט. אַליין — יא, איך אַליין זאָל פליהען — דאָס קאָן איך.

— פאר וואָס נישט?

— וואו האָסט דו דאָס געהערט?

— וואָס הייסט, וואו? אין חדר.

— אַך! אין חדר?...

נידעריגער, נידעריגער לאָזט זיך אַראָפּ די זון און בעמאַרנט
דעם הימעל מיט אַ רויטען פאַס פון גין-גאָלד. דאָס גאָלד שיינט
אַפּ אין בוי'ס אויגען. זיי באַדען זיך אין גאָלד!

י.

מיר ווילט זיך זעהר, אַז בוי זאָל נתפעל ווערען פון שייקעס
מעטאָדע און פון די קונצען, וואָס איך קאָן מאַכען מיט קבלה.
בוי אָבער הויבט נישט אָן נתפעל צו ווערען. אדרבה, עס ווייזט
זיך מיר אויס, אַז זי לאַכט. וואָס דען בעווייזט זי מיר אַלע איהרע
פערעלדיגע צייהנדלעך? עס הויבט מיך אָן פערדריסען און איך
זאָג צו איהר:

— דו גלויבסט מיר אפשר נישט?

בוי לאַכט.

— דו מיינסט אפשר, אַז איך באַריהם זיך? אַז איך טראַכט
אויס פון קאָפּ ליגענס?

בוי לאַכט נאָך שטאַרקער. ע! וויבאַלד אַזוי, דאַרף מען זיך
מיט איהר אָפּרעכענען! איך ווייס שוין מיט וואָס. איך זאָג צו
איהר:

— דער חסרון איז, וואָס דו ווייסט נישט, וואָס הייסט קבלה.
דו זאָלסט וויסען, וואָס קבלה איז, וואָלסט דו אַזוי נישט געלאַכט.
מיט קבלה, אַז איך וויל, קאָן איך אַראָפּברענגען אַהער דיין מאַמע.
יאָ-יאָ. און אַז דו וועסט מיך שטאַרק בעטען, ברענג איך דיר זי
נאָך היינטיגע נאכט. רייטענדיג אויף אַ שטעקען.

מיט אַ מאָל הערט זי אויף צו לאַכען. אַ וואָלקענדעל איז איר
בערגעלאָפּען איבער איהר שען ליכטיג פנים, און עס ווייזט זיך

— וואָסער בת־מלכה?

אזוי זאָגט צו מיר בוזי, און עס דאַכט זיך מיר, אז זי איז דערשראָקען.

— די בת־מלכה — דאָס איז די שענע פרינצעסין, וואָס מע האָט זי אויפֿגעהאַפֿט פֿון אונטער דער חופּה און מע האָט זי פֿאַר־כּשופֿ'ט און אַוועקגעפֿיהרט און אַריינגעזעצט אין אַ קרישטאָלענעם פֿאַלאַץ, שוין זיעכען יאָהר...

— וואָס זשע געהער זיך עס אָן מיט דיר?

— וואָס הייסט, וואָס געהער זיך עס אָן מיט מיר? איך דאַרף דאָך זי באַפֿרייען.

— דו דאַרפסט זי באַפֿרייען?

— ווער דען?

— מע דאַרף נישט פֿליהען אזוי ווייט. פֿאַלג מיך, מע דאַרף נישט!...

יג.

און בוזי נעמט מיך אָן ביי דער האַנד, און איך פֿיהל, ווי איהר קליין ווייס הענטעל איז קאַלט. איך קוק איהר אין די אויגען אַריין און איך זעה, ווי עס שיינט זיך אָפֿ אין זיי די גין־גאַלדענע זון, וואָס געזעגענט זיך מיט'ן טאָג, מיט'ן ערשטען ליכטיגען וואַרעמען ערב־פֿסח טאָג. ביסלעכווייז שטאַרבט אָפֿ דער דאָזיגער טאָג. ווי אַ ליכט ווערד אויסגעלאָשען די זון. דער הילף, וואָס איז געשטאַנען דעם גאַנצען טאָג, ווערד פֿערשטאַרבען. מע זעהט שוין ניט כּמעט קיין לעבעדיגען מענשען אויף דער גאַס. אין די פֿענסטער פֿון די הייזלעך בעווייזען זיך פייערלעך פֿון די יום־טוב־דיגע בענשליכט. אַ מאָדנע, אַ הייליגע שטילקייט רינגעלט אונז אַרום, מיך מיט בוזי'ן, און מיר פֿיהלען זיך פֿעסט צענויפֿגעגאַסען מיט דער דאָזיגער יום־טוב־דיגער שטילקייט.

— שימעק! שימעק?

און דאָס וועל איך איהר ווייזען. לאָז נאָר איבערגעהן דער יום-טוב, אזוי מאַך איך די ערשטע פרוב. איך וועל זיך אויפהויבען פאַר איהר אין די אויגען, אָט דאָ אויף דעם אָרט, וואו די קלעצער ליגען, און וועל אין איין מינוט זיין שוין אויף יענער זייט חמאָרע. פון דאָרט וועל איך זיך נעמען רעכטס, אַהינצוראָ — זעהסט דו? — דאָרט ענדיגט זיך אַלסדינג און עס הויבט זיך שוין אָן דער ים-הקרח.

יב.

בוזי הערט זיך צו מיט קאָפּ. די זון שיקט איהרע לעצטע שטראַהלען, צעקושט זיך מיט דער ערד.
— וואָס הייסט דאָס ים-הקרח? — פרעגט מיך בוזי.
— ים-הקרח ווייסט דו נישט? ים-הקרח הייסט דער פּערגליי-ווערטער ים. דאָס וואָסער איז געדיכט אזוי ווי לעבער און געזאַל-צען אזוי ווי ליאָג. קיין אָקערענטען געהען נישט אויף איהם, און מענשען, אז זיי האַפען זיך אַהין אַריין, קאָנען זיי שוין צוריק נישט קומען קיינמאָל.

בוזי קוקט אויף מיר מיט גרויסע אויגען.

— למאי זשע זאָלסט דו געהן אַהין?

— איך געה דען, נארעלע? איך פליה דאָך. איך פליה פון אויבען, אזוי ווי איין אַדלער. אין עטליכע מינוט בין איך דאָך שוין וויעדער אויף דער יבשה. דאָרט הויבען זיך אָן די צוועלף הויכע בערג, וואָס שפּריצען מיט פייער, און אויפ'ן צוועלפטען באָרג, סאַמע ביי'ם שפיץ, שטעל איך זיך אָפּ און געה צופּוס זיעבען מייל, ביז איך קום צו אַ געדיכטען וואַלד. נאָכדעם געה איך וואַלד-אַיין, וואַלד-אויס, ביז איך קום-צו צו אַ קליין וואַסערעל. דאָס וואַסערעל שוויים איך אַריבער און צעהל אָפּ זיעבען מאָל זיעבען, וואַכסט אויס פאַר מיר איין אַלטיטשקער מיט אַ לאַנגען באָרד און פרעגט מיך: "וואָס איז דיין באַגעהר?" זאָג איך איהם: "פיהר מיך אָפּ צו דער בת-מלכה".

צווייטער טייל.

מיר רייסען גרינס.

א.

— גיכער, בויז, גיכער! — זאג איך צו בויז'ן א טאג פאר
שבועות און נעם זי פאר א האנד, און מיר לאזען זיך האסטיג
בארג ארויף. — דער מאָג שטעהט נישט, נארעלע. מיר דארפען
דורכגעהן אזא בארג, און נאכ'ן בארג האָבען מיר נאָך א טייכעל.
איבער'ן טייכעל געהט א קלאדקע פון ברעטער, הייסט עס „דאָס
בריקעל“. דאָס טייכעל לויפט, די זשאבעס קוואַקען, די ברעטער
שאַקלען זיך, הוידען זיך, און ערשט דאָרט, אויף יענער זייט כריי-
קעל — דאָרט איז ערשט דער אמת'ער גן-עדן, בויז! דאָרט ערשט
הויבען זיך אָן מיינע מאַיאַנטקעס.

— דינע מאַיאַנטקעס?

— מיין איך, די „לעוואדע“. א גרויס פעלד, וואָס ציהט זיך,
ציהט זיך אָהן א סוף, אָהן א ברעג. מיט א גרינער קאָלדערע איז
דאָס איבערגעצויגען. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז דאָס בע-
שפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז דאָס בעצוויקעלט.
און ריחות זאָלסט דו הערען דאָרטען — די שענסטע בשמים פון
דער וועלט! און בוימער האָב איך דאָרטען, אָהן א שיעור בוימער,
הויכע, צווייגענדיגע בוימער. און א בערגעל האָב איך מיר דאָרט,
וואָס איך זיין אויף דעם. וויל איך, זיין איך מיר. וויל איך, הויב
איך מיך אויף דורכ'ן „שם-המפורש“ און פליה מיר, ווי איין אָד-
לער, העכער פון דער חמאָרע. איבער פעלדער און וועלדער, איבער
ימים און מדבריות, ביז איך קום אויף יענער זייט הרי-חושך...

— און פון דאָרטען — שלאָגט מיך איבער בויז — געהסט דו
צו פוס זיעבען מייל, ביז דו קומסט צו א וואַסערעל.

— ניין, צו א געדיכטען וואַלד... פריהער געה איך וואַלד-
איין, וואַלד-אויס, און ערשט נאָכדעם קום איך צו א וואַסערעל...

יד.

דאס דריטע מאָל שוין, אז די מאַמע רופט מיך, איך זאָל געהן מיט'ן טאָטען אין שוהל אַרײַן. ווייס איך דען אַלײַן נישט, אז מע דאַרף געהן אין שוהל אַרײַן? איך וועל דאָ זיצען נאָך אַ מינוט, אײַן מינוט, נישט מעהר. דערהערט בױז, אז מע רופט מיך, רײַסט זי אַרויס איהר האַנד, האַפט זיך אױף און טרײַבט מיך: — שימעק, דיך רופט מען דאָס, דיך. געהענע. שוין צײַט. געהענע.

איך קלױב מיך געהן. אױסגעבלאָזען האָט דער טאָג. אױס-געלאָשען האָט די זון. פונ'ם גאָלד איז געוואָרען בלוט. אַ ווײַ-טעלע האָט אַ בלאָז געטהאָן, אַ גרײַנגס, אַ קיהלס. בױז טרײַבט מיך, איך זאָל געהן. איך וואָרף אױף איהר דעם לעצטען בליק. גאָר נישט די בױז, וואָס פריהער. אײַן אַנדער פנים מיט אײַן אַנדער חן בעקומט זי אין מײַנע אױגען אײַנ'ם דאָזיגען פער'כשופ'טען אָבענד. „די פער'כשופ'טע פרינצעסין“ — פליהט מיר דורך אַ געדאַנק אין קאָפּ. בױז לאָזט מיך אָבער נישט לאַנג מיט מײַנע געדאַנקען. זי טרײַבט מיך, זי טרײַבט מיך, איך זאָל געהן. איך לאָז מיך געהן און קוק מיך אום צוריק אױף דער פער'כשופ'טער פרינצעסין, וואָס האָט זיך אײַנגאַנצען צענויפגעגאַסען מיט'ן דאָ-זיגען פער'כשופ'טען פסח-אָבענד, און איך בלייב שטעהן אַ פער'כשופ'טער. ווײַזט זי מיר אָבער מיט דער האַנד: איך זאָל געהן! איך זאָל געהן!... און עס מאַהלט זיך מיר אױס, אז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:

— ברח דודי — אַנטלױף, מײַן געליעבטער! ודמה לך ל צ ב י — און זיי געגליכען צו אַ הירש, אָדער צו אַ אינד אױף די בשמים-בערג!...

איין מאָל האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה. מיר זענען געבליבען
אַליין, אַליין אין צווייען איבער דער גאַנצער שטוב. פאַרנאַכטליך
איז דאָס געווען. פינסטערליך שוין. דער טאַטע איז געגאַנגען
אין שוהל זאָגען קדיש נאָך מיין ברודער בעני, און די מאמע —
נאָך שוועבעלעך. איך און בוזי האָבען זיך פערשלאָגען אין אַ ווייני-
קעלע און איך דערצעהל איהר מעשיות. בוזי האָט ליעב, אַז איך
דערצעהל איהר מעשיות. שענע מעשיות פונ'ם חדר, מעשיות פון
טויזענד איין נאַכט. זי רוקט זיך צו צו מיר גאַנץ גאַהענט. איהר
האַנד איז אין מיין האַנד.

— דערצעהל, שימעק, דערצעהל.

שטיל לאָזט זיך אראָפּ די נאַכט. פאַוואָלי קלעטערען אויף די
ווענד די שאַטענס, ציטערען, פּוּזשען אויף דער ערד און צעקריכען
זיך. קוים-קוים וואָס מיר זעהען זיך. נאָר איך פיהל, איהר הענטעל
ציטערט, און איך הער, איהר הערצעל קלאַפּט, און איך זעה, איהרע
אויגען אין דער פינסטער גלאַנצען. פלוצים רייסט זי אַרויס איהר
האַנד פון מיין האַנד. „וואָס איז, בוזי?“ „מע טאָר נישט.“ „וואָס
טאָר מען נישט?“ „האַלטען זיך ביי די הענד.“ „פאַר וואָס?
ווער האָט דיר געזאָגט?“ „איך ווייס אַליין.“ „מיר זענען דען
פרעמדע? מיר זענען דען נישט שוועסטער און ברודער?“ „ע!
ווען מיר זאָלען זיין שוועסטער און ברודער!“... — ציהט אויס בוזי,
און עס הערט זיך מיר אין איהרע ווערטער דאָס לשון פון שיר-
השירים: „מ י י ת נ ד כ א ח ל י — פאַר וואָס ביזט דו
נישט מיר אַ ברודער?“

תמיד אזוי. רעד איך פון בוזי'ן, דערמאן איך מיך אין שיר-
השירים.

ג.

וואו זשע האַלטען מיר? ערב-שבעות. מיר לויפּען באַרג-
אראָפּ. פריהער בוזי, נאָכדעם איך. בוזי איז אויף מיר ברוגז

— דאָס וואָסערעל שווימסט דו אַריבער און צעהלסט אָפּ זייענען
מאָל זייענען...

— וואָססט אױס פאַר מיר אײַן אַלטימטשקער מיט אַ לאַנגען
באַרד...

— פרעגט ער דיך: „וואָס איז דיין באַגעהר?“

— זאָג איך איהם: „פיהר מיך אָפּ צו דער בת־מלכה“...
בוזי רייסט אַרויס איהר האַנד פון מיין האַנד און לאָזט זיך
לויפֿען באַרג אַראָפּ. איך לויף איהר נאָך.

— בוזי, וואָס לויפסט דו אזוי?

בוזי ענטפערט נישט. זי איז ברוגז. זי האָט פיינט די בת־
מלכה. אַלע מעשיות האָט זי ליעב, נאָר נישט די בת־מלכה...

ב.

ווער בוזי איז — דארפט איהר געדענקען. איך האָב אײך
שוין אַמאָל דערצעהלט. נאָר טאָמער האָט איהר פֿערגעסען, חור
איך אײך איבער נאָך אַמאָל.

איך האָב געהאט אײַן עלטערען ברודער — בעני. איז ער
דערטרונקען געוואָרען. נאָך איהם איז געבליבען אַ וואַסער־מיהל,
אַ יונגע אַלמנה, צוויי פֿערדלעך און אײַן קינד. האָט מען די מיהל
אָפּגעלאָזט. די פֿערדלעך פֿערקויפט. די אַלמנה האָט חתונה גע-
האט ערגיץ ווייט. און דאָס קינד האָט מען געבראַכט צו אונז.
דאָס איז געווען בוזי.

האַת־האַת! אַלע מיינען, אז איך און בוזי זענען אַ ברודער
מיט אַ שוועסטער. מיין טאטען רופט זי טאטע. מיין מאמען
רופט זי מאמע. און מיר צווישען זיך לעבען, ווי אַ ברודער מיט
אַ שוועסטער, און האָבען זיך ליעב, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועס-
טער.

ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער? פאַר וואָס זשע שעהמט זיך
פאַר מיר בוזי?

פאר דער בת-מלכה. אלע מעשיות האָט זי לייעב, נאָר נישט די בת-מלכה. בוז'ס ברוגז זיין, איהר זאָלט-גאָר קיין יסורים נישט האָבען, דויערט נישט אפילו אזוי פיעל, ווי איך רעד צו אייך. אָט קוקט זי שוין וויעדער אויף מיר מיט איהרע גרויסע ליכטיגע פערטראכטע אויגען. פערוואַרפט די האָר אַרונטער און זאָגט צו מיר:

— שימעק! אוי, שימעק! טהו נאָר אַ קוק. זעה אַ הימעל. דו זעהסט גאָר נישט וואָס אין דרויסען טהוט זיך!

— איך זעה, נאָרעלע. וואָס דען, איך זעה נישט? איך זעה אַ הימעל, איך פיהל אַ וואַרעם ווינטעלע, איך הער פויגעלעך פיש-טשען און צוויטשען און טראָגען זיך איבער אונזערע קעפּ. דאָס איז אונזער הימעל, אונזער ווינטעלע, אונזערע פויגעלעך — אלס דינג איז אונזערס, אונזערס, אונזערס! געב אַהער דיין האַנד, בוזי!...

ניין. זי גיט מיר נישט די האַנד. זי שעהמט זיך. למאי שעהמט זיך פאר מיר בוזי? למאי איז זי רויט געוואָרען?
— דאָרטען — זאָגט מיר בוזי און לויפט פאַראַוויס — דאָרטען, אויף יענער זייט בריקעל... און עס דאָכט זיך מיר אויס, אז זי רעדט צו מיר מיט'ן לשון פון שולמית, וואָס אין שירה-שירים: „ל כ ה ד ו ד י — קום, טהייערער! לאָמיר געהן אין פעלד אַרויס! לאָמיר נעכטיגען אין די דערפער! לאָמיר זיך פּעדערען אין די וויינגערטנער! לאָמיר זעהען, אויב דער וויינשטאָק בליהט? אויב דער וויינצווייג האָט זיך פאַנאָנדער-גענומען? אויב די מילגראָמען שפּראַצען?“...
און אָט זענען מיר ביים בריקעל.

ד.

דאָס טייכעל לויפט, די זשאַבעס קוואַקען און די ברעטער שאַקלען זיך, הוידען זיך, און בוזי ציטערט.

ה.

מיר, איך און בוזי, האָבען שוין לאַנג פּערגעסען דאָס בריקעל מיט'ן וואַסער, מיט'ן טייכעל. מיר טראָגען זיך איבער דער בריי-טער פרייער לעוואַדע, אונטער'ן ברייטען פרייען הימעל. מיר לוי-פען איבער'ן גרינעם פעלד, פאלען און קאטשען זיך אינ'ם שמע-קענדיגען גראָז. מיר שטעהען אויף, פאלען און קאטשען זיך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און קיין גרינס אויף שבועות הויבען מיר נאָך אַלץ נישט אָן צו רייסען. איך פיהר בוזי'ן אין דער לענג און אין דער ברייט איבער דער לעוואַדע. איך בעריהם זיך פאר איהר מיט מיינע מאַיאָנטקעס.

— זעהסט דו אָט די בוימער? זעהסט דו אָט דעם זאָמער?
זעהסט דו אָט דאָס בערגעל?

— איז דאָס אין גאַנצען דיינס?

אַזוי זאָגט צו מיר בוזי, און איהרע אויגען לאַכען. מיר פער-דריסט עס, וואָס זי לאַכט. תמיד איז ביי איהר אַזאָ טבע לאַכען פון מיר. איך בלאָז זיך אָן און קערעווע מיך אָפּ אויף אַ וויילע פון בוזי'ן. שטויסט זיך בוזי, אַז איך בין ברוגז. פּערגעהט זי צו מיר פון פאַרענט, פערקוקט מיר אין די אויגען אַריין און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און זאָגט צו מיר: „שימעק!“... פליהט אַוועק דער רוגז און אַלץ ווערד פּערגעסען. און איך נעם זי פאר דער האַנד און איך פיהר זי צו מיין בערגעל, דאָרטען, וואו איך זיין מיר תמיד, אַלע יאָהר. וויל איך, זיין איך מיר. וויל איך. הויב איך מיך אויף דורכ'ן „שם-המפורש“ און פליה מיר, ווי איין אַדלער, העכער פון דער חמאַרע, איבער פעלדער און וועלדער, אי-בער ימים און מדבריות...

ו.

דאָרטען, אויפ'ן בערגעל, זיצען מיר, איך און בוזי (קיין גרינס אויף שבועות האָבען מיר נאָך אַלץ נישט אָנגערעיסען), און דער-צעהלען מעשיות. דאָס הייסט: איך דערצעהל און זי האָרכט.

מיר איז בעקאנט איהר טרויער. זי טראָגט אַ גרויסען וועהטיג אין האַרצען. אַ פערדראָס אויף איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר אַ פרעמדען טאָטען און איז אַוועקגעפאָהרען פון איהר אויף שטענדיג, אויף אייביג, גלייך ווי זי וואָלט איהר אָנגעקעהרט אַ פרעמדע. אין שטוב טאָר איהר מומער'ס נאָמען נישט דערמאָנט ווערען, גלייך ווי זי וואָלט גאָר קיין מאָל נישט געהאַט קיין מאַמע. מיין מאַמע — דאָס איז איהר מאַמע. מיין טאָטע — דאָס איז איהר טאָטע. און זיי האָבען זי ליעב, ווי איין אייגען קינד, ציטערען איבער איהר, געבען איהר נאָך, וואָס איהר האַרץ געלֹוסט. נישטאָ קיין צו טהייערס פאַר בווי'ן. בווי האָט געזאָגט, אז זי וויל געהן מיט מיר אָנרייסען גרינס אויף שבועות (דאָס האָב איך זי אַרויפגעפיהרט דערויף), האָט דער טאָטע אַ זאָג געטהאָן צו דער מאַמע: „ווי מיינסט דו?“ און בעת מעשה האָט ער אַריבערגעקוקט אַריבער די זילבערנע ברילען און געגלעט זיך די זילבערנע פערדעס פון זיין זילבער-באַרד. און עס געהט אַוועק אַ שמועס צווישען טאָטע-מאַמע וועגען אונזער געהן אַליין הינטער דער שטאָרט אַרויס אָנריי-סען גרינס אויף שבועות:

ד ע ר ט א ט ע: וואָס זאָגסט דו?

ד י מ א מ ע: וואָס זאָגסט דו?

ד ע ר ט א ט ע: זאָל מען זיי לאָזען געהן?

ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָל מען זיי נישט לאָזען געהן?

ד ע ר ט א ט ע: איך זאָג דען, אז ניין?

ד י מ א מ ע: וואָס זשע דען זאָגסט דו?

ד ע ר ט א ט ע: איך זאָג נאָר, צי זאָלען זיי געהן?

ד י מ א מ ע: פאַר וואָס זאָלען זיי נישט געהן?

און אַזוי ווייטער. איך ווייס, וואָס זיי קוועטשט. אפשר צוואַנציג מאָל זאָגט מיר אָן דער טאָטע, און נאָכ'ן טאָטען אויך די מאַמע, אז דאָרט איז דאָ אַ בריקעל, און אונטער'ן בריקעל איז דאָ אַ וואַסער — אַ טייכעל, אַ טייכעל, אַ טייכעל...

רען צו אלדי שווארצע יאהר און אוועקווארפען א קינד. נישט אריינשרייבען קיין בריוועל אפילו! היתכן? וואו איז דאס גע- הערט געוואָרען אזא רציחה? ...!

ז.

אומזיסט האָב איך מיך אזוי צעפלאַקערט. איך האָב חרטה, ווי הינט עסען מיך. נאָרס'איז שוין פארפאלען. בוזי האָט פערשטעלט דאָס פנים מיט ביידע הענד. זי וויינט? איך וואָלט גענומען און צעריסען זיך אליין אויף שטיקלעך! צו וואָס האָט מיר געטויגט אַגריהרען איהר וועהטיג — די מאַמע איהרע? שטיל אין האַרצען ביי זיך רופ איך מיך אָן מיט אלע מיאוס'ע נעמען: „פערד! בהמה! אַכס! קאלב! לעקיש! לאַנגע צונג!“ ... איך רוק מיך צו צו איהר. איך נעם זי אָן ביי דער האַנד: „בוזי! בוזי!“ איך וויל איהר זאָגען מיט'ן לשון פון שיר-השירים: „ה ר א י נ י א ת מ ר א י ך — לָאָז מִיך זעהן דיין פנים, ה ש מ י ע י נ י א ת ק ו ך — לָאָז מִיך הערען דיין שטים“...

פלוצים... פון וואַנען האָבען זיך גענומען אהער דער טאָמע מיט דער מאַמע?

ח.

דעם טאָמענס זילבערנע ברילען גלאַנצען פון דער ווייטען. די זילבערנע פערדים פון זיין זילבער-באָרד האָבען זיך צעלאָזט אויפ'ן ווינטעל. און די מאַמע מאַכט צו אונז פון דער ווייטען מיט דער פעטשיילע. מיר ביידע, איך און בוזי, זענען געבליבען זיצען, ווי געלעהמט. וואָס טהוען דאָ טאָמע-מאָמע?

דאָס זענען זיי געקומען צו אונז אהער, געוואָהר ווערען, וואָס מיר מאַכען. צי האָט זיך ניט געטראָפען מיט אונז, חס-ושלום,

איך דערצעהל איהר פון דעם, וואָס וועט זיין אַמאָל, אַמאָל, אז איך וועל זיין אַ גרויסער און זי אַ גרויסע און זי מיר וועל זיך זיך נעמען... מיר וועלען זיך באַלד אויפהויבען דורכ'ן שם-המפורש אַריבער דער מאַרע און וועלען אַרומרייזען די גאַנצע וועלט. פריהער וועלען מיר זיין אין אַלע לענדער, וואו אַלכסנדר מוקדון איז געווען. און נאָכדעם וועלען מיר געבען אַ פאָהראַיבער קיין ארץ-ישראל. דאָרט וועלען מיר זיין אויף אַלע בשמים-בערג, אין אַלע וויינגערטנער, אַנשטופען פולע קעשענעס מיט באַקסערען, פייגען, טייטלען און איילבירטען און אוועקפליהען פון דאָרטען נאָך ווייטער און ווייטער. און אומעטום וועלען מיר אָפּטהון איין אנדער שפיצעל, וואָרום קיינער וועט דאָך אונז נישט זעהען...

— קיינער וועט אונז נישט זעהען? — פרעגט מיך בוי און האַפט מיך אָן פאַר די הענד.

— קיינער, קיינער! מיר וועלען זעהען אַלעמען, און אונז וועט נישט זעהען קיינער!

— וויבאַלד אזוי, שימעק, האָב איך צו דיר אַ בקשה.

— אַ בקשה?

— אַ קליינע בקשה...

נאָר איך ווייס פריהער איהר בקשה. זי וויל, אז מיר זאָלען זיך דורכפאָהרען אַהין, וואו איהר מאַמע האָט חתונה געהאַט. אָפּטהון עפּים אַ שפיצעל איהר שטיעפּטאַמען...

— פאַר וואָס נישט? — זאָג איך צו איהר. — מיט'ן גרעסטען כבוד! אויף מיר מעגסט דו זיך שוין פאַרלאָזען, נארעלע. איך קאָן זיי אָפּטהון אַזעלכעס, אז זיי זאָלען מיך האָבען צו געדענקען!

— נישט זיי, נאָר איהר, איהר אַלע יי. — בעט זיך ביי מיר בוי. נאָר נישט אזוי גיך פועל'ט זי דאָס ביי מיר. מיך, אז מע צע'כעס'ט, איז מיט סכנת נפשות! וואָס הייסט, איך וועל איך איהר אָפּשווייגען אזא מעשה? אַ פאָטעפאַלענסט פון אַ וויי-בעל — נעמען און חתונה האָבען מיט איין אנדער טאַמען, פערפאָהר

דריטער טייל.

אין דער דאזיגער נאכט.

א.

„לכני חיקר מוהר“ר...

„איך שיק דיר 00 ר״כ און בעט דיר, מיין זוהן, זאָלסט מיר טהון צוליעב און קומען צו פאָהרען אַהיים אויף פסח. עס איז מיר אַ בזיון פאר דער וועלט אויף מיינע עלטערע יאָהרען. מע האָט איין שטיקעל זוהן אַ בן־יחיד, און מען איז ניט זוכה איהם צו זעהן. אויך די מאמע בעט דיר רחמים, אז דו זאָלסט למען־השם קומען צו פאָהרען אויף פסח. און זיי וויסען, אז בוז׳ן קומט מזל־טוב. זי איז למזל אַ כלה געוואָרען. אסירצה־השם, שבת נאָך שבועות איז די חתונה.

ממני אָבדך...“

אַט דאָס שרייבט צו מיר מיין טאטע — דאָס ערשטע מאָל אזוי שאַרף. דאָס ערשטע מאָל פאר דער גאנצער צייט, פון זינט מיר זענען זיך צעגאָנגען. און צעגאָנגען זענען מיר זיך מיט'ן טאטען שמיל, נישט געקריעגט זיך. איך האָב וויעדערשפעניגט זיין געבאָט. נישט געוואָלט געהן אין זיינע וועגען. געגאָנגען מיין אייגענעם וועג — זיך אוועקגעלאָזט לערנען. פריהער איז ער געווען ברוגז, געזאָגט, אז ער וועט מיר קיינמאָל ניט מוחל זיין, סיידען ער וועט ליגען אויפ'ן טוידטען־בעט. דערנאָך האָט ער מיר מוחל געווען. דערנאָך האָט ער מיר אָנגעהויבען שיקען געלד: „איך שיק דיר 00 ר״כ און עס לאָזט דיר גריסען די מאמע גאָר פריינדליך.“ קורצע, טרוקענע בריעף. אויך מיינע בריעף צו איהם זענען געווען קורצע, טרוקענע בריעף: „דיין בריעף מיט די 00

עפּים איין אומגליק? א קשיא אויף א מעשה — א בריקעל, א וואַ-
סער, א טייכעל, א טייכעל, א טייכעל...

מאָדנע טאַטע-מאַמע!

— און וואו איז אייער גרינס?

— וואָסער גרינס?

— דאָס גרינס, וואָס איזער זענט גענאָנגען אָנרייסען אויף
שבועות?...

מיר ביידע, איך און בויז, קוקען זיך איבער. איך פערשטעה
איהרע אויגען. איך פערשטעה איהר קוק. און עס דאַכט זיך מיר,
אז איך הער, ווי זי זאָגט צו מיר מיט'ן לשון פון שירה-שירים:
"מ י י ת נ כ א ה ל י — א, ווען דו ביזט מיר א ברור-
דער!... פאַר וואָס ביזט דו מיר נישט קיין ברודער?"...

— מילא, גרינס אויף שבועות וועט שוין מסתמא ווי עס איז
זיין. — זאָגט דער טאַטע מיט א שמייכעל, און די זילבערנע פערעם
פון זיין זילבער-באָרד גלאַנצען אָפּ אין די ליכטיגע שטראַהלען פון
דער גינגאָלדענער זון. — אבי, געלויבט דער אויבערשטער, די קינד-
דער זענען געזונד און ס'איז זיי חלילה קיין זאך נישט געשעהען.
— געלויבט איז גאָט! — ענטפערט איהם די מאַמע און ווישט
זיך מיט דער פעטשיילע דאָס רויטע פערשוויצטע פנים. און ביידע
קוועלען זיי אָן, ווערען ברייטער ווי לענגער.

מאָדנע, מאָדנע טאַטע-מאַמע!

דאָס איז בווי.

און שען איז בווי, ווי די שענע שולמית, וואָס פון שיר־השירים.
אַלע מאָל, ווען איך האָב געזעהען בווי'ן, האָב איך מיך געמוזט
דערמאָנען אין דער שולמית, וואָס פון שיר־השירים. און אַלע מאָל,
ווען איך האָב געלערענט אין חדר דעם שיר־השירים, איז מיר גע-
קומען אַקעגען בווי.

איהר נאָמען איז פערצויגען פון אסתר־ליבע: ליכזוי — בווי.
מיט מיר אינאיינעם איז זי געוואַכסען. מיין טאָטען רופט זי טאָ-
טע. מיין מאַמען רופט זי מאַמע. אַלע האָבען געמיינט, אז מיר
זענען אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. און מיר האָבען זיך לייעב
געהאַט, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער.

ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער פלעגען מיר זיך פערקלויבען
אין אַ ווינקעלע, און דאָרט פלעג איך איהר דערצעהלען בבא־מעשיות
פון חדר, פון מיין חבר שייקע, וואָס ווייסט אַלסדינג, אפילו קבלה.
דורך קבלה, האָב איך איהר געזאָגט, קאָן איך מאַכען קונצען: צאָ-
פען וויין פון אַ שטיין און נאָלד פון דער וואַנד. מיט קבלה, האָב
איך איהר געזאָגט, קאָן איך מאַכען אזוי, אז מיר ביידע זאָלען
זיך אויפהויבען ביז דער חמאָרע, און נאָך העכער פון דער חמאָרע.
אַך, האָט זי לייעב געהאַט האָרען פון מיר מעשיות! איין מעשה
נור האָט בווי פיינט געהאַט פון מיר צו האָרען: פון אַ בת־
מלכה, פון אַ פרינצעסין, וואָס מע האָט זי פער'כשופ'ט, אויפגע-
חאָפט פון אונטער דער חופּה און אריינגעזעצט אין אַ קרישטאָלע-
נעם פאַלאַץ אויף זיעכען יאָהר, און איך פליה זי אויסלייזען...
אַלסדינג האָט בווי לייעב געהאַט צו הערען, נאָר ניט פון קיין פער'-
כשופ'טער בת־מלכה, וואָס איך זאָל דארפּען פליהען זי אויסלייזען.
„מע דאַרף ניט פליהען אזוי ווייט, פאַלג מיך, מע דאַרף נישט!“...
אזוי האָט געזאָגט צו מיר בווי, אַוועקגעשטעלט אויף מיר איהרע
שענע בלויע שיר־השירים־אויגען.

אַט דאָס איז בווי.

רו"כ האב איך מקבל געווען און לאז גריסען דער מאמען נאך פריינדליך."

קאלט, מורא'דיג קאלט זענען געווען, אונזערע ביידענס כריוור לעך. ווער האט צייט געהאט דאס צו בעמערקען אין דער וועלט פון חלומות, וואו איך האב מיך געפונען? נאך דעם טאטענס בריעה אצינד האט מיך אויפגעוועקט. ניט אזוי דעם טאטענס קלאגען זיך, וואס ס'איז איהם א בויון פאר דער וועלט (איך בין מיך מודה). און ניט אזוי דער מאמעס בקשה, וואס זי בעט רחמים — קיין זאך האט מיך אזוי ניט גענומען (איך בין מיך מודה), ווי די עטליכע ווערטער: „און זיי וויסען, אז בויון קומט מזל-טוב“...

בויו — אט די בויו, וואס איהר גלייכען איז ניטא אין ערגיץ ניט, סידען אין שיר-השירים. אט די בויו, וואס איז איינגעקניפט און אויסגעבונדען מיט מיינע יונגע יאהרען. אט די בויו, וואס איז אלע מאל געווען די פער'כשופ'טע בת-מלכה פון אלע מיינע וואונדערליכע בבא-מעשיות, די שענסטע פרינצעסין פון מיינע גאלדענע חלומות — אט די בויו איז איצט א כלה? עמיצענס, ניט מיינע? ...!

ב.

ווער איז בויו? — אך, איהר ווייסט ניט, ווער בויו איז? איהר האט פערגעסען? איך מוז אייך נאך א מאל איבערדער-צעהלען איהר ביאגראפיע אין קורצען, און מיט דעם אייגענעם לשון, וואס איך האב אייך דערצעהלט אמאל, מיט יאהרען צוריק. איך האב געהאט איין עלטערען ברודער — בעני. איז ער דערטרונקען געווארען. נאך איהם איז פערבליבען א וואסער-מיהל, א יונגע אלמנה, צוויי פערדלעך און איין קינד. האט מען די מיהל אפגעלאזט, די פערדלעך פערקויפט. די אלמנה האט חתונה גע-האט און איז אוועקגעפאָהרען ערגיץ ווייט. און דאס קינד האט מען געבראכט צו אונז אין שטוב אריין.

קלעצער, מיט די ברעטער, וואָס ליגען אָנגעוואָרפֿען ביי אונזער שטוב, איז שוין נישט מעהר טענענבוימער און בוקסענבוימער. די קאץ, וואָס ליגט ביי דער טהיר און וואַרעמט זיך אויף דער זונן, איז שוין נישט מעהר פון די פֿעלד-אינדען, וואָס בענגענען זיך אין שיר-השירים. דער באַרג, וואָס אויף יענער זייט שוהל, איז שוין נישט מעהר דער לכּנון. נישט מעהר פון די בשמים-בערג... די ווייב-לעך און מיידלעך, וואָס שטעהען אין דרויסען און וואַשען און פרע-סען און רייניגען און כּשר'ען אויף פּסח, זענען שוין נישט מעהר די טעכטער פון ירושלים, וואָס ווערען דערמאָנט אין שיר-השירים... וואו איז אַהינגעקומען מײן אַמאָליגע יונגע, פּרישע, קלאָרע, ליב-טיגע, מיט בשמים שמעקענדיגע שיר-השירים-וועלט?...

ד.

איך האָב געטראָפֿען מײן הײם פּונקט אזוי, ווי איך האָב זי איבערגעלאָזט מיט יאָהרען צוריק. נישט פערענדערט אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפֿען. דער טאַטע — ווי געווען. נאָר זיין זילבער-באַרד איז געוואָרען עטוואָס נאָך מעהר געזילבערט. זיין ברייטער ווייסער געקנייטשטער שטערן — נאָך עטוואָס מעהר געקנייטשט. אַפנים, פון דאגות...

אויך די מאַמע — ווי געווען. נאָר דאָס רויטע פנים איז גע-וואָרען געלבלעך. און דאכט זיך מיר, אז קלענער איז זי געוואָרען אין וואוכס. און אפשר ווייזט זיך מיר אויס, דערפאַר ווייל זי האָט זיך אַביסעל אַיינגעבויגען, אַיינגעבויגען צו דער ערד? און די אויגען זענען איהר רויטליך און מיט קישלעך, ווי אונטערגעשוואַ-לען. שוין זשע פון געוויין?...

אויף וואָס האָט געוויינט מײן מאַמע? אויף וועמען? אויף מיר, איהר בן-יחיד, וואָס איך האָב נישט געוואָלט פאַלגען דעם טא-טען און האָב וויעדערשפּעניגט זיין געבאָט, נישט געוואָלט געהן אין זיינע וועגען, געגאנגען מײן אַייגענעם וועג, זיך אוועקגעלאָזט לער-

איצט שרייבט מען מיר, אז עס קומט איהר מול-טוב. זי איז א כלה געוואָרען. בוזי איז א כלה. עמיצענס א כלה. עמיצענס, ניט מיינע! האָב איך מיך אוועקגעזעצט-און אָפּגענטפּערט דעם טאטען מיט אַ בריעף:

„לכבוד אָבִי היקר מוהר"ר...

„דיין בריעף מיט די 00 ר"כ האָב איך מקבל געווען. אין עט-ליכע טעג אַרום, ווי נור איך ווער פאַרטיג, אזוי קום איך צו פּאָה-רען. אויף די ערשטע טעג פסח, אָדער אויף די אַנדערע — נאָר זיין וועל איך. איך לאָז גריסען דער מאמען גאָר פריינדליך. און בוזין — מול-טוב. איך ווינש איהר גליק...

ממני בנך..."

ג.

ס'א ליגען. נישט איך האָב געהאַט מיט וואָס פאַרטיג צו ווערען. נישט איך האָב געדאַרפט וואַרטען עטליכע טעג. דעם זעלבען טאָג, וואָס איך האָב בעקומען פונ'ם טאטען דעם דאָזיגען בריעף און געענטפּערט מיט מיין בריעף, האָב איך מיך אויפגעזעצט און בין געפלוּיגען אַהיים און בין געקומען צו פליהען פונקט דעם טאָג, וואָס ערב יום-טוב. אין אַ וואַרעמען ליכטיגען ערב פסח'יגען טאָג.

און האָב געטראָפּען מיין שטעדטעל פונקט אזוי, ווי איך האָב עס איבערגעלאָזט אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. נישט פערענדערט אויף אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפּען. די אייגענע שטאָדט. די אייגענע מענשען. דער אייגענער ערב-פסח'יגער אין-דרויסען מיט'ן אייגענעם ערב-פסח'יגען טאָרעראָם.

איין זאך נור האָט געפעהלט: דער שיר-השירים. ניין. עס איז שוין נישט מעהר שיר-השירים'דיג, ווי ס'איז געווען אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. אונזער הויף איז שוין נישט מעהר שלמה המלך'ס וויינגארטען, וואָס אין שיר-השירים. דאָס האַלץ מיט די

איהר אָפגעבען מזל־טוב.

— מזל־טוב דיר, בוזי!

— מיט מזל זאָלסט דו לעבען.

און מעהר ניט. פרעגען זי — קאָן מען ניט. רעדען מיט איהר — איז ניטאָ וואו. עס לאָזט מיד ניט דער טאטע. עס לאָזט מיד ניט די מאמע. עס לאָזען מיד ניט די קרובים, די משפחה, די שכנים, וואָס קומען אַרײַן מיד מקבל־פנים זיין. דער אַרײַן, דער אַרויס. אַלע שטעהען אַרום מיר. אַלע בעטראַכטען מיד, ווי אַ בער, ווי אַ מאָדנע בעשעפעניש פון אַיין אנדער וועלט. אַלע ווילען מיד זעהען און הערען, וואָס איך מאַך און וואָס איך טהו — אזא צייט ניט געזעהען זיך!

— דערצעהל זשע אונז עפּים נייעס: וואָס האָסט דו געזעהען, וואָס האָסט דו געהערט?

און איך דערצעהל זיי נייעס, וואָס איך האָב געזעהען און וואָס איך האָב געהערט. און איך קוק בעת מעשה אויף בוזי'ן. איך זוך איהרע אויגען און בעגעגען מיד מיט איהרע אויגען. מיט איהרע גרויסע, טיעפע, פערזאָרגטע, שענע בלויע שיר־השירים־אויגען. נאָר איהרע אויגען זענען שטום, ווי איהרע ליפּען, ווי זי אַלײַן. גאָרניט זאָגען מיר איהרע אויגען. גאָלע גאָרניט. און עס קומט מיר אַקעגען, ווי אַמאָל, דער שיר־השירים, אַ פּסוק נאָך אַ פּסוק: „גוֹ נְעוֹל אַחוּתִי כְּלָה — אַ גאָרטען אַ פּערשלאָסענער איז מײַן שוועסטער די כְּלָה. אַ גאָרטען אַ פּערשלאָסענער, אַ קוואַל אַ פּער־זיגעלטער“...

ו.

און אַ שטורם הויכט זיך אויף ביי מיר אין קאָפּ, און אַ פייער אין האַרצען. אַ פייער — ניט אויף קיינעם, נאָר אויף זיך אַלײַן. אויף זיך און אויף יענע חלומות, נאָררישע, יונגעלשע, גאָלדענע חלומות, וואָס צוליעב זיי האָב איך פּערלאָזען טאטע־מאמע. צו־

נען און אזוי לאנג אין דער היים נישט געווען? צי אויף בוז'ן
וויינט מיין מאמע, וואָס האָט חתונה שבת נאָך שבועות?...

אך, בוז'ן! אויך זי האָט זיך אויף קיין האָר ניט פערענדערט.
ניט געמינערט אַ טראָפען. אויסגעוואַכסען איז זי נור. אויסגע-
וואַכסען און שענער געוואָרען. נאָך שענער, ווי ווען ס'ניט איז
אַמאָל. הויך און שלאַנק און רייף און מלא חן. אויגען — די זעלבע
שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. נאָר מעהר פערטראַכטע, ווי אַמאָל
פערטראַכטע, פערטיעפּטע, פערזאָרגטע, שענע, בלויע שיר-השירים-
אויגען. און אַ שמיכעל אויף די ליפּען. און פריינדליך, און ליכט,
און הימיש, און צוגעלאָזט, און שטיל, ווי אַ טויב, צנועה'דיג-שטיל.

קוק איך אויף בוז'ן, דערמאן איך מיך אָן יענער בוז', וואָס
אַמאָל. דערמאן איך מיך אָן איהרע נאָרוואָס אויפגענייהטע יום-
טוב'דיגע קליידלעך, וואָס די מאמע האָט איהר דעמאָלט אויפגע-
נייהט אויף פּסח. דערמאן איך מיך אָן איהרע נייע קליינע יום-
טוב'דיגע שיכלעך, וואָס דער טאטע האָט איהר דעמאָלט געקויפט
אויף פּסח. און דערמאן איך מיך אָן יענער בוז', וואָס אַמאָל,
אזוי קומט מיר ניט-וילענדיג דאָס לאַנג-פּערגעסענע שיר-השירים
וויעדער אַ מאָל, אַ פּסוק נאָך אַ פּסוק: „אויגעלעך ווי טייבעלעך,
הערעלעך ווי ציענעלעך, גליטשען זיך באַרג-אַראָפּ... צייהנעלעך —
ווייסע שעפעלעך, נאָרוואָס פון טייך אַרויס, איינס און איינס.
שנירעלעך — איהרע ליפּען. אז זי רעדט, איז צוקער-זיס"...

איך קוק אַצינד אויף בוז'ן, און עס ווערט שוין אַלעס וויעדער
שיר-השירים'דיג, ווי אַמאָל-אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק.

ה.

— בוז', דיר קומט מזל-טוב?

זי הערט ניט. וואָס זשע האָט זי אַראָפּגעלאָזט די אויגען?
וואָס זשע זענען רויט געוואָרען איהרע בעקלעך? ניין. איך מוז

— דערצעהל זשע, וואָס ביזט דו אַנשוויגען געוואָרען? — מאַכט
צו מיר דער טאַטע.

— לאָז איהם צורוה, האָסט דו געזעהען אַ ביסעל? — טהוט זיך
אַ חאַפּ די מאַמע. — דאָס קינד איז מיער, דאָס קינד איז הונגע-
ריג. און ער: דערצעהל און דערצעהל! דערצעהל און דערצעהל!

ז.

ביסלעכווייז הויבט אָן דער עולם זיך צעגעהן, און מיר בלייב-
בען אַליין: דער טאַטע און די מאַמע, איך און בויז. די מאַמע
לאָזט זיך אַוועק אין קיך און קומט גיך צוריק מיט אַ שענעם
פּסח'יגען טעלער — אַ בעקאַנטען טעלער, געמאַהלט מיט גרויסע
גרינע פייגענבלעטער.

— טאַמער וואָלסט דו עפּים גענומען אין מויל אַריין, שימעק?
ביו'ן סדר איז נאָך ווייט.

זאָגט צו מיר מיין מאַמע מיט אַזוי פיעל ליעבשאַפט, געטריי-
שאַפט און וואַרעמער איבערגעבענהייט, און בויז הויבט זיך אויף
מיט איהרע שטילע טריט און טראָגט מיר צו אַ גאַפּעל-מעסער —
בעקאַנטע פּסח'יגע גאַפּעל-מעסער. אַליץ איז מיר בעקאַנט. קיין
זאך האָט זיך ניט געענדערט. ניט געמינערט אַ טראָפען. דער
אייגענער טעלער מיט די גרויסע גרינע פייגענבלעטער. די אייגענע
גאַפּעל-מעסער מיט די ווייסע ביינערנע קלעצלעך. דער אייגענער
ריח-ניחוח פון דער פּסח'יגער גענוענשמאַלץ. דער אייגענער טעם
גן-עדן פון די ערב-פּסח'יגע צוגעפּרישע מצה. ניט געענדערט אַ
האַר. ניט געמינערט אַ טראָפען.

ניט מעהר, וואָס דעמאָלט ערב-פּסח האָבען מיר געגעסען ביי-
דע, איך און בויז. פון איין טעלער, געדענק איך, האָבען מיר גע-
געסען. טאַקי אַט פון דעם בעקאַנטען שענען פּסח'יגען געמאַהל-
טען טעלער, וואָס איז געמאַהלט מיט גרינע פייגענבלעטער. און ניס
האַט אונז דעמאָלט געגעבען די מאַמע, געדענק איך. פולע קעשע-

ליעב זיי האָב איך פֿערגעסען אָן בוזי'ן. צוליב זיי האָב איך מקריב געווען אַ שטיק פון מיין לעבען, פֿערשפּיעלעט מיין גליק, פֿערשפּיעלעט, פֿערשפּיעלעט אויף אייביג!

פֿערשפּיעלעט? ניין. עס קאָן נישט זיין. עס קאָן נישט זיין! אָט בין איך דאָך געקומען. בעצייטענס געקומען... לאָס איך נור בלייבען מיט בוזי'ן אליין. לאָס איך נור רעדען מיט איהר אַ פֿאַר ווערטער. נאָר ווי קאָן איך רעדען מיט בוזי'ן אַ פֿאַר ווערטער? אז אלע זענען דאָ? אז אלע זענען זיי אַרום מיר? אלע בעמראַכטען מיר, ווי אַ בער, ווי אַ בעשעפעניש פון איין אנדער וועלט. אלע ווילען מיר זעהען און הערען, וואָס איך מאַך און וואָס איך טהו — אזא צייט נישט געזעהען זיך!

מעהר פון אלע הערט מיר אויס דער טאָטע. איבער אַ ספּר זיצט ער, ווי אלע מאָל, און פֿערקנייטשט איז זיין ברייטער שטערן, ווי אלע מאָל, און קוקט אויף מיר אַריבער די זילבערנע ברילען און גלעט זיך די זילבערנע פֿעדעס פון זיין זילבער-באָרד, ווי אלע מאָל. און עס דאַכט זיך מיר, אז ער קוקט אויף מיר נישט אזוי, ווי אלע מאָל. ניין, ס'איז נישט דער קוק, וואָס אַמאָל. איך פיהל עס. דער מענש איז בעלעדריגט. איך האָב וויעדערשפּעניגט זיין געבאַט. נישט גע-וואָלט געהן אין זיינע וועגען. געגאנגען מיין אייגענעם וועג...

אויך די מאמע שטעהט ביי דער זייט, אוועקגעוואָרפען די קיך מיט'ן ערב-פּסח, און הערט מיר מיט טרערען אויף די אויגען. מיט'ן שפיץ פֿאַרטוך ווישט זי בגנבה אַ טרער, האָטשט דאָס פנים שמייכלעך, און זי הערט, ווי איך דערצעהל, און זי קוקט מיר אין מויל אַריין און שליינגט, שליינגט אימליכס וואָרט מיינס.

אויך בוזי זיצט אַקעגען מיר, די הענד צענויפגעלעגט אויפ'ן האַרצען, און הערט מיר אויס גלייך מיט זיי. גלייך מיט זיי קוקט זי מיר אין מויל אַריין. גלייך מיט זיי שליינגט זי אימליכס וואָרט מיינס. איך קוק אויף בוזי'ן. און איך לייען אין איהרע אויגען און קאָן נישט איבערלייענען גאָרנישט נישט. גאָרנישט נישט.

שיינט אָפּ אין בוז'ים אויגען. זיי באַרען זיך אין גאָלד. אָט באַלד
שטאַרבט דער טאָג. איך וועל ניט האָבען קיין צייט אפילו מיט
בוז'ין אַ וואָרט צו רעדען. דער גאַנצער טאָג איז אַוועק אויף פּוסטע
רעד מיט'ן טאַטען, מיט דער מאַמען, מיט דער משפּחה — וואָס איך
האָב געהערט, וואָס איך האָב געזעהען... איך האָפּ מיך אויף און
קוק דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרויס און טהו פאַרבייגעהענדיג
אַ זאָג צו בוז'ין:

— מיר וועלען זיך אַ ביסעל אפּשר דורכגעהן? אַזא צייט
אין דער היים ניט געווען. איך וויל אַנקוקען דעם הויף, איך וויל
זעהען די שטאַרט...

ט.

ווייסט איהר ניט, וואָס איז מיט בוז'ין? אַנגעצונדען האָט זיך
איהר דאָס פנים, ווי אַ העליש פייער. ווי די זון-קוגעל, וואָס האַלט
ביי'ם אונטערגעהן, איז זי רויט געוואָרען. זי וואַרפט אַ בליק
אויפ'ן טאַטען. אפנים, זי וויל הערען, וואָס דער טאַטע וועט זאָ-
גען? און דער טאַטע קוקט אויף דער מאַמען אַריבער די זילבער-
נע ברילען. ער גלעט די זילבערנע פערדעס פון זיין זילבער-באָרד
און זאָגט אין דער וועלט אַריין, צו קיינעם ניט:

— די זון זעצט זיך. שוין צייט זיך איבערטהון. געהן אין
שוהל אַריין דאוונען. שוין צייט ליכט בענשען. ווי מיינסט דו?
ניין. איך וועל, אפנים, היינט ניט רעדען מיט בוז'ין אַ וואָרט
ניט? מיר נעמען זיך איבערטהון. די מאַמע איז שוין באַלד אינ-
גאַנצען פּסח'יג. זי האָט שוין אַנגעטהאָן אויף זיך איהר יום-
טוב'דיג זיידען מלבוש. איהרע ווייסע הענד שעמערירען. קיינער
האָט ניט אַזעלכע שענע ווייסע הענד, ווי מיין מאַמע. אָט באַלד
וועט זי זיך שמעלען ליכט בענשען. מיט איהרע ווייסע הענד וועט
זי פערשטעלען איהרע אויגען און וויינען שטילערהייט, ווי אַמאָל.
דער לעצטער שטראַהל פון דער פּערגעהענדיגער זון וועט זיך שפּיעלען

נעם מיט נים. און מיר האָבען זיך גענומען דעמאָלט פאר די הענד, געדענק איך, איך און בוזי, און מיר האָבען זיך געלאָזט פליהען, געדענק איך, ווי די אַדלערס. איך לויף — זי לויפט מיר נאָך. איך שפּרינג איבער די קלעצער — זי שפּרינגט מיר נאָך. איך אַרויף — זי אַרויף. איך אַראָפּ — זי אַראָפּ.

— שימעק! ביז וואָנען וועלען מיר לויפּען, שימעק?

זאָגט צו מיר בוזי. און איך ענטפער איהר מיט'ן לשון פון שיר־השירים: "עֵד שִׁי פּוֹחַ הַיּוֹם — בִּיז ס'וועט אַ בלאָז טהון דער טאָג, וְנִסּוּ הַצֵּלָיִם — און עס וועלען אַנטלויפּען די שאַטענס..."

ח.

דאָס איז געווען אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. היינט איז בוזי אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסע. און איך בין אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער. און אַ כלה איז געוואָרען בוזי, עמיצענס אַ כלה, עמיצענס, ניט מיינע... און איך וויל בלייבען מיט בוזי'ן אַליין. און איך וויל רעדען מיט איהר אַ פאָר ווערטער. איך וויל הערען איהר קול. מיט'ן לשון פון שיר־השירים ווילט זיך מיר זאָגען צו איהר: "הֵרֵא יְנִי אֶת מַרְאֵיךְ — מאַך מִיך זעהען דיין אויסזיכט. הִשְׁמִיעֵי נִי אֶת קוֹלְךָ — מאַך מִיך הערען דיין שטים"... און עס דאַכט זיך מיר, אז איהרע אויגען ענטפערען מיר אויך מיט'ן לשון פון שיר־השירים: "לֹכֶה דוּרֵי — קום, טהייערער, נִצֵּא הַשָּׁדֶה — ניט דאָ, נאָר אין דרויסען... אין דרויסען... דאָרט וועל איך דיר זאָגען. דאָרט וועל איך דיר דערצעהלען. דאָרטען וועלען מיר רעדען. דאָרטען..."

איך האָפּ אַ קוק אין דרויסען אַרויס דורכ'ן פּענסטער. אַך, ווי שען דאָרט איז, ווי ערב־פּסח'יג! ווי שיר־השירים'דיג! איין עבירה נור, ס'איז שוין באַלד אויס טאָג. נידעריג־נידעריג לאָזט זיך אַראָפּ די זון און בעפאַרבט דעם הימעל מיט גין־גאָלד. דאָס גאָלד

איך ווייס שוין, וואָס איך וועל איהר ענטפערען דערויף. לאָס איך
נור רעדען מיט איהר עטליכע ווערטער. עטליכע ווערטער.

ניין. איך וועל היינט ניט קאָנען רעדען מיט בוז'ין קיין איינ-
ציג וואָרט, קיין האַלב וואָרט אפילו. אָט הויבט זי זיך אויף, געהט
מיט שטילע גרינגע טריט צו דער שאַפּע, גרייט-צו פאַר דער מאַמען
ליכט אין די זילבערנע לייכטערס. אַלטע בעקאָנטע, היימישע הויכע,
געבלאָזענע זילבערנע לייכטערס. מיר זענען מיט זיי גוט בעקאָנט
און בעפריינדעט פון אַמאָל. די דאָזיגע זילבערנע לייכטערס האָ-
בען דאָך פערנומען אַמאָל אַ בכבוד'ען אָרט אין מיינע גאָלדענע
חלומות ביי דער פער'כשופ'טער בת-מלכה אין דעם קרישטאָלענעם
פאַלאַץ. די דאָזיגע גאָלדענע חלומות מיט די דאָזיגע זילבערנע
לייכטערס, מיט די בענשליכט, מיט דער מאַמעס שענע קלאָרע
ווייסע הענר, מיט בוז'ים שענע בלויע שיר-השירים-אויגען, מיט די
לעצטע גאָלדענע שטראַהלען פון דער פערגעהענדיגער זון — איז עס
דען נישט איינס און דאָס זעלבע, געקניפט און געבונדען? ...

— טאָ! — זאָגט דער טאַטע צו מיר מיט אַ קוק אין פענסטער
און מיט אַ וואונק, אז ס'איז שוין צייט זיך איבערטהון און געהן
אין שוהל אַריין דאוונען.

מיר טהוען זיך איבער, איך און דער טאַטע, און מיר געהען
אין שוהל אַריין דאוונען.

י.

אונזער שוהל, אונזער אַלטע-אַלטע שוהל, האָט זיך אויך ניט
פערענדערט, איהר זאָלט זאָגען אַ האָר. נישט געמינערט אַ טראָ-
פּען. אַ ביסעל זענען נאָר געוואָרען שוואַרצער די ווענר. נידעריגער
דער עמור. עלטער דער אַלמעמער. און דער ארון-קודש האָט פער-
לאָרען דעם גלאַנץ פון זיין ניהייט.

ווי אַ קליין בית-המקדש האָט אונזער שוהל אויסגעזעהען אין
מיינע אויגען. איצט האָט זיך דאָס בית-המקדש אָנגעבויגען אַ

אויף איהרע שענע קלאָרע ווייסע הענדר. קיינער האָט נישט אזעלכע
שענע קלאָרע ווייסע הענדר, ווי מיין מאַמע.

נאָר וואָס איז מיט בויז'ן? איהר פנים איז אויסגעלאָשען, ווי
די זון, וואָס האַלט ביי'ם זעצען זיך, ווי דער טאָג, וואָס האַלט
ביי אונטערגעהן. נאָר שען איז זי און חנ'עוורדיג, ווי קיינמאָל נישט.
און טיעף-טרויעריג זענען איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען.
און פערטראכט זענען איהרע אויגען.

פון וואָס טראַכט איצט בויז? פון דעם לייעכען גאַסט, וואָס
זי האָט אויף איהם אזוי אַרויסגעקוקט און וואָס איז געקומען צו
פליהען אזוי אומגעריכט, נאָכדעם ווי ער איז אזא צייט אין דער
היים נישט געווען?... אָדער פון איהר מאַמע, וואָס האָט חתונה
געהאַט דאָס אַנדערע מאָל און אוועקגעפאַהרען ערגיץ ווייט און
פערגעסען, אז זי האָט אַ טאָכטער, וואָס הייסט בויז? אָדער פון
איהר חתן טראַכט איצט בויז, פון איהר חתן, וואָס טאַטע-מאַמע
האָבען איהר אוראי אַנגעהאַנגען קעגען איהר ווילען? און פון איהר
חתונה, וואָס דאָרף זיין שבת נאָך שבועות מיט אַ מענשען, וואָס
זי קען איהם נישט און ווייסט איהם נישט, ווער ער איז און וואָס ער
איז?... אָדער, פערקעהרט, אפשר האָב איך אין גאַנצען אַ טעות?
אפשר צעהלט זי גאָר די טעג פון פסח ביז שבועות, ביז שבת נאָך
שבועות? וואָרום דאָס איז איהר אויסדערוועהלטער, וואָרום
ער איז איהר לייעב און ער איז איהר טהייער. ער וועט
זי פיהרען אונטער דער חופה, און איהם וועט זי אוועקשענקען
איהר האַרץ און לייעבע. און מיר? מיר איז זי, אוי-וועה, נישט
מעהר ווי אַ שוועסטער. געווען אַ שוועסטער און געבליבען אַ
שוועסטער... און עס דאַכט זיך מיר, אז זי קוקט אויף מיר מיט
רחמנות און מיט פאַרדראָס און זאָגט צו מיר, ווי זי האָט געזאָגט צו
מיר אַמאָל, מיט'ן לשון פון שיר-השירים: "מיר ית נך כ א ח
ל י — ווען דו ביזט מיר אַ ברודער! אַך, פאַר וואָס ביזט דו מיר
נישט אַ ברודער?"... וואָס זאָל איך איהר ענטפערען דערויף?

געשוועבט אינאיינעם מיט די מלאכים אונטער דעם געמאָהלטען סופיט. דאָ, אין דעם קליינעם בית־המקדש, האָב איך אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, אינאיינעם מיט'ן טאטען און מיט אלע אידען, גע־שמאַק און ערנסט געדאווענט...

יא.

און אַט בין איך איצט וויעדער אַ מאָל אין מיין אלטער אַמאָלי־גער שוהל, און איך דאווען מיט אונזערע אלטע אַמאָליגע בעלי־בתיים, און איך הער דעם אייגענעם חזן, וואָס אַמאָל, וואָס זינגט מיט'ן אייגענעם ניגון, וואָס אַמאָל. און דער עולם דאווענט געשמאַק און וואַרעם און מיט'ן זעלבען נוסח, וואָס אַמאָל. און איך דאווען אינאיינעם מיט'ן עולם. נאָר מיינע געדאַנקען זענען ווייט פונ'ם דאווענען. איך מיש אַ בלעטעל נאָך אַ בלעטעל אין מיין סדור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך מיר אויף שיר־השירים קאָפּיטעל ד': "ה נ כ י פ ה ר ע י ת י — ווי שען דו ביזט, חבר'טאָרין מיינע. ה נ כ י פ ה, ע י נ י כ י ו נ ים — ווי שען דו ביזט מיט דינע טויבענאוויגען" ... איך וואָלט וועלען דאָר נען גלייך מיט אלע, גלייך ווי איך האָב אַמאָל געדאווענט. נאָר עס דאווענט זיך ניט! איך מיש אַ בלעטעל נאָך אַ בלעטעל אין מיין סדור און — איך בין ניט שולדיג — עס מישט זיך אויף וויע־דער שיר־השירים קאָפּיטעל ה': "ב א ת י ל ג נ י, א ח ו ת י כ ל ה — איך בין געקומען אין מיין וויינגאַרטען, מיין שוועסטער די מלכה" ...

און ווייטער: "איך האָב געקלויבען מיינע קרייטער, געשמעקט מיינע בשמים, געגעסען מיין האָניג, געטרונקען מיין וויין" ... נאָר וואָס רעד איך? וואָס זאָג איך? דער גאַרטען איז נישט מיינער. איך וועל נישט קלויבען קיין קרייטער, ניט שמעקען קיין בשמים, ניט עסען קיין האָניג, ניט טרינקען קיין וויין. דער גאַר־טען איז ניט מיין גאַרטען. בווי איז נישט מיין בלח. בווי איז

ביסעלע אויף א זייט. אַך! וואו איז אַהינגעקומען די הייליגע פראַכט און גלאַנץ פון אונזער אַלטער שוהל? וואו זענען די מלאכים, וואָס פלעגען דאָ שוועבען אונטער דעם געמאַהלטען סופיט אַלע פרייטאָג צו נאכט, צו קבלת-שבת, און אַלע יום-טוב אויף דער נאכט, צו ברכו?

אויך די בעלי-בתים פון שוהל האָבען זיך וועניג-וואָס פערענ-דערט. נאָר אַ ביסעלע פערעלטערט זיך. שוואַרצע בערד זענען ווייס געוואָרען. גלייכע פלייצעס האָבען זיך אויסגעבויגען. אַטלע-סענע קאפּאַטעס זענען צעהאַקט געוואָרען. עס זעהען זיך אַרויס ווייסע פערדעס, געלע פאַסען. מלך דער חזן זינגט נאָך היינט אויך אזוי שען, ווי אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק. אַ ביסעלע נאָר איז איהם פערדומפּען דאָס קול. עס הערט זיך אין זיין דאוונען אַ נייער טאָן: מעהר געוויינט, ווי געזונגען. מעהר געקלאָגט זיך, ווי גע-בעטען. און אונזער רב? דער אַלטער רב? — דער האָט זיך גאָר ניט פערענדערט. געווען ווי געפאַלענער שניי און געבליבען ווי געפאַלענער שניי. איין קלייניגקייט נאָר: די הענד ציטערען אַצינד. און מיט'ן גאַנצען גוף ציטערט ער. פון אַלטקייט, אַפנים. עזריאל דער שמש, אַ איד אָהן אַ סימן פון אַ באָרד, וואָלט געווען דער אייגענער, וואָס אַמאָל, ווען נישט די צייהן. ער האָט פערלאָרען אַלע צייהן און ער זעהט אויס מיט זיינע אייגענעפאַלענע קינבאַקען מעהר ווי אַ אידינע, ווי איידער אַ מאַנסביל. נישקשה, ער קלאַפט נאָך היינט אויך מיט'ן פראַטש איבער'ן שלחן, אז עס קומט צו שמונה-עשרה. אמת, שוין נישט דער קלאַפ, וואָס אַמאָל. אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, האָט מען געקאָנט טויב ווערען פון זיין קלאַ-פען. היינט שוין נישט. אַפנים, נישטאָ דער כח, וואָס אַמאָל. געווען אַ איד אַ גבר.

אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, איז מיר דאָ געווען גוט, געדענק איך, גוט אָהן איין ערך, אָהן אַ מאָס! דאָ, אין דעם קליינעם בית-המקדש, האָט מוין קינדערשע נשמה אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק,

צו זאָגען. איך פיהל עס אליין. דאָס זאָגען מיר זיינע אויגען, וואָס
קוקען מיר דורך די זילבערנע ברילען גלייך אין האַרצען אַריין.
דאָס זאָגט מיר דער שטילער זיפּץ, וואָס רייסט זיך אַרויס פון
צייט צו צייט פון זיין אַלטער שוואַכער ברוסט... מיר געהען ביידע
פון שוהל אַהיים און שווייגען. מיר געהען שפּעטער פון אַלעמען.
די נאכט האָט פערשפּרייט איהרע פליעגעל איבער'ן הימעל, און
אַרפּאָנעל'אָזט האָט זיך איהר שאַטען אויף דער ערד. א שטילע,
א וואַרעמע, א הייליגע פסח'יגע נאכט איז דאָס. א נאכט פול
מיט סודות און רעטענישען. פול מיט וואונדער. די הייליגקייט
פון דער דאָזיגער נאכט פיהלט זיך אין דער לופט. קוקט אַרפּאָ
פונ'ם טונקעל־בלויען הימעל. וועגען איהר שמועסען זיך דורך
שטילערהייט די שטערען. י צ י א ת מ צ ר י ם לָאָזט זיך הער
רען פון דער דאָזיגער נאכט...

מיט גיכע־גיכע טריט געה איך אַהיים אין דער דאָזיגער נאכט.
און דער טאטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי א שאַטען
געהט ער מיר נאָך. „וואָס יאָגסטו אזוי?“ — פרעגט מיך דער
טאטע, קוים וואָס ער האַפט דעם אָטעם.

עך, טאטע, טאטע! זעהסטו דו רען ניט, אז איך בין געגליכען
צו א הירש, אָדער צו א אינד פון די אינדען אויף די בשמים
בערג? ... מיר איז לאַנג, טאטע, צו לאַנג די צייט. מיר איז ווייט,
טאטע, צו ווייט דער וועג, דעמאָלט, ווען בווי איז א כלה. עמיר
צענס א כלה. עמיצענס, ניט מיינע! ... איך בין געגליכען צו
א הירש, אָדער צו א אינד פון די אינדען אויף די בשמים־בערג.

אזוי ווילט זיך מיר ענטפערן מיון טאטען מיט'ן לשון פון
שיר־השירים, און איך פיהל נישט די ערד אונטער זיך. און איך
געה מיט גיכע־גיכע טריט אַהיים אין דער דאָזיגער נאכט. און
מיון טאטע — קוים וואָס ער געהט מיר נאָך. ווי א שאַטען געהט
ער מיר נאָך אין דער דאָזיגער נאכט.

עמיצענס אַ כלה. עמיצענס, נישט מיינע!... און עס קאכט אין מיר אַ גיהנם. נישט אויף בויז'ן. נישט אויף קיינעם. ניין. אויף מיר אליין: סטייטש, ווי האָב איך געקאָנט אין אזא צייט זיין אזוי ווייט פון בויז'ן? ווי האָב איך געקאָנט דערלאָזען, אז מע זאָל צונעמען פון מיר בויז'ן און אָפגעבען זי צו איין אנדערען? האָט זי מיר דען ניט געשריבען אלע מאָל בריוולעך און געגעבען אַנצוהערעניש, „אז זי האָפט אין גיכע צייטען זיך מיט מיר צו זעהען?“... האָב איך איהר דען ניט אָפגעלעגט אלע מאָל פון איין יום-טוב אויפ'ן אנדערען, אזוי לאַנג, ביז זי האָט מיר אויפגעהערט צו שרייבען?...

יב.

— גוט יום-טוב. דאָס איז מיין זוהן.

אזוי שטעלט מיך פאָר דער טאטע נאָכ'ן דאוונען פאר די בעלי-בתים אין שוהל, וואָס בעטראַכטען מיך פון אלע זייטען און געבען מיר אָפ און נעמען צו פון מיר דעם שלום-עליכם, ווי איין אלטען חוב.

— דאָס איז מיין זוהן...

— דאָס איז אייער זוהן? נאָ דיר אָפ שלום.

אין דעם טאטענס ווערטער „דאָס איז מיין זוהן“ זענען דאָ אלערליי פארבען: פרייד און גדלות און פערדראָס. מע קאָן לער-נען דעם פשט, ווי מע וויל: „וואָס זאָגט איהר? דאָס איז דאָך מיין זוהן!“... אָדער: „שטעלט אייך פאָר — דאָס איז מיין זוהן!“...

איך פיהל זיין הארץ. דער מענש איז בעלעדיגט. איך האָב וויעדערשפעניגט זיין געכאָט. איך בין נישט גענאָנגען אין זיינע וועגען. איך בין מיר גענאָנגען אין מיין אייגענעם וועג און האָב איהם פערעלטערט פאר דער צייט. ניין, ער האָט מיר נאָך ניט מוחל געווען. ער זאָגט דאָס מיר ניט. ער פערשפאָרט עס מיר

אין עבירה נאָר, וואָס מע האָט דעם בן־מלך אוועקגעזעצט
 אזוי ווייט פון דער בת־מלכה. אמאָל זענען זיי געדענק איך, אַנ־
 דערש געזעסען ביי'ם סדר. אינאיינעם, איינס נעבען אנדערען.
 זענען זיי געזעסען. דער בן־מלך האָט געפרעגט דעם טאטען, גע-
 דענק איך, די פיער קשיות, און די בת־מלכה האָט אַרויסגע'גנבה'ט
 ביי זיין מאיעסטעט פון אונטער דעם קישען דעם אפיקומן — און
 אַך! וואָס מיר האָבען זיך דעמאָלט אָנגעלאכט! אמאָל, נאָכ'ן
 סדר, געדענק איך, אז דער מלך האָט שוין אַראָפּגעצויגען דעם וויי-
 סען קיטעל, און די מלכה — איהר קעניגליך זיידען מלבוש, זענען
 מיר געזעסען, איך און בוי, אינצוויינען, אין אַ ווינקעלע, געשפיעלט
 אין ניסלעך, וואָס די מאמע האָט אונז געגעבען, אָדער איך האָב
 איהר דערצעהלט אַ מעשה, פון יענע בבא־מעשיות פון חדר, פון
 מיין חבר שייקע, וואָס ווייסט אלסדינג. אַ מעשה מיט אַ פער-
 כשופ'טער בת־מלכה, וואָס איז געזעסען אין אַ פאלאץ פון קרישטאָל
 זיעבען יאָהר כסדר און געווארט, ביז עמיצער וועט דורכ'ן שם-
 המפורש זיך אויפהויבען אַריבער דער חמאָרע, פליהען איבער בערג
 און איבער טהאָלען, איבער טייכען און מדבריות, און וועט זי
 אויסלייזען, און וועט זי בעפרייחען.

יד.

דאָס איז אָבער אלץ געווען אמאָל — אמאָל, מיט יאָהרען צו-
 ריק. איצט איז שוין די בת־מלכה אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ
 גרויסע. און דער בן־מלך איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער.
 און בעזעצט האָט מען איהם אזוי אומ'ברחמנות'דיג, אז מיר קאָנען
 זיך אפילו ניט זעהען איינס דאָס אנדערע, ווי עס געהער צו זיין.
 שטעלט אייך פאָר: אין דער רעכטער האַנד פון זיין מאיעסטעט
 דער בן־מלך, אין דער לינקער האַנד פון איהר מאיעסטעט די בת-
 מלכה! ... און מיר זאָגען די הגדה, איך מיט'ן טאטען, הויך אויף
 אַ קול, ווי אמאָל, מיט יאָהרען צוריק, און מיט אַ ניגון, אַ בלעטעל

יג.

מיט דעם אייגענעם „גוט־יום־טוב“, וואָס מיר פלענען אַרייַן־קומען אין דער דאָזיגער נאַכט פון שוהל אַהיים אַמאָל, מיט יאָה־רען צוריק, זענען מיר אַרייַנגעקומען אויך אַצינד — איך און דער טאַטע.

מיט דעם אייגענעם „גוט־יום־טוב — גוט־יאָה־ר“, וואָס די מאַמע און בוזי פלענען אונז בעגעגענען אין דער דאָזיגער נאַכט אַמאָל, מיט יאָה־רען צוריק, האָבען זיי אונז בעגעגענט אויך אַצינד.

די מאַמע, די מלכה, אָנגעטאהן אין איהר קעניגליך זיידען מלבוש, און די בת־מלכה, בוזי, — אין איהר שניידווייס קלייד. אָבער פונקט דאָס אייגענע בילד, וואָס אַמאָל, מיט יאָה־רען צוריק, ניט פערענדערט אויף אַ האָר, נישט געמינערט אַ טראָפּע.

ווי מיט יאָה־רען צוריק, אזוי אויך אַצינד, אין דער דאָזיגער נאַכט, איז אונזער שטוב פול מיט חן. אַ בעזונדערע שענקייט, אַ הייליגע, יום־טוב־דיגע, מאַעסטעטישע שענקייט האָט אַראָפּגע־נידערט אויף אונזער שטוב. אַ הייליגער, יום־טוב־דיגער גלאַנץ איז אויסגעגאָסען אויף אונזער שטוב אין דער דאָזיגער נאַכט. דאָס ווייסע טישגעבעט — געפאַלענער שניי. דער מאַמעס בענשליכט שיינען אַרויס פון די זילבערנע לייכטערס. עס לאָזט גריסען פון די פלעשער אַרויס דער אַרבע־כוסות־וויין. אַך, ווי צנועה־דיג־נאָ־איוו עס קוקען אַרויס פון דער קערה די אומשולדיגע מצות I ווי ליעב עס שמייכעלט דער אָנגעריבענער מרור־הריין, דער קאָמפּלי־צירטער חרוסת מיט'ן אָנגעגרייטען זאַלצוואַסער I פייערליך און מיט שטאַלץ שטעהט אויסגעבעט דעם מלך'ס שטוהל, דאָס עסעבעט. אויף דער מלכה'ס פנים רוהט די שכינה, ווי אַלע מאָל אין דער דאָ־זיגער נאַכט. און די בת־מלכה (בוזי) איז אינגאַנצען, פון אויבען ביז אַראָפּ, שיר־השירים'דיג. ניין, וואָס זאָג איך? — זי איז דער שיר־השירים אַליין.

אז זי לאכט פון מיר... פערחאפ איך מיך: „און אפשר האָב איך אַ טעות? אפשר האָב איך מיט דיר אַצינד גאַרניט וואָס צו רעדען?“...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ ביטערקייט, אַז בוזי הערט אויף צו שמייכלען און ערנסט ווערד איהר פנים. „מאָרגען — מאַכט זי צו מיר — מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען“... און ליכטיג טיג ווערד מיר אין מיינע אויגען. ליכטיג און גוט און פרייליך. מאָרגען! מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען! מאָרגען! מאָרגען!... איך געה-צו צו איהר נאָך נעהענטער און איך דערפיהל דעם ריח פון איהרע האָר, דעם ריח פון איהרע קליידער, דעם אַמאָליגען בעד-קאנטען ריח. און עס קומען מיר אויפ'ן זינען די ווערטער פון שיר-השירים: „נ פ ת ת ט פ נ ה ש פ ת ו ת יך, כ ל ה — צוקער טהוען טריפען דיינע ליפען, כלה! האָניג און מילך אונטער דיין צונג. און דער ריח פון דיינע קליידער איז ווי דער ריח פון דעם לבנון“...

דאָס ווייטעריגע רעדען מיר שוין אַזוי, אָהן ווערטער. מעהר מיט די אויגען. מיט די אויגען...

טו.

— בוזי, אַ גוטע נאכט. — זאָג איך צו איהר שמיל. עס איז מיר שווער אַוועקצוגעהן פון איהר. איין גאָט ווייסט דעם אמת.
— אַ גוטע נאכט. — ענטפערט מיר בוזי, ריהרט ניט פון אָרט און קוקט אויף מיר טיעף-פערזאָרגט מיט איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען.

איך זאָג איהר נאָך אַ מאָל אַ גוטע נאכט. און זי ענטפערט מיר נאָך אַ מאָל אַ גוטע נאכט. קומט צו נעהן די מאַמע און פיהרט מיך אַריין אין אַ בעזונדער שלאָף-חדר. דאָרט נעמט מיין מאַמע און גלעט מיר אויס מיט איהרע שענע ווייסע הענד דאָס ווייסע

נאך א בלעמעל. און די מאמע מיט בויז'ן זאָגען אונז נאך שטילער-
הייר, א בלעמעל נאך א בלעמעל — ביז מיר קומען צו שיר-השירים.
זאָג איך מיט'ן טאטען דעם שיר-השירים, ווי אמאל, מיט יאָהרען
צוריק, מיט גאָר א בעזונדער ניגון. א פסוק נאך א פסוק. און די
מאמע מיט בויז'ן זאָגען אונז נאך שטילעהייר א פסוק נאך א פסוק.
ביז דער מלך, אויסגעמיערט פון דער יציאת-מצרים-געשיכטע און
שכור'ליך פון דעם ארבע-כוסות-וויין, הויבט אָן ביסלעכווייז אונ-
טערצורשמלען, דרימלעט א וויילע און האַפט זיך אויף און זינגט
ווייטער דעם שיר-השירים, הויבט אָן אויף א קול: "מִים רַבִּים —
פִּיעַל וואַסערען קאָנען נישט אויסלעשען די ליעבע" ... און איך
האַפּ איהם אונטער מיט'ן זעלבען ניגון: "וְנַהֲרֹת
לֹא יִשְׁטַפּוּהָ — און טייכען וועלען זי ניט פערפלייצען" ...
דאָס זאָגען געהט ביי אונז אלע מאָל שטילער און
שטילער, ביז זיין מאַיעסטעט ווערד צום סוף אַנשלאָפּען
שוין טאַקי אויף דעם רעכטען אמת. ריהרט איהם אָן די
מלכה ביי'ם אַרבעל פונ'ם ווייסען קיטעל. מיט א ליעבער זיסער
איידעלקייט וועקט זי איהם, ער זאָל געהן שלאָפּען, — און איך מיט
בויז'ן קאָנען זיך דערווייל איבערוואַרפען מיט א פאָר ווערטער.
שטעה איך אויף פון טיש און געה'צו צו איהר נאָהענט, און מיר
שטעהען איינס אַקעגען דאָס אנדערע — דאָס ערשטע מאָל אזוי
נאָהענט אין דער דאָזיגער נאכט. איך ווייז איהר אָן אויף דער
שענער זעלטענער נאכט. "אין דער דאָזיגער נאכט, זאָג איך איהר,
איז גוט שפאַציערען געהן" ... זי האָט מיך פערשטאַנען און ענט-
פערט מיר מיט א האַלבען שמייכל, פרעגענדיג: "אין דער דאָז-
יגער נאכט?" ... און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז זי לאַכט
פון מיר. אזוי פלעגט זי לאַכען פון מיר אמאל, מיט יאָהרען צו-
ריק. פערדריסט דאָס מיך. זאָג איך צו איהר: "בויז, מיר האָ-
בען וואָס צו רעדען, א סך וואָס צו רעדען". "א סך וואָס צו
רעדען?" — חזר'ט זי איבער מיינע ווערטער, און עס דאַכט זיך מיר,

כער ווארעמער פריהער פריהלינג-נאכט, וואָס איז פול, מאָדנע פול,
מיט סודות און רעטענישען...

און אין דער דאָזיגער נאכט בין איך געוואָהר געוואָרען אַ
נייעם:

אַז איך האָב לייעב בוי'ן.

אַז איך האָב זי לייעב מיט יענער הייליגער פלאַס-פיייעריגער
גיהנם-ליעבע, וואָס ווערר אַזוי שטען בעשריבען אין אונזער שיר-
השירים. גרויסע פייעריגע אותיות שניידען זיך אויס, איך ווייס
ניט פון וואָנען, און שוועבען מיר פאַר די אויגען. די אותיות זענען
פונ'ם נאָרוואַס אָפגעזאָגטען שיר-השירים, אַיין אות נאָך אַיין
אות: "כִּי עֵזָה כְּמוֹת אֶהְיֶה — כִּי טַעַר וְיִ
דַּעַר טוֹיֵדט אִיז דִּי לִיעֵבֵע. קֶשֶׁה כֶּשֶׁאוֹל
קִנְאָה — שווער ווי דער גיהנם איז די קנאה.
רֶשֶׁפִּיָּה רֶשֶׁפִּי-אֵשׁ — אִיִּהֲרַע פִּוֶּנְקֶען זַענַען
פִּוֶּנְקֶען פִּייער. שְׁלֵהֲבִיתָה — אַ פֶּלֶאקער פִּוֶּן
גאָט..."

און איך זיץ אין דער דאָזיגער נאכט ביי'ם אָפּענעם פענסטער
און איך פרעג ביי דער דאָזיגער נאכט פון סודות און רעטענישען,
זי זאָל מיר אַנטפלעקען דעם סוד: ניט שוין זשע? ניט שוין
זשע?...

נאָר זי שווייגט, די דאָזיגע נאכט פון סודות און רעטענישען.
דער סוד בלייבט אַ סוד פאַר מיר — ביז מאָרגען.

מאָרגען, אַזוי האָט דאָך מיר בויז צוגעזאָגט, וועלען מיר רע-
דען. אַך! מאָרגען וועלען מיר שוין רעדען... לאָז נאָר אַוועק-
געהן די נאכט. לאָז נאָר פערשווינדען די דאָזיגע נאכט.
די דאָזיגע נאכט. די דאָזיגע נאכט...

אויבערדעק פון מיין שלאף-בעט, און איהרע ליפען שעפטשען:
 "שלאף געזונד, מיין קינד, שלאף געזונד"...

אין די דאזיגע עטליכע ווערטער האָט זיך אויסגעגאָסען דער
 גאנצער ים פון ליעבשאפט, וואָס האָט זיך צענויפגעזאמלט ביי
 מיין מאמען אין דער צייט, וואָס איך בין אין דער היים ניט גע-
 וועזען. איך בין גרייט צופאלען צו איהר, אויסקושען איהר די
 שענע ווייסע הענד. נאָר איך בין דאָס ניט ווערטה. ניין, איך בין
 דאָס ניט ווערטה. איך ווייס דאָס... שטיל זאָג איך איהר אַ גוטע
 נאכט, און איך בלייב איבער אליין, איינער אליין אין דער דאזיגער
 נאכט.

טז.

...איינער אליין אין דער דאזיגער נאכט. אין דער דאזיגער
 שטילער ווייכער וואַרעמער פריהער פריהלינג-נאכט.

איך עפען אויף דאָס פענסטער און קוק ארויס אין דרויסען
 ארויס, צום טונקעל־בלויען נאכט־הימעל, צו די שעמערירענדיגע
 בריליאנטען־שטערען, און איך פרעג ביי זיך אליין: ניט שוין זשע?
 ניט שוין זשע?

ניט שוין זשע האָב איך פערשפיעלט מיין גליק, פערשפיעלט
 אויף אויביג?

ניט שוין זשע האָב איך אליין מיט מיינע אייגענע הענד גענו-
 מען און פערברענגט מיין וואונדערליכען פאלאץ און ארויסגעלאָזט
 די שענע געטליכע בת־מלכה, וואָס איך האָב אַמאָל פער'כשופ'ט?...
 ניט שוין זשע? ניט שוין זשע? און אפשר ניין? אפשר בין
 איך געקומען בעצייטענס? ב א ת י ל ג נ י , א ח ו ת י כ ל ה —
 איך בין געקומען אין מיין גאָרטען, מיין שוועסטער די בלה...

און איך זיך נאָך לאַנג ביים אָפּענעם פענסטער אין דער דאזי-
 גער נאכט. און איך סוד'ע מיך מיט דער דאזיגער שטילער וויי-

מיר מסתמא מוחל זיין. פאר דעם, וואָס האָט נאָך ניט געהערט,
איז דאָס נויטיג צו הערען: ער דאַרף וויסען, ווער בוזי איז.

ב.

איך האָב געהאַט אַ ברודער בעני, איז ער דערטרונקען געוואָרן
רען אין טייך. איז געבליבען פון איהם אַ יתומה מיט'ן נאָמען
בוזי. פערצויגען פון אסתר-ליבע: ליבוזי — בוזי. און שען איז
זי געווען, אזוי ווי די שולמית, וואָס אין שיר-השירים. און מיר
זענען געוואַכסען, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. און מיר האָבן
בען זיך לייעב געהאַט, ווי אַ ברודער מיט אַ שוועסטער. אַט דאָס
איז די בוזי.

עס זענען איבערגעלאָפּען יאָהרען. איך בין אוועק פון דער
היים קעגען ווילען פון מיין טאטע-מאמע. איך האָב וויערערשפּע-
ניגט זייער געבאָט, ניט געוואָלט געהן אין זייערע וועגען, אוועק-
געגאנגען מיין אייגענעם וועג, זיך אוועקגעלאָזט לערנען. קומט
מיר אָן איינמאָל פאַר פסח אַ בריוועל פון מיין טאטען מיט אַ מזל-
טוב: בוזי איז אַ כלה געוואָרען, שבת נאָך שבועות איז די חתונה,
זאָל איך קומען צו פאַהרען אויף פסח אַהיים. האָב איך אָפּ-
געענטפּערט מיט אַ מזל-טוב און בין געקומען צו פליהען אויף פסח
אַהיים.

און האָב געטראָפּען בוזי'ן אויסגעוואַכסען און שען, נאָך שענער
ווי געווען. און עס האָט אויפגעוואַכט אין מיין זכרון די אַמאָליגע
בוזי, די שולמית פון שיר-השירים. און אַ שטורם האָט זיך אויפ-
געהויבען ביי מיר אין קאָפּ און אַ פייער האָט זיך אָנגעצונדען אין
מיין האַרצען. אַ פייער — ניט אויף קיינעם, נאָר אויף זיך אליין.
אויף זיך און אויף מייענע יונגעלשע גאָלדענע נאָרדישע חלומות,
וואָס צוליבע זיי האָב איך פערלאָזען טאטע-מאמע, וויעדערשפּעניגט
זייער געבאָט און אוועקגעלאָזט זיך לערנען, און אַט אזוי האָב

פיערטער טייל.

שבת - נאך - שבו ע"ת.

א.

ויהי ערב — און ס'איז געווען איין אָבענד. ויהי בוקר — און ס'איז געווען א פריהמאָרגען.
א שענער, א זעלטענער פריהמאָרגען, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל תחילת זומער, אין דער צייט, וואָס צווישען פסח און שבועות.

פון די ערשטע בין איך געווען אינ'ם דאָזיגען פריהמאָרגען, וואָס האָבען זיך געפערט אויפצושטעהן. דער טאָג האָט ערשט געהאַלטען ביי געבוירען צו ווערען. מיין קליין שלעפּעריג שטערט טעל האָט ערשט אָנגעהויבען אויפצוואַכען פונ'ם זיסען שלאָף. די לויטערע וואָרעם-גלעטענדיגע זונן האָט זיך מכין געווען אַרויס-שפּאַצירען פון איהר געצעלט און לאָזען זיך לויפען איהר גרויסען הימעלוועג אינ'ם דאָזיגען פריהציטיגען זומער-טאָג, וואָס צווישען פסח און שבועות. א גרינג, קיחל נאַכט-ווינטעל האָט זיך נאָך געטראָגען איבער דער וועלט. קוים-קוים, ווי מיט מלאכים-פליעגעל, בעריהרט די שטיל-אויפּוואַכענדיגע ערד.

אויפּגעהאַפט זיך פון שלאָף, איז מיין ערשטער געדאַנק גע-ווען:
בוזי.

וויעדער אַ מאָל בוזי?

יא, וויעדער אַ מאָל בוזי. וויעדער אַ מאָל און אָבער אַ מאָל בוזי. עס איז מיר אזוי געלעגען צו רעדען פון בוזי', אז עס וועט מיר ניט נמאס ווערען צו דערצעהלען אייך פון איהר נאָך אַ מאָל און אָבער אַ מאָל. נאָך אַ מאָל און אָבער אַמאָל איבערגעבען אייך איהר ביאָגראַפיע אין קורצען. דער, וואָס האָט שוין געהערט, וועט

א מאַל ביי טאָג אויך... רעדט זי איהם איין, ער זאָל זיך דורכ-
געהן צום דאָקטאָר — וויל ער נישט. איין עקשן. זיין עקשנות
איז דען איבערצוטראָגען? זי בעקלאָגט זיך נישט, חלילה, אויף
איהם. נאָר גאָר נישט. ס'איז געקומען צו רעדן, רעדט זיך...

אזוי גיט מיר איבער די מאַמע שטילערהייט אַ ראַפּאָרט פונ'ם
טאַטען. און אויך וועגען בוז'ן דערצעהלט מיר די מאַמע שטילער-
הייט, און איהרע אויגען לייכטען. און זי גיסט מיר אָן נאָך אַ
גלאַז און פרעגט מיך, וואָס איך זאָג אויף בוז'ן? אַיאָ, אויסגע-
וואַכסען, קיין עין-הרע, ווי אַ בוים? קיין בייז אויג זאָל איהר נור
נישט שולט זיין! שבת נאָך שבועות איז די חתונה. אַם ירצה השם,
שבת נאָך שבועות. אַ גליקליכער שדוך, אַ געראַטענער חתן. אַ
שענער אָרט, אַ בעל-הבית'יש, נגיד'יש הוויז. אַ שמאַלץ-גרוב...

— פון דעסטוועגען — אזוי דערצעהלט מיר די מאַמע וויי-
טער — פון דעסטוועגען, וויפיעל האָט מען מיט איהר געהאַרעוועט.
טאַקי מיט בוז'ן, איידער מע האָט ביי איהר גע'פּוועל'ט, זי זאָל
זיך לאָזען אָנקוקען. איצט איז זי, דאַנקען גאָט, צופריעדען. נאָך
ווי אזוי צופריעדען! די בריוולעך, וואָס מע שרייבט זיך! אַ
טאָג איבער אַ טאָג. (דער מאַמעס פנים שיינט. דער מאַמעס אוי-
גען לייכטען.) אַשטייגער, לאָז נישט זיין אזוי גיך קיין בריעף —
טהוט זיך הושך!... דאָס איז איצט. אָבער פריהער? שיער נישט
אַרויס, שונאי ציון, די נשמה, ביז מע האָט דערלעבט פון איהר
דאָס וואָרט „יאָ“ צו הערען... בוזי — אויך אַ גוטע עקשנ'טע.
פון אזא משפּחה: זיי, אַז זיי שפּאַרען זיך איין!... זי רעדט נישט,
חלילה, קיין שלעכטס אויף קינעם. נאָר גאָר נישט. ס'איז געקו-
מען צו רעדן, רעדט זיך...

פונ'ם טאַטענס אַלקיר לאָזט זיך הערען אַ הוסטען — און נישט
טאָ מיין מאַמע, פערשוואַנדען.

איך פערשפיעלט, פערשפיעלט מיין גליק, דערלאָזט, אז בווי זאָל
ווערען אַ כלה, עמיצענס — ניט מיינע! ...

בווי איז פון קינדווייז אָן געווען מיר ליעב און טהייער —
דאָס איז אמת. נאָר אז איך בין געקומען צו פאָהרען אַהיים און
דערזעהן בווי'ן, האָב איך אַרויסגעזעהען:

אז איך האָב ליעב בווי'ן.

אז איך האָב זי ליעב מיט יענער הייליגער פייעריגער גיהנם-
ליעבע, וואָס ווערד אזוי שען בעשריבען אין אונזער שיר-השירים:
„שטאַרק ווי דער טוידט איז די ליעבע, שווער ווי דער גיהנום איז
די קנאה. איהרע פונקען זענען פונקען-פייער. אַ פלאַקער פון
גאָט“.

ג.

איך האָב געהאַט אַ טעות: איך בין ניט געווען דער ערשטער
יענעם פריהמאָרגען. מיין מאַמע האָט זיך געפֿעדערט נאָך פריהער
פון מיר. זי איז שוין אָנגעטאָן. זי איז שוין בעשעפטיגט מיט
דער טיי, מיט'ן אָנכייסען.

— דער טאַטע שלאָפֿט נאָך. דאָס קינד שלאָפֿט נאָך (אזוי
הייסט ביי איהר בווי). וואָס וועסט דו טרינקען, שימעק?

מיר איז אַלץ איינס. וואָס זי וועט מיר געבען, וועל איך
טרינקען. מיין מאַמע גיסט מיר אָן טיי און דערלאָנגט מיר מיט
איהרע שענע ווייסע הענד. קיינער פערמאָגט ניט אזעלכע שענע
ווייסע הענד, ווי מיין מאַמע. זי זעצט זיך אַוועק קעגען מיר און
רעדט מיט מיר שטיל, דער טאַטע זאָל ניט הערען. טאַקי פונ'ם
טאַטען רעדט זי מיט מיר. ער ווערד עלטער, ניט יונגער. ווערד
עלטער און שוואַכער און הוסט. הוסט, צום מיינסטען, אין דער-
פריה, אז ער שטעהט אויף. און אַ מאָל ביי נאַכט מאַכט זיך,
זאָל ער זיך אויפחאַפֿען און אַוועקהוסטען אַ גאַנצע נאַכט. און

אין א זומערדיגען וואָלקען-טאָג: אָט איז וואַרעם, אָט איז קיחל. אָט טהוט אַ שיין אַרויס די זון פון די וואָלקענס אַרויס — און עס ווערד שען. ביז עס רוקט זיך אָן אַ נייער וואָלקען — און עס ווערד וויעדער טריב און טונקעל.

נישטאָ דער טאָג, וואָס בוזי זאָל ניט בעקומען אַ בריעף פון „עמיצען“. נישטאָ דער טאָג, זי זאָל ניט ענטפערען דעם „עמיצען“.

איך ווייס גאנץ גוט ווער דער „עמיצער“ איז, און איך פרעג זי נישט. איך רעד נישט מעהר מיט בוזי'ן פון „איהם“. איך האלט, אז „ער“ איז דאָ איין איבעריגער, איין אָנגעוואָרפענער. בוזי רעדט אָבער אַליין פון איהם. רעדט זי ניט פון איהם שוין צופיעל? אין די געזעהלטע מינוטען, ווען מיר בלייבען מיט איהר אַליין אינ-צוויי, רעדט מיט מיר בוזי פון „איהם“, און לויבט איהם. לויבט איהם אין טאָג אַרײַן. לויבט זי איהם נישט צו פיעל?

זי זאָגט צו מיר:

— דו ווילסט וויסען, וואָס ער איז? (זי לאָזט אַראָפּ די אוי-גען.) ער איז אַ פיינער — אָ! זעהר אַ פיינער. ער איז אַ וואויר-לער — אָ! זעהר אַ וואוירלער. נאָר... (זי הויבט אויף די אויגען אויף מיר און לאַכט.) ער קומט ניט צו דיר... ווי קומט ער צו דיר?...

וואָס מיינט דערמיט בוזי? זי וויל מיך פערגיטיגען? אָדער זי טרייבט מיט מיר קאטאָוועס?
 ניין. ניט זי וויל מיך פערגיטיגען, ניט זי טרייבט מיט מיר קאטאָוועס. נאָר זי רעדט זיך אויס דאָס האַרץ...
 דאָס איז ווי צוויי מאָל צוויי.

נאָך דער טיי זענען די מאמע און בוזי אוועק אין קיך וועגען אַנבייסען, און איך מיט'ן טאַטען האָבען זיך געשטעלט דאוונען. איך האָב עס געמאַכט בקיצור. נאָר דער טאַטע, איינגעוויקעלט אין טלית און תפלין, איז נאָך געשטאַנען מיט'ן פנים צו דער וואַנד

ד.

מִי זֶה הַנֶּשֶׁק פֶּה כִּמּוֹ שֶׁהָרָה — ווער קוקט דאָס
ווי דער מאָרגענשטערן? יִפְּהָ כֵּל בְּנֵה — שען ווי די לבנה?
בְּרֵה כֶּחֱמָה — לויטער ווי די זון?

דאָס איז אַריינגעקומען פון איהר שלאָפֿצִימער בוז.

איך קוק מיך אַיין אין בוז'ן — איך וואָלט געמענט שווערען
איינס פון די ביידע: אָדער זי האָט געוויינט, אָדער זי איז ניט
געשלאָפֿען די נאכט.

מיין מאמע איז גערעכט: ווי אַ בוים איז זי אויסגעוואַכסען.
ווי אַ רויו האָט זי אויפגעבליהט. איהרע אויגען, איהרע שענע
בלויע שיר-השירים-אויגען, זענען אין דעם פריהמאָרגען נאָך איי-
בערגעצויגען מיט אַ דין רויכעל. און דאָס גאַנצע פנים איהרס איז
אין דעם פריהמאָרגען איבערגעדעקט מיט אַ דינעם פרוכת. און
בוזי אינגאַנצען איז אַ סוד פאַר מיר. אַ שמערצליכער סוד. אַ
סך זאכען וואָלט איך וועלען וויסען. פאַר וואָס איז בוזי ניט גע-
שלאָפֿען די דאָזיגע נאכט? איך וואָלט וועלען וויסען, וועמען האָט
זי געזעהען אין חלום: מיך, דעם לייעבען גאסט, וואָס זי האָט אויף
איהם אַזוי לאנג אַרויסגעקוקט און וואָס איז געקומען צו פליהען
אַזוי אומגערִיכט? אָדער אַיין אַנדערען האָט זי געזעהען אין חלום?
אַיין אַנדערען, דעם, וואָס טאַטע-מאמע האָבען איהר אָנגעהאַנגען
קעגען איהר ווילען? ... בוזי איז אַ סוד פאַר מיר. אַ שמערצלי-
כער סוד. גן נעוֹל אַחוּתִי כֵּלָה — אַ גאָרטען אַ פער-
שלאָסענער איז מיין שוועסטער די כלה. אַ גאָרטען אַ פערשלאָסע-
נער, אַ קוואַל אַ פערזיגעלטער...

ה.

בוזי איז אַ סוד פאַר מיר. אַ שמערצליכער סוד. עטליכע מאָל
איין טאָג בייט זיך ביי איהר די שטימונג. ווי דער אינדרויסען

בעקליידט מיט איהר גרינעם מאַנטעל, אויסגעקליידט מיט'ן גאַנ-
צען שמוק פון איהרע פיעל־פאַרביגע פערלבלומען. אַרומגעברעמט
מיט אַ זילבערן טייכעל פון איין זייט און מיט אַ קליינוואכסיג
נאָר געדיכט וועלדעל פון דער אַנדערער זייט. דאָס זילבערנע טיי-
כעל זעהט אויס, ווי אַ זילבערנע עטרה צו אַ נייעם טלית מיט
בלויע תכלת. דאָס געדיכטע וועלדעל זעהט אויס, ווי אַ געדיכטע
פאטלע געקרייזעלטע האָר, פון צייט צו צייט בעריהרט פון אַ ווינ-
טעל.

אויף בוזי'ן איז געווען אַ בלוי בעושען קלייד, גרינג ווי אַ רויך,
דורכזיכטיג ווי די לופט, ווי דער הימעל. אַ זאָנטיקעל מיט שפיץ-
לעך פון גרינער פאַרב און ווייסע אַזשור־הענטשקעלעך אויף די
הענד. פיעלפאַרביג האָט זי אויסגעזעהען, פיעלפאַרביג, ווי דאָס
פערל.

„דאָס לעצטע מאָל — זאָגט מיר בוזי — האָט זי זיך אויסגעבע-
טען ביי דער מאַמע. דאָס לעצטע מאָל וויל זי זיך געזעגענען מיט
דער שטאָדט, מיט הינטער דער שטאָדט, מיט'ן „הייליגען אָרט“;
מיט די מיהלען, מיט'ן טייכעל, מיט'ן בריקעל. צוליב דעם לעצ-
טען מאָל האָט איהר די מאַמע צוליב געטהאָן. אַ כלה דאַרף מען
צוליב טהון, האַלחא... אַ כלה פיהרט אויס אַלסדינג... וואָס
זאָגסט דו, שימעק?“

שימעק זאָגט גאָרנישט. שימעק האָרכט. עס ווייזט זיך מיר
אויס, אַז בוזי איז היינט מאָדנע פרייליך. ניט נאָטיקליך פרייליך.
און לאַכט, ווי איבער נויט. און אפשר דאַכט זיך מיר אַזוי?

— געדענקסט דו, בוזי, ווען מיר זענען דאָ געווען?

איך דערמאָן איהר, ווען מיר זענען דאָ געווען. שוין לאַנג-
לאַנג. מיט יאָהרען צוריק איז דאָס געווען. מיר זענען געגאָנגען
אַהער אינצווייזען רייסען גרינס אויף שבועות, אויב זי גערענקט.
דעמאָלט זענען מיר אויך געגאָנגען מיט'ן זעלבען וועג, פערביי די

און געלויבט גאט. קומט אן פלוצים בווי אויסגעקליידט, מיט א זאנטיקעל אין האנד, און רופט זיך אן צו טיר:

— קום.

— וואוהין?

— הינטער דער שטאדט ארויס. אכטעל זיך דורכגעהן. א

שענער טאג. א זעלטענער טאג.

דער טאטע האט אויסגעדרייט צו איהר דעם קאפ, קוקט אריבער די זילבערנע בריילען. און בווי ציהט אן די הענטשקעלעך אויף די הענד און מאכט צו איהם:

— ניט אויף לאנג, טאטע, ניט אויף לאנג. מיר קומען באלד

צוריק. די מאמע ווייסט, אז מיר געהען. קום, שיממע, דו געהסט?

די בעסטע מוזיק, די שענסטע סימפאניע קאן דען אזוי שטען קלינגען, ווי די ווערטער האבען אפגעקלונגען אין מיינע אויהערען? עס האט זיך געלאזט הערען אין זיי איין אפפאלאנג פון שיר-השירים: "ל כ ה, ד ו ד י — קום ליעבער, נ צ א ה ש ד ה — לאמיר געהן אין פעלד ארויס. לאמיר נעכטיגען אין די דערפער. לאמיר זיך פערערען אין די וויינגערטנער. לאמיר זעהען, אויב עס בליהט דער וויינשטאק? אויב עס שפראצען די מילגראמען?" ... אויסער זיך פון התפעלות לאז איך מיך נאך בוויזן און פיהל נישט די ערד אונטער זיך. וואס איז דאס מיט בוויזן? דאס ער-שטע מאל, זינט איך בין אין דערהיים, טרעפט, אז בווי זאל מיך רופען שפאציערען געהן. וואס איז דאס מיט בוויזן? ...

ז.

בווי איז גערעכט. ס'איז א שענער טאג. א זעלטענער טאג. אפשאצען אזא זומער-טאג קאן מען נור אין מייין קליין ארעם שטעדטעל, אז מע האפט זיך ארויס פון דער קלעהם און פון דער ענגשאפט אויף גאט'ס פרייהער שענער וועלט. די ערד האט זיך

עם מאַהלט זיך מיר אויס, אז בוזי דערנעהענט זיך צו מיר אלע
 מאַל נעהענטער און נעהענטער. איך דערשפיר דעם בעקאנטען ריח
 פון איהרע שענע האַר, איך דערפיהל די איידעלקייט און גלאַטקייט
 פון איהר פרעכטיגער האַנד, די וואַרעמקייט פון איהר לייב. און עס
 דוכט זיך מיר, אז איך הער פון איהר ווערטער מיט'ן לשון פון
 שיר-השירים: „אני לרודי — איך בין מיין געליעבטענס,
 ורודי לי — און דער געליעבטער איז מיינער“... און די זון,
 און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און
 דער וואַלד בעקומען אַ נייעם גלאַנץ, אַ נייעם חן אין מיינע
 אויגען. איין עבירה, איין עבירה, וואָס דאָס בריקעל איז אזוי
 קורץ. אַ מינוט — און מיר זענען שוין אויף יענער זייט בריקעל,
 אויף דער „לעוואַדע“. אַ מינוט — און בוזי'ס איידעלע גלאַטע
 פרעכטיגע האַנד האָט זיך אַרויסגעגליטשט פון מיין האַנד — און
 די זון, און דער הימעל, און דאָס פעלד, און דאָס טייכעל, און דער
 וואַלד האָבען אָנגעוואָרען דעם פריהעריגען גלאַנץ מיט'ן פריהעריגען
 חן אין מיינע אויגען.

— אַ מאָדנע זאך — זאָגט צו מיר בוזי, און איהרע שענע בלויע
 שיר-השירים-אויגען זענען אין דער מינוט טיעף, ווי דער הימעל,
 און פערטראַכט, ווי די נאכט — אַ מאָדנע זאך: אלע מאַל, ווען
 איך געה, אָדער איך פאָהר איבער אַ וואַסער, עס מאַג זיך זיין
 וואָס פאַר אַ וואַסער עס וויל זיך, מוז איך זעהן מיין טאַטען, און
 אלע מאַל...

איך שלאָג איהר איבער די רעד:

— דו רעדסט נאָרישקייטען, בוזי.

בוזי טראַכט אַ ווילעל, נאָכדעם זאָגט זי צו מיר:

— נאָרישקייטען? האַטא, ביזט גערעכט. איך רעד נאָריש-

קייטען. וויל איך בין אַ נארעלע. אַ נאָריש מיידעל בין איך.

איא, אַ נאָריש מיידעל? זאָג דעם אמת, שימעק, דעם אמת זאָלסט

דו מיר זאָגען, האַטא-הא!

זעלבניגע מיהלען, איבער דעם זעלבניגען טייכעל, איבער דעם זעלבני-
גען בריקעל.

— נאָר אנדערש האָבען מיר דעמאָלט שפּאַציערט, בוזי, דע-
מאָלט זענען מיר געלאָפּען, ווי די יונגע הירשען, געשפרונגען, ווי
די פעלדאינדען איבער די בשמים-בערג. און איצט?

— און איצט? — זאָגט בוזי און בויגט זיך אָן רייסען בלוי-
מען.

— איצט געהען מיר סטאַטעטשנע, ווי עס פאַסט פאַר אַזעל-
כע סטאַטעטשנע לייט, ווי מיר זענען... געדענקסט דו, בוזי, ווען
מיר זענען דאָ געווען דאָס לעצטע מאָל?

— ערב שבעות איז דאָס געווען. — ענטפערט מיר בוזי און
שענקט מיר אַ בוקעט מיט שמעקענדיגע בלומען, וואָס זי האָט
אָנגעריסען.

— פון מיינעטוועגען, בוזי?

— פון דיינעטוועגען, שימעק. — זאָגט צו מיר בוזי מיט אַ
קוק פון איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. און דער קוק
דרינגט אַריין גלייך מיר אין האַרצען אַריין.

ח.

מיר זענען שוין ווייט הינטער דער שטאָרט. מיר זענען שוין
אויפ'ן בריקעל. דאָרט געב איך איהר מיין האַנד. (דאָס ערשטע
מאָל זינט איך בין געקומען צו פּאָהרען אַהיים.)

מיר געהען ביידע, האַנד ביי האַנד, איבער'ן בריקעל. די ברע-
טער הוידען זיך. דאָס וואַסער לויפט אונטער אונזערע פיס, קאָט-
שעט זיך, שלענגעלט זיך און פאַלט מיט אַ שטילען זשומען און מיט
אַ גרינגען רעש באַרג-אַראָפּ, אַזוי אַז איך קאָן הערען דעם „טיק-
טאָק“ פון בוזי'ס האַרץ, וואָס איז אַזוי נאָהענט, אַזוי נאָהענט צו
מיר. (דאָס ערשטע מאָל זינט איך בין געקומען צו פּאָהרען אַהיים.)

קענדיגע בשמים-און-געווירצען-ריחות. איך בין פער'כשופ'ט. איך בין פער'שכור'ט.

ווי א פער'כשופ'טע שטעהט אויך בוזי אין מיטען פיעלפאר-ביגען פעלד און קוקט אויף מיר פערטראכט, פערטראכט ווי דער וואלד.

פון וואס טראכט אצינד בוזי? וואס זאגען איהרע אויגען, איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-השירים-אויגען?

„אני חבצלת השרון — איך בין א ליליע פון שרון.

שושנת העמקים — די רויו פון די טהאלען“...

אָט וואָס עס זאָגען מיר איהרע אויגען. און עס דאכט זיך מיר, אז קיינמאל, קיינמאל איז נאך בוזי נישט געווען אזוי די אמת'ע שולמית פון שיר-השירים, ווי אין דער דאָזיגער מינוט.

י.

ווי א בלום זעהט אויס בוזי, די ליליע פון שרון. ווי א בליהענדיגע רויו זעהט אויס בוזי, די רויו פון די טהאלען, אין דעם דאָזיגען ברייטען פיעלפארביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן א סוף און אָהן א ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענקעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. די בלויע הימעל-יאַרמעלקע איבער איהר קאָפּ. דאָס זילבערנע טייך-כעל פאַר איהרע פיס. פון אלע זייטען טראָגען זיך אַקעגען אונז שאַרף-שמעקענדיגע בשמים-און-געווירצען-ריחות. איך בין פער-כשופ'ט. איך בין פער'שכור'ט.

בוזי לאָזט זיך געהן. איך — נאָך איהר. גרינג און גיך געהט בוזי. גרינג, ווי א סאַרנע, ווי א אינד פון די אינדען, טראָגט זי זיך אין פיעלפארביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אָהן א סוף און אָהן א ברעג. און איהר פנים שיינט אויף דער שיינענדיגער זון, און אלע פאַרבען פונ'ם פעלד פינקלען זיך אָפּ אין איהרע אויגען, אין איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-השירים-אויגען.

בווי לאכט, פערווארפט דעם קאפ און בעווייזט מיר איהרע חנ'עוודיגע פערעל-ציהן. איהר פנים שיינט אויף דער שיינענ-דיגער זוהן. און אלע פארבען פונ'ם פעלד פינקלען זיך אפ אין איהרע אויגען, אין איהרע שענע בלויע פערטראכטע שיר-חשירים-אויגען.

ט.

אומזיסט! איך קאן ביי איהר ניט פועל'ען, אז זי איז גאר-ניט אזא נאר, אז זי איז גאר קיין נאר ניט. זי ווייסט, זאגט זי מיר, זי ווייסט, אז ס'איז פארהאן נארישערע פון איהר. זי ווייסט. גאר אקעגען מיר איז זי א נארעלע. שטעלט אייך פאר — זי גלויבט אין חלומות!

— איא, שימעק, דו גלויבסט ניט? און איך גלויב. אט איז מיר ערשט נעכטען געקומען צו חלום דער טאטע פון יענער וועלט, אָנגעטהאָן און פרייליך, לעבעדיג, מיט א שטעקעלע אין האַנד. און מאַכט צו מיר אזוי זיס, אזוי פריינדליך, און דרעהט מיט'ן שטעקעלע: „איך קום, טאָכטער, צו דיר אויף דער חתונה“... נו, וואָס וועסט דו זאָגען דערויף, שימעק?...

— בווי, מע דארף ניט גלויבען אין חלומות. חלומות זענען דברים בטלים.

— דברים בטלים — זאָגסט דו?

בווי שטעהט א וויילע פערטראכט. לאָזט זיך לויפען איבער'ן פיעל-פארביגען פעלד און בלייבט שטעהן.

ווי א בלום, ווי א פיעל-פארביגע בלום, זעהט אויס בווי אינ'ם דאָזיגען פיעל-פארביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אַרום אונז אָהן א סוף און אָהן א ברעג. מיט געלינקע שפרענקעלעך איז זי בעשפרענ-קעלט. מיט רויטינקע צוויקעלעך איז זי בעצוויקעלט. די בלויע הימעל-יאַרמעלקע איבער איהר קאָפּ. דאָס זילבערנע טייכעל פאַר איהרע פיס. פון אלע זייטען טראָגען זיך אקעגען אונז שאַרף-שמע-

פאר איהר מיין נשמה... און איך לאז אויס מיין געדאנק מיט'ן
לשון פון שיר-השירים: "ע ד ש י פ ו ח ה י ו ם — איידער
עס וועט אוועק דער טאג, דער דאָזיגער גליקליכער טאָג, ו נ ס ו
ה צ ל ל י ם — און עס וועלען אנטלויפען די שאַמענס..."

יא.

פאר דער גאנצער צייט, וואָס איך בין אין דער היים, האָב איך
בוז'ן קיין צעהנט-חלק, קיין הונדערט-חלק ניט אַרויסגעזאָגט פון
דעם, וואָס עס האָט זיך אויסגעגאָסען ביי מיר אַט דאָ, אין דעם
דאָזיגען פריהמאָרגען. איך האָב איהר אויפגעדעקט מיין האַרץ,
אנטפלעקט פאר איהר מיין נשמה. דערצעהלט דעם גאנצען אמת,
וואָס האָט מיך אַהער געבראַכט...

ווען ניט דעם טאטענ'ס בריוועל מיט'ן מזל-טוב, ווען ניט די
דריי ווערטער: "שבת-נאך-שבועות" — וואָלט מיך איצט ניט גע-
זעהען אַט דאָס טייכעל, וואָס לויפט דאָרט באַרג-אַראָפּ, און דאָס
וועלדעל, וואָס גרינט אַט דאָ ניט ווייט...

און איך שווער איהר טאָקי ביי אַט דעם טייכעל, וואָס לויפט
דאָרט באַרג-אַראָפּ, און טאָקי ביי דעם וועלדעל, וואָס גרינט אַט
דאָ ניט ווייט, און ביי'ם דאָזיגען בלויען הימעל-דעק, וואָס איבער
אונזער קאָפּ, און ביי דער גין-גאָלדענער זון, וואָס פינקעלט אַפּ
אין איהרע אויגען, און ביי דעם אלעם, וואָס שען און ריין און הייליג
איז, — אז איך בין געקומען אַהער נור צוליעב איהר, נור צוליעב
איהר, וואָרום... איך האָב זי ליעב — ענדליך האָט דאָס וואָרט
זיך אַרויסגעריסען!

— וואָרום איך האָב דיך ליעב, בוזי, דו הערסט, איך האָב דיך
ליעב מיט יענער הייליגער פלאם-פיייעריגער גיהנם-ליעבע, וואָס
ווערד בעשריעבען אין שיר-השירים: "ש ט א ר ק ו ו י ד ע ר
ט ו י ד ט א י ז ד י ל י ע ב ע, ש ו ו ע ר ו ו י ד ע ר
ג ר ו ב א י ז ד י ק נ א ה, א י ה ר ע פ ו נ ק ע ן ז ע נ ע ן

קיינמאָל, קיינמאָל איז נאָך בווי ניט געווען אזוי די אמת'ע שולמית פון שירהשירים, ווי אין דעם דאָזיגען טאָג.

— דערקענסט, בווי, דאָס דאָזיגע פעלע?

— אַמאָל האָט דאָס געהערט צו דיר...

— און דאָס בערגעל?

— דיין בארג. אַמאָל איז דאָס געווען אַלסדינג דיינס. אַלס-

דינג דיינס...

זאָגט מיר בווי מיט אַ גרינג שמייכעל אויף די שענע ליפען. נאָר עס ווייזט זיך מיר אויס, אז זי לאַכט פון מיר, ווי זי פלעגט לאַכען פון מיר אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק.

— זיצען מיר?

— זיצען מיר.

איך זעץ מיך אוועק אויפ'ן בערגעל און מאַך איין אָרט פאַר איהר. בווי זעצט זיך אוועק אַקעגען מיר.

— אַט דאָ, געדענקסט דו, בווי, האָב איך דיר אַמאָל דער-
צעהלט, ווי אזוי איך...

בווי פערצאפט און ענדיגט פאַר מיר:

— ווי אזוי דו הויבסט זיך אויף מיט'ן „שם-המפורש" און פליהסט, ווי איין אָדלער, ביז דער חמאָרע, העכער פון דער חמאָרע, איבער פערלדער, איבער וועלדער, איבער בערג, איבער טהאַלען, איבער ימים און מדבריות, ביז דו קומסט אויף יענער זייט הרי-חושה, אין אַ קרישטאָלענעם פאַלאַץ. דאָרט זיצט דיין פער'כשוף'טע בת-מלכה שוין זיעבען יאָהר און וואַרט, ביז דו וועסט זיך דערבאַרעמען אויף איהר און וועסט קומען צו פליהען מיט'ן „שם-המפורש" זי אויסלייזען, בעפרייען — חאַ-חאַ-חאַ!

ניין. בווי איז מיר היינט מאָדנע פרייליך. ניט-נאָטירליך פרייליך. זי לאַכט, ווי איבער נויט. גענוג. אויף אַלץ איז אַ צייט. שוין צייט רעדען מיט איהר אַביסעל ערנסטע, ריינע, קלאָרע דבורים. שוין צייט עפענען פאַר איהר מיין האַרץ, אַנטפּלעקען

שריבען? נאָר — פּערזאָפּט זי זיך — ווי קום איך צו געדענקען
 אזעלכע נאַרישקייטען? פּערשטעהט זי דען ניט אַליין, אז זי האָט
 דאָס, אייגענטליך, בעדאַרפט שוין לאַנג פאַראויסזעהן, — אז אונ-
 זערע וועגען זענען פּערשיעדען? אז זי קאָן זיך צו מיר ניט גלייב-
 כען? ווי קומט זי צו מיר? זי, אַ אַידישע טאָכטער, אַ קליינ-
 שטעדטעלדיג מיידעל, ווי קומט זי צו מיר?... ערשט פּערשטעהט
 זי, אז ס'איז געווען אַ נאַרישקייט פון איהר, אַ גרויסע נאַריש-
 קייט, וואָס זי פלעגט מיר דולען אַ קאָפּ מיט איהרע קינדערשע
 בריוולעך, מיט איהרע נאַרישע אָנצוהערענישען, אז טאַטע-מאַמע
 בענקען נאָך מיר... ניין. זי האָט אַליין בעדאַרפט פּערשטעהן, אז
 זי קאָן זיך צו מיר ניט גלייבכען. ווי קומט זי צו מיר? אַ אַידישע
 טאָכטער, אַ קליינשטעדטעלדיג מיידעל!... זי האָט אַליין בעדאַרפט
 אַרויסזעהן, אז קוים האָב איך ניט געפאָלגט טאַטע-מאַמע, וויע-
 דערשפּעניגט זייער געבאָט, נישט געוואָלט געהן זייערע וועגען
 און בין געגאַנגען מיין אייגענעם וועג, וועל איך געוויס אוועקגעהן
 ווייט, וועל איך געוויס שטייגען הויך, אזוי ווייט און אזוי הויך,
 אז איך וועל קיינעם שוין ניט אַרויסזעהען, קיינעם ניט וועלען
 קענען.

— קיינעם ניט, אַחוץ דיר, בווי!

— ניין, קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם ניט! קיינעם

ניט זעהען, קיינעם ניט הערען, אַלעמען פּערגעסען...

— אַלעמען, נאָר נישט דיר, בווי.

— ניין, אַלעמען! אַלעמען! אַלעמען!

יג.

בווי האָט אויפגעהערט צו וויינען — און אַלץ האָט אויפגע-
 לעבט. די זון האָט אָנגעהויבען צו שיינען, אזוי ווי פריהער. דאָס
 טייכעל — צו לויפּען. דאָס וועלדעל — צו גרינען. די פליעגע-
 לעך — צו פליהען. די פויגעלעך — צו זינגען.

פונקען-פייער. א פלאקער פון גאט ... וואס
איז מיט דיר, בוזי? דו ווינסט? גאט איז מיט דיר!...

יב.

בוזי האט געוויינט.

בוזי האט געוויינט — און די גאנצע וועלט האט זיך אָנגע-
קליידט אין טרויער. די זון האט אויפגעהערט צו שיינען. דאָס
טייכעל — צו לויפען. דאָס וועלדעל — צו גרינען. די פליעגעלעך —
צו פליהען. די פויגעלעך — צו זינגען.

בוזי האט געוויינט. זי האט בעהאַלטען דאָס פנים אין די
הענר. איהערע פלייצעס האָבען אויפגעציטערט. און זי האט גע-
וויינט אלע מאָל שטאַרקער און שטאַרקער.

אזוי וויינט אַ קליין קינד, וואָס דערפיהלט, אז עס האט פער-
לירען טאטע-מאמע.

אזוי וויינט אַ געטרייע מוטער אויף איהר קינד, וואָס מע האט
דאָס ביי איהר צוגענומען.

אזוי וויינט אַ יונגפרוי, וואָס בעקלאָגט איהר געליעבטען, וואָס
האט זיך אָפגעקעהרט פון איהר.

אזוי וויינט אַ מענש, וואָס בעקלאָגט זיין אייגענע וועלט, וואָס
האט זיך אַרויסגעגליטשט פון אונטער זיינע פיס.

אומזיסט איז געווען מיין טרייסטען, וואָס איך האָב זי גע-
טרייסט. אַרויסגעוואָרפען אלע מיינע שיר-השירים-עפיטעמען, וואָס
איך האָב אויסגענוצט פאַר איהר. בוזי וויל זיך ניט טרייסטען.
בוזי וויל מיינע עפיטעמען ניט הערען. צו שפעט, זאָגט זי, צו
שפעט האָב איך מיך דערמאנט אָן איהר... צו שפעט האָב איך
מיך אַרומגעזעהן, אז עס איז דאָ אַ בוזי אויף דער וועלט. אַ בוזי,
וואָס האט אַ האַרץ, וואָס בענקט, און אַ נשמה, וואָס רייסט זיך פון
דאַנען אין איין אַנדער וועלט אַרויס... אפשר וואָלט איך מיך דער-
מאַנען, זאָגט זי, אָן די בריוולעך, וואָס זי האט מיר אַמאָל גע-

כל ה — דו האָסט מיין האַרץ אוועקגענומען, מיין שוועסטער די
כלה!...

און זי צו מיר:

— ח כ ו מ מ י ת ק י ם ו כ ו ל ו מ ח מ ד י ם ! — זאָלסט
זעהן די בריעה, וואָס ער שרייבט מיר, זאָלסט זעהן די בריעה!...
עס הערט זיך אין איהרע ווערטער אַ מאָדנער טאָן. אַ מאָדנע
שטימע. די שטימע — אזוי ווייזט זיך מיר אויס — וויל אַריבער-
שריען איין אנדער שטימע. איין אינוועניגסטע שטימע.
דאָס איז ביי מיר ווי צוויי מאָל צוויי.

יד.

ראשיג און אומגעריכט האַפט זיך בווי אויף פונ'ם שמע-
קענדיגען גראָז, טרייסעלט זיך אָפּ, גלייכט זיך אויס, פערואַרפט
די הענד אַהינטער און בלייבט שטעהן אַקעגען מיר און סוקט אויף
מיר פון אויבען אַראָפּ.

שטאַלץ און שען, גרויסאַרטיג שען, נאָך שענער ווי אַלע
מאָל, זעהט זי אויס אין דער מינוט ביי מיר אין די אויגען.

איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מיר דאַכט, אז ווען איך זאָל
זאָגען, אז בווי — דאָס איז די אמת'ע שולמית, וואָס אין שיר-
השירים, וואָלט דאָס געווען אַ כבוד און אַ שבח פאַר דער אמת'ער
שולמית, וואָס אין שיר-השירים.

ניט שוין זשע האָט זיך דערמיט געענדיגט אונזער געשפרעך?
איך שטעה אויף נאָך איהר און געהצו צו איהר:

— ש ו ב י, ש ו ב י ה ש ו ל מ י ת — קעהר דיר אום
צוריק צו מיר, בווי! — זאָג איך צו איהר ווייטער מיט מיין שיר-
השירים-שפראַך און נעם זי אָן פאַר אַ האַנד. — קעהר זיך אום צו
מיר, בווי, קעהר זיך אום צו מיר בעצייטענס! נאָך איין וואָרט,
מעהר ניט אז איין וואָרט דאַרף איך דיר נאָך זאָגען.

בווי האָט אויפגעהערט צו וויינען, און טרוקען זענען געוואָרן דען איהרע אויגען. איהרע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. און אויסגעטריקענט האָבען איהרע טרערען, אזוי ווי טראָפענס טהוי אויף דער הייסער זון.

און פלוצים האָט זי זיך גענומען פערענטפערען איהרע טרערען. אצינד זעהט זי, ווי נאָריש זי איז. וואָס איז געווען דער געוויין? וואָס האָט זי צו וויינען? וואָס פעהלט איהר? א סך מיידלעך אויף איהר אָרט וואָלטען זיך פיהלען גליקליך. איבערגליקליך!... און א פייערעל האָט זיך אָנגעצונדען אין איהרע אויגען. אין איהר רע שענע בלויע שיר-השירים-אויגען. איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזעהען דאָס דאָזיגע פייערעל אין כווי'ס אויגען. און רויטע פלעך קען זענען ארויסגעטראָטען אויף איהרע בעקלעך, אויף איהרע שענע רויזענבעקלעך. איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזעהען כווי'ן אזוי פייערען, אזוי פלאַמען, ווי זי האָט געפייערט און געפלאַמט אין דער דאָזיגער מינוט. און איך וויל זי אָננעמען פאר א האַנד, און איך זאָג צו איהר מיט'ן לשון פון שיר-השירים:

— ה נ ד י פ ה ר ע י ת י — ווי שען דו ביזט, כווי, בעת דינע בעקלעך פלאַמען און דינע אויגען שפּריצען פייער...

ארויסגעוואָרפען! כווי הערט ניט מיין שיר-השירים. כווי האָט איהר אויגענעם שיר-השירים. זי הערט ניט אויף צו לויבען „עמיצען“, לויבען איהם אין טאָג אַרײַן. זי זאָגט צו מיר:

— ד ו ד י צ ח ו אָ ד ו ם — מיין בעשערטער איז פיין און שען. ד ג ו ל מ ר ב ב ה — פיינער פון א סך - א סך אנדערע. ער איז אפשר ניט אזוי געלערענט, ווי אנדערע, דערפאר איז ער אָבער גוט. דערפאר איז ער מיר געטריי. דערפאר האָט ער מיך לייעב. זאָלסט זעהן די בריעף, וואָס ער שרייבט צו מיר, זאָלסט זעהן די בריעף!

— ל ב ב ת י נ י , — זאָג איך צו איהר ווייטער, גלייך ווי איך וואָלט ניט הערען וואָס זי זאָגט — ל ב ב ת י נ י , א ח ו ת י

וויעדערשפעניגט זייער געבאָט, ניט געוואָלט געהן אין זייערע ווע-
גען. און זיי זענען צופריעדען. זעהר צופריעדען.

און איך? וואָס טהו איך דאָ? וואָס דאַרף איך דאָ? —
גאַרנישט. גאָלע גאַרנישט. אַלע טאָג געה איך מיר אַרויס איינער
אַליין אויפ'ן שפּאַציער, הינטער דער שטאָדט אַרויס. אַהין —
אויף יענער זייט מיהל. אַהין — אויף יענער זייט בריקעל. אַהין —
צו יענעם פיעלפאַרביגען פעלד, וואָס ציהט זיך אָהן אַ סוף און
אָהן אַ ברעג, וואָס איז אַרומגעברעמט מיט אַ זילבערן טייכעל פון
איינ זייט און מיט אַ קליינוואכסיג נאָר געדיכט וועלדעל פון דער
אַנדערער זייט. דאָס זילבערנע טייכעל זעהט אויס, ווי אַ זיל-
בערנע עטרה צו אַ נייעם טלית פון בלויען תכלת. דאָס געדיכטע
וועלדעל זעהט אויס, ווי אַ געדיכטע פאַטלע געקרייזעלטע האָר,
פון צייט צו צייט געדיהרט פון אַ ווינטעל.

דאָרט זעץ איך מיך אַוועק איינער אַליין אויפ'ן בערגעל. אויף
יענעם בערגעל, וואו מיר זענען ערשט דאָ ניט לאַנג געזעסען אינ-
צווייען, איך און בוזי, די ליליע פון שרון, די רוז פון די טהאַלען.
אויף יענעם בערגעל, וואו מיר זענען אַמאָל, מיט יאָהרען צו-
ריק, אין צווייען, איך און בוזי, געלאָפּען. ווי די יונגע הירשען,
און געשפרונגען, ווי די פעלד-אינדען, אויף די בשמים-בערג. דאָרט,
אויף יענעם אָרט, וואו עס ליגען בעהאַלטען די בעסטע זכרונות
פון מיין אויף-אייביג-פערלאָרענער יוגענד, פון מיין אויף-אייביג-
פערלאָרענעם גליק, קאָן איך מיר אַוועקזיצען איינער אַליין שטונ-
דען-לאַנג און בעוויינען און בעקלאָגען די אונפֿערגעסליכע שולמית
פון מיין שיר-השירים-דאָמאָן.

טז.

און וואָס איז מיט דער שולמית פון מיין שיר-השירים-דאָמאָן?
וואָס איז מיט בוזי'ן? וואָס איז דער שלום? וואָס איז דער סוף?

אומזיסט. אומזיסט. בוזי וויל ניט הערען דאָס איינע וואָרט.
וואָס איך וויל איהר זאָגען. גענוג, זאָגט זי, זיך אָנגערעדט. גענוג
געזאָגט איינס דעם אַנדערען — אפשר נאָך מַעְהר, ווי מע בעדאָרף...
גענוג-גענוג. שוין שפעט. זעה, ווי שפעט עס איז! — זאָגט צו
מיר בוזי און בעווייזט מיר מיט איהר וואַנד אויפ'ן הימעל, און
בעווייזט מיר אויף דער זון, וואָס בעגיסט זי פון אויבען ביז אַראָפּ
מיט איהרע מילדע ווייכע גאָלדענע שטראַהלען. און בוזי, די ליליע
פון שרון, בוזי, די רויז פון די טהאָלען, בעקומט אַ נייעם קאָליר,
אַ גיין-גאָלדענעם קאָליר, אויפ'ן פיעל-פאַרביגען פעלד, וואָס ציהט
זיך אַרום אונז אָהן אַ סוף און אָהן אַ ברעג.

— אַהיים-אַהיים! — זאָגט צו מיר בוזי און האַפט זיך געהן
און טרייבט מיך געהן. — אַהיים-אַהיים. שוין צייט, שימעק, שוין
צייט. טאַטע-מאַמע וועלען דאָרטען איבערמאַכטען גאָט ווייסט
וואָס. אַהיים-אַהיים!

אין איהרע לעצטע ווערטער „אַהיים-אַהיים“ לאָזט זיך מיר הער-
רען דער טאָן פון אַמאָל, אַמאָל, מיט יאָהרען צוריק, דער לשון פון
שיר-השירים:

— ב ר ח , ד ו ד י — אַנטלויף, ליעבער, און זיי געגליכען צו
אַ הירש, אָדער צו אַ אינדר פון די אינדען אויף די בשמים-בערג.

טו.

עס געהען די טעג. עס לויפען די וואָכען. עס איז אָנגעקומען
דער ליעבער יום-טוב שבועות. עס איז אָנגעקומען דער שבת, וואָס
נאָך שבועות. עס איז אַוועקגעגאַנגען דער שבת, וואָס נאָך שבועות,
און נאָך אַ שבת, און נאָך אַ שבת — און איך בין נאָך אַלץ אַ גאַסט
אין מיין שטעדטעל.

וואָס טהו איך דאָ? — גאָרנישט. גאָלע גאָרנישט. מיין
טאַטע-מאַמע רעכענען, אז איך בין געוואָרען אַ בעל-תשובה. אז
איך האָב חרטה אויף דעם, וואָס ס'איז געווען, וואָס איך האָב

דער מלך מיט דער מלכה

א פסח'יגער ראָמאַן
אין פיער טייל
מיט איין עפילאָג

געשריבען אין יאָהר 1902

צווינגט מיך ניט, איך זאל אייך דערצעהלען דעם סוף פון מיין ראָמאַן. דער סוף, ער מעג זיך זיין דער בעסטער, איז ער אַ טרויער־ריגער אַקאָרד. דער אָנהויב, דער ערגסטער אָנהויב, איז בעסער פונ'ם בעסטען סוף. עס איז מיר דעריבער אַ סך גרינגער און אַ סך מעהר אנגענעהם צו דערצעהלען אייך די דאָזיגע געשיכטע נאָך אַ מאָל פונ'ם אָנהויב. נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל און נאָך הונדערט מאָל. און מיט'ן אייגענעם לשון, וואָס אלע מאָל:

איך האָב געהאַט אַ ברודער בעני. איז ער דערטרונקען געוואָרן רען אין טייך. האָט ער איבערגעלאָזט אַ יתומה'לע. האָט מען זי גערופען בויי. פערצויגען פון אסתר־ליבע: ליבוי — בויי. און שען איז געווען די בויי, ווי די שולמית, וואָס פון שיר־השירים. און מיר זענען געוואַכסען, איך און בויי, ווי אַ שוועסטער מיט אַ ברודער. און מיר האָבען זיך לייעב געהאַט, איך און בויי, ווי אַ שוועסטער מיט אַ ברודער.

און אזוי ווייטער.

דער אָנהויב, דער ערגסטער אָנהויב, איז בעסער פונ'ם שענסטען סוף.

דער אָנהויב — לאָז זיין דער סוף, דער עפילאָג פון מיין ניט־אויסגעטראַכטען, נאָר אמת'ען, שמערצליכען ראָמאַן, וואָס איך האָב מיר ערלויבט צו קרוינען מיט'ן נאָמען: ש י ר ה ש י ר י ם.

דער סלך מיט דער מלכה

ערשטער טייל.

דער מלך שרייבט זיך צו דער מלכה.

ביי העניך דעם סטאָליר אין פאָדראַד איז אַ היץ. מע באַקט מצות, דעם נגיד'ס מצות, געוויינטליך, אויפ'ן ערשטען אויווען. אויפ'ן ערשטען אויווען איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד, און טאָקי מעהר מצוה אויך, און וויבאלד ס'איז בעסער און שענער און כשר'ער און מעהר כבוד און מעהר מצוה — קומט דאָך דאָס דעם נגיד... העניך אליין, דער פאָדראַדטשיק הייסט דאָס, איז גאָר ניט דער העניך, וואָס תמיד, אויף זיין געל פנים האָט זיך צעגאָסען אַ מין חן, די בעקלעך פלאַמען איהם, און פון דער ניט-צעקעמטער באָרד איז געוואָרען נאָך מעהר זשמוט — אַ גאָנצער קאָלמון.

— קינדער, לעבעדיג! לעבעדיג! — טרייבט אונטער העניך די העלפערס. — קאטשעט, רעדעלט, זעצט די מצות, ס'איז דעם נגיד'ס מצות!...

דעם נגיד'ס ווייב, שרה-זיסעל די נגידית, אַ אידניע מיט אַ גיידער און מיט פערעלעך, ווערד גרעכער ווי לענגער. זי שטעהט און קלערט, וויפיעל זאָל זי איבערלאָזען די העלפערס: צוויי קערב-

טראָגט ער אַ קאַשקעט פון „קאַשקעטען-לאַנד“ — קיילעכיג, פון אויבען מיט אַ קנאַפּ, פון פאַרענט מיט אַ דאַשעק און מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג רימענדעל און מיט צוויי שוואַרצע גרויסע ספּראָנטשעקעס. דער „גאַרניטור“, וואָס מלך פּערגינט זיך טראָגען אין דער וואַכען, וואָלט זיך עס איין אַנדערער געוואונשען טראָגען אום יום-טוב. און פון שטיוועל שמועסט מען ניט. די שטיוועל זענען אויף אַזעלכע הויכע אַבצאַסען, אַז ס'איז נור אַ וואונדער, ווי אזוי ער האַלט זיך אויף די פיס. און אַז איך וועל אייך שוין אויסמאַהלען ביז'ן סוף, אַז ער טראָגט אויפ'ן האַלז אַ מין שאַרף פון רויטע מיט גרינע פאַסען, איין עק פּערוואַרפען אַרונטער, און אַ גרויסען זילבערנעם זייגער מיט אַ לאַנגער זילבערנער קייט מיט אַ „רוקער“, און אויפ'ן פינגער אַ גרויסען זילבערנעם „סיגנעט“, וועט אייך שוין קיין קשיא ניט זיין, פאַר וואָס אַלע מיידלעך מיט אַלע ווייבלעך (די אלמנות מיט די גרושות) זענען נאָך איהם די כּפּרה.

— זאָג נור, מלך, — רופט זיך אָן צו איהם די ראַכעטיני אויף קאַטאַוועס — אפּשר וואָלסטו זיך אויסגעקלויבען דאָ אַ מלכה אויף פּסח?

— ער האָט שוין! — ענטפּערט איהר יענע וואָס מיט'ן פּויר געלש פנים.

— ווי אזוי רופט מען זי?

— מלכה.

— וואָסער מלכה?

— די וואָס האָט זיך גע'גט מיט מאַטעל דעם שניידער.

— פון וואַנען ווייסטו דו דאָס?

— איך קוק אויף זיי די גאַנצע צייט, זעה איך, אַז ס'איז אַ

שדוך...

לעך איז צו פיעל, א קערבעל איז צו ווינציג; אכצעהן פארשוין, א רובעל מיט אכציג — וועט זיין אקוראט, צו גריוונעס אויף א מענ-שען...

— וויפיעל, מיינסט דו, וועלען מיר דאָ האַפען? — פּרעגט איין ווייבעל אַ ראַבעמיני ביי אַ אנדערען ווייבעל מיט אַ פּויגעלש פנים, און ביידע קאָטשען געשמאַק.

— איך רעכען צו פערטעלעך, — ענטפערט איהר דאָס אנדערע ווייבעל וואָס מיט'ן פּויגעלש פנים.

— פאַר וואָס ניט צו האַלבע קערבלעך? — זאָגט דאָס ערשטע ווייבעל, די ראַבעמיני.

— משוגע וועט זי ווערען? צעטיילען נייען קערבלעך? — זאָגט יענע וואָס מיט'ן פּויגעלש פנים.

— פאַר וואָס ניט? קראַנק איז זי? — זאָגט די ראַבעמיני.

— לאָז זי זיין קראַנק פאַר מיר און פאַר אַלע אידען! — זאָגט

די וואָס מיט'ן פּויגעלש פנים און צעלאַבט זיך.

אויף זיי קוקענדיג צעלאַכען זיך נאָך עטליכע ווייבלעך.

— און פאַר מיר אויך!

— און פאַר מיר אויך!

— און פאַר מיר אויך!

— לאָז זיין שטילע, נשים! — שרייט אָן אויף זיי מלך דער

רעדלער, אַ שוסטער-יונג מיט אַ שוואַרצער גלאַנצענדיגער, געגריי-

זעלטער פאַטלע, מיט אַ געשטופעלט פנים פון פאָקען און מיט

אַ צענויפגעוואַכסענער נאָז, כמעט אָהן נאָזלעכער, אזוי, אז ער

רעדט, סווישטשעט ער מיט די צייהן: סססס!... אַ חוץ די דריי

חסרונות: (1) וואָס ער איז געשטופעלט, (2) וואָס ער איז אָהן נאָז-

לעכער און (3) וואָס ער סווישטשעט, איז ער דוקא אַ פיינער יונג

„מיט שפאָרען“; די שוואַרצע גלאַנצענדיגע, געקרייזעלטע פאַטלע

איז ביי איהם תמיד אונטערגעשערען אזוי קיילעכיג און איז תמיד

אזוי אָנגעשמירט מיט פעטען, אז ס'איז אַ מחיה צו קוקען. היינט

צווייטער טייל.

ב י י ד ע ר מ ל כ ה א י נ ד ע ר ה י י ם .

... אז ער איז געקומען צו איהר צו געהן, האָט מען איהם ניט בענגעננט מיט כלי־זמר, פון קיין פושקעס האָט מען ניט געשאָ-
סען, קיין פאזשען זענען איהם נישט געקומען אַקעגען, קיין פאלא-
צען האָט מען פון זיינעטוועגען ניט צוגעגרייט, קיין באל נישט
געמאַכט. אויף די קניהעס איז ער פאר איהר נישט געפאלען, די
האַנד נישט געקושט, — ס'איז צוגעגאַנגען גאָר פראָסט, אָהן צע-
רעמאַניעס. מלכה איז ניט געזעסען אליין, זי האָט געהאַלטען
נעכען זיך איין אַלטע מאַמע — אַ שלאָק־פורעניות, זאָל גאָט שומר
ומציל זיין! אַ שטיקעל גליק, וואָס זי איז אַ בלינדע, ווייטער
וואָלט זי דורס געווען מענשען. אז מלך האָט נור אַריבערגעטראָ-
טען די שוועל, האָט די בלינדע מאַמע אויסגעשריען אויף אַ קול:

- מלכה, ווער איז דאָס געקומען?
- ס'איז מלך. — ענטפערט איהר מלכה.
- וואָסער מלך?
- מלך דער שוסטער.
- וואָס טהוט ער דאָ?
- ער איז אַ רעדלער אין פאָדראַד.
- טרייב איהם אַרויס, דעם שאַרלאַטאַן.

נאָך אַזאַ ברוך־הבא האָט זיך מלך ניט געקאָנט פיהלען שטאַרק
פויגעלדיג, ווען מלכה זאָל ניט געווען ווייזען איהם מיט די חִסְרֵע
שוואַרצע אויגלעך, ער זאָל בלייבען דאָ. מלך פיהלט זיך אַ ביסעל
שטאַרקער און וויל אויפמונטערען די בלינדע, זי זאָל ווערען מיט
איהם שלום.

- מוהמעניו, וואָס זענט איהר אַזוי אָנגעדראָדעלט אויף מיר?
- איהר קענט מיר דען? איהר האָט מיר דען אַמאָל געזעהען?

— אזא שטילע, דאכט זיך?

— שטילע וואסער גראַכט טיעף...

און ביידע ווייבלעך לאָזען אַרויס אַ טיעפען-טיעפען זיפן. זיי וואָלטען ביידע זיך ניט אָפגעזאָגט פון אזא שרוך. זיי זענען ביידע אַלמנות, קיין קינדער האָבען זיי ניט. דער רוח וואָלט איהם ניט אוועקגעהאַפּט, ער זאָל בעסער נעמען איינע פון זיי. וואָס האָט ער אזעלכס דערוועהן אויף מלכה'ן? שוואַרץ ווי אַ שוואַרצע קאץ אין אַ פינסטערע נאכט. סיידען דאָס, וואָס זי האָט גראַכע הענד?

— האָב קיין מורא ניט, ער וועט ביי איהר ליגען אין דער ערד! — רעדט אויס איינע דאָס אנדערע דאָס האַרץ.

— ווי אַ באַרג! — ענטפערט איהר יענע. — לאָז ער פּרובען זיין אַ טאָג מיט איהר מאַמע, מיט דער בלינדער מכשפה'טע! — און ביידע ווייבלעך טרייסטען זיך האָטש דערמיט, וואָס מלך וועט ליגען אין דער ערד.

— אָדער פאַרקעהרט, איך האָב מורא, אז זי זאָל ביי איהם ניט ליגען אין דער ערד. ער איז אויך אַ רעכטער פּויגעל!

— אַט צעקראַץ איך מיך! האַפּט זי דער רוח מיט איהם אינ-איינעם לכבוד דעם הייליגען יום-טוב!

— אָמן הלאַאי!

און מלכה, אַ נידעריג ווייבעל, אַ שוואַרצע נאָר אַ פּוכקע, מיט אַ פערריסען נעזעל, מיט קליינע שוואַרצע, תמיד לאַכענדיגע אויג-לעך, פערקאטשעט די אַרבעל ביז די עלענבויגען, וואַרפט מיט אוי-גען אויף מלך דעם רעדלער. און מלך דער רעדלער דרעהט זיך צו שטאַרק אַרום איהר, צו אָפּט רעדעלעך ער איהרע מצות, צו פיעל רעדט ער מיט איהר, — יא, דאָס ווייבעל וואָס מיט'ן פּויגעלש פנים איז גערעכט: ס'איז אַ שרוך...

- ביי חנא דעם שוסטער.
 — ביזט נאך א בחור ?
 — א בחור.
 — וועמען האסט דו — א טאטען, א מאמען, א שוועסטער, א ברודער ?
 — קיינעם ניט, קיינעם ניט.
 — א שטעקען הייסט דאס ? דו ווייסט, אז מלכה איז א גרושה ?
 — וואס דען, איך ווייס ניט ?
 — און דאס ווייסט דו, אז זי איז א שלאק, א צרה שלא תבוא ?
 — דערפאר האב איך קיין מורא ניט.
 — אזא בריה ביזט דו ? ווען קאנסט דו שטעלען חופה ?
 — אפילו באלד.
 — מלכה, ער געפעלט דיר ?
 — — — — —
 — — — — —

דריטער טייל.

דער מלך אויפ'ן טראן.

וואו נעמט מען א מאהלער א קינסטלער, ער זאל זיך אראפלאז זען אין דער פינסטער אויף נאסע-גליטשיגע טרעפ אין א גרום אריין און בעטראכטען דאס גליקליכע געזינדעל פסח ביי'ם ערשטען סדר ! אויבען-אן, אויף צוויי פעסלעך, איבערגעלעגט מיט א לאקשענ-ברעט, מיט א קישען אויסגעבעט, זיצט דער מלך און „פראוועט“ דעם סדר. אויף א גרויסען טעלער ליגען דריי מצות, איבערגעדעקט מיט א ווייסען האנטוך, און אויבען, אויפ'ן האנטוך, ליגען אויס-געלעגט עטליכע קארטאפלים, אפגעשוילטע אייער, אביסעל גרינס, דריי ווערצלעך חריין און חרוסת. נעבען דעם מלך, ביי דער רעכ-

— געזעהען האָב איך דײַך נײַט, נאָר הערען הער איך, אז דו פייפסט. איך וואָלט געמעגט שווערען, אז דו האָסט נײַט קײַן נאָז.

— אזא מכה מיינע שונאים אויפ'ן שטערן, וואָס פאר אַ נאָז איך האָב.

— וואָס זשע פייפסט דו אזוי?

— ס'איז בײַ מיר אזא לשון.

— אזא יאָהר אויף דיר, וואָס וועסט דו זאָגען גוטס? ביזט דאָך נישט געקומען אומזיסט. זאָג, וואָס דארפסט דו מײַך?

— איך בין נײַט געקומען צו אײַך, מוהמעניו, איך בין געקומען צו אײער מלכה'ן.

— צו מײַן מלכה'ן? וואָס פאר אַ מחותן ביזט דו מיט מײַן מלכה'ן?

מלך איז געבליבען אַהן לשון. ער האָט נײַט געוואוסט, וואָס ער זאָל זאָגען. מלכה איז געשטאנען און האָט איהם געוואונקען, ער זאָל זאָגען גלייך, ער זאָל נײַט אָפּלעגען אויף שפעטער. — איך וויל... איך האָב, פארשטעהט איהר מײַך, געוואָלט, אז איך, אז מלכה...

— זעה נור, ווי ער פּלאַנטעט מיט דער צונג! מירקע, געב לשון!

— דאָס הייסט, אז מיר ביידע, איך און אײער מלכה, זאָלען חתונה האָבען ביידע...

— אָט אזוי זשע רעד! האָסט דו זיך באַדארפט אזוי לאַנג קוועטשען? וויפיעל פאַרדיענסט דו אַ וואָך? נאָר דעם רײַנעם אמת זאָלסט דו זאָגען! איך האָב פיינט אַ באַריהמער!

— אַ מאָל פיער און אַ מאָל פיפטעאלבען קאַרבען.

— דו אַרבייטסט אַלײַן, צי בײַ יענעם?

— איצט אַרבייט איך נאָך בײַ יענעם.

— בײַ וועמען?

טהוט ער א זעץ מיט דער האנד איבער אלע דריי מצות, צעטרויש-
טשעט זיי אויף שטיקלעך, מאכט א מוציא און גיט דער מלכה
א שטיקעל מצה אויף א מוציא און אויך דער בלינדער א מוציא.
די בלינדע, וואָס האלט די גאנצע צייט א פרום פנים, נעמט דאָס
שטיקעל מצה מיט צוויי פינגער, ווי איין אבן טוב, טראָגט דאָס
צו פריהער צו די ווייסע בעלמעס, גלייך ווי זי זעהט עפּיס, שעפּ-
טשעט בשעת מעשה מיט די ליפּען „גאָט ברוך הוא וברוך שמו“
לאַנגלאַנג, איידער זי עקספּעדירט דאָס אין מויל אריין.

— מלכה, די פיש! — לאָזט אַרויס דער מלך א בעפּויל, און

עס ווערד אין איין כהרף-עין בעשאפּען פיש אויפ'ן טיש.

— מלכה, הריין! — הערט זיך א נייער בעפּויל פונ'ם מלך,

און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפּעקט און ווארטען, וואָס
נאָך פאַר א בעפּויל וועט אַרויסגעהן פונ'ם מלך.

אז וואָהל איז דעם מענשען, וואָס קאָן זיך שאפּען, וואָס זיינע
ווערטער האָבען א ממשות, וואָס זיין בעפּויל ווערד אָנגענומען
און וואָס אלע זיינע קאפּריזען ווערען אין דער מינוט אויסגער-
פיהרט.

ס'איז גוט צו זיין א מלך, ווי איך בין א איד!

פיערטער טייל.

ד ע ר מ ל ך א י ן ג ל ו ת .

מיר בעטען דעם לעזער, ער זאָל זיך מטריח זיין מיט אונז נאָך
א מאָל אינ'ם אייגענעם קעלער שוין נאָך פסח. אויס טראָן, אויס
מלכה, אויס מלך! מלך דער שוסטער זיצט ביים „ווארסטעק“
אויף א רימען בענקעלע מיט א רימענעם פארטוך, מיט א רימענ-
דעל אַרומגענומען די געגרייזעלטע פאטלע, דער קאשקעט איז צע-
קנייטשט, דער שאַרף איז צעטריפּעט, נישטאָ קיין זילבערנע קייט,
מע זעהט ניט קיין סיגנעט, ער האלט א שטיוועל איבערגעקעהרט

טער האנד, זיצט די מלכה אין א נייער רויטער פלאטיע און מיט א ווייסען פארטוך, וואָס קליידען איהר זעהן צום שווארץ-חנ'עור-דיגען פנים, און אַקעגען זיי זיצט א שווארצער שטן, אָנגעטהאָן אין גאָלע שווארצען, מיט א געל פארמעט-פנים מיט א סך קנייט-שען, און אויף דעם אָרט, וואו עס זענען געווען אמאָל אויגען, — צוויי פינסטערע לעכער מיט גרויסע ווייסע בעלמעס, א שווארצע פעטשיילע מיט געלע פליאמעס, אונטערגעבונדען אונטער דער שפי-צעכגיגער מאָרדע מיט צוויי שפיצען, געבען-צו דעם דאָזיגען שרעק-ליכען פנים נאָך מעהר פינסטערניש — ס'איז א מורא צו קוקען! דער מלך זאָגט די הגדה הויך אויף א קול, מישט איין בלעטעל נאָכ'ן אנדערען, געהט גלייך, ווי א פאָטשטאָווע פערד, און זעצט עכרי, ווי א באַנדער, אבי מיט א ניגון, פייפט צו מיט דער נאָז און שאָ-קעלט זיך גאנץ געשמאק. די מלכה זיצט מיט גרויס דרך-אריין, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן האַרצען, און שווייגט, און דער שווארצער שטן מיט די ווייסע בעלמעס שאָקעלט מיט'ן קאָפּ הין און צוריק, עפענט אויף אלע מאָל דאָס מויל, וואָס זעהט אויס ווי א קבר, און געהניצט.

— אילו עשה — זינגט דער מלך און נעמט א קארטאָפלי און טונקט זי איין אין זאָלצוואַסער — באלהיהם ולא הרג, מלכה, נעם א קארטאָפלי, את בכוריהם, מיט זאָלצוואַסער, — דיינו! — ביי איי-ליכען „דיינו“ טהוט ער זיך א זעץ מיט'ן קולאס אין האַרצען אריין, ווי צו „על-חטא“. — אילו הרג, טונק איין די קארטאָפלי, את בכוריהם, אין זאָלצוואַסער, ולא נתן, געב נאָר, מלכה, לנו את ממונם, א קארטאָפלי דער מאַמען, — דיינו! ... (א זעץ אין האַרצען אריין). די מלכה טהוט אַלסדינג, וואָס דער מלך הייסט איהר, פער-פעלסט ניט קיין האָר, און אז עס קומט צו „זכר למקדש כהלל“, קלאָפט ער דאָס אָפּ אויף דער גיך, שוין אין איין גאנג מיט דער ברכה פונ'ם אַפיקומן, און שאַפט, די מלכה זאָל דערלאַנגען די קוואַרט מיט דער פאָמעניצע, וועט ער זיך וואַשען, געוואַשען זיך,

— ווי גייציג ער איז געווען בחור-ווייז! זיך געדרעהט אויפ'ן קארעק, צוגעזאגט גילדענע בערג, גענומען א ווייבעל, א יונגס, א שענס, בלוט און מילך, זי אלט געמאכט, פארוויסט, פארפינסטערט, אויסגענארט דעם אַנבייסען...

— א קליפה! — טראכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט דאָס אנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— שעה אויסגעשפיעלט די טאכטער מיינע! פוילער הערינג, פארשטונקענע פיש! א מאן א שוסטער, א קבצן א וויסטער, א פוילער יונג, א שטומע צונג, א צענויפגעוואכסענע נאָז און סע פייפט...

— מכשפה'טע! — האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מלך'ן פונ'ם מויל. ער האָט זיך אויפגעחאפט פונ'ם בענקעל, ווי איין אָפּגער בריהטער, אין איין האַנדר האָט ער געהאלטען דעם שטיוועל, אין דער אנדערער — דעם האַמער, וואָס ער האָט געשלאָגען מיט איהם פלעקלעך, און האָט ניט געוואוסט, וואָס זאָל ער איהר וואַרפען אין קאָפּ אַריין: דעם שטיוועל, צי דעם האַמער?

די בלינדע האָט דערפיהלט, אז דער שונא שטעהט איהר אַקער גען און וויל זי דורס זיין, האָט זי זיך אין איין אויגענבליק אויפֿ-געחאפט פונ'ם אָרט, און פונ'ם שוואַרצען קנויל איז מיט אַ מאָל אויסגעוואכסען א הויכער שוואַרצער שטן. זי האָט אויסגעצויגען צוויי שוואַרצע דאָרע הענדר, ווי שטעקלעך, מיט אויסגעבויגענע פינגער, ווי ביי אַ צעבייזערטען האָהן, דעם קאָפּ האָט זי פערוואָר-פען אַרונטער און די צוויי ווייסע בעלמעס זענען מיט אַ מאָל עפֿים ווי גרעסער געוואָרען און האָבען, דאכט זיך, אַנגעהויבען קוקען און זעהען. די נאָז האָט זיך אויסגעצויגען, די ביינער פון די געד-קנייטשטע באַקען אַרויסגעסטירטשעט, דאָס מויל האָט זיך אויפֿ-געעפענט, ווי אַ קבר.

מיט דער פאדעשווע ארויף און שלאָגט פלעקלעך. מלכה, אָפּנע ריסען, אויסגעשמירט און פערשלוּמפערט, פאָרעט זיך ביי'ם אויווען, בויגט זיך אָן אלע מינוט, בלאָזט און בלאָזט מיט אלע כחות — אין אויווען וויל ניט ברענגען.

— א שטענער ברויט־נעבער! — זאָגט זי, גלייך ווי זי רעדט צו זיך אליין. — קיין שייטעל האָלץ נישטאָ אין שטוב! שוין באַלד א יאָהר נאָך דער חתונה, צעריסען אלע קליידלעך, דער בור־נוס צעפאלען אויף שטיקלעך, קיין פאָר שיד אויף די פיס, אלע שוסטערס געהען באַרוועס, — נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכען.

— געהן וואָלט ער ביי מיר אויף אלע פיער! — רופט זיך אָפּ אַ משונה מאָדנע זאָמדיג קול פון א נקבה, וואָס רעדט ווי א מאַנס־ביל. — ווי אזוי דער מענטש נעמט זיך פיר, אזוי העלפט איהם גאָט. וואָס הערסט דו איהם, דו נאָריש פנים? הייס איהם, ער זאָל אוועקלענגען די אַרבייט און זאָל דיר מאַכען א פאָר באַטיקעס זאָל ער דיר מאַכען.

דאָס דאָזיגע קול געהט פון א פינסטער ווינקעל. דאָרט זיצט די בלינדע, אָנגעטהאָן אין שוואַרצען, איינגעבויגען אין דרייען, זעהט אויס פון דער ווייטען, ווי א שוואַרצער קנויל; בלינדערהייד אַרבייט זי א זאָק, און די דרעטלעך לויפען ביי איהר אונטער די פינגער מיט א שרעקליך מהירות.

— א רוח זיצט אין דער אירינע! — קלערט זיך מלך, ענט־פערט איהר ניט דאָס אנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

— גאָט ברוך הוא וברוך שמו האָט מיר געשיקט א מתנה אויף דער עלטער, א געניידעם א דערקוויקעניש. — רעדט ווייטער די בלינדע אויף איהר זאָמדיגער שטימע, און די דרעטלעך פליהען ביי איהר אונטער די הענד. — גענוג, ער איז א שוסטער, איז ער נאָך א פוילער יונגאטש און א שלים־מזל דערצו!

— א ניט־גוטער! — מראכט זיך מלך, ענטפערט איהר ניט דאָס אנדערע וואָרט און שלאָגט פלעקלעך.

בערעלע

א מעשה, ווי אזוי א פארפאלק אהן קינדער
האבען אויסגעהאדעוועט אין אומגליק אויף
זייער קאפ. דערצעהלט לכבוד שבועות.

געשריבען אין יאָהר 1908

אויב ס'איז פארהאן ערגיץ אויף דער וועלט א מכשפה, קאן זי, דאכט מיר, שרעקליכער ניט זיין, ווי די בלינדע איז געווען אין דער מינוט.

מלך איז געווען אפהענדיג. ער האט נור אויסגעשפיגען און האט זיך געזעצט צוריק צום ווארסטעק — שלאגן פלעקלעך...

ע פ י ל א ג.

ערב פסח האָבען זיי ביידע זיך ווידער געשטעלט אין פאָדראד ביי די מצות. מלכה האָט געקאָשטעט און מלך האָט גערעדעלט. פערדיענט עמליכע קערבלעך, האָבען זיי אויסגעקליידט זיך לכבוד יום־טוב און אויך דער בלינדער מאַמען געמאכט א נייע פלאַטיע, אַ שוואַרצע, מיט געלע פלעקען. און אַ פעטשיילע אַ געלע מיט שוואַרצע פלעקען. אז ס'איז געקומען צום סדר, איז דער מלך ווידער געזעסען אויבען־אָן אויפ'ן טראָן און „געפראָוועט“. נעבען איהם איז געזעסען די מלכה, אָנגעהאַן יום־טוב'דיג, און אַקעגען זיי — די בלינדע, ווי אַ שוואַרצער שטן, מיט אַ פרום פנים — „גאָט ברוך הוא וברוך שמו“... דער מלך רייבט די הגדה גאָנץ געשמאַק הויך אויף אַ קול, מיט אַיין בלעטעל נאָכ'ן אנדערען, געהט גלייך, ווי אַ פאָטשטאָווע פערד, זעצט עכרי, ווי אַ באַנדער, אַבי מיט אַ ניגון, שלאָגט זיך ביי די „דיינו'ם“ אין האַרצען אַריין, ווי צו „על־חטא“ — פונקט דאָס אייגענע, וואָס פאָראַיאַהרען.

— מלכה, די פיש! — לאָזט אַרויס דער מלך אַ בעפּויל.

— מלכה, חריין! — הערט זיך אַ נייער בעפּויל פונ'ם מלך. און ביידע ווייבער זיצען מיט גרויס רעשפּעקט און וואַרטען, וואָס נאָך פאר אַ בעפּויל וועט אַרויסגעהן פונ'ם מלך.

יא, ס'איז גוט צו זיין אַ מלך, ווי איך בין אַ איד... האָטש איין מאָל אין יאָהר, האָטש אויף אַ האַלבע שעה!

בערעלע

א הקדמה פונ'ם ערצעהלער.

די מעשה, וואָס איך געהאָבן דערצעהלען, קעהר זיך, אייגענט-ליך, מיט שבועות ווינציג-וואָס אָן. אין איהר הערט מען ניט דעם ניגון פון „אקדמות“ און מע פיהל'ט ניט דעם טעם פון בלינצעס. אזוי ווי זי האָט זיך געטראָפּען ערב שבועות, אזוי האָט זי זיך געקאָנט מרעפּען ערב פסח, און אפילו ערב תשעה-באָב. נישט מעהר, אזוי ווי ס'איז איצט ערב שבועות, און א מעשה דערצעהלען לכבוד יום-טוב ווילט זיך (אוי ווילט זיך!) הלואי וואָלט איהר אזוי וועלען לייענען...). דערצעהל איך אייך, וואָס איך האָב אליין געהערט פון מיין עלטערען ברודער, אז ער האָט זי געהערט פון זיין רבי'ן — עליהם השלום, זיי זענען שוין אלע טוידט: מיין עלטערער ברודער, זיין רבי און בערעלע און אלע פערזאָנען פון דער דאָזיגער אמת'ער געשיכטע, אונז צו לאַנגע יאָהר — און לאַז דאָס זיין א מעשה לכבוד שבועות.

ש ל ו ם - ע ל י כ ם .

א.

ער האָט געהייסען משה-יענקיל, זי האָט געהייסען שרה-זיסעל. געזעסען זענען זיי אין א דאָרף, געהאלטען א מיהל, געהאָט גאנץ שטען פרנסה, געלעבט זעהר צופרידען, נאָר איין זאך — קיין קינד דער האָט זיי נאָט ניט געגעבען.

אויסגעגאסען אויף איהר מאן'ס קאפ און איהר גאנץ ביטער הארץ האָט זי אויסגעלאָזט צו זיינע הענדר און פיס, ווי געוויינטליך אַ ווייב, וואָס הייסט שרה־זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט.

און איהר מאן משה־יענקיל האָט אויסגעהערט די תוכחה פון זיין ווייב מיט אַ שמייכלע, ווי געוויינטליך אַ מאן, וואָס הייסט משה־יענקיל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט, און האָט זיך אָנגערופען צו איהר:

— הכלל, שרה־זיסעל, ביזט דו שוין פארטיג מיט אלע קללות? אַצינד נעם געב אונזער בערעלען עפּים עסען. זעהסט דאָך, אַז ער איז הונגער, זוכט און וויינט — אַ צער־בעלי־חיים...

— אַ פינסטערער שלים־מזל אויף דיין קאפּ מיט איהם אינ־איינעם! — אַזוי האָט איהם געענטפערט שרה־זיסעל און איז גע־גאַנגען פונדעסטוועגען צו דער שאַפּע און האָט צענויפגענומען וואָס ס'איז געווען, און ביידע האָבען זיך אַוועקגעזעצט אָנהאָרעווען דעם הונגער־גען בערעלע, וועלכער איז פערבליבען ביי זיי אין שטוב אַ האָדאָוויק אויף שטענדיג און איז געוואַכסען און איז אויסגע־וואַכסען און איז געוואָרען אַ גרויסער.

ב.

אַ נפש איז בערעלע געווען אַ פראַסטער, אַ ווילדער, אַ ברייט־בייניגער, אַ געפאַקטער, אַ בעוואַכסענער פון קאפּ ביז פיס, און איז געווען במחילת כבודו אַ גרויסער זולל־וסובא'ניק, און ניט אַזוי אַ זולל־וסובא'ניק, ווי אַ נאָשער, און ניט אַזוי אַ נאָשער, ווי, ניט אויסגערערט זאָל זיין, אַ שכור. בטבע איז ער געווען נישט קיין מפונק, נישט קיין איבערקלויבער; וואָס עס האָט זיך געמאַכט איז געווען גוט: בראַנפּען איז בראַנפּען, מעד איז מעד, ביער איז ביער; זיך ניט אָפּגעזאָגט אויך פון קוואַס; שטאַרק לייעב געהאַט האָניג, נישט פיינט געהאַט קיין פלייש, און אויף היהנער

— ס'וואָל איהם אָנהויבען צו ריהרען, וואָס מיר זיצען אָט-אָוויי — אַ, מע ווערד אָקערשט ניט משוגע, שונאי ציון! זאָלסט האָטש קריגען ערגיץ אַ „האָדאָוויק“, אַ יתומ'על איין אָרעמס, אָדער אַ יתומה'לע. בעסער וואָלט געווען אַ יתום איידער אַ יתומה: אַ יתום וואָלט זיין אַ קריש. און פאַר נויטה לאָז זיין אַ יתומה, אַבי אַ לעבעדיגער נפש אין שטוב, ניט זיצען מיט די פיער ווענט, משטיינס געזאָגט!...

אָווי האָט גע'טענה'ט שרה-זיסעל נעבאָך צו איהר מאַן משה-יענקיל און האָט איהם געגעסען, געטאָטשעט, ווי געוויינטליך אַ ווייב, וואָס הייסט שרה-זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט.

און משה-יענקיל האָט דאָס אויסגעהערט ניט איין מאָל און ניט צוויי מאָל, נאָר צעהן מאָל, הונדערט מאָל, טויזענד מאָל — און געשוויגען, ווי געוויינטליך אַ מאַן, וואָס הייסט משה-יענקיל און זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט און דאָס ווייב עסט איהם און טאָטשעט איהם טאָג-טעגליך, יאָהרען-לאַנג.

ויהי היום — קומט משה-יענקיל איינמאָל צו פאָהרען אַהיים און געהט אַריין אין שטוב אַריין מיט אַ שיינענדיג פנים און אין בוזעם האָלט ער פערשטעלט עפּים אַ בעשעפעניש, וואָס ריהרט זיך און וואָרטשעט, און ער רופט זיך אָן צו זיין ווייב:

— שרה-זיסעל, נאָ, איך האָב דיר געבראַכט אַ האָדאָוויק, געפונען פאָהרענדיג אין וואַלד פאַרבלאָנזעט... ער הייסט בערעלע.

און משה-יענקיל האָט אַרויסגעוויקעלט פונ'ם בוזעם דעם געפוי-נענעם פערבלאָנזעטען נפש, וואָס הייסט בערעלע, און האָט איהם געגעבען אַ שטעל-אָוועק אויף דער ערד פאַר זיין ווייב שרה-זיסעל. און זיין ווייב שרה-זיסעל, אַז זי האָט געגעבען אַ קוק אויף דעם האָריגען בעוואַכסענעם נפש בערעלע, האָט זי געגעבען אַ שפרונג-אָפּ צוריק און איז שיער ניט געפאַלען חלשות. נאָכדעם האָט זיך אויפגעפּענט אַ קוואַל פון קללות, און די גאַנצע תוכחה האָט זי

געגעבען א רעכטען פסק, גוט אָנגעדערהט ביי די קורצע אויהערען, דורכגעפאטשט און מכבד געווען מיט א פאָר גוטע שטעקענס איז בער די פאָדערשטע לאפעס און אָנגעזאָגט איהם א מאָל צעהן מיט'ן האַרבען וואָרט, אז ער זאָל געהן די רגע הינטער'ן אויווען, זיך אנידערהאַלען פאָפען...

פאָפען (שלאָפען), פרעסען (עסען), זשליאָסען (טרינקען), האַלען (לינען), זאָכען (רוהען), קרענקען (זיצען) — דאָס איז געווען די שפראַך, וואָס מע האָט גערעדט מיט בערעלען, און בערעלע האָט דאָס פערשטאַנען. א סימן — ער האָט געפאָלגט.

ג.

מע קאָן נישט וויסען אַקוראַט: צי ווייל אונזער פאָרפאָלק זענען אזוי זשעדנע געווען קינדער, צי דערפאר, וואָס דער דאָזיגער נפש איז אויפגעוואַכסען און האָט זיך ערצויגען, מע קאָן זאָגען, אויף זייערע הענד — זיי האָבען זיך צוגעבונדען צו בערעלען אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען איהם פשוט לייעב געקריגען, איהם נאָכ-געגעבען, ווי מע גיט נאָך א לייעב קינד, געבאַלעוועט, ווי מע באַלעוועט א בן-יחיד, זיך אויסגעבראַכט אויף זיסע זאַכען, נאַשערייען, און משה'יענקיל האָט איהם אויסער דעם אונטערגעטראָגען אָפּט-מאָל אַביסעל בראַנפען בשתיקה, עס זאָל נישט דערזעהן חלילה שרה-זיסעל זיין ווייב, וואָרום אז עס וועט געוואָהר ווערען דערפון שרה-זיסעל, וועט זיך טהון חושך! שרה-זיסעל, ווי זי איז גיט געווען צוגעבונדען צו בערעלען, פלעגט זי דאָך טענה'ן מיט איהר מאַן, אז מע באַלעוועט איהם צו שטאַרק, אז מע גיט איהם צופיעל נאָך די שמד.

— פאָרט אַ חיה רעה, — פלעגט זי זאָגען — אַ בער בלייבט

אַ בער, זעה נאָר, ער זאָל אונז אַמאָל גיט אַפּראַנקען... שרה-זיסעל פלעגט אָפּטמאָל צוקלאָגען בערעלען פאר איהר מאַן, ווי מע זאָגט, צושטעלען אַ בענקעלע, דערצעהלען אויף איהם,

איז ער געווען גאָר אַ גרויסער בעלן, און דוקא פון דער שטייג, אזוי אז קיינער זאָל נישט זעהען... מען מוז זיך מודה זיין, אז בע-רעלע איז געווען געהאפט, האָט געהאט לעפקע פינגער... האָט לייעב געהאט אוועק'לעק'ענען אַלסדינג, וואָס ליגט נישט גוט.

אז מען רעדט פון חסרונות, דארף מען רעכענען אויך די מעלות. בערעלע איז געווען אַ פאַרשוין אַ פרייליכער, אַ פערשיי-טער, אַ שפּרינגער, געקראַכען און געקלעטערט אויף די גלייכע ווענט, געקוליעט זיך און געבראַכען זיך, געמאַכט משוגע'נע העוויות, אַנשטעלען, תנועות אַזעלכע, אז מען האָט בעדאַרפט צעגעהן פאַר געלעכטער. משה'יענקל האָט באמת הנאה געהאַט, געקלויבען נחת פון בערעלען, ווי ער וואַכסט, ווי ער מאַכט אַנשטעלען, ווי ער פער-שטעהט אַלסדינג, להבדיל ווי אַ מענש. אז מען זאָגט איהם: בע-רעלע, קום אַהער! — געהט ער צו. אז מען זאָגט איהם: בערעלע, נאָ דיר! — שטעלט ער אויס די לאַפּע, אָדער ער עפענט אויף דאָס מויל. אמת, אַ קאָפּ איז אויף איהם אַ גראַבליכער, אַ מח אַ פלאַט-שיגער; איידער מען קלאַפט איהם אַריין עפּים אין קאָפּ אַריין, דארף מען גוט צוהאַרעווען, האַקען האַלץ, טעסען פלעקער; נאָר האָט ער שוין איבערגענומען עפּים אַ זאָך, וועט ער עס שוין גע-דענקען. אונזער משה'יענקלען איז אַנגעקומען מיט גרינע ווערעם, איידער ער האָט איהם אויסגעלערענט, אז דאָס, וואָס מען נישט איהם נישט אין דער לאַפּע אַריין, זאָל ער אַליין זיך נישט דערוועגען נעמען. בערעלע, וואָס איז כמעט געווען, ווי מיר האָבען שוין אויבען בע-מערקט, אַביסעל געהאַפט אין דער מעשה, האָט דוקא געהאַט גרויס חשק צו אַלסדינג צוגעהן, געבען אַ שמעק מיט דער נאָז און טאַקי באַלד אַריינגעפּען אין מויל אַריין — און געהט לאָדט איהם צום ונתנה-תוקף! בשום אופן האָט בערעלע נישט געקאַנט פערשטעהן מיט זיין גראַכען בערישען שכל, למשל, אַזאַ פשוט'ע זאָך: פלייש ליגט, שמעקען שמעקט דאָס, עסען וויל ער, — היינט פאַר וואָס זאָל ער דאָס נישט נעמען אין מויל אַריין? אַודאי האָט איהם משה'יענקל

לאפע, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען. פערשטעהט זיך, אז משה-יענקיל האָט איהם מקיים פסק געווען, ווי עס געהער צו זיין, און בערעלע האָט שוין פון דעמאָלט אָן גענומען אויף זיך: לאָז מען די אָרעמע עופות בינדען, לאָז מען מיט זיי שלאָגען כפרות, לאָז מען זיך שלאָגען מיט זיי קאָפּ אָן וואַנד, — מיט איהם געהערט זיך עס נישט אָן...

האָט זיך אָבער געטראָפּען איין אנדער מעשה, — בערעלע איז שוין דעמאָלט געוואָרען אַ גרויסער, ס'איז איהם אוועקגעגאָנגען דאָס דריטע יאָהר — ס'איז געווען ביי שרה־זיסלען אַ בהמה'לע, וואָס האָט זיך געמאָלקען פון קאלב צו קאלב. דאָס בהמה'לע, אַ קליינע מורע בהמה אָהן הערנער, האָט געגעבען מילך בשפע, געווען טהייער ביי שרה־זיסלען, ווי דאָס שוואַרצאָפּעל פון אויג. בעדאָרף זיך דאָס בהמה'לע אָפּקעלבען און געבוירען אַ קעלבעלע אַ חיות: אַ קליינטשיקס, אַ רוימינקס, אַ ווייבינקס מיט אַ ווייס מאָרדעטש-קעלע, האָטש אַרומגעמען קושען! און מחמת אין דרויסען איז געווען קאלט, האָט מען דאָס קעלבעל גענומען אין שטוב אַרײַן, געלעגט דאָס אינאיינעם מיט בערעלען צווישען אויווען אויף שטרוי.

— זעה נאָר, דער תכשיט דיינער זאָל ניט צורעכט מאַכען דאָס קעלבעל! — מאַכט שרה־זיסעל צו איהר מאַן מיט אַ שענעם יברכך דערביי, ווי געוויינטליך אַ ווייב, וואָס הייסט שרה־זיסעל, זיצט אין אַ דאָרף און האָט קיין קינדער ניט.

— חם ושלום! — זאָגט משה־יענקיל און נעמט זיך קנעלען מיט בערעלען „הלכות קעלבעל“, ווייזט איהם מיט'ן פינגער און זאָגט איהם אָן טויענד מאָל: „נע ראוש!“... און בכדי בערעלע זאָל ניט פערגעסען, שענקט ער איהם פאָראַויס אַ פאָר שטעקענס איבער די פיאַטעס. בערעלע זעצט זיך אוועק ווי אַ סטאַטיק, קוקט אויפ'ן קעלבעל מיט זיינע קליינע רויטע בערישע אויגלעך און בעלעקט זיך. משמעות, ער פערשטעהט וואָס מע מיינט... און עס ווערד

אז ער טהוט איהר צום טוירט, כאכט אן שאַדענס אין שטוב, זאָל נאָט שומר ומציל זיין. למשל, בערעלע האָט געהאט אַ טבע ברע-
 כען טעלער, טעפלעך, גלעזער, שיסלען, סקאָוורעדעס, פאָקרישקעס —
 אַלסדינג, וואָס מע קאָן נאָר מיט איין קלאָפּ צעברעכען, פלעגט ער
 דאָס צעברעכען. און נישט חלילה פאר כעס, מיט רציחה — ניין,
 דוקא אין גוטען מוטע: דערזעהען, עס שטעהט אַ טעלער, אונז-
 טערגע'גנב'עם זיך אויף צוויי פיס, אויפגעהויבען די לאַפּע, באַץ —
 אויס טעלער! מע האָט אַרויסגעזעהען, אז בערעלע האָט דערפון
 חיות, פשוט, עס קומט איהם צו דערפון אַ שטיק געזונד. משה-
 יענקלען איז דאָס ערשטע מאָל אַפילו זעהר שטארק געפעלען גע-
 ווען די מעשה; ער האָט געלאַכט מיט'ן פולען מויל, זיך געהאַל-
 טען ביי די זייטען פאר געלעכטער. נאָר שרה-זיסלען איז די מעשה
 דוקא ניט געפעלען, האָט זי דעם מאַן בעגראַכען, געלעגט אין דער
 ערד אַריין אינאיינעם מיט'ן „תכשיט“. און משה-יענקיל האָט
 גענומען מיט בערעלען לערנען בלק, אזוי לאַנג, ביז ער האָט איהם
 אָפגעוואָהנט פון ברעכען טעלער.

איינמאָל האָט משה-יענקיל דערהערט אַ געשריי, גלייך ווי מע
 קוילעט אַ מענשען. דאָס האָט געשריען שרה-זיסלען זיין ווייב.

— געה נאָר זעה, וואָס דער קדיש דיינער האָט געטהאָן, ברע-
 נען זאָלסטו דו מיט איהם אויף איין פייער, רבוננו של עולם!

משה-יענקיל איז צוגעלאָפּען און האָט דערזעהען אויף דער ערד
 ליגען צוויי געפענטעטע עופות, אַ הוהן מיט אַ האָהן, וואָס מע
 האָט זיי געוואָלט אוועקפיהרען צום שוחט, — ערב יום-כפור איז
 דאָס געווען — האָט זיך, אַפנים, מיישב געווען בערעלע, עס איז
 דאָך מיט זיי אַלץ איינס קאפוט, למאי זאָלען זיי זיך מוטשען?
 האָט ער אַרויפגעלעגט אויף זיי די לאַפּע — און אַ סוף. די הוהן
 מיט'ן האָהן זענען נאָך געלעגען מיט פּערגלאַנצטע אויגלעך און מיט
 אַרויסגעשטעלטע צינגלעך, און בלוט האָט זיך זיי געלאָזט פונ'ם
 האַלז, און בערעלע איז זיך געזעסען אין אַ ווינקעלע און געלעקט די

דאָס, ער פיהלט דאָס בחוש און בענקט נאָך דעם, ווי עס בענקט אַ קינד אַ יתום נאָך דער מאַמע, וואָס ער האָט זי קיינמאָל ניט געזעהען. בערעלע פיהלט, אז ניט דאָ, צווישען אויווען, איז זיין אָרט; צו ענג איז פאַר איהם דער צווישען-אוייווען; צו קליין איז פאַר איהם די שטוב. ער פיהלט, אז עפּיס ציהט איהם, עפּיס שלעפט איהם, עפּיס טרייבט איהם פון דאָנען, און עמיצער שעפטשעט איהם אויפ'ן אויהער: „בערעלע! נאָרישער בערעלע! שמעה-אויף, גלייך-אויס די ביינער דיינע, צעטראָג די שטוב אויף שטיקלעך, לעג אויס די מענשען מיט איין קלאַפּ און טראָג זיך אָפּ פון דאָנען אַהין, ווייט-ווייט, אָט דאָרטען, וואו עס גרינט דער וואַלד, אָט דאָרט, וואו עס שמעקט מיט בלאָטע, אַהין טראָג זיך אָפּ, אַהין, צווישען דייניגע!“... און בערעלע הערט זיך צו צום קול, וואָס שעפטשעט איהם, און האַלט צוגעמאַכט די אויגען. ער שלאָפט ניט, נאָר ער טראַכט, ער טרוימט, ער חלומ'ט פון אַ גרויסער וועלט, וואָס ער ווייסט זי ניט, פון אַ פרייען וואַלד, וואָס ער קען איהם ניט, פון אַ בעסער גליקליך לעבען, וואָס ער האָט דאָס קיין מאָל ניט פער-זוכט... נאָר אָט קומט צו געהן משה-יענקיל פון שטאָדט מיט פולע קעשענעס. בערעלע דערשמעקט, אז משה-יענקיל האָט געבראַכט צו טראָגען גוטע זאַכען, ניס און האָניג און אַ ביסעל משקה — אוי, דאָס ביסעל משקה! — און ער שטעלט זיך אוועק אויף די הינטער-שטע פיס, נעמט איהם אַרום מיט די פערערשטע לאַפּעס, קריכט מיט דער מאָרדע צו איהם גלייך אין בוזים אַרײַן. משה-יענקיל טרייבט איהם אָפּ: אוועק, דו טרפה'נער האַלז! אוועק, דו שכור-ניק! און בשעת מעשה ציטערט ביי איהם דאָס לייב, וואָרום פון בערעלע'ס אַרומנעמען קאָן מען זיין לייטען-גלייך; נאָך איין קוועטש אַביסעל אַ שטאַרקערען — ווערד מען אַ קרוש... און ער גיט איהם אָפּ וואָס ער האָט, אַבי פטור ווערען פון זיינע לאַפּעס. פון דעם אַרומנעמען, וואָס בערעלע נעמט איהם אַרום, טראָגט משה-יענקיל אין זיך צווייערליי געפיהלען: אי פערגעניגען, אי שרעק.

צווישען די צוויי א מין אחבה, א ליכטישאפט, אז ס'איז נאָר א מחיה צו קוקען, ווי די צוויי ליגען זיך איינס צום אנדערען און דרימלען. און אז דאָס קעלבעל שטעהט אויף, שטעהט אויף אויך בערעלע. דאָס קעלבעל מאַכט „מע!“ — בערעלע שטעלט אָן די אויהערען. דאָס קעלבעל טהוט א שפרונג — בערעלע שפּרינגט אַריבער דעם און שטעלט זיך מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף. נאָכדעם האַפט ער אַרום דאָס קעלבעל מיט די לאַפּעס און קוועטשט דאָס צו צום האַרצען, ווי אַ מוטער נעמט אַרום און קוועטשט צו אַ קינד. פון אזא קוועטשעניש האָט זיך אויסגעלאָזט, אז דאָס קעלבעל האָט איין מאָל אַרויסגעלאָזט אַ מאָדנעם געשריי „מע!“ מיט אַ חראָפען אינאיינעם. אַ גליק, וואָס ס'איז אונטערנעלאָפען משה-יענקיל מיט'ן שטעקען און האָט מציל געווען דאָס אומשולדיגע קעלבעל פון אַ מורא'דיגער סכנה...

ד.

פון דעמאָלט אָן איז אונזער משה-יענקיל אַרײַן אין נאָז די ווערטער, וואָס זיין ווייב שרה-זיסעל האָט איהם אַמאָל געזאָגט, אז אַ בער בלייבט אַ בער, פאַרט אַ חיה רעה, וויפיעל מע זאָל דאָס ניט לערנען... משה-יענקיל האָט זיך אָנגעהויבען צוקוקען צו בער-רעלען און האָט אַרויסגעזעהען, אז עס קומט צו ווינטער, איז דאָס נאָר ניט דער בערעלע, וואָס תמיד: עפּים גאָרניט דאָס לעבעדיג-קייט, עפּים דרעהט ער זיך אַרום, קאָן זיך קיין אָרט ניט געפינען, פערקלויבט זיך אין אַ ווינקעל, זויגט די לאַפּע און דרימלעט גאָר צע טעג מיט גאַנצע נעכט. מע דאַרף איהם וועקען, ער זאָל עפּים פרעסען, עפּים זשליאַקען... בערעלע שלאָפט!

ניין, בערעלע שלאָפט ניט. בערעלע טראַכט, בערעלע טרוימט, בערעלע חלומ'ט פון אַ גרויסער וועלט, וואָס ער ווייסט זי ניט, פון אַ פרייען וואַלד, וואָס ער קען איהם ניט, פון אַ בעסער גליקליך לעבען, וואָס ער האָט דאָס קיינמאָל ניט פערזוכט, נאָר ער פיהלט

צערעמאָניען און דערלאַנגען איהם מיט דער קאָטשערע אין זייט אַריין:

— גענוג דיר שוין, שלים־מזל, צו פאָפּען, שטעה אויף, וועל איך דיר געבען פרעסען!

און בערעלע שטעהט אויף פון דער ערד, טרייסעלט זיך אָפּ די פעל, געהט־צו צו שרה־זיסלען אויף צוויי פיס און שטעלט זיך אַוועק, ווי איינער רעדט:

— הנני — איך בין אָנגעברייט...

— וואָס זאָגסט דו אויף אונזער בערעלען, ווי ער איז דאָס, קיין עין־הרע, אויסגעוואַכסען?

אזוי זאָגט שרה־זיסעל צו איהר מאַן און בעקומט ענטפּער:
— אויסגעוואַכסען איז ער, נאָר אזוי זיך באַגעהן, ווי דו באַ־
געהסט זיך מיט איהם, דאַרף מען אויך ניט.

ענטפּערט איהם דערויף שרה־זיסעל:

— אַ מיכה דער מאַמע זיינער! ס'וועט איהם שאַדען צום שרוך?

ענטפּערט איהר דערויף משה־ענקיל:

— צום שרוך וועט דאָס איהם ניט שאַדען, נאָר דערמאָן דיך וואָס דו אַליין האָסט אַמאָל געזאָגט אויף איהם...

— וואָס האָב איך דען געזאָגט אויף איהם?

— אַנז, דערמאָן דיך נאָר אַקאָרשט.

— אַדרבה, דערמאָן מיר וואָס האָב איך געזאָגט?

— דו האָסט געזאָגט, אַז אַ בער בלייבט אַ בער, אַ חיה רעה.

— איך האָב געזאָגט?

— ווער דען האָט געזאָגט?

— אוי! עס איז פון זיי ניט אויסצוהאַלטען, פון די מאַנס־

בילען!

אזוי שרייט אויס שרה־זיסעל און טהוט אַ פליעסק מיט די הענר און עסט דעם מאַן און טאָטשעט איהם, און פילט איהם אַ גאַנצע

ס'איז איהם בשעת מעשה אי גוט, אי ער האָט מורא. גוט איז איהם, וואָס ער האָט אויסגעהאָדעוועט אזא גוואַרדיאַן; מורא האָט ער, וואָס בערעלע איז שוין צופיעל בערעלע...

ה.

ניט איין מאָל פלעגט אונזער משה'יענקל, ליגענדיג אין בעט, קוקען אויף בערעלען און זיך טראַכטען: „אוי, ווען דער דאָזיגער נפש זאָל חלילה וויסען וואָס פאַר אַ בח אין איהם ליגט!“... אלע מאָל, ווען ער איז אויפגעשטאַנען פונ'ם שלאָף, האָט משה'יענקל מיט שרעק אַ קוק געטהאָן אין קאמערעל: וואו איז בערעלע? וואו איז שרה'זיסעל זיין ווייב? ... און שרה'זיסעל זיין ווייב האָט נישט אָנגעהויבען צו וויסען פון איהר מאַן'ס פחדים: איהר איז קיינמאָל אויף די געדאַנקען נישט געקומען, אז ס'איז דאָ וואָס מורא צו האָבען פאַר בערעלען. מערקווירדיג! זי איז מיט איהם אזוי געוואוינט געוואָרען, אז מיט דער צייט האָט זי אָנגעהויבען פערגעסען, אז בערעלע איז אַ חיה, אַ „חיה רעה“, ווי זי פלעגט אַמאָל אויף איהם זאָגען. וואָס הייסט, בערעלע איז אַ חיה? בערעלע איז אַ בערעלע — און אַ סוף... האָדעווען האָט זי איהם געהאָדעוועט ווי אַ קינד, און געאַרבייט האָט זי מיט איהם, ווי מיט אַ קנעכט. זי האָט זיך געשאַפט מיט איהם, ווי מע שאַפט זיך מיט אַ בעדיענטען. און בערעלע האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס מע האָט איהם געהייסען: געטראָגען האָלץ פון דרויסען, געשעפט וואַסער פונ'ם ברונען, אַרויסגעטראָגען דאָס מיסט פון שטוב, — כל עבודת פרך האָט זי מיט איהם געטהאָן, און אלע מאָל מיט ווערטער, ווי מע רעדט, להבדיל, מיט אַ מענשען:

— נו, שלים'מזל, שטעל פיס! זעה נאָר, ווי ער ריהרט זיך, ווי אַ בלייען פויגעל!

אזוי פלעגט שרה זיסעל זיך אויס'טענה'ן מיט איהם, און אַ מאָל, אז ער איז געלעגען און געדרימעלט, פלעגט זי זיך מיט איהם ניט

דעם גארטען האָט ער אַליין געזעצט. די בוימלעך אַליין געפלאַנצט. און וואָס פאַר אַ חיות, וואָס פאַר אַ פּערגעניגען, וואָס פאַר אַ נחת האָט ער געשעפּט, אַז דער לעכער זומער איז געקומען, און דער גארטען האָט זיך צעוואַכסען, און די בוימער האָבען זיך צעבליהט, און... אָט וואָס זיינע אויגען האָבען איצט דערוזעהען: די קאַמער צעוואַרפען, די זעק צעשליידערט, די תּבואה צעשאַטען איבער'ן גאַנצען הויף און אויסגעמישט מיט צעריסענע פּערינעס מיט קיר שענס, וואָס האָבען זיך געוואַלגערט אינאיינעם מיט אַ סך שערב-לעך פון צעבראַכענע כלים, און ווייסע פּעדערען האָבען זיך געדרעהט און געטראָגען אין דער לופטען, ווי שניי, און געפאַלען אין בלאַטע אַריין. עטליכע בוימער פונ'ם גארטען זענען געלעגען במחילת כבודס מיט'ן פנים אַראָפּ, אויסגעבראַכען און אויסגעריסען מיט'ן וואַרצעל, און אויך דער קלאַץ פונ'ם ברונען, וואָס מע שעפּט מיט איהם וואַסער, איז געלעגען אויסגעצויגען אויף דער ערד ווי לאַנג ער איז... די שטוב גופא איז געווען ערטערווייז צעשלאָגען, די פּענסטער צעבראַכען, די טהיר איז געלעגען ביי אַ זייט, און אויף איהר האָבען זיך געוואַלגערט צעבראַכענע בענקלעך מיט צעשטוי-סענע כלים מיט צעשטאַטענע גרויפּען, אויסגעמישט מיט פּעדערען — איין אמת'ער פּאָגראָם, אַ חורבן!...

און אויבען, אויפ'ן דאָך פון דער שטוב, שפּאַציערט אַרום הין און צוריק בערעלע אויף צוויי פיס, ברומט ווי אַ באַס, מלאַ כּעס, האַפּט אַ ציגעל פונ'ם קווימען, אַ באַלקע פונ'ם דאָך און טהוט אַלע מאָל אַ שלידער אין דער ערד אַריין מיט אַזא כּח, מיט אַזא האַס, מיט אַזא רציחה, וואָס משה'יענקיל האָט דאָס אויף איהם נאָך קיינמאָל ניט געזעהען. ער האָט בערעלען נישט געקאָנט דער-קענען: דאָס מויל איז איהם אָפּען, די צונג אַרויסגעשטעלט, די אויגען אָנגעגאַסען מיט בלוט, און בערעלע שפּרינגט פון איין עק דאָך צום אנדערען, מיט אַזא מין מהירות און מיט אַזא מין אימ-פּעט, אַז מע האָט געזעהען, טאַמער שפּרינגט ער אַראָפּ, — איז

נאכט, ווי ער איז ווערטה און ווי עס פאסט פאר א ווייב, וואָס
הייסט שרה-זיסעל און זיצט אין א דאָרף און האָט קיין קינדער
ניט.

1.

איינמאָל — דאָס איז געווען פאר שבועות — איז משה-יענקיל
געפאָהרען פון שטאָרט אַהיים אויף יום-טוב אויפגעלעגט, פרעהליך.
די זון האָט געפייערט, צעגאָסען זיך מיט איהרע הייסע שטראַהלען
אויף די גרינע פעלדער פון ביידע זייטען וועג. און מחמת ס'איז
שוין א צייט ניט געווען קיין רעגען, איז דער שטויב פון די רעדער
געווען גרויס, געגאנגען אַרויף, ווי א רויך, פערשטעלט דאָס דאָרף
מיט דער מיהל מיט דער שטוב מיט די בוימער, וואָס פאר דער
שטוב. נאָר פיהלען פיהלט משה-יענקיל, אז ער איז אין דער
היים, און ער דערהערט א מאָדנעם רעש, קולות פון א סך מענשען,
א טומעל, א הרהאָ, א טיוקען מיט א פיפּען מיט א געלעכטער און
מיט א געשריי: הורראַאַאַ!!

— בערעלע!...

דאָס איז געווען די ערשטע מחשבה, וואָס איז איהם געקומען
אויפ'ן קאָפּ, — און משה-יענקיל האָט א שמיץ געטהאָן דאָס פערד
און איז צוגעפאָהרען צו דער שטוב, און זיינע אויגען האָבען דער-
זעהען...

מיר מוזען אַוועקוואַרפען אויף א מינוט משה-יענקלען און אָפּ-
מאַהלען זיין וואָהנונג, וואָס איז בעשטאָנען פון א הויף, א שטוב,
א קאמער פון תבואה מיט א גאָרטען פון עטליכע בוימלעך, מיט א
ברונען און מיט א געפלאַכטענעם הילצערנעם פלוזט אַרום און אַרום.
דאָס אלעס האָט משה-יענקיל אַליין כמעט מיט זיינע זייגענע הענד
געמאַכט אין פערלויף פון מעהר אַלס צוואַנציג יאָהר. איטליכס
פלעקעל איז איהם געווען טהייער. יעדעס שטיינדעל האָט צו איהם
גערעדט ווערטער. ניט בלויז גערעדט, נאָר געזונגען, געזונגען!

און פון בערעלע'ס הארץ, פערשטעלט ער זיך מיט ביידע הענד דאָס
פנים; ער קאָן קיין בלוט ניט זעהען; ער קאָן ניט זעהען בע-
רעלע'ס בלוט...

* * *

און דאָרט, אין שטוב, אין מיטען גרויסען חורבן, ליגט אויס-
געצויגען שרה-זיסעל, צוגעקוועטשט האָרט צו דער ערד, דאָס מויל
איז איהר אָפּען, דאָס פנים בלוי, די אויגען שרעקליך, שרעקליך!
און עמיצענס שווערע-שווערע טריט זענען קענטיג אויף איהר צע-
בלוטיגט לייב, אויף איהר צעריסענער ברוסט... — — — — —

פריהער איז געגאנגען פון דער וועלט שרה-זיסעל, און נאָכ-
דעם — בערעלע.

סכנת-נפשות, ער איז דורס מענשען... און די ווייסע-חברה/ניקעס, די וואָס פערשטעהען ניט וואָס דערפון קאָן אַרויס, שטעהען און לאַ- כען און פייפּען און שיטען מיט ווערטלעך:

— אָט אַזוי, בערקאָ! אָט אַזוי פאַטאַפּיטש! באַווייז זיי וואָס דו קאָנסט! רעכען זיך אָפּ מיט דיינע בעל־בתים, זיי זאָלען וויסען ווי טהייער פעפּער איז!... הוררא!...

און וואָס מעהר די קונדסים שרייען, הוקען און טיוקען און פייפּען, אַזוי מעהר געהט בערעלע אַרויס פון די כלים און אַרבייט מעשים אַשר לאַ יעשו.

— אַ ביקס! אַ ביקס! גיכער אַ ביקס! — שרייען די על- טערע מענשען, די וואָס פערשטעהען, וואָס דאָ טהוט זיך, מיט וואָס דאָס שמעקט...

משה־יענקל שטעהט און קוקט, און קוים וואָס ער פערשטעהט וואָס דאָ טהוט זיך. אַ פראָסט לויפט דורך איבער זיין לייב, און ער טראַכט זיך: „בערעלע איז משוגע געוואָרען! משוגע גע- וואָרען! שוין זשע וועט מען בערעלען שיסען?!"... און משה- יענקל פיהלט, ווי עס האָט זיך איהם אָפּגעריסען עפּים אין האַר- צען: מע וועט בערעלען שיסען? שיסען בערעלען?... און איידער ער רעדט אויס אַ וואָרט הערט זיך אַ שאַם, און נאָך אַ שאַם, — איינס, צוויי, דריי, פינף-פּאַף! אַ בלוי רויכעל פערשטעלט אויף אַ מינוט די אויגען; עס הערט זיך אַ שאַרפּער ריח פון פּולווער, און פון דאָך פאלט אַראָפּ אַ גרויסע שווערע זאך, טהוט זיך אַ זעץ אין דער ערד אַריין מיט אַ שטאַרקען כח, קאטשעט זיך נאָך אַבי- סעל אין בלאָטע און האַרעלעט, ווי אַ געקוילעטער אַכס, און ציהט זיך אויס מיט אַלע פיער פיס אַרויף, און עס זעהען זיך אַרויס די הוילע שוואַרצע טריט מיט די ברייטע פּיאַטעס.

— בערעלע?... אויס בערעלע!...

און די ווייסע-חברה/ניקעס הויבען אויף אַ נייעם „הוררא“, און משה־יענקל דערוועהט, ווי עס יאָשעט בלוט פון בערעלע'ס קאָפּ

פאר וואס איז דער בעריהמטער מאַלמאַטשאַוו
געוואָרען אַ שונא־ישראל? — דערצעהלט פון
אײן אַדעסער אידישען ראָזנאַזשטיק, וואָס
סערקויפּט אידישע גאַזעטען און האַנדעלט
אונטער בשתיקה מיט „אינטערעסנע אַטקריט-
קעס“ פון פאַרז. — איבערגעגעבן מאַקי
מיט זיין לשון.

דריי לוחות

—איהר פרעגט, ווי קום איך, א איד, א טאטע פון קינדער, צו האנדלען מיט אזא טריפה סחורה, זאפרעשטשענע טאָוואַר, „אינטערעסנע אַטקריטקעס“ פון פאַריזש? —דאָס האָב איך איהם צו פאַרדאַנקען, נאָר איהם — אונזער טאָלמאַטשעווען ימח שמו! איצט, אז ס'איז שוין אוועקגעגאַנגען אזא צייט און טאָלמאַטשעוויז איז אויס טאָלמאַטשעוויז און אַדעס איז שוין וויעדער אַדעס, מעג מען שוין, דאַכט זיך, דערצעהן לען דעם גאַנצען אמת, פון וואָנען נעמט זיך עס, וואָס אונזער טאָלמאַטשעוויז איז געווען אזא שונא ישראל? איך האָב מורא, אז איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב אין דעם א גרויסען חלק, אויב ס'איז ניט אינגאַנצען איבער מיר! אַיז, ס'איז אייך אודיוויטעלנע, ווי קום איך, א איד א ראָנאַשטשיק, וואָס פאַרקויפט אידישע גאָלדעטען בשתיקה, וואָס האַנדעלט אונטער מיט „אינטערעסנע אַטקריטקעס“ פון פאַריזש, ווי קום איך צום גענעראַל טאָלמאַטשעוויז? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך וואָאָבשטשע מיט גענערעלע? נאָר די מעשה איז, פאַרשטעהט איהר מיך, וואָס יעדער „וואָרום“ האָט זיך זיין „דאָרום“ און וואָס א איד איז א איד... אויב איהר האָט צייט, וועל איך אייך עפּיס דערצעהלען, וועט איהר הערען א שענס.

דאָס איז געווען, פונקט אזוי ווי היינט, חול המועד סוכות איז דאָס געווען, טאָקי דאָ אין אַדעס, שוין היבשע עטליכע יאָהר אוועק.

השנה — דאָס איז אַפילו פאַר אַ בירושעוויק אויך אַמאָל אַ סחורה. מע דאַרף וויסען ווען פאַלט אויס פסח, ווען האָט מען יאָהר־צייט — אַ איד איז אַ איד.

און שפּאַציערענדיג אזוי, שטעל איך מיך אָפּעט נעבען פאַנקאַ־ני'ן און באַקוק די חברה בירושעוויקעס, וואָס לויפּען הין און צוריק — איך קען זיי שוין אַלעמען אויסגעבונדען — און טראַכט מיר: וועמען לעגט מען פאַר דאָס רעשטעל, אז זיי זענען אַלע אָבער פּעטשעט פון מיר מיט לוחות לכל השנה, דאַכט זיך, ניט דורכגע־לאָזט קיינעם? און אזוי ווי איך שטעה מיר און טראַכט, דערוועג איך ביי אַ טישעל ביי פאַנקאַני'ן, פאַרענט, אין דרויסען־צו, זיצט אַ גענעראַל מיט פאַליעטען, דרעהט מיט אַ לעפעלע אין גלאַז קאווע, און נעבען איהם שטעהט אַ „קראַסנע שאַפּאַטשקע“, פון די, וואָס פאַלגען אַ גאַנג, און דער גענעראַל זאָגט איהם עפּיס אָן נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און יענער, די קראַסנע שאַפּאַטשקע הייסט עס, ענטפּערט איהם אויף אַלסדינג: „סלושאַיוס, וואַשע פרעוואַסחאָ־דיטעלסטוואָ!“ טראַכט איך מיר: וואָס קאָן ער איהם אָנזאָגן גען אַזעלכס, דער גענעראַל הייסט עס? און נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און רוק מיך צו אַביסעל נעהענטער צום גענעראַל'ס טישעל, קוק כלומרשט אין אַ זייט, אַ איד איז אַ איד, און איך הער, ווי דער גענעראַל זאָגט צו איהם, צו דער „קראַסנע שאַפּאַטשקע“ הייסט עס, אַ גויעשער קאַפּ, איינציגע ווערטער, צעקייט און לעגט איהם אַריין אין מויל אַריין: „געדענק זשע, זאָגט ער, וואָס מע רעדט צו דיר, זאָלסט געהן צו מיר אַהיים, אויף דער הערסאָנסקי נומער דריי, זאָגט ער, און זאָלסט זאָגען, זאָגט ער, דער גענעראַלשע, אז היינט עסט ביי אונז וואַרעמעס דער גראַף מוסין־פּושקין, געדענק זשע, זאָגט ער, זאָלסט ניט פאַרגעסען — הערסאָנסקי נומער דריי און דער גראַף מוסין־פּושקין!“ און יענער, די „קראַסנע שאַפּאַטשקע“ הייסט עס, שטעהט פאַר איהם אויסגעצויגען, ווי אַ טטרונקעלע, און מע הערט פון איהם מעהר ניט, נאָך „סלושאַיוס“

אדעס איז נאך געווען וואָאָבשטשע אדעס, מע האָט נאָך נישט גע-
וואוסט פון קיין טאָלמאַטשקאָו צו זאָנען, און אַ איד האָט זיך גע-
קאָנט פראַנק און פריי אַרומטראָגען איבער דער גאַס מיט אידישע
ספרים און ביכלעך אויף צו פאַרקויפֿען. קיין אידישע גאַזעטען
איז נאָך דעמאָלט ניט געווען אזוי פיעל ווי היינט, נאַפרימער,
און מע האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט געהאַט, און קאָנטרעבאַנ-
דעווען מיט אינטערעסענע אַטקריטקעס פון פאַריווש האָט מען אויך
נישט באַדאַרפט, בין איך מיר אַרומגעגאַנגען מיט מיין ביסעל
סחורה, סדורימלעך, מחזורימלעך און לוחות לכל השנה, אויף דער
לאַנדזשערקאָנאָוסקי און אויף דער קאַטערינענסקי, נעבען פאַנקאַ-
ני', דאָרט וואו מע קאָן האַפֿען אַ אידען, דאָרט, וואו עס דרעהען
זיך אַרום אלע בירזשעוויקעס און מעקלערס און וואָאָבשטשע אלער-
ליי אידען, אויסגעקוקט, טאַמער וועט גאָט צושיקען עפֿים
פריון. שפּאַציער איך מיר, הייסט עס, איינמאָל אזוי, ווי איהר
קוקט מיך אָן, אויפֿ'ן טרעטאַר נעבען פאַנקאַני', דאָרט וואו אונזער-
רע אדעסער בירזשעוויקעס רייבען די פאַרעשוועס, און טראַכט —
וואו נעמט מען אַ פּאַקופּאַטעל אויפֿ'ן ביסעל לוחות, וואָס איז מיר
פאַרבליבען? מע האָט שוין אָפּגעבלאָזען שופּר, מע האָט שוין
אָפּגעפאַסט יום-כּפור, אַט באלד, אַקערשט ווי מע זעהט ניט, וועט
שוין דער סוכות אויך אַוועקעט — און איך האָב נאָך מיין ביסעל
רעשט אלץ ניט פאַרקויפֿט, און גאָט ווייסט, אויב איך וועל עס
שוין גאָר פאַרקויפֿען, וואָרום דאָס איז אזא סחורה, וואָס טאַמער
בלייבט עס אויף נאָך יום-טוב, איז האָטש נעם און שענק עס אַוועק
אַ גוי. צו וואָס טויג, נאַפרימער, אַ פּראָסטראַטשעטער לוח? און
איך האָב אזש דריי אַזעלכע פּראָסטראַטשעטע לוחות, פאַרבליבען
פון ערב ראש השנה. געהאַט אַ מאה, האָב איך זיי צעשטעקט
טאַקיי אַט דאָ אויף דער גאַס, צום מיינסטען צווישען די בירזשעווי-
קעס, — אידען וואָאָבשטשע עפֿים ניט אַזעלכע אַי-אַי-א, האַלטען
ניט אזוי שטאַרק פון אידישע ספרים, נאָר אַ לוח אַ אידישען לכל

דער לוח. נעמט ער דעם לוח און באַצאָהלט מיר פאַר'ן לוח, נישט געדונגען זיך, נישט גערעדט, נישט גאַר-נישט! ווי געפעלט אייך א גענערעל? מעגען ניט זיין פאַר איהם די כפרה דריי בירושע-וויקעס?

— האָבען מיר שוין, הייסט עס, א פעטשאַטעק! — טראַכט איך מיר, נעם דאָס פעקעל און לאָז מיך געהן. — א פעטשאַטעק איז טאַקי זעהר גוט, נאָר וואָס טהוט מען ווייטער? וואו נעמט מען נאָך א צוויי גענערעלע אַזעלכע, וואָס מע זאָל קאָנען אָפּזעצן ביי זיי דאָס איבעריגע ביסעל סחורה, די לעצטע צוויי לוחות הייסט עס? און עס פליהט מיר דורך א געדאַנק — א איד איז א איד: למאי האָב איך איהם ניט פאַרגעלעגט נאָך א לוח? דעם דאָזיגען גענערעל וואָלט דען ניט אָנגעשטאַנען צו האָבען צוויי לוחות לכל השנה? א, וואָס וועט ער טהון מיט צוויי אידישע לוחות? למאי וואָס וועט ער טהון מיט איין אידישען לוח? ... און אַט אזוי טראַכט טענדיג, איז מיר דוכגעפּלויגען א נייער געדאַנק — איך האָב מיך דערמאָנט, ווי ער האָט ניט לאַנג אַט דאָ איינגע'טענה'ט מיט'ן גוי עטליכע מאל: „גענערעלשאַ... הערסאָנסקי נומער דריי... גראַף מוסין-פּושקין...“ ווי איך בין א איד, דאָ קאָן זיין פּדיון אויף נאָך א לוח! ... „זיי נאָר ניט קיין שלים-מזל'ניק, אבראַם מאַר-קאָוויטש (אזוי רופּט מען מיך נאָכ'ן טאַטען מאיר אַנשיל), און קוי זשעליאָזאָ — האַפּ אַריין א פּאַקופּאַטעל!“ — אזוי האָב איך געזאָגט צו מיר אַליין, און ניט לאַנג געטראַכט, האָב איך מיך, ווי איהר קוקט מיך אָן, געגעבען א נעם פון דער קאַטערינינסקי אויף דער דעריבאַסאָווסקי, פון דער דעריבאַסאָווסקי אויף דער פּרעאָבראַ-זשענסקי און פון דער פּרעאָבראַזשענסקי אויף דער סאַדאָווע, און פון דאָרטען גלייך איבער דער יעליסאַוועטינסקי אויף דער הערסאָנסקי. געקומען אויף דער הערסאָנסקי און גענומען זוכען א נומער דריי — ס'איז דאָ, ווי איך בין א איד! און נאָך וואָס פאַר א נומער דריי — א מויערעל א דוואַכעמאַזשנע, איין אַסאָבניאַק!

און „סלושאַוים“! און אז יענער לאָזט זיך שוין געהן, שרייעט איהם נאָך דער גענעראַל נאָך אַ מאָל: „געדענק זשע, הערסאָנסקי נומער דריי, גראַף מוסין-פּושקין!“ — און וויל זיך נעמען צו דער קאווע, דערזעהט ער מיך, ווי איך שטעה־נעבען איהם נאָר נאָהענט און קוק איהם אַריין אין גלאַז אַריין, נישט צו מיינען דערביי חלילה קיין זאך, נאָר וואָבשטשע, גלאַט אזוי, — אז ער הויבט ניט אויף אויף מיר אַ קול און נעמט מיך דורך מיט די אויגען: „טייבע טשעוואָ נאָדאָ?“ — וואָס דאַרף איך הייסט עס. טראַכט איך מיר: וואָס איך דאַרף וועסט דו מיר ניט געבען; און אפשר, האָ? ... אַ איד איז אַ איד, וואָס שטעל איך דאָ אַיין? און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און טהו איהם אַ זאָג: „וואַשע פּרעוואַסחאָדיטעל־סטוואָ! קויף ביי מיר אַ לוח, אַ קאַלענדאַר הייסט עס.“ קוקט ער מיך אָן: „וואָס פאַר אַ לוח?“ זאָג איך: „אַ אירישער לוח.“ קוקט ער מיך שוין אָן נאָר ווי אַ משוגענעם: „צו וואָס דאַרף איך אַ אירישען לוח?“ זאָג איך: „צו וואָס דו דאַרפסט ווייס איך ניט, נאָר איך דאַרף, זאָג איך, אויף יום־טוב, ס'איז ביי מיר פאַרבלי־בען, זאָג איך, דריי. קויף, זאָג איך, וואַשע פּרעוואַסחאָדיטעל־סטוואָ“... און אין האַרצען טראַכט איך מיר: „שען וועט זיין, אז ס'וועט געהן אַ גאַנג און ער וועט זיך הייסען געבען אַ אירי־שען לוח לכל השנה!...“

און כך הוה: ווי איך האָב נאָר אויסגערעדט דאָס וואָרט „פּרעוואַסחאָדיטעלסטוואָ“, אז ער טהוט ניט אַ הוק אויף מיר — „פאַשאַל וואָן!“ דאָס גאַנצע כלום איז מיר פאַרקיהלט געוואָרען און, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב איך געגעבען אַ נעם דאָס פּעקעל, אַ איד איז אַ איד, און וויל שוין מאַכען נאָ ליעוואָ קרונגאָס, דערהער איך פּלוצים, ווי ער מאַכט צו מיר: „סטופאַי סידראַ!“ — איך זאָל געהן הייסט עס צוריק. העלפט זיך ניט. געה איך צו צוריק, הייסט ער זיך ווייזען אַ לוח. געה איך און ווייז איהם אַ לוח. פּרעגט ער, וואָס קאָסט דער לוח? זאָג איך איהם וואָס קאָסט

אויב זי איז די גענעראלשע. ווי זשע איז אָבער טאָמער ניט — פאַר וואָס קומט איהר פּרעוואַסחאָדיטעלסטוואָ? נאָר אַ איד איז אַ איד, פאַל איך אויף אַיין עצה און באַגעה מיך נאָר אָהן אַ שום פּרעוואַסחאָדיטעלסטוואָ, און הויב אָן גלייך פונ'ם עסק: „אזוי און אזוי, זאָג איך, דער גענעראַל האָט ביי מיר געקויפט, זאָג איך, אַ לוח, אַ קאַלענדאַר הייסט עס, און האָט מיך געבעטען, געהייסען הייסט עס, איך זאָל דעם לוח, דעם קאַלענדאַר הייסט עס, אָפּטראָגען אַהיים אויף הערסאָנסקי נומער דריי, און דאָ וועט מען מיר באַ-צאָהלען; נאָר טאָמער וועט מען מיר ניט וועלען גלייבען, זאָג איך, האָט מיר דער גענעראַל געהייסען זאָגען אַ סימן, זאָג איך, אז היינט עסט דאָ וואַרעמעס דער גראַף פּוסין מושקין...“ צעלאַכט זי זיך, די גענעראַלשע הייסט עס: „ניט פּוסין מושקין, נאָר מוסין פּושקין“... טראַכט איך מיר: וויבאַלד דו לאַכסט, ביזט דו פון מיינע פּריצטעס. און איך רוף מיך אָן צו איהר: „ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט, זאָג איך, פּוסין מושקין, מושקין פּושקין — אַבי, זאָג איך, דער סימן איז אַ סימן“... און איך געה און דער-לאַנג איהר דעם לוח. נעמט זי דעם לוח און באַטראַכט דעם לוח פון אַלע זייטען, און פּרעגט מיך, וואָס קאָסט דער לוח? זאָג איך איהר וואָס קאָסט דער לוח. נעמט זי דעם לוח און באַצאָהלט מיר פאַר'ן לוח, געוועגענט זיך אָפּ מיט מיר און נאָך מיט אַ שמייכעל — אַ גוטען טאָג הייסט עס. געפּעלט אַייך אַ פּריצטע? ניט קיין פּריצטע, נאָר אַ גאָלד! פאַר איהר מעגען שוין זיין די כּפרה נישט קיין דריי בירושעוויקעס, נאָר טאַקי גאַנצע דרייסיג! בין איך פּטור געוואָרען, הייסט עס, פון אַ רעשטעל, געבליבען אין גאַנצען מיט איין לוח. מעג מען שוין געהן אַהיים עסען וואַרעמעס, צי ניין?

אָפּגעגעסען וואַרעמעס און אויסגערעהט זיך אַביסעל, טאָרעט עס מיך וויעדער אַמאָל. אמת, טאַקי גע'פּטר'ט דעם גרעסטען רעשטעל, געבליבען אינגאַנצען מיט איין לוח, נאָר פון דעסטוועגען

גוט. וואָס זשע טהוט מען ווייטער? דאָרף מען, הייסט עס, געבען אַ ציה ביי'ם גלעקעל און זיך נאָכפרעגען אויף דער גענעראלשע? און איך נעם זיך צום גלעקעל און טהו אַ קלונג און טראכט מיר: דאָס וועט זיין שען, אז ס'וועט אַרויס אַ סאָלדאט, און אפשר נאָך מיט אַ הונט, וועט מיר געבען דעם וועג און נאָך אַנרייצען אויף מיר דעם הונט — מעהר פעהלט מיר נישט! און כך הוה. עס געהט אַוועק אַ מינוט און צוויי און דריי. איך שטעה און שטעה — קיינער יאָוועט זיך ניט. טראכט איך מיר: אויף מיין שלים מזל באַדאָרף קיינער ניט זיין אין דערהיים... און אפשר איז דאָס גלע- קעל נאָר-וואָס קאָלי געוואָרען? מע דאָרף פרובען נאָך אַ מאָל. און איך נעם, ווי איהר קוקט מיך אָן, און דאָוואי קלינגען איינס, צוויי, דריי — עפענט זיך ניט די טהיר און עס שפרינגט ניט אַרויס אַ שיקסע מיט אַ באַרשט: „שטאָ נאָדאָ?“ וויל איך מאַכען פיס, נאָר איך פארהאפּ מיך — אַ איד איז אַ איד — און רופּ מיך אָן צו איהר: „איך דאָרף האָבען, זאָג איך, צו דער גענעראלשע באַ- דאָרף איך, ליטשנאָ צו איהר, זאָג איך“... קוקט זי מיך אָן, ווי איינער רעדט: וואָס איז דאָס פאַר איין אַנשיקעניש! און געהט און פארהאַקט די טהיר גלייך מיר אונטער דער נאָז, זי זאָל עס מיר זאָגען אַ וואָרט אפילו — אַ שענער ברוך-הבא! און אפשר וועט זי זיך יאָווען נאָך אַ מאָל? אָדער זי וועט אַרויסשיקען דעם סאָלדאט מיט'ן הונט? אזוי טראכט איך מיר און האָב חשק מאַ- כען איין אָפּטריט, נאָר אז איך בין שוין דאָ און האָב שוין אָנגע- קלונגען, איז פאַרפאַלען. און כך הוה — עס געהט ניט אַוועק קיין האַלבע מינוט, עפענט זיך די טהיר און עס באַווייזט זיך אַ פּריצטע, אַ יונגע, אַ שענע, בלוט און מילך. זאָל עס זיין זי, די גענעראלשע הייסט עס? איז זי צו יונג. זאָל עס זיין דעם גענעראל'ס אַ מאַכ- טער — איז ער צו יונג. דערווייל די צייט שטעהט ניט, מאַכט זי צור מיר: „שטאָ נאָדאָ?“ טראכט איך מיר, וואָס טהוט מען ווייטער? זאָגען איהר „וואַשע פרעוואַסחאָדיטעלסטוואָ“ — איז גוט,

פינגער גלייך אויף מיר. שלעכט, וואָס טהוט מען? מעהר געהט
 מיר ניט אָפעט, נאָר האָבען צו טהון מיט גענערעלע! און איך האָב
 אָנגעהויבען, ווי איהר קוקט מיך אָן, שטעלען פיס, אָבער טאָקי
 ווי עס געהר צו זיין! איך האָב אויסגערעכענט פריהער, אז מיט
 אזא שטעלען פיס וועל איך אין צוויי מינוטען זיין אויף דער דריי-
 טער גאָס. און כך הוה: ס'איז ניט אוועקגעגאנגען קיין האַלבע
 מינוט, הער איך עמיצער לויפט מיר נאָך פון הינטען און שרייט
 צו מיר, איך זאָל שטעהן בלייבען. ווער זאָל דאָס זיין? ניעאוושעלי
 ער אליין, דער גענעראַל, הייסט עס? אַ בעלנות פון אַ גענעראַל!
 און זעה נאָר, וואָס דאָ טהוט זיך — אַ איד האָט פאַרקויפט איין
 איבעריגען לוח לכל הישנה — קעהרט זיך די וועלט! גענערעלע
 לויפען איהם נאָך! שלעכט, וואָס טהוט מען? לאָזען זיך לויפען
 נאָך שטארקער — טאָמער טהוט ער אַ פייה, און עס לויפען אָן
 גאָראָדאוואַיעס. נאָך דאָס פעהלט מיר — מע זאָל מיך אַרעסטירען!
 זאָל איך בלייבען שטעהן — טאָמער טהוט ער מיך אַ חאפ מיט'ן
 צווייטען לוח — איך האָב אָפגענאָרט די גענעראַלשע? אַמעהר,
 וועל איך זיך מאַכען ניט וויסענדיג, גלייך ווי ניט מיך מיינט מען,
 איך וועל מיר געהן, ווי איך בין געגאנגען, דאָס הייסט, ניט געלאָר-
 בען, ניט געגאנגען פאָוואָלי, נאָר געשפאָנט, ווי אַ מענטש, וואָס
 איז פאַרנומען מיט זיין זאך. אַי, טאָמער יאָנט ער מיך אָן און
 ברעגט מיך, וואָס לויף איך? וועל איך איהם זאָגען, אז ס'איז ביי
 מיר אזא גאנג. און כך הוה: ער האָט מיך טאָקי אָנגעיאָגט!
 איז דאָך שלעכט, אַיאָ? וועט איהר הערען וואָס גאָט קאָן! אַי-
 געיאָנט — העלפט שוין ניט. שטעל איך מיך אָפ, איך טהו אַ קוק —
 ווער מיר גענעראַל? וואָס מיר גענעראַל? אַ נעכטיגער טאָג!
 ס'איז גאָר אַ מענטש פון די מענטשען, וואָס דערלאָנגען קאווע ביי
 פאַנקאָני'ן צו די טישלעך. ער לויפט מיט אַ סערוועטעל אונטער'ן
 אָרעם און ווישט זיך דעם שווייס פונ'ם פנים. „טפו זאָלסט דו
 ווערען! — מאַכט ער צו מיר נאָכדעם, ווי מיר ביידע האָבען זיך

גלוסט זיך פון דעם איינעם אויך פטור ווערען. וואָרום צו וואָס טויג איין אלטער לוח, אַ פראַסטראַטשעטער? מע באַדאַרף פטור ווערען פונ'ם לוח! נאָר ווי אזוי ווערד מען פטור פון אַ לוח, אַז דער גרעסטער טייל בירושעוויקעס זענען שוין אָבערפּעטשעט מיט לוחות? ניין, מע באַדאַרף זיך דורכגען איבער דער שטאָדט נאָך אַ מאָל. און, נישט לאַנג געטראַכט, נעם איך דאָס פעקעל און לאָז מיך געהן גלאַט אזוי, וואָאָבשטשע. און מחמת איך בין שוין געוואוינט געוואָרען צו דער לאַנדשעראָנאָוסקי און צו דער קאַ-טערינינסקי, טראָגען מיך שוין די פיס אליין גלייך אַהינצוצו, דאָר-טען וואו די בירושעוויקעס רייבען פאַרעשוועס — וואוהין דענן זאָל מען געהן? — טאָמער וועט גאָט פאָרט צושיקען עפּיס אַ פאָקופאַ-טעל — אינגאנצען איין שטיקעל לוח! און, ווי איהר קוקט מיך אָן, דרעה איך מיך אַרום הין און צוריק, ווי איין אומרוה, באַטראַכט די בירושעוויקעס, ווי זיי לויפּען דאָ אַרום, ווי די פאַר'סמ'טע מיין, זוכען אַ קערבעל צו פאַרדיענען — יעדער זוכט אַ פאַרדיענסטעל. דערווייל, אזוי ווי איך דרעה מיך דאָ, דערועה איך פון דערווייטען, ביי פאַנקאַנין, וויעדער אַ גענעראַל און וויעדער אין פאַליעטען! טראַכט איך מיר: „אַט דאָס וועט זיין שען, אויב גאָט האָט מיר צוגעשיקט אַ פרישען גענעראַל, אַ פאָקופאַטעל אויפ'ן לעצטען לוח!“ און עס פליהט מיר דורך אַ געדאַנק: ס'איז אפשר איין עבירה, וואָס איך האָב מעהר ניט אַז איין לוח, וואָרום וויבאַלד אַז גע-נערעלע וועלען אָנהויבען קויפּען אידישע לוחות, קאַלענדאַרען הייסט עס, מעגען שוין דעמאָלט זיין די כפרה אַלע בירושעוויקעס מיט דער גאַנצער בירושע!

און אזוי ווי איך טראַכט מיר אָט דאָס, איך געב אַ קוק — כך הוה: ס'איז טאַקסי מיין גענעראַל! איך האָב איהם, ווי איהר קוקט מיך אָן, באַלד דערקענט! ער מיך האָט אָבער, אַפנים, אויך דערקענט. פון וואַנען ווייס איך עס? איך האָב געזעהען, ווי ער האָט זיך געגעבען אַ הויב-אויף פונ'ם בענקעל און אַ ווייז מיט'ן

נער? ווייס איך עד היום ניט. נאָר פּאַלאַנאָיען פּאַלאַנאָיע איך מיר, אז דאָס האָט באַדאַרפט זיין נישט קיין אַנדערער נאָר טאַל-מאַטשאַוו. וואָרום אז ניט, פון וואַנען דענן האָט זיך גענומען צו איהם פלוצים אזא רשעות מיט אזא רציחה אויף אידען וואָאָבשטשע, און מעהר פון אלעמען איז אויסגעגאַסען געוואָרען זיין צאָרן אויף אונז, ראַזנאַשטשיקעס פון אידישע ביכלעך און גאָזעטען, וואָס מיר טאָרען נאָך עד היום ניט אַרויסבאַוויזען זיך אויף דער גאַס מיט אַ אידיש ביכלע אָדער אַ צייטונג, און מע דאַרף זיך אַרומטראָגען מיט דעם אונטער דער פּאַלע, ווי מיט קאָנטרעבאַנדע, אָדער גנבה'שע סחורה? מיינע שונאים און אייערע שונאים און אלע אידישע שונאים זאָלען אזוי האָבען די נאָז, ווי מע קאָן לעבען פון אזא מין קאָנטרעבאַנדעווען מיט אידישע גאָזעטען! מוז מען צוהאַנדלען מיט „אינטערעסנע אַטקרימקעס“ פון פאַריזש, אָפּענע און פאַרפּע-טשאַטעוועטע אין קאָנווערטען — און דאָס איז ביי מיר דער גלאַז-נער אַרטיקעל. גאָזעטען האַלט איך נאָר גלאַט אזוי, וואָאָבשטשע, וואָרום דער אַרטיקעל, אינטערעסנע אַטקרימקעס הייסט עס, געהט דאָ בעסער. דערויף איז פאַרהאַן צווישען די בירושעוויקעס אַ סך מעהר פּאַקופּאַטעלעס, ווי אויף אידישע גאָזעטען — אָד-אָד אָד! איך ווייס, אז ס'איז פאַסקודסטווע און אז גאָט וועט שטראָפּען... נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ אַיד איז אַ אַיד און זוכט עפּים פאַר-דיענען, קינדער ווילען עסען... מסתמא וועט גאָט מוחל זיין. ער וועט מוזען מוחל זיין. אַ ברירה האָט ער? עס געהט אזא טאָג — הושענא רבה, ווי מיינט איהר? ... אויף זיין קאָפּ זאָל עס פאַלען. איך מיינ טאַקי אונזער טאַלמאַטשאַוו'ען מיינ איך, וואָרום ווען ניט ער, ימח שמו וזכרו, וואָלט איך נאָך עד היום געהאַנדעלט מיט סדורים און מחזורים און לוחות לכל השנה, פאַרשפּאַרט אַרומטראָגען זיך מיט אזא פאַס-קודסטווע. אפשר זענט איהר אַ פּאַקופּאַטעל? האָב איך אַ פּרי-שען טראַנספּאָרט, נאָר-וואָס פון פאַריזש...

אָפּגעשטעלט. — וואָס האָסטו דו זיך צעלָאָזט, זאָגט ער, ווי אַ ווילדע ציעג? קום, זאָגט ער, דער גענערעל רופט דיך... „וואָסער גענערעל, זאָג איך, און פון וואַנען איז געדרונגען, אַז דאָס רופט ער מיך?“ „וואָס הייסט, זאָגט ער, פון וואַנען איז געדרונגען? וואָס בין איך, זאָגט ער, אַ טויבער? איך הער דאָך, ווי דער גענערעל זאָגט: „אָן געהט ער, דער איד מיט די ביכלעך, לויף און ברענג איהם צו פיהרען!“... אויב אַזוי, טראַכט איך מיר, איז נאָך גאַרניט אַזאַ-נאָמגליק, דער מלאך-המות איז נאָך ווײַט. אַ איד איז אַ איד. מע קאָן דאָ נאָך עפּים צוטראַכטען... און ווי אַ בליץ פליהט מיר דורך אין קאָפּ גאָר אַ שפּאַגעל-נייער געדאַנק — אפשר וועט גאָט אַ נס טהון, איך וועל דאָ פטר'ען דאָס לעצטע שבלעצטע, דעם דריטען לוח הייסט עס? און נישט לאַנג געטראַכט, טהו איך זיך, ווי איהר קוקט מיך אָן, אַ פאַטש אין שטערן און כלומרשט אַ שפּײַ-אויס און רוף מיך אָן צו איהם: „אַט אַזוי זשע רעד! וואָס האָסטו מיר באַלד ניט געזאָגט, זאָג איך, אַז דאָס איז דער גענערעל פון די ביכלעך? אַ מאָדנער גענערעל! פון גאַנץ פריה אָן, זאָג איך, אַז ער דינגט ביי מיר אַט דאָס ביכעל. ער האָט מיר שוין, זאָג איך, דאָס וואַסער אויסגעקאָכט. עס קאָסט אַ קאַרב, און ער גיט מיר אַ האַלבען. איך האָב איהם שוין געזאָגט, זאָג איך, פינף און זיבעציג, און זיבעציג, און זעכציג קאָפּיקעס, אַיין עק זאָל דאָס האַבען! און ער האָט זיך אַיינגעשפּאַרט, זאָג איך, אַ האַלבען און אַ האַלבען! ס'זאָל ניט זיין, זאָג איך, דאָס לעצטע ביכעל, שטראָף מיך גאָט, אויב איך וואָלט איהם אָפּגעלָאָזט אפילו אַ האַלבע קאָפּיקע. נאָר אַזוי ווי, זאָג איך, ס'איז ביי מיר דאָס לעצטע, זעהסט דאָך, זאָג איך, געב אַהער אַ האַלבען קאַרב און נאָ געב איהם אַפּ דאָס ביכעל...“

ווער דער גענערעל איז געווען? ווי אַזוי איז דער נאָמען זיין—

לאַטקעס של חנוכה

א בעשרויבונג.

געשריבען אין יאָהר 1903

לאטקעס של חנוכה

א.

אין דער שטאָרט קאפעלישעל, וואָס אין דער סביבה פון מאזע-
פעווקע, ניט ווייט פון יעהופעץ, וואָס רעכענט זיך צו פאָליעסיע,
געהט ארום אַ טאָג פאר חנוכה פון שטוב צו שטוב פאנפאָלי דער
שמש מיט אַ לאנגען שטעקען און מיט אַ לאנטערען און רופט צע-
נויה די „גאנצע שטאָרט“ צום ערשטען ליכטעל אין „הויה“ אריין
אויף לאטקעס. הייסען הייסט פאנפאָלי, אייגענטליך, ישראלי, נאָר
רופען רופט מען איהם „פאנפאָלי“ דערפאר, וואָס ער פאָנפעט
מחילה שטארק אונטער דער נאָז און זאָגט:

— מע האָט אייך הענאָזט בעטען אין „הויה“ אַניין צום ענשטען
נעכטעל אויף נאטקעס של חנוכה!

און נאָר אין דער שטאָרט קאפעלישעל, וואו אַ מינדסט קינד
קען פאנפאָלי דעם שמש, קאָן מען זיך שמויסען, אז דאָס הייסט:
— מע האָט אייך געלאָזט בעטען אין „הויה“ אַריין צום ערשטען
נעכטעל אויף לאטקעס של חנוכה.

דער נאָמען „לאטקעס של חנוכה“ געהערט טאקי צו פאנפאָלין;
דאָס האָט ער אַליין טאקי צוגעזעצט די צוויי ווערטער „של חנוכה“,
וואָס ער זאָגט זיי פון יאָהר צו יאָהר מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס מע
בענשט חנוכה-ליכטלעך, און דאָס אינאיינעם מיט זיין פאָנפעוואטע
לשון, אז ער זינגט נאָך אביסעל צו, האָט דאָס טאקי דעם זיעבע-

אזוי זאָגען די ווייבער צו זייערע מאַנען און זענען זיי מקנא, וואָס זיי זענען מאַנסבילען, זענען גרייט זיך בייטען מיט זיי, נישט נאָר אויף חנוכה — אפילו אויף נאָך חנוכה און אויף נאָך פורים, און אפילו אויף שטענדיג.

מעהר פון אַלע איז ערב חנוכה פערטאַרעראַמט, געוויינטליך, די נגידות הצנועה מרת ראַציל שתחיה. אייגענטליך, איז הצנועה מרת ראַציל שתחיה אַלע מאָל פערטאַרעראַמט אין קיך און אין קאַד מער און אין די ספּיזשארנים, האָט פיינט זיצען צענויפגעלעגט די הענד און קאָן ניט ליידען, אז יענער געהט אַרום אָהן איין אַרבייט. די אַלע, וואָס דרעהען זיך אַרום „הויף“, ווייסען שוין פריהער, אז ווען מע זאָל ניט אַריינקומען צו איהר אין שטוב אַריין, וועט זי געפינען פון איטליכענס וועגען עפּים איין אַרבייט: פאַלגען אַ גאַנג אין מאַרק אַריין, אַ שפרונג טהון אויף איין פּוס אין דער אַפטייק, העלפּען איבערהענגען דעם זייגער פון איין וואַנד אויף דער אַנדער־רער, צורעכט מאַכען דאָס פּיסעל פּונ'ם טיש, פערקלעפּען די פענער־סטער אויפ'ן ווינטער, מאַכען אַ קרויזשיק צו דער דייזשע אוגער־קעס — קאַרג זאָכען געפינען זיך אין בעל־הבתישקייט? האָט קיין יסורים ניט, הצנועה מרת ראַציל שתחיה פערשטעהט וועמען וואָס פאַר איין אַרבייט עס פאַסט. זי וועט ניט פערלאַנגען, למשל, פון אַלטער גאָרגעל, ער זאָל אַרויפקלעטערען אויפ'ן בוידעם אַכטונג געבען, צי דער פּיטשניק האָט גוט פערשמירט די לעזשנים, אָדער פון שוואַליק טראַסק, ער זאָל זיך מטריח זיין אונטער'ן אויווען אַ קוק טהון, צי די עופות לעגען זיך, צי ניין? ... דערפאַר אָבער לאָז אַריינקומען צו איהר אַ בחור'על טאַקי פון דער משפּחה, ער קאָן זיך זיין אַ חתן, פון דעסטוועגען מעג איהם אָנשטעהן, נישקשה, זיך צוועצען אויף אַ וויילע, צענעמען די הענד און העלפּען דער מוהמע ראַצלען אָפּוויקלען אַ פאַסמע בייוועלעך. און ווער שמועסט, אז עס קומט אַריין אַזעלכער, וואָס קען אין די קליינע אותיות, איז ער ניט קליין איבערלייענען איהר אַלע סיגנאַטורקעס, וואָס די דאָקטויר־

טען חן. די שטאָדט קאפעלישעל ווערד דערפון נישט נתפעל. די שטאָדט קאפעלישעל איז שוין דערצו געוואָהנט. וואָרום אזוי איז געווען פאר-יאָהרען אין דער צייט, אזוי איז געווען פאר צוויי יאָהרען, פאר דריי יאָהרען און אלע יאָהרען חנוכה. און אזוי וועט מסתמא זיין, אם ירצה השם, אויך איבער א יאָהר און איבער צוויי יאָהר און איבער דריי יאָהר און אלע יאָהר, כל זמן דער „הויף“ וועט זיין א „הויף“, די נגידים וועלען זיין נגידים און די שטאָדט קאפעלישעל וועט בעשטעהן פון קבצנים, דלפנים, עניים ואכיונים, דליתים און כתריליקעס וכדומה נאך אזעלכע מינים אָרעמע לייט, וואָס האָבען דאָרט יתרו'ס נעמען און וואָס דרעהען זיך כמעט אלע אַרום „הויף“ און וואָס ציהען כמעט אלע פונ'ם „הויף“ זייער פרנסה, משטיינס געוואָגט... סידען טאָמער חלילה דרעהט זיך איבער דאָס רעדעל, און די נגידים ווערען אויס נגידים, און די קבצנים ווערען אויס קבצנים. נאָר דאָס איז א זאך, וואָס סע קאָן ניט זיין: מסתמא וועט זיך דאָס רעדעל מיט גאָט'ס הילף אזוי גיך ניט איי-בערדרעהען; די נגידים וועלען, אם ירצה השם, בלייבען נגידים, און די קבצנים וועלען בלייבען קבצנים, ועולם כמנהגו נוהג — אזוי איז דער מנהג פון דער וועלט, אז געלד געהט צו געלד, און צום שלום-מזל — שלום-מזל.

צו די דאָזיגע „לאַטקעס של חנוכה“ גרייטען זיך אלע: אי דער „הויף“, אי „די שטאָדט“, דאָס הייסט — אלע באַיאַנער חסידים, דער „הויף“ קוילעט גענוז, פרעגעלט שמאלץ, קויפט מעהל און היי ווען און רעשטשינעט לאַטקעס, און „די שטאָדט“, דאָס הייסט די באַיאַנער חסידים, רעכטען זיך שוין לאַנג אויף דער סעודה, וואָס מע גרייט זיך אין „הויף“. קיינער טאָר ניט פערעכענדיווען אין דער היים מיט'ן עסען, געפינען אַ חסרון אויפ'ן וואַרמעס, פרעגען, צי ס'איז דאָ וועטשערע:

— מאָרגען, אם ירצה השם, אין „הויף“ וועט מען דיר פאַר-בעסערען.

בען די אנדערע העלפט "... אי פֿיין, אי קלוג, אי
לייטש, אי נישטאָ צו וואָס צו טשעפען זיך...

— וואָס האָב איך אייך געזאָגט? — מאַכט נאָכדעם נתי כל־לך
צו דער שטאָרט מיט אַ צוקער־זיס שמייכלעל און מיט אַ מאָדנעם
ניגון און בויגט זיך איין בשעת מעשה אין דרייען: — אדרבה,
גיט מיר די העלפט, וועלען זיי געבען די אנדערע העלפט, אם ירצה
השם, מיט גאָט'ס הילף...

די שטאָרט ווייסט גאָנץ גוט, אז ס'איז שקר וכזב, און נתי
אליין ווייסט אויך, אז די שטאָרט ווייסט, אז ס'איז שקר וכזב,
נאָר נתי טהוט דאָס דערפאַר, ווייל ער איז אַ נכנע דעם "הויף", איין
עבד כנעני, איבערגעגעבען ממש מיט לייב און לעבען און מיט איין
אמת, וואָרום זינט נתי כל־לך איז אַ "כל־לך" אין "הויף", געדענקט
נישט קיינער, און ער אליין אויך נישט, אז ער זאָל זיך מאַכען איין
אייגענע קאפּאָטע, אָדער אַ פּאָליטאָ, אָדער אפילו, איך בעט איבער
איינער כבוד, אַ פאַר הויזען — אַלסדינג פונ'ם "הויף", אַלסדינג
פונ'ם "הויף". און דער "הויף" ווייסט, אז נתי כל־לך איז זיי גע-
טריי, ווי אַ געטרייער הונט, איבערגעגעבען מיט לייב און לעבען.
דער "הויף" ווייסט, אז נתי וועט נישט דערלאָזען, עמיצער זאָל
עפּיס הנאָה האָבען פונ'ם "הויף" מעהר וויפּיעל מע בעדאַרף... די
נגידים אין דער שטאָרט קאפּעלישעל הייסען "די שטיינער", און
נתי — "דער שומר פון די שטיינער", און מע האָט איהם פיינט
און מען איז איהם דם־שונאים, דערפאַר, וואָס ער היט די "שטיי-
נער", ליגט ווי אַ הונט אויף אַ וואָגען היי, און מע האָט פאַר איהם
דרך־ארץ, דערפאַר, וואָס ער איז אַ חשוב ביי "די שטיינער", כל-
לך אין "הויף".

ג.

נתי כל־לך איז אַ מענש איין איינוועניגסטער,
ווייסט אַלסדינג, וואָס איינוועניג טהוט זיך, האָרכט אַלס

רים האַבען איהר אַמאָל פּערשריבען. מיט איינעם וואָרט: איט-ליכער מענש איז מחויב, יענער זאָל פון איהם האַבען עפּים אַ נוצ. מעהר פון אַלעמען קומען איהר צונגי די מלמדים וואָס אין „הויף“. מיט זיי טהוט הצנועה מרת ראַציל שתחיה כל עבודת-פרך — פון דער פאָמעניצע אַרויסגיסען ביז די עופות אַפּטראָגען צום שוואַט. און אפילו די קאץ פּערבינדען אין אַ זאָק און פּערטראָגען הינטער דער שטאָרט, זי זאָל מכות קומען צוריק — דאָס מעג טהון נישט נאָר דער דרדקי, אפילו דער גמרא-מלמד.

ב.

די אַלע אויסגערעכענטע פאַרשוונען דרעהען זיך אַרום אין „הויף“ און בעדיענען די נגידים אָדער מחמת געטריישאָפט, אָדער מחמת נויט. צווישען זיי איז פאַרהאן דאָרטען איינער אַ פאַרשוין, וואָס שפּיעלט אין „הויף“ די ראָלע פון אַ ראש וראשון און פון אַ כל-ולך, און דערפאַר טאַקי רופט מען איהם אין קאפּעלישעל „נתי כל-ולך“. וואָס, אייגענטליך, איז די עובדה זיינע אין „הויף“? — דאָס לאָזט זיך ניט זאָגען. ער איז אַ טהוער, אַ מאַכער, אַ טענצער, אַ יועץ, אַ סאַרווער, אַ הערטער, אַ זאָגטער — בקיצור, אַ „כל-ולך“ און גענוג! וויל דער „הויף“ עפּים דורכפיהרען אין שטאָרט, שיקט מען רופען נתי'ן און מע הייסט איהם, ער זאָל אַזוי און אַזוי... דאַרף די שטאָרט עפּים דורכפיהרען אין „הויף“, קומט מען צו נתי'ן און מע זאָגט איהם דאָס און דאָס... צי פועל'ט דער „הויף“ ביי דער שטאָרט אַלסדינג, וואָס ער וויל — דאָס איז קיין ספק ניט, וואָרום פון וואנען לעבט דענן די שטאָרט, אַז ניט פונ'ם „הויף“? נאָר צי פועל'ט די שטאָרט ביי'ם „הויף“ — דאָס וועל איך אייך ניט זאָגען. האַל ב פועל'ט די שטאָרט אַלע מאָל, וואָרום דער „הויף“ האָט פון תמיד אָן איין תירוץ: „לאַז די שטאָרט געבען די העלפט, וועלען מיר גע-

א „הויף“, וואָס פון איהם לעבען, קיין עין הרע, אזוי פיעל אידען... און נתי געפינט א פשרה, מאכט א שלום, ביז דעם נייעם קריעג.

נתי כל-זלך האָט צו שאַפּען אין „הויף“ איבער אַלסדינג: איי-בער די מלמדים, איבער די פערד און וועגעלעך און איבער די דיענ-סטען. ער טראָגט אויפ'ן קאָפּ אַלסדינג: די מצה שמורה, דאָס גרינס אויף שבועות מיט'ן סכך צו דער סוכה, די כפרות מיט די הושענות מיט'ן אתרוג — אומערדום, אין יעדען אָרט, צו יעדער צייט איז נאָר נתי און נאָר נתי.

— וואו איז נתי? למאי זעהט מען נישט נתי'ן? נעהט צו

נתי'ן!

און נתי, א אידעל מיט גרויסע באַנקעוואַטע אויגען, מיט א געקרייזעלט קעפעלי, ווי ביי א שעפעלי, און מיט א גלאַט פנים, וואָס סע וויל נישט וואַכסען אויף דעם קיין באָרד, אחוץ צוויי-דריי רויטע פערדימלעך, איז תמיד פערטארעראַמט, האָט שטענדיג קיין צייט נישט, לויפט אַרום, ווי א פער'סמ'טע מויו, שוויצט און אַרבייט געשמאַק, דיענט געטריי, טהוט אַלסדינג ערנסט, מיט כונה — „לשמה“.

ד.

נתי'ס גרויסקייט מיט נתי'ס גבורות מיט נתי'ס בריה'שאַפט זעהט מען אַרויס ערשט דעמאָלט, ווען אין „הויף“ איז עפּיס א שמחה, א חתונה, א ברית, א קנס-מאָל, א פּדיון-הבן, א ברי-מצה, א סעודה, א קערמעשעל און גלאַט א יום-טוב. דעמאָלט פערשטעקט נתי די פּאַלעס, פערקאטשעט די אַרבעל ביז די עלענבויענס, מאכט מיט הענד און קאָמאָנדעוועט.

מיינט נישט, אז קאָמאָנדעווען, שאַפּען זיך מיט יענעם איז א קלייניגקייט. קאָמאָנדעווען דאַרף מען קאָנען, קאָמאָנדעווען הייסט — אַלליין נישט טהון גאַרניט, פון דאַנען אַהין, פערלאָזען זיך אויף יענעם, נאָר די גאַנצע וועלט בעדאַרף זעהען, אז סע טהוט זיך און

דינג, וואָס די נגידים רעדען צווישען זיך איינס אויף דאָס אנדערע, ווערד געוואָהרע פריהער פון אלעמען פון די אינטריגעס, וואָס קומען דאָרטען פאַר, לעגט-צו איין אויהער וואו מע בעדאָרף און קאָן האַל-טען מויל. פאַר נתי'ן שעמט מען זיך ניט און מע קאָן רעדען וואָס מע וויל.

נתי כל-ולך איז אַ מענש איין אַויס וועניגסטער, ווייסט וואָס אין שטאָרט טהוט זיך, האָרכט זיך צו וואָס מע רעדט, טראָגט אַרויס פון „הויף“ אין דער שטאָרט אַריין אלסדינג, וואָס סע פאַסט, די שטאָרט זאָל עס וויסען, דערצעהלט כלומר'שט אזוי זיך, פאַרבייגעהענדיג, כמסית לפי תומו, די גרויסקייט פונ'ם „הויף“, דאָס עשירות פון „די שטיינער“, זייערע צדקות, וואָס זיי צעטייל-לען, מיט זייערע אלע מעשים טובים.

נתי כל-ולך, מחמת ער איז אַ מענש איין אַויס וועניגסטער - ניגסטער, איינאויס וועניגסטער, ווייסט ער אלסדינג, וואָס אין שטאָרט טהוט זיך, וואו אַ נייעס און וואו אַ פאַטשט, טראָגט אָפּ אין „הויף“ אַריין אלע פליאַטקעס מיט אלע רכילות'ען, קומט צוגעהן אלע מאָל מיט גאנצע פעק נייעס, פרעמדע און אייגענע, דאָס הייסט, אזעלכע, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויען, און דאָס האָט ליעב דער „הויף“.

— נתי, דערצעהל וואָס הערט זיך עפּים נייעס?

און נתי דערצעהלט, און דער „הויף“ הערט זיך איין און לאַכט און קוועלט און לעקט די פינגער.

נתי כל-ולך ווייסט וואו איין און וואו אויס. אז עס געהט איהם אויס שטאָף, טראכט ער אויס אַ נעכטיגען טאָג, פיהרט צענויף אַ וואנט מיט אַ וואנט, מאכט אָן מחלוקת צווישען „הויף“ און צווישען דער שטאָרט, פערפלאַנטעט איין אינטריגע, וואָס דערגעהט צו זיך לערייען, צו מסירות און צו פעטש, און ער אַליין טאקי ווערד נאָכ-דעם דער מתווך, גיט צו פערשמעהן דער שטאָרט, ווי איין עכטער דיפלאָמאַט, אז מע בעדאָרף זיך מיט'ן „הויף“ ניט קריענען. פאַרט

מאָל אַ פּערדיענסטעל, אַ מאָל אַ גמילות־חסד און אַ מאָל גלאַט, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אַ נדבה, איין אַלט מלבוש'על, אַ ביסעל מעהל אויף שבת, שמאַלץ אויף יום־טוב אָדער איינגעמאַכטס אויף אַ רפואה. פון די דאָזיגע פאַרשוונען האָט נתי אַ גאַנצע אַרמיע העל־פּערס, וואָס קריכען אין דער ערד אַריין, זענען זיך מחיה, וואָס זיי קומען אויך אַמאָל צונויף. די דאָזיגע אַרמיע אַרבייט געטריי, וואָרום זי איז הונגער־יג, און נתי דער פּעלדמאַרשאַל, אונטערגעשטעקט די קאַפּאַטע און פּערקאַטשעט די אַרבעל, קאַמאַנדעוועט אויף אַ קול:

— רב אברהם־זלמן, אהערצוצו! א טעלער אויף צווייען! פער־סיל, די זאָלץ! לחיים, רב חיים! מיקיטא, וואָזמי טאָכי טשאַרט! רב פייסי, רב פייסי, נעם * אביסעל, מהכתיני! מיט די ידיס, רב זרח! אויסגעגאַנגען גאַפלען! רב שעפּסעל, רב שעפּסעל, אַנו נעם קאַרשט אַ שנעפּסעל! דיענסטען! סאַרווערס! נאָך לאַטקעס!

און דער עולם, באַיאַנער חסידים, צום מיינסטען אָרעמע לייט, קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דליתים און כתריליקעס, האָבען זיך צוגעהאַפּט צו די „לאַטקעס של חנוכה“, עסען גאַנץ געשמאַט, טונקען די הייסע מחיה'דיגע לאַטקעס אין דער פרישער שמעקענ־דיגער שמאַלץ, און דער ריח צעגעהט זיך אין אלע אַבריס, און דער טעם איז טעם גן־עדן, און דער בראַנפּען איז שטאַרקער בראַנפּען, פּערקאָכט ביי'ס האַרצען, עס שטעלען זיך אזש טרערען אין די אויגן, און נתי כל־ולך, דער פּעלדמאַרשאַל, קאַמאַנדעוועט:

— טרינקט, אידען, לחיים און פאַרבויסט מיט הייסע לאַטקעס של חנוכה!

* די באַיאַנער חסידים צווישען זיך איהרצען זיך ניט, זאָגען איינס דעם אנדערען „דו“.

סע ארבייט זיך און סע קאכט זיך. אַנקוקען נתי'ן ערב פסח בשעת אריינפיהרען די מצה שמורה אין "הויף" אריין — מעג מען געהן אויף חידושים. איינגעבויגען אין דרייען, לויפט ער ארום הין און צוריק, מאכט מיט הענד און שרייעט אויף עטליכע לשונות מיט אַ מאָל:

— פאָוואָלי, רב יענקעל! סטערָזשנע, מיקיטא! היט זיך, מנשה! זרקאמי חלילה!

ערב שבועות, אז ער בעדאַרף פערזאָרגען דעם גאַנצען "הויף" מיט גרינס, שעלט ער די גויים אויף וואָס די וועלט שטעהט:

— וואָזמי טאָכי טשאָרט, אָדער האַלעראַ נאָ טוואָיו האַלאָווע! און ערב יום-כפור, בשעת קוילען די כפרות, קוילעט ער זיך מיט די שוחטים:

— איך פרעג אייך, זאָגט מיר, אדרבה, ווער איז בילכער: דער "הויף", צי די שטאָרט? ניין, איך מיינ טאָקי באמת, אדרבה!

און ערב סוכות, בשעת בויען און דעקען און אויסהענגען די סוכה, — דעמאָלט טרעט ער ניט אָפּ פון דער אַרבייט אויף קיין מיר-נוט, טרייבט איטליכען בעזונדער אין האַלז און נאָקען:

— גיכער! שווידקא! ריהרט זיך! ניט אזוי! מיקיטא! נישקאָס-טישקאָס! אָט אזוי! בנציון! העכער! לעהמענער גולם!

און אויך חנוכה צום ערשטען ליכטעל איז נתי כּל־לך פול מיט אַרבייט, ווי, להבדיל, אַ פעלדמאַרשאַל, בשעת ער בעדאַרף אַרויסטרע־טען מיט'ן חיל אין דער מלחמה. אַ קלייניגקייט — מע האָט צענויפגערופען אַ שטאָרט מיט אידען, באַיאַנער חסידים, צענויפגע־טריבען, קיין עין הרע, אזוי פיעל אָרעמע לייט, און ער, איין מענש אליין, בעדאַרף פערזאָרגען אַלעמען מיט ערטער, מיט טעלער, מיט גאָפלען און מיט מעסערס. אמת, ער האָט גענוג העלפערס: אַלע דינעסמען, מיט אַלע משרתים, די אידישע און די גויעשע, מיט אַלע מלמדים פונ'ם "הויף", מיט גלאַט אידען און ווייבער, וואָס דרעהען זיך אין "הויף" און ארום "הויף", לעקען און שמעקען, האַפען אַ

אויך דער נאנצער איבעריגער עולם באַיאַנער חסידים העלפט כלומר'שט זינגען, נאָר בשעת מעשה ליגט זיי נאָר דער קאָפּ ערגיץ ווייס איך וואו, אין דער היים, ביי די אָנגע'ברוגז'טע ווייבער, אז אַך און וועה איז צו זייערע יאָהרען, און ביי די הונגעריגע קינדער נעבאָך, וואָס קעהרען שוין ליגען מיט לעדיגע מאָגענס אויף זייערע געלעגערס און עס חלום'ען זיך זיי מסתמא בעטלערס... אוי-וועה. עס הויבט זיי גאָר ניט אָן צו נעמען קיין געזאָנג אַצינד, נאָר זיי מוזען, זיי מוזען אונטערשטופען די קארעטע, וואָרום נתי כל-ולך טרייבט זיי אונטער, ער פליעסקעט מיט די הענד, העצקעט זיך און טענצעלט זיך און שרייעט:

— פרייליך, אידען, שטארקער!

און בשעת מעשה דערלאַנגט ער זיינע אַדיוטאַנטען, די שוחטים מיט די מלמדים מיט די מקבלים, דעם אַ רוק אין זייט אַרײַן, דעם אַ סטוסאַק אין האַלז אַרײַן, אזוי לאַנג, ביז מע נעמט זיך פאַר די הענד, מע מאַכט אַ גרויסע ראָד און מע געהט אַ ריקוד'על, מע נעמט אַרײַן אויך די נגידים, די „שטיינער“, אין קאָהן אַרײַן, מע טופעט און מע העפעט און מע פליעסקעט מיט די הענד, און אין מיטען דער ראָד שפּרינגט עפּים איינער אַ נפש און וואַרפט זיך מיט הענד און מיט פיס, מע זעהט ניט קיין פנים, מע זעהט ניט קיין קאָפּ; מע זעהט נאָר פיס פליהען אין דער לופטען, פיס, אָהן אַ שיעור פיס, און צוויי הענד טעלעבענדען זיך אין דער הויך מיט ווייסע אַרבעל, און אַ געקרייזעלט קעפעלי, ווי ביי אַ שעפעלי, שעמערירט אין די אויגען, און אַ קול הערט זיך פונ'ם דאָזיגען נפש — שוין הייזעריג אזש:

— פרייליך, אידען, שטארקער!

מע זינגט און מע פליעסקעט, מע טופעט און מע העפעט אזוי לאַנג, ביז מע מיערט זיך אַײַן, און מע נעמט נאָך אַ מאָל צו בים-לעך משקה, און מע טרינקט לחיים צו די נגידים, צו די „שטיינער“, מע ווינשעוועט זיי אַל-דאָס-גוטס מיט פיעל נחת מיט אַ סך עשירות.

ה.

און דאָרטען, אויבענאָן, זיצט דער „הויף“, דער גאַנצער „הויף“, און קלויבט נחת. אַלע ברידער, די „שטיינער“, מיט אַלע שוואַגערס, אַלע זייערע זיהן מיט אַלע איידעמס, קיין עין־הרע, איינס און איינס, אַלע שענע אידען, אַלע באַיאַנער חסידים, אַלע אַנגעטעהן יום־טוב־דיג, אין זיידענע קאפּאַטקעלעך, קיילעכיגע יאָר־מעלעלעך, אויסגעפּוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת־תואר'ס, — בעזונדער, געוויינטליך, אַרום אַ טיש, אַלע איינגעטונ־קען אין סאַמעט און אין זייד, אַלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פּע־רעל, מיט דימענטען און ברייאַנטען.

— נתי, וואו ביזט דו ערניץ אין אל־די גוטע יאָהר? נתי, קום נאָר אַהער, נתי!

קומט צו־לויפּען נתי, איינגעכויגען אין דרייען.

— הא? וואָס? וואָס איז?

— וואָס זיצט עפּיס דער עולם אזוי דאָסיג? זעה נאָר, סע זאָל ווערען אַ ביסעל דאָסיגער!...

און נתי, וואָס פּערשטעהט אַלע מאָל אויפֿ'ן וואונק, שטויסט זיך אָן וואָס מע מיינט, וואָס דער „הויף“ פּערלאַנגט, און טהוט זיך אַ לאָז טיעף אין עולם אַריין, און רוימט אַיין אַ סוד אין אויהער וועמען מע בעדאַרף, — דערויף האָט שוין נתי זיינע לייט: די שוחטים, מיט די רבנים, מיט די מלמדים, מיט די איבעריגע טעג־צערס, וואָס טאַנצען אַרום „הויף“; למשל, אַ מין ירחמיאל קאַלעק־טאָר, אפרים חאַיאָל, הערשקע פייפּער, אַלטער גאָרגעל, שוואַליק טראַסק, וכדומה נאָך אַזעלכע לייט, וואָס זענען נעבאָד גרייט אַלע מאָל, צו יעדער צייט, אפילו אין מיטען האַלבע נאַכט, צוליב פּרנסה, זיך נעמען מיט'ן גראָבען פינגער פאַר'ן גאָרגעל, זינגען דעם אמת'ען באַיאַנער ניגון און פּרייליך מאַכען דעם „הויף“ לכבוד די געסט און לכבוד יום־טוב און לכבוד די „לאַטקעס של חנוכה“.

און לאַמיר אויך זיין געזונט, און לאַמיר אויך דערלעבען איבער א יאָהר מיט אונזערע ווייב און קינדער, און לאַמיר זיין רייכער פון אייך, און לאַמיר אויך האָבען נחת, און געהט איהר צו אונז אויף שמחות!...

ו.

דער זיגער האָט שוין לאַנג אויסגעשלאָגען האַלבע נאכט, און דער „הויף“ ליגט שוין לאַנג און שלאָפט מיט'ן זיסען שלאָף, און דאָרט, אין דרויסען, אויפ'ן באַרג פון דער שטאָדט קאפעלישעל, שלעפען זיך נאָך עטליכע אידען, באַיאַנער חסידים, מיט צעריסענע טולפֿלעך, וואָס געהען פֿונ'ם „הויף“, פון די „לאַטקעס של חנוכה“. דער טיער־אויסגעפאלענער קלאַר־ווייסער שניי סקריפעט אונטער זייערע פיס און די זילבער־ווייסע לבנה בעלייכט די פערפינסטערטע פנימ'ער פון די אַרעמע אידען, וואָס געהען אָנגעבויגען, און דעם דאָ זיגען קלאַר־ווייסען שניי, וואָס גלאַנצט אין די אויגען ווי דימענטען. פינקעלט ווי בריליאַנטען.

„וואָס וואָלט, אַשטויגער, געאַהרט דעם רבֿנו־של־עולם, — אַזוי טראַכטען זיך די דאָזיגע אַרעמע אידען — ווען, למשל, די דאָזיגע שנייעלעך זאָלען טאַקי זיין אמת'ע דימענטען און אמת'ע בריליאַנט טען? מע בויגט זיך אָן און מע נעמט אָן פֿולע זשמענים און מע שטופט אָן אַלע קעשענים און מע קומט אַהיים און מע זאָגט צום ווייב: „נאָ דיר, אסתר, טהו מיט דעם, ווי דו פאַרשמעהסט. וויל־סטו — מאַך דיר דערפון ציערונג, ווילסטו — מאַך דיר דערפון געלט, ווילסטו — מאַך דיר דערפון ביידע זאַכען, אבי לאָז מיר צורוח, איך זאָל פאַרשפּאַרען אָנקומען צום „הויף“ און צו די „שטיי־נער“, און צו נתי כ־ל־ו־לך, און צו זייערע לאַטקעס, ווי מיר זאָגען אַלע טאָג אינ'ם בענטשען: „ואַל תצריכנו לירי מתנת בשר ודם“...“

פֿלוצים הערט זיך אַ קול אין דער שטילשווייגעניש פון דער

נאכט:

און מע פאטשט זיך אין די פלייצעס, און מע זאגט זיך איינס דאָס אנדערע שטעכווערטלעך, און מע לאַכט, מען איז כלומרשט פרייליך, אויפגעלעגט, יום־טוב'דיג, גלייך ווי עס געהט זיי נאָרגישט אָפּ, גלייך ווי ס'איז זיי גוט ווי די וועלט...

און דאָרטען, אויבען־אָן, זיצט דער „הויף“, דער גאנצער „הויף“, און קלויבט נחת — אַלע ברידער, די „שטיינער“, מיט אַלע שוואַגערס, מיט אַלע זייערע זיהן און מיט אַלע אידעמס, קיין עין־הרע, איינס און איינס, אַלע שענע אידען, אַלע באַיאַנער חסידים, אַלע אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, אין זיידענע קאפּאָטקעלעך, קיילעכיגע יארמעלקעלעך, אויסגעפּוצטע שטיוועלעך; און די ווייבער, די יפת־תואר'ס, — בעזונדער, געוויינטליך, אַרום אַ טיש, אַלע איינגעטונקען אין סאָ־מעט און אין זייד, אַלע בעהאַנגען מיט גאָלד, מיט פערעל, מיט די מענטשן און ברייאַנטען.

שפעט אין דער נאכט געזענענט זיך אָפּ די שטאָדט מיט'ן „הויף“.

— אַ גוטע נאכט, און אַ גוטען יום־טוב, און אַ גוטען תמיד, און זייט געזונט, און דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייערע ווייב און קינדער, און איהר זאָלט זיין נאָך רייכער, און איהר זאָלט האָבען פיעל נחת, און מיר זאָלען אַלע מאָל געהן צו אייך אויף שמחות!

און דער „הויף“ זיצט און הערט־אויס די ווינשעוואַניעס גאנץ קאלטבלומיג, און ענטפערט איינעם איבער'ן צעהנטען:

— גם אתם! גם אתם!

און די שטאָדט שטופט זיך צום „הויף“, הערט ניט אויף צו ווינשעווען אַלע אויף איין שניט, אַלע מיט איין נשמה, און קיינעם פאַלט ניט איין אויף דער מחשבה, ער זאָל איבערבייטען די ווינשע־

וואַניע אָט אזוי, למשל:

— אַ גוטע נאכט, און אַ גוטען יום־טוב, און אַ גוטען תמיד.

קאנקורענטען

א ראמאן לכבוד פורים.

געשריבען אין יאָהר 1903

— ס'זאל א רוח אין זיין טאטענס טאטענס טאטען אריינגע-
פלויענען ווערען ביז אדם הראשון'ען!

דאס קול איז אזוי פלוצים-אומגעריכט, אז אלע אידען, וואס זע-
נען ביז אהער געווען פערטיעפט אין גילדענע מחשבות, חלומות
אויף דער וואָהר, טהוען זיך א וואָרף, קוקען זיך ארום:

— וועמען איז? וועמען שעלטסטו דאס אזוי געשמאק?

— וועמען איך שעלט? אָט דעם שייגעץ, דעם כלב שבכלבים,
ימח שמו וזכרו! ער איז ערגער פון זיי! ער איז מעהר שטיין פון
די „שטיינער“!

— וואָס האָסטו דו צו איהם? נתי איז דער אייגענער קבצן,
וואָס דו!

— א קבצן איז נתי? אויף מיר געזאָגט געוואָרען תאָטש האַלב
ביז איבער א יאָהר אין דער צייט.

— קיין גרעסערע השגה האָסטו דו גאָר ניט?

— דערווייל לאָז מיר גאָט העלפען דאָס, און נאָכדעם וועלען
מיר שוין זעהען.

— אמן, לאָז דיר גאָט העלפען, ווי דו ווינסט זיך אַליין.

— אמן, גם אתם!...

און עס ווערד וויעדער שטיל. און די אָרעמע אידען, די באַיא-
נער חסידים, מיט די צעריסענע טולופלעך, טיאָפקען מיט די פיס
איבער'ן טיעף-אויסגעפאלענעם קלאָר-ווייסען שניי; און די זילבער-
ווייסע לבנה בעלייכט זייערע פינסטערע פנים'ער און דעם דאָזיגען
קלאָר-ווייסען שניי, וואָס גלאַנצט אין די אויגען אזוי ווי דימענטען,
פינקעלט ווי ברייאַנטען. און די אָרעמע אידען פערטיעפען זיך
וויעדער אין זייערע גילדענע מחשבות, חלומות אויף דער וואָהר,
נאָרען זיך אַיין אין די צעריסענע טולופלעך און לויפּען-לויפּען
אהיים.

קאנקורענצען

א.

דעם גאנצען מאָג פורים האָט מנשה דער בחור מיט די גרויסע שטיוועל געקנאָטען די מאַזעפּעווקער לעהמיגע בלאָטע, און פּיני דער אלמנה'ס האָט געטיאָפּקעט מיט די קרומע פיס.

זיי האָבען געטראָגען שלח־מנות.

מנשה דער בחור האָט געהאט פורים אין מאַזעפּעווקע די „גרעס־

טע פראַקטיקע“.

ער האָט געהאט אַ פאָר היבשע פיס, וואָס האָבען געקאָנט אַר־

בייטען.

ער האָט געהאט אַ פאָר היבשע הענד, וואָס האָבען געקאָנט

טראָגען עטליכע בעקענס שלח־מנות מיט אַ מאָל.

ער האָט געהאט דערצו אַ געזונטען קאָפּ אויף צו געדענקען,

וואוהין מע דארף געהן פריהער, און וואוהין — שפעטער, וואוהין

מע דארף טראָגען דעם שלח־מנות, און וואוהין — יענעם

שלח־מנות.

היינט די שטאָרט אַליין בעדארף מען קענען — ס'איז אויך

ניט קיין קלייניגקייט.

און וואָס וועט איהר זאָגען מכה „פּערבייטען די יוצרות“?

אויגען פונ'ם קעניג אחשורוש, האָמט זי איז געווען אַ גרינע (אזוי האָט אונז דער רבי געטייטשט), — האָט זי גע'פועל'ט ביים קעניג אחשורוש, מע זאָל איבערמאָכען דעם „אוקאז“ פון די אידען אויף די גוים, — און פון דעמאָלט אָן עסען מיר אַלע יאָהר המן-טאָשען מיט מאָהן, קישעלעך מיט פארפעלעך, פורים-קוילעטש מיט זאָפראַן, און מיר שיקען זיך איינס דאָס אַנדערע שלח-מנות, און מנשה דער בחור פערדיענט געלד.

מנשה דער בחור איז אָבער ניט איינער אין מאָזעפעווקע, וואָס טראָגט שלח-מנות און פערדיענט געלד; ער זאָל זיין איינער אויפ'ן יאָרד, וואָלט ער געגאָנגען אין גאָלד! דער חסרון איז, וואָס אומע-דום, אומערום איז די קאנקורענציע.

מנשה האָט אין זיין פרנסה גענוג קאנקורענטען, וואָרום אין מאָזעפעווקע זענען פאָרהאָן, ברוך השם, גענוג אַרעמע בחורים מיט אַרעמע מיידלעך, נישט חלילה קיין דיענסטמיידלעך, נאָר בעל-הבית'שע מיידלעך, טאָטענס קינדער און גלאַט אַרעמע געפאלענע אידען, וואָס קוקען אַרויס אויף דעם טאָג פורים אַ גאָנץ יאָהר.

דער טאָג פורים — דאָס איז זייער מאַרק-טאָג, זייער יאָרד. איינער פון די גרעסטע מנשה'ס קאנקורענטען איז געווען פיני דער אלמנה'ס מיט די קרומע פיס.

אַ קאנקורענט מיט קרומע פיס איז אפילו ניט אזוי געפעהרליך ביי אַזאַ איין אַרבייט, וואו די פיס שפיעלען די גרעסטע ראָלע, ובפרט פאר מנשה'ן, וואָס האָט מיט איין שפאָן געקאָנט אַריבער-שפאָנען דריי אַזעלכע, ווי פיני דער אלמנה'ס.

נאָר דוקא אַט די קרומע פיס, וואָס ביי פיני'ן, זענען געווען פאר מנשה'ן אַ שחיטה.

ניט איין מאָל האָט מנשה געזאָגט צו פיני'ן:

— דו ווייסט, קרומאָק (אזוי האָט איהם מנשה גערופען), דו ווייסט? איך בין דיר מקנא אויף דיינע פיס.

וואָס פאַר אַ פנים וועט איהר, אשטייגער, האָבען, אז איהר וועט רבקה'ס שלחמנות, וואָס איהר דארפט אַפּטראָגען צו לאה'ן, אַוועקטראָגען צוריק צו רבקה'ן, אָדער פערמעהרט? איהר מיינט, ס'האָט זיך ניט געטראָפּען אזא מעשה ביי אונז אין מאָזעפעווקע?

עס האָט זיך געטראָפּען. און ס'איז דערפון אַרויס אַ מחלוקת, מיט פעטש, מיט מסירות אין דער נובערניע, מיט אַ רעוויזאָר, מיט אַ סליעדאָוואַטעל, מיט פאַלשע עדות, מיט דריטהאַלבען יאָהר טורמע — אַ מיאוס'ע, זעהר אַ מיאוס'ע מעשה! אַלע אידישע מעשיות, אַלע אומגליקען ביי אונז הויבען זיך אָן פון אַ קלייניגקייט.

דערפון, וואָס מאַטעל דער וויינער האָט נישט געגעבען דורך לייבען קיין עליה שכתבראשית, האָט דודלייב איהם גע'מסר'ט, אז ער רויכערט בראָנפּען בשתיקה — האָט מען איהם מיט נאָך צוויי אידען פאַרשיקט סיביר.

דערפון, וואָס מע האָט געקלויבען אַ ראַבינער אין אַ שטערטעל, האָט איין איר גע'מסר'ט דעם אַנדערען, אז ער האָט צוגעשטעלט אַ פאַלשע לגאָטע צום פּריוויו...

וואָס דארפט איהר מעהר? נעמט די מגילה אַליין! דערפון, וואָס מרדכי האָט נישט געוואָלט קניהען און בוקען זיך צו המנ'ען, איז אַרויס פונ'ם קעניג אַחשורוש איין „אוקאז“, און מע האָט שיער ניט אויסגעקוילעט אַלע אידען.

אַ גליק, וואָס דער קעניג אַחשורוש האָט געהייסען, מע זאָל איהם אַריינפיהרען ושתי'ן אַ נאַקעטע (אַזוי האָט אונז דער רבי געמייטשט), און אַ גליק, וואָס ושתי האָט נישט געוואָלט אַריינקור מען, איז ביי איהר אויסגעוואכסען אַ האָרן אויפ'ן שטערן (אַזוי האָט אונז דער רבי געמייטשט), און אַ גליק, וואָס מע האָט געזוכט דעם קעניג אַחשורוש איין אַנדער מלכה, האָט זיך געפונען אַ אידיש מיידעל אסתר, און אַ גליק, וואָס אסתר האָט געפונען חן אין די

דאָס זענען עלענדע, פערבלאָנזעטע, צונעשלאָנענע, פריבלודנע נפשות, אזעלכע, וואָס קיין פערשריבענע אַרעמע לייט זענען זיי ניט, איבער די הייזער חלילה געהען זיי ניט, נאָר זיי רייבען זיך אַרום די, וואָס לערנען אין בית-המדרש, פאָלגען אַ גאָנצן הייצען די הרובע, זענען תמיד דאָ ביי אַ יאָהרצייט, ביי אַ סיום-התורה, ביי אַ חתונה, אָדער חלילה ביי אַ רייכער לויז.

בעטען — בעטען זיי ניט, נאָר מע גיט זיי אַליין.
זיי פעררדינען זיך זייער שטיקעל ברויט: איינער מיט זיינע געזונדע פיס, דער אנדערער מיט זיינע קראַנקע פיס — פאַר רחמנות. דאָרטען, וואו מנשה לויפט זיך אָן דעם גאַנצען טאָג און עס קומט צום בעצאָהלען איהם פאַר דער אַרבייט, וואַכסט אויס פיני מיט די קרומע פיס און שטעלט זיך אַנידער ביי דער זייט אָהן ווערטער און קוקט אין די אויגען אַריין.
— מע דאַרף איהם אויך עפּיס געבען, — זאָגט מען — אַ רחמנות, געבאָד אַ קאַליקע.

מנשה שווייגט, נאָר פעררדיסען פעררדיסט דאָס איהם.
„אַט אַ בר־מזל! — טראַכט ער זיך. — נישט געטהאָן פון דאַנען אַהין, און גענומען כמעט גלייך מיט מיר — אויסקרענקען זאָל ער דאָס!“

און פיני שווייגט, קלויבט אַ גראָשען צו-נאָ גראָשען.
— דו באַדאַרפסט שוין האָבען אַ מטמון מיט געלט! — זאָגט צו איהם מנשה.

— אַ מטמון מיט געלט? חע-חע! — ענטפערט איהם פיני מיט אַ קרום געלעכטערעל.

— דו וואַכסט דאָך איין אדיר! — זאָגט צו איהם מנשה.
— איין אדיר? חע-חע! — ענטפערט איהם פיני מיט'ן זעל-ביגען געלעכטער.

— וואָס וועסט דו טהון מיט אזוי פיעל געלט, דו קרומאַס איינער?

— געפונען וועמען מקנא צו זיין! — האָט איהם געענטפערט
פיני און האָט בעהאַלטען די אויסגעבויגענע בייגעלדיגע פיס אונטער
זיך.

— ווען איך האָב דיינע פיס, — האָט איהם מנשה געזאָגט און
האָט פעררויכערט אַ „ציגאַיער“ פון אַ צענויפגערעהט שטיקעל פאַר-
פיער מיט עטליכע שטיקלעך טיטון — ווען איך האָב דיינע פיס,
פאַרשפאַר איך אזוי צו האָרעווען. איטליכער האָט אויף מיר דעמאָלט
רחמנות, און איך לעב מיר, ווי גאָט אין אַדעם!

— ווי גאָט אין אַדעם, הערע? — זאָגט איהם פיני און שטעלט
ארויס מיט גרלות איין אויסגעבויגען פיסעל, וואָס האָט אַ פנים
פון אַ האַלבען בייגעל. — און ווען איך האָב דיינע פיס...
— וואָס זשע וואָלט געווען, קרומאַק?

— איך ווייס שוין וואָס סע וואָלט געווען! געב מיר אַ ציה
טהון פון „ציגאַיער“, מנשה!

— ביזט ניט קראַנק קויפען טיטון, קרומאַק, ביזט דאָך אָנגע-
שטאַפט מיט געלט! — זאָגט צו איהם מנשה און גיט איהם אַ ציה
טהון פון זיין „ציגאַיער“.

— אָנגעשטאַפט מיט געלט, הערע? — זאָגט פיני און
בעהאַלט צוריק דאָס פיסעל. — איך דאַרף אויסהאַלטען אַ מאַמע
איין אַלמנה, און דו ביזט אַ פריי פייגעלע.

— חוץ דיין שאַדען אויף מיר געזאָגט געוואָרען! — זאָגט
מנשה, פערציהט זיך מיט'ן „ציגאַיער“ און לאָזט אַרויס דעם רויך
פון ביידע נעזלעכער פון דער נאָז.

ב.

מנשה דער כחור און פיני דער אַלמנה'ס זענען ביידע בית-
המדרש-בחורים.

בית-המדרש-בחורים הייסען אויך אזעלכע, וואָס האַלטען זיך
נלאָט אויף אין בית-המדרש, וואָס וואַלגערען זיך אין בית-המדרש.

טאקי טעם ג'דערן; און א מאָל טאקי עטליכע באַקסערען, מיט
א קאָנפּעקט, מיט עטליכע ניסלעך.

דעמאָלט זעצט זיך אַוועק אַקעגען איהם פּיני מיט די קרומע
פּיס און קוקט איהם אין די אויגען אַרײַן און בעלעקט זיך. קאָן
דאָס מנשה ניט צוזעהען, טהוט ער איהם אַ וואָרף אַ שטיקעל באַק-
סער, אַ צוויי ניסלעך, ווי מע טהוט אַ וואָרף אַ הונט אַ ביינדעל:

— נא, קרומאַק, וואָרג זיך!

נאָר מעהר פון אַלסדינג האָט איהם מנשה פּיינט איבער אַיין
אנדער זאך, וואָס סע ווערד דערצעהלט אין קאָפימעל ג.

ג.

עוזר דער שמש האָט אַ טאָכטער קריינדעל, אַ מיידעל פון
אַריבער שלושים.

קריינדעל וואָלט געווען אַ שען מיידעל, זעהר אַ שען מיידעל,
זי זאָל ניט געווען קינדווייז פאָקען, אָדער די פאָקען זאָלען זיך גע-
ווען אויסשטעהן, און זי זאָל זיי ניט געווען אויסרייסען.

נאָר מחמת זי האָט קינדווייז געפאָקט, און די פאָקען האָבען
זיך ניט אויסגעשטאַנען, און זי האָט זיי אויסגעהיסען, איז איהר
געוואָרען דאָס פנים געשטופעלט, ווי אַ רעשעמע.

קיין נדן האָט עוזר דער שמש ניט געהאט אויף צו געבען, איז
קריינדעל געבאָך פערזעסען, נישט געווען פאַר איהר קיין חתן.

האָט עוזר דער שמש געוואָרפען אַיין אויג אויף איינעם פון די
צוויי בית־המדרש־בחורים, אויף מנשה'ן און אויף פּיני'ן.

עוזר דער שמש האָט זיך געשלאָגען מיט דער דעה, וועמען פון
די צוויי זאָל ער אויסקלויבען פאַר אַ חתן פאַר זיין טאָכטער
קריינדעל.

מנשה איז אַ געזונטער יונג, אַ האָרעפאַשנער, איז ער אָבער
אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אַ נאַשער, אַיין אויסברענגער; און פּיני

— אזוי פיעל געלט? חע-חע! — ענטפערט איהם פני אלץ מיט יענעם געלעכטערעל, וואס סע גלוסט זיך איהם דערפאר אַנ-שפיינען אין פנים, אָדער אַראָפּלאָזען אַ פאָר פעטש.

— גלאַט, סע גלוסט זיך מיר ניט פאַטשקען די הענט, — זאָגט מנשה — ווייטער וואָלט איך דיר אַכיסעל דורכבויקערען די ביינער.

— אַנו, פּרוב נאָר! — זאָגט צו איהם פני און שטעלט אַרויס זיינע בייגעלדיגע פיסלעך.

פני ווייסט גאַנץ גוט, אַז מנשה וועט זיך אַפילו ניט צוריה-רען צו איהם, וואָרום מנשה האָט שוין איינמאָל געחאַפּט איבער איהם אַ רעכטען פּסק.

ער האָט איהם איינמאָל געגעבען אַ שטופּ פון זיך, האָט זיך פני איבערגעקעהרט דריי מאָל מיט די פיס אַרויף, איז אָנגעפאַלען אויף מנשה'ן דאָס גאַנצע בית-המדרש, איהם געוואָלט דורס זיין.

— דו שייגען, דו הולטיי, דו רוצח! אַ קאַליקע, אַ צער-בעלי-חיים נעמסט דו און שלאָגסט איהם! ?

פון דעמאָלט אָן ריהרט זיך מנשה צו איהם נישט צו מיט קיין פינגער, נאָר פיינט האָט ער איהם — ער קאָן איהם נישט אָנקוקען!

ער האָט איהם פיינט פאַר זיינע קרומע פיס, פאַר זיין קרום פנים און פאַר זיין קרום געלעכטערעל: „חע-חע!“

ער האָט איהם פיינט פאַר זיין קמצנות, פאַר זיין קלויבען געלד, פאַר זיין בעהאַלטען זיך.

מנשה איז ניט אַזעלכער; וויפיעל ער האָט זאָגט ער, און וואָס ער פערדיענט פערלעבט ער.

מנשה האַלט פון דער אכילה, האָט ליעב אַ נאַשעריי, אַ ציגאַר-סיטון.

דערטאַפּט ער עטליכע גראַשען, קויפט ער באַלד ברויט מיט הערינג אויף אַנבייסען, אַ צוויי קאָרזשיקלעך מיט מאָהן, אַ געפרוי-רענעם עפעל, וואָס אַז ער געהט אָפּ פונ'ם פראָסט, איז ער דאָך

מנשה האָט דאָס געוואוסט, און עס האָט אין איהם געברענט
א פייער. מנשה האָט אַליין געהאט אַיין אויג אויף קריינדלען, און
קריינדעל — אויף מנשה'ן. און ס'ע קאָן זיין, זיי האָבען זיך אפשר
געגעבען איינס דאָס אנדערע דאָס וואָרט — ווער קאָן דאָס וויסען?

אפשר האָבען זיי זיך אַ מאָל דורכגעוואָרפֿען מיט אַ פּאָר ווער-
טער, בשעת די פּאָמעניצע אַרויסטראָגען?

— ער קריכט נאָך אַלץ, דער קרומאַק?

— לאָז ער קריכען — ווער הערט איהם?

— און דער טאַטע דיינער? און די מאמע? — וואָס וועלען
זיי זאָגען?

— געזונטערהייט; לאָזען זיי זיך מיט איהם האַלטען!...

און אפשר האָבען זיי זיך אין אַ ליכטיגער נאַכט, זומער איז
דאָס געווען, ביי דער שיין פון דער לבנה בעגעגענט, כלומר'שט
אומגעריכט אין שוהל-הויף, און האָבען זיך צערעדט און האָבען זיך
געקוועטשט איינס דאָס אנדערע פאַר די הענט, און קריינדעל'ס
אויגען האָבען געבלישטשעט, און דאָס געשטופעלטע פנים האָט גע-
שיינט, און די הענט זענען איהר געווען הייס, ווי פייער?

— וואָס איז ביי דיר אזא וואַרעמע האַנט, קריינדעל?

— פאַר וואָס זאָל זי זיין קאַלט, מנשה?

— וועסט זיין מאָרגען אין דער צייט אַט דאָ אויפ'ן אייגענעם
אָרט?

— פאַר וואָס ניט?

און אפשר האָבען די נאַכטפויגלען מיט די פלעדערמיין פון
מאַזעפּעווקע געהערט אַ קוש אין שוהל-הויף, אַ שטילען קוש, און
האָבען געמאַכט אַ שווייג? און די שטערען מיט דער לבנה האָבען
געזעהען אַ בחור מיט אַ מיידעל אין שוהל-הויף האַלטען זיך פאַר
די הענט, און האָבען געמאַכט אַ שווייג?

איז א שטילער בחור, איין איינגעהאלטענער, היט אפ א גראשען, איז ער אבער א קאליקע.

ביי עוזר דעם שמש איז דער גורל געפאלען אויף פינ'ן, די שמש'טע האָט אויך געהאלטען בעסער פון פינ'ן; דערפאר וואָס פיני פלעגט זי „פאלגען א גאנג“, העלפען ערב שבת ארויסטראָגען די פאָמעניצע, ברענגען זאמד פון אונטער'ן בארג, וואָס פייט בית-המדרש, און פערשמירען טשאַלענט.

מנשה פלעגט איהר אויך העלפען איין ארכייט, און וואָס מנשה האָט אָפגעטהאָן אין דריי מינוט, האָט דאָס פיני נישט געקאָנט אָפֿ-טהון אין א טאָג; איז אָבער דערפאר מנשה א גרויסער עזות-פנים. אז מע זאָגט איהם: „אנו, טראָג נאָר אַריין אומיסטנע איין עמער וואַסער“, — ענטפערט ער: „און אליין זענט איהר קליין?“

דערפאר האָט אָבער קריינדעל מעהר געצויגען צו מנשה'ן, ווי צו פינ'ן מיט די קרומע פיס — און ס'איז נאָר קיין חדוש ניט: דער איז פאָרט א יונג מיט ביינער, און יענער — פאָרט א קאליקע. דער „קאליקע“ האָט אָבער נישט געדריממעלט. ער האָט אָנגע-ווענדט אלע זיינע כחות, ער זאָל אויסנעמען מעהר פון מנשה'ן.

ערשטענס, האָט ער זיך תמיד געדריממעלט פאר די אויגען, פלעגט זיך טיילען מיט לעקאך נאָך א חתונה, אלע מאָל אויסלייגען דעם שמש און דער שמש'טע עטליכע גראשען אונטער א שבת; אָפֿ-נעמען — און ווייטער אויסלייגען.

אונטער א יום-טוב, אז מע האָט בעדארפט האָבען נויטיג אויף שיד, טאָקי פון קריינדעל'ס וועגען, האָט פיני אויסגעליהען א קערבעל אָדער צוויי אויף אויסצאָהלען.

בקיצור, פיני האָט זיך „איינגעקויפט“ צום שמש אין שמוכ אריין, אריין מיט די פיס אין הארצען, און איז געוואָרען א היימי-שער מענש.

און בכדי די מטבעות זאלען אריין טיעפער אין דער בלאַטע
אריין, האָט מנשה מיט די געזונטע פיס גענומען טאנצען, לאַכען
און זינגען בשעת מעשה:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

און פֿיני האָט ניט אויפגעהערט צו יאָמערען און צו קלאַגען:
— וועה איז מיר! וועה איז מיין וועלט! דאָס גאנצע געלט,
אפשר דריטהאלבען קערבלעך! דו רוצה, דו גולן, דו משומד איי-
נער! וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר? וועה איז מיר, וואונד
איז מיר!...

און פֿיני איז צוגעפאלען מיט'ן פנים צו דער ערד, ווי מע
פאלט צו צו א טוידטען, ארומגענומען די בלאַטע מיט ביידע הענד
און געוויינט און געיאָמערט:

— וועה איז מיר! וואונד איז מיר! אזא טאָג, פון גאנץ
פריה אָן מיט די קראנקע פיס! אפשר דריטהאלבען קערבלעך!...
און מנשה האָט ניט אויפגעהערט צו לאַכען, צו טאנצען און
צו זינגען:

ששון ושמחה!
אור ליהודים!

• • • • •

אין א קורצע צייט אַרום איז געווען אין מאזעפעווקע איין
אַרעמע חתונה, וואָס די שטאָדט-בעלי-בתים האָבען זיך שטארק
מתעסק געווען אין איהר; עוזר דעם שמש'ס טאכטער האָט גע-
נומען איין אָרעם בחור, דער חתן איז א קרומער אויף ביידע פיס!
דערפאר איז אָבער די כלה געבאָך גוט מיאוס, און ניט אזוי מיאוס,
ווי געשטופעלט. בעלי-בתים האָבען זיך צענויפגעלעגט און געפראָ-
וועט דעם שמש א גאנץ פיינע חתונה; געשטעלט ביער און בראַנ-
דען א סך און געהוילעט א גאנצע נאכט.

ערב זיין קאָן איך אייך ניט; ע פ י ס איז דאָרטען געווען
זען, וואָרום פיני האָט אָנגעהויבען שטאַרק נאָכקוקען נאָך זיין חבר
מנשה, און מנשה האָט געטראָגען אַ שנאה אויף זיין חבר פיני.
טייער פערבאָרגען ביי זיך אין האַרצען, און פורים, בשעת אונזערע
צוויי בית־המדרש־בחורים האָבען זיך בענגענענט מיט די שלח־
מנות'ען אין דער בלאַטע, האָט זיך די שנאה אַרויסגעוויזען, און
ס'איז פאָרגעקומען צווישען די צוויי אזא מין סצענע.

ד.

— אַנו, ווייז נאָר וויפיעל האָסטו די היינטיגען טאָג געמאַכט
פונ'ם שלח־מנות טראָגען? — אזוי האָט זיך אָנגערופען מנשה
צו זיין חבר פיני.

— נו, און דו וויפיעל האָסטו די געמאַכט? — זאָגט צו איהם
פיני און האַפט זיך מיט דער האַנד ביי דער קעשעני.

— אַ פאָר קערבלעך, — זאָגט מנשה און בעווייזט איהם זיין
ביסעל מינץ.

— און איך האָב געמאַכט אַ סך ווינציגער! — מאַכט פיני און
לעגט אַריין די האַנד אין בוזעס־קעשעני און נעמט אַרויס פון דאָר
טען אַ פולע האַנד מיט מינץ און מיט זילבער און קוקט דערויף,
ווי אויף אַ ליעב קינד, אַ טייער קינד.

פלוצים טהוט איהם מנשה אַ זעץ איבער דער האַנד פון אונז
טען אַרויף — און דאָס גאַנצע געלד האָט זיך אַרויסגעשטאָען אויף
דער ערד, אין דער טיעפער בלאַטע אַריין, נישט אַרויסגע
זעהען זיך איין מטבע אפילו.

ביי פיני דער אלמנה'ס האָט זיך אַרויסגעריסען פונ'ם האַרצען
אַ שרעקליכער „אוי“ מיט אַ געוויין, אַ יאָמערליך געוויין, און ביי
מנשה דעם בחור — אַ געלעכטער, אַ ווילדער געלעכטער.

אפיקומן

א רעמאן אין פיער טייל, מיט א פרעלאג
און מיט איין עפילאג, געשריבען לכבוד פסח.

געשריבען אין יאָהר 1914

די גאנצע שטאָרט איז געווען אויף דער חתונה. נאָר איין
מנשה דעם בחור האָט מען עפּים ניט געזעהען.

מנשה איז פון נאָך יענעם פורים אָן ווי נעלם געוואָרען.

קיינער פרעגט זיך אויף איהם ניט נאָך, און קיינעם געהט ער
נישט אָפּ.

איך מיינ, אז עוזר דער שמש האָט איהם אַרויסגערויכערט.

און אפשר איז ער אַליין אַוועק?...

אפיקומן

■ ד א ל א ג .

א. אפיקומן! א. דו ארויסגע'גנג'עטע האלבע מצה פסח צום סדר פון אונטער'ן טאטענס קישען! דער אלטער שענער מנהג פון פארציטען! וויפיעל מאל האסט דו געמאכט יונגע הערצ-לעך קלאפענדיג, קליינע הענטלעך ציטערענדיג און גרויסע ערנסטע מענשען לאכענדיג! ווער וואלט זיך עס ריכטען, אשטייגער, אז אזא קאטאועסדיגער מנהג, וואס איז בעשאפען געווארען, דאכט זיך, גאר אויף ליצנות, זאל פיהרען צו גאנץ ערנסטע רעזולטאטען? ווער וואלט זיך עס ריכטען, אשטייגער, אז איין ארויסגע'גנג'עט שטיקעל אפיקומן זאל ארויסראטעווען א יונג פארעל, וועמענס הער-צער זענען געווען מסוכן אָנגעגריפען דורך דער ערשטער הייליגער ליעבע, פון א גרויסען אומגליק?... אזא גליקליכער צופאל פער-דיענט באמת, מע זאל איהם ווידמענען א ראָמאַן אין פיער טייל מיט'ן גרעסטען כבוד, איבערלאָזענדיג יעדען איינציגען, ער זאל זיך דערפון אָפלערנען דעם מוסר, וואָס ער וויל און וואָס איהם דאכט זיך אויס, אז דאָס מיינט מען...

געל און געהילץ און גוים, צעוואָרפען די אלטע באָד און אוועקגע-
שטעלט אויף זיין אייגענעם חשבון אַ באָד מיט אַ באַסיין און
מיט שטיינערנע בענק, מיט מעשענע פערענטשעס און מיט אזעל-
כע זאכען, וואָס מע קאָן זיך נאָך ער היום פון דעם זאט ניט אָפּ-
חדוש'ען?

אָדער ווער האָט אויסגעטראַכט „דאָטשעס“ פאַר די שטאַדטישע
אַרעמע אידישע קינדער ביי זיך אין דער גוראלני, מיט אַ גאַרמען אויף
צו זעצען קאַרטאָפֿליס, ציבעלקעס, אונערקעס און שאר ירקות אלע
מאָל, אז ס'הויבט זיך אָן דער זומער? און גלאַט ווער קאָן זיך עס
אַנגעדענקען רב יאָסעלע ווינאַקור'ס אלע אויפטהועכצען, משוגעת'ען
און איינפאַלען, וואָס איהם קאָן אַריין אין קאַפּ? ווער ווייסט —
אפשר אַ ניי משוגעת?...?

אזוי האָט דער גאַנצער שוהלחויף געקאַכט, און רב יאָסעלע וויי-
נאַקור איז זיך געזעסען ביי הערש-בער דעם מלמד און געפיהרט
מיט איהם אַ געשפרעד, פון וועלכען מיר געבען איבער נאָר איין
צד — דער אַנדערער צד אינטערעסירט אונז ניט.

— הערט זשע, רב הערש-בער, די מעשה דערפון איז אזוי.
איך בין געקומען צו אייך צוליב אייער זוהן. איך האָב געהערט,
איהר האָט אַ זוהן אַ צאצקע, וואָס קען אלסדינג, און אז ער וויל
לערנען האָב איך געהערט, שטודיערען דאָקטאָר, און האָט ניט מיט
וואָס. און אזוי ווי איך האָב אויך אַ זוהן, און דווקא ניט קיין
צאצקע, וואָס קען דווקא גאָרניט און וויל דווקא ניט לערנען, קיין
ברעקעל ניט אפילו, ער וויל בעסער פאַהרען רייטענדיג, דער שיי-
געץ... נאָר וואָס דענן? איך וויל אַבער, ער זאָל אַלס די נג
לערנען און זאָל אַלס די נג קענען — און לאָמיר זעהען, ווער
פון אונז ביידען וועט אויספיהרען! וואָס זשע טהוט מען? אָפּ-
געבען איהם שטודיערען, מאַכען איהם פאַר אַ סטודענטעל — וויל
איך ניט. רב יאָסעלע ווינאַקור'ס זוהן וועט ניט זיין קיין סטודענ-
טעל. צונעמען צו זיך אין שטוב אַריין אַ לעהרער אַ שליס-מזל —

ערשטער טייל.

רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גוראָלניק פון זשירדיווסקע גרעבלי, האָט געהייסען איינשפּאַנען די שפּאַקעס, האָט זיך אויפגעזעצט אויף דער געלער נאָטעטשאַנקע און האָט אַ זאָג געגעבען צום קוטשער: — וואַינקא, פּאַשאַל!

וואַינקא האָט שוין נישט בעדאַרפט און נישט געמאָרט איבער-פרעגען — וואוהין. אַז מע זאָגט איהם „פּאַשאַל“, בעדאַרף ער שוין אליין וויסען, אַז דאָס מיינט מען אין שטאָרט אַרײַן.

רב יאָסעלע'ס גוראָלני איז ניט ווייט פון שטאָרט. אין אַ האַלבע שעה אַרום האָט שוין די געלע נאָטעטשאַנקע געלאָזט זיך הערען איבער דער געבריקעוועטער גאַס, און פון דאָרט האָט זי זיך אַ נעם געגעבען גלייך צום שוהלהויף צו — און די גאַנצע שטאָרט האָט שוין געוואוסט פון איין עק ביז'ן אנדערען, אַז רב יאָסעלע ווינאָקור, דער גביר פון זשירדיווסקע גרעבלי, איז געקומען צו פּאָה-רען. נאָר קיינעם איז ניט איינגעפּאַלען אויף דער מחשבה אפילו, אַז ער זאָל זיך הייסען אָפּשטעלען נאָר העט-העט אויף יענער זייט בית-המדרש, נעבען הערש-בער דעם מלמד. וואָס האָט רב יאָסעלע ווינאָקור, אַ איד אַ גוראָלניק, און אַ גביר, צו טהון ביי הערש-בער דעם מלמד? קיין קינדער אויף צו געבען לערנען האָט ער ניט. ער פערמאָגט אינגאַנצען איין זוהן, וואָס איז ווייט, זעהר ווייט פון תורה. רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהנדעל — די גאַנצע שטאָרט ווייסט עס — קאָן גוט פּאָהרען רייטענדיג, קאָן גוט אָנטרייבען אליין, ווייסט אַלסדינג, וואָס ביי'ם טאַטען אין דער גוראָלני טהוט זיך, בעקאַנט מיט איטליכס שרייפּעלע, נאָר לערנען — ניט אַ לעק! אמת, רב יאָסעלע ווינאָקור איז אַ מאָדנער איד, אַ שגעון, מיט מאָדנע איינפּאַלען. וואָס איהם קאָן אַרײַן אין קאַפּ! ווער האָט אַראָפּגעבראַכט איינמאָל אין אַ שענעם טאָג פּאָליציע אין באָד, געמאַכט אַ פּראָמאָקאָל, אַז זי האַלט ביי איינפּאַלען און מע דאַרף זי צעוואַרפען? און ווער האָט נאָכדעם אַראָפּגעבראַכט צײַ

דעם יונגען בחור'על, וואָס האָט מיט'ן פולען אַטעם — אפשר דאָס ערשטע מאל אויף זיין לעבען — געשעפט די מחיה'דיג פרישע לופט פון אויסער דער שטאָדט, און געפיהלט זיך אזוי ווייט גוט, ווי עס קאָן זיך פיהלען א יונגער מענש, בלוט און מילך, איין אָרעם בחור, וואָס דאָס גליק האָט צו איהם געטראָפּען גלייך אין שטוב אַריין און אָנגעקלאַפּט צו איהם אין דער טהיר.

ענדע ערשטער טייל.

צווייטער טייל.

אויב רב יאָסעלע ווינאָקור'ס זוהנדעל האָט געהאַט א גרויסע פעולה אין דער תורה, וואָס זיין לעהרער, הערשבער דעם מלמד'ס זוהן, האָט מיט איהם געלערענט — איז א גרויסער ספק. נאָר אז דער לעהרער האָט געהאַט א פעולה — דאָס האָט געקאָנט אַרויס-זעהען א מינדסט קינד. אפנים, די קעסט האָט איהם גאַנץ גוט „פאָליובעט“. דאָס יונגע פנים איז געוואָרען קיילעכיג, די בעק-לעך האָבען זיך אָנגעבלאָזען, און ער אליין האָט זיך צעוואַכסען אין דער ברייט, געוואָרען גאָרנישט צו דערקענען.

די ערשטע צייט אפילו האָט ער זיך געפיהלט, ווי א פרעמדער, אין דער דאָזיגער מאָדנער שטוב — א מאָדנע שטוב ביי רב יאָסעלע ווינאָקור, אזא מאָדנע, ווי רב יאָסעלע אליין.

רב יאָסעלע'ס ווייב, פערעלע — א קלייניטשקע, א שטילינקע, קיין פּיפּס הערט מען פון איהר נישט. שטיל, אָהן ווערטער, פיהרט זי די ממשלה פון דער שטוב, ווי דער קאפיטאַן דאָס שיף — אלעס אויף זיין אָרט און אלעס אין דער צייט און אלעס איז אויסגערע-כענט אזוי, אז דער קאָפּ, דער אמת'ער מושל — רב יאָסעלע זאָל זיין צופריעדען. קינער טאָר א הויך וואָרט ניט רעדען, אז דער בעל-הבית איז אין שטוב. די דיענסטען געהען אָנגעטאָן אין וואָי-לאָקענע שיך — מע זאָל ניט הערען זייערע טריט, בעת דער בעל-

ווייסט איהם דער רוח ווער ער איז! פארהאן ביי מיר א מיידעל, וואָס דארף איר, איהר פארשטעהט צי ניין, אז רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל זאָל זיין באקאנט מיט אבי וועמען? און אזוי ווי איר קען א י י ד, רב הערש-בער, און וועדליג איר בין מיר משער אייער זוהן, איר האָב איהם געזעהען אַנומעלטען אין שוהל, — רב יאָסעלע ווינאָקור'ען באדארף מען ניט דערצעהלען קיין מעשיות, — ער דערקענט אַ מענטשען מיט'ן קוק, בכן איז ביי מיר געבליבען, איר זאָל אייער זוהן נעמען צו זיך אין שטוב אריין אויף אַ יאָהר אָדער אויף צוויי, ער זאָל לערנען מיט מיין יונגעל, איהם מאכען פאר אַ מענטשען, און באַצאָהלט וועט ער קריגען פון מיר אזוי, אז ס'וועט איהם קלעקען אויף צו שטודירערען ניט נאָר דאָס-טאָר, נאָר אפילו פראָפּעסאָר! איז דאָס געמאַכט?

האָט הערש-בער דער מלמד אפילו געפרופט אַ זאָג מהון, אז ס'איז אוודאי זעהר גלייך פאר ביידע צדדים, וואָס איז דאָ שייך צו רעדען? נאָר וואָס דענן זשע? מע דארף האָרבען, וואָס וועט ער זאָגען, דער בחור הייסט עס?...

רב יאָסעלע ווינאָקור האָט אָבער ניט געוואָלט הערען אפילו. וואָס מיר האָרבען? ווער מיר האָרבען? רב יאָסעלע ווינאָקור'ען האָט נאָך קיין מענטש ניט געפרופט זאָגען ניין! ובפרט אזא זאך! — „סיידען אייער זוהן איז אַ פראדאם, אָדער אַ פאָרמאַל-נער משוגע'נער?“...

אזוי האָט אויסגעלאָזט רב יאָסעלע ווינאָקור, גיך גערעדט, ווי זיין שטייגער איז, און ניט שפעטער ווי אין אַ האלבער שעה אַרום זענען זיי שוין געזעסען אינצוויייען, רב יאָסעלע ווינאָקור און הערש-בער דעם מלמד'ס בחור'על, אויף דער געלער נאטעטשאַנקע, גע-העצקעט זיך און געשאַקעלט זיך אין אַלע זייטען, — געפלווגען פיל אויס'ן בויגען קיין זשידייווסקע גרעבלי. פונ'ם גיך פליהען האָט זיך ביי רב יאָסעלע ווינאָקור די שענע ברייטע באָרד צעשמיסען אויף אַלע זייטען, בעריהרט מיט איינציגע האָר דאָס יונגע פנים פון

דער פאָטער אויף איהר מיט גדלות, און קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער, אז די טאָכטער האַפט איהם עפּים ביי אַ וואָרט, וויל איהם איבערשפּאַרען, בעווייזען, אז ער איז אומגערעכט. פערשטעהט זיך, אז איבערשפּאַרען שפּאַרט מען איהם ניט איבער, און גע- רעכט איז תמיד ער, ניט קיינער; נאָר הנאה האָט ער און קוקט מיט פּערגעניגען אויפ'ן עולם, ווי איינער רעדט: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל? דאָס עפּעלע פאַלט נישט ווייט פונ'ם בוימעלע“...

— איך וואָלט וועלען, איהר זאָלט אַ מאָל אויף אַ טשיקאוועסט מיט איהר זיך דורכשמועסען, אַ ביסעל טיעפער אריינרעדען זיך מיט מיין זשאַנדראַ. — אזוי האָט רב יאָסעלע ווינאָקור אַ זאָג גע- געבען איינמאָל צום לעהרער, ווינקענדיג מיט איין אויג אויף דער טאָכטער, — און ס'איז נישט געווען קיין מעהר גליקליכער פאָטער אויף דער וועלט, ווי ער, אז ער האָט דערזעהן, ווי זיין טאָכטער האָט אַ נעם געגעבען דעם לעהרער צו דער אַרבייט, געמאַכט פון איהם, ווי איהם האָט זיך אויסגעוויזען, אַש און בלאָטע, אַ גל של עצמות! „און דווקא אויף יוניש לשון! און מיט אזוי פיעל גע- מען פון ביכער: פּושקין און לערמאַנטאָוו און באָקעל און גאַנעל- מאַנעל — אַט אזוי! אַט אזוי! לאָז ער וויסען, הערש-כער דעם מלמד'ס וזהנרעל, ווער רב יאָסעלעס טעכטערעל איז!“ — — —

דאָ שטעלט זיך דער פערפאַסער אָפּ, וואָרום אַלסדינג, וואָס ער זאָל דאָ ניט דערצעהלען, איז אַלט, אזוי אַלט, ווי די וועלט, ווער פערשטעהט עס ניט, אז פון אזעלכע אָפטע הייסע וכוּחים, וואָס אַ בחור מיט אַ מיידעל פיהרען און זענען גרייט, דאָכט זיך, איינס דאָס אַנדערע גאָר דורס זיין, לאָזט זיך אויס, און גאַנץ אָפטליך, אז דער בחור פערליעכט זיך אינ'ם מיידעל און דאָס מיידעל אינ'ם בחור מיט סכנת-נפשות, און זיי זענען ביידע גרייט אָפּצוטהון די גרעסטע נאַרישקייטען אין דער וועלט, אָדער בעגעהן איינע פון די אַרבע

הבית רוחט. דער טיש ווערד געגרייט ווי ביי א שררה, דערלאנגט מיט דער גאנצער צערעמאניע, און געגעסען ווערד מערנימלך, און פאואלינקע, בהרחבה. דער בעל-הבית — ער איינער אליין — רערט, און אלע האָרכען. ביי'ס טיש מוזען זיך געפינען אלע מאָל אורחים, פרעמדע, סוחרים, אָדער גלאַט דורכפאָהרער. און אז ס'איז ניטאָ קיין פרעמדע, נעמט מען אייגענע, אָנגעשמעלטע פון דער גוראָלני. דאָס בעציהען זיך פון די דאָזיגע מענשען צום בעל-הבית איז ווי סאָלדאטען צו א גענעראַל. ער אליין אין א יאָר מעלקע, זיי אלע — אָהן היטלען. נאָר צום עסען ווערען אָנגעטהאָן די היטלען. און האָט מען אָפגעגעסען און אָפגעבענשט — אַראָפּ די היטלען, און קיינער וועט נישט וואַגען זיצען. אלע בעדארפֿען שטעהן. און נעמט דער בעל-הבית אַרויס א פאָפּיראָס אויף צו פעררויכערען, ווערען אין איין כהרף-עין אויסגעריבען עטליכע שווער בעלעך מיט א מאָל און אונטערגעטראָגען איהם פייער. חיות ניט זיכער, עמיצער זאָל א וואָרף געבען א שוועבעלע אויף דער ערד, אָדער נישט אויסווישען גוט די פיס אין פערדערשטען חדר'על, אָדער נישט געהן פערשפּיליעט, ווי עס געהר צו זיין, אָדער דאָס האַלד-טיכעל נישט אויף איין אָרט. און אלע, וואָס דיענען ביי איהם, זענען „דו“ — מעג עס זיין א איד מיט א באָרד. און אלע, סאי פרעמדע, סאי אייגענע, ציטערען פאַר איהם אימת-מות — איין אמת'ער סולטאַן.

נאָר איין מענש, האָט דער לעהרער בעמערקט, איז דאָ אין דער דאָזיגער מאָדנער שטוב, וואָס שרעקט זיך ניט איבער פאַר'ן שטרענגען סולטאַן. אדרבה, ער וואָלט געמעגט שווערען, אז דער סולטאַן האָט דרך-אָרץ פאַר יענעם מענשען. און יענער מענש — דאָס איז רב יאָסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל — צילה.

א שענע, א הויכע פיגור — צוויי טראָפּען וואַסער דער פאָטער, און דעם פאָטער'ס כאַראַקטער, האָט לייעב געוועלטיגען — רב יאָסעלע ווינאָקור מיט די ביינער I „מין זשאַנדאָר“ — אזוי זאָגט

בשר'ט — און קומט פסת, איז רב יאָסעלע ווינאָקור אויס נוראל-
ניק, אויס געשעפטס-מענש. זיינע מענמשען זענען מעהר נישט
קין "מענטשען" — זיי זענען אידען, בעפרייטע, אזוי ווי
ער, אזוי ווי אלע אידען, וואָס זייערע עלטערען זענען אַרויסגע-
גאנגען פון מצרים. און אלע בעדאַרפען זיי זיך צענויפקלויבען מיט
ווייבער און מיט קינדער, און אינאיינעם מיט איהם, מיט'ן בעל-
הבית, ביי איין טיש, פייערליך אַפריכטען דעם סדר.

איך מיינ, עס וועט ניט זיין קיין גוזמא צו זאָגען, אז אויף
קיינעם איז אזוי ניט אָנגעמאָסטען דער נאָמען "מלך", ווי אויף
דעם דאָזיגען סולטאַן און מושל — רב יאָסעלע ווינאָקור. איהר
שטעלט אַיך נאָר פאַר, אַשטויגער, אזא מין בילד: אַרום אַ
צעהנדליג פאַמיליעס ביי איין טיש מיט ווייבער און קינדער און
דיענסטען, אלע יום-טוב'דיג, און אלע אויגען אַרויף, צום אויבענאָן,
און אויבענאָן די שענע הויכע פיגור פון רב יאָסעלע ווינאָקור, אָנ-
געטהאָן אין ווייסען פון אויבען ביז אַראָפּ, פון דער ווייסער זיי-
דענער יאַרמעלקע ביז די ווייסע אַטלעסענע שיך. וואָס ער זאָגט —
זאָגען איהם אלע נאָך. קיינער ניט פריהער און ניט שפעטער.
ער טיילט אַרויס אַלעמען די מצה, דעם מרור, דעם כרפס, דעם
חרוסת. ער טהוט אַ וואונק — ווערען אָנגעפילט די כוסות. ער
נעמט זיך טרינקען — טרינקען אלע.

ניין. דער אמת'ער מלך, דער אמת'ער מושל — דאָס איז
אונזער סולטאַן רב יאָסעלע ווינאָקור. און ווי איין אמת'ער מושל,
ווי איין אמת'ער מלך, איז ער קאָנסערוואַטיוו, היט אָפּ שטרענג
אַלע מנהגים און טראַדיציעס. למשל, ביי אלע אידען איז אַ מנהג:
מרור — דאָס איז אָנגעריבענער חריין, אָפטמאָל אויסגעוועכטער,
עטוואָס ביטערליך, פון יוצא וועגען. ביי רב יאָסעלען איז אַ מנהג:
מרור דאַרף זיין מרור. אַ האַלב ווערצעל חריין — דאָס מוז יעדער
איינציגער אויפּעסען — ער מעג אפילו דעם שלאָס בעקומען!

מיתות בין-דין: הענגען זיך אָדער טרינקען זיך, סמ'ען זיך אָדער שיסען זיך, אָדער גאָר אַנטלויפֿען אין אַ פינסטערער נאַכט, שטעלען ערגיץ אַ שטילע חופּה און אַרייַנשרייבֿען דערנאָך צו די על-טערען אַ בריוועל: „מזל-טובַ אייך — מיר האָבען חתונה גע-האַט!“...

ניין. מיינע העלדען, וואָס איך בעשרייב, האָבען ניט אזוי גע-טהאָן. זיי איז געקומען צו הילף דער אפיקומן, דער אַרויסגער-גנב'עטער אפיקומן, פסח צום ערשטען סדר, ווי איהר וועט דאָס באלד אַרויסזעהען פונ'ם דריטעל טייל פון מיין אמת'ען, ניט אויס-געטראכטען ראָמאַן.

ענדע צווייטער טייל.

ד ר י ט ע ר ט י י ל .

דער ווינטער איז אַוועק. דאָס אייז איז צעגאַנגען. דער שניי האָט צעלאָזט. די ערד האָט זיך אויפגעדרעקט, אויסגעווייכט און אויפגעפרישט, גרייט אַרויסצושפּראַצען אַ גרין גרעזעל. די נאַקעטע בוימלעך האָבען זיך אויסגעגלייכט, ווי פונ'ם שלאָף נאָר-וואָס אויפגעוואַכט; אויף זייערע פייכטע ריטלעך וועלען זיך אַט-אַט בעווייזען יונגע קניפּעלעך; די קניפּעלעך וועלען זיך אויפּקניפּען, אויפּפיקען און צעלאָזען זיך אין גרינינקע בלעטעלעך — דער פריה-לינג געהט! דער פריהלינג קומט! — ערב פסח.

אין זשיריווסקעל גרעכלי, ביי רב יאָסעלע ווינאָקור, זעהט זיך אָן דער ערב-פסח ניט ווינציגער, אויב נישט מעהר נאָך, ווי אין שטאָרט. רב יאָסעלע ווינאָקור איז אַ פרומער איד, אַ חסיד. ער וועט ניט לאָזען, אַז זיין גוראָלני, וואָס איז פול מיט חמץ און איז דורך און דורך חמץ, זאָל חלילה אַרבייטען די אַכט טאָג פסח. אַלעס ווערד פערקויפט על פי שלחן-ערוך צו אַ גוי, און אַלעס ווערד אָפּגעשטעלט, און אַלעס ווערד גערייניגט און געפּוצט און גע-

- ווער האָט דאָס אַרויסגע'גנב'עט ביי מיר דעם אפיקומן?
שפּרינגט אַרויס צי'לע מיט אַ געלעכטערעל:
— טאַטע, ס'ע איך! וואָסו מיר געבען פאַר'ן אפיקומן?
— וואָס פאַרלאַנגסטו?
און עס הויבט זיך אָן אַ דינגעניש. זי וויל, אז אויף די אַנ-
דערע טעג ווילטו זאָל ער איהר קויפּען אַ פינגערעל.
— גוט. ער וועט איהר קויפּען אַ פינגערעל.
— ניין, זי וויל מיט אַ ברייאַנטעל!
— גוט. ער וועט איהר קויפּען מיט אַ ברייאַנטעל.
— און אחוץ דעם וויל זי נאָך אַ שנירעל פערעלעך.
— דאָס וועט שוין זיין צו פיעל.
— ווי באלד אזוי, איז ניטאָ קיין אפיקומן!...
איהר מיינט, דאָס טרייבט מען קאַטאָוועס? — ניין. צי'לע
זאָגט דאָס גאַנץ ערנסט, און דער גאַנצער עולם שמייכלט (פסח
צום סדר מעג מען שמייכלען ביי רב יאָסעלע ווינאָקור — בני
חורין!).
— אפשר וועט זיין גענוג אַ בייטש קאַרעלען? — בעט זיך ביי
איהר דער פאָטער.
— פערעל, נישט קיין קאַרעלען! — זאָגט די טאָכטער פעסט.
און נאָך מיט אַ גאָלדען פערמואַרעל דערצו!
— זי וויל מיך מאַכען פאַר אַ קבצן! — זאָגט דער פאָטער,
שוין צום עולם רעדענדיג, און דער עולם שיסט אויס אַ געלעכטער
(פסח צום סדר מעג מען ביי איהם לאַכען אפילו הויך — בני
חורין!).
— אז דו וועסט זיך מיט מיר נאָך אַביסעל דינגען, — זאָגט
איהם די טאָכטער — וועל איך וועלען, אז דאָס פערמואַרעל זאָל
זיין אַ ברייאַנטענעס.

די צערעמאָניע פון וואָשען זיך איז ביי איהם איינגעפיהרט, אז ניט נאָר די דיענסטען, נאָר אַלע ווייבער — און זיין ווייב פער רעלע און זיין טאָכטער צילה — בעדארפֿען אונטערטראָגען צום טיש די זילבערנע בעקען מיט די שנייד-ווייסע האַנטיכער, בעדיענען די מאַנסבילען, די מלכים, די יוצאי מצרים.

עפענען די טהיר צו „שפּוך־חמתך“ — דאָס איז זיין כבוד, דאָס געהערט צו איהם אַלליין. פאַר וואָס? אָט אזוי וויל ער, רב יאָסעלע ווינאָקור, און אָט אזוי איז ער זיך נוהג כל ימיו!

נאָך איין מנהג איז ביי איהם איינגעפיהרט פון יאָהרען — און דאָס מוז דורכגעמאַכט ווערען אַלע מאָל ביי'ם ערשטען סדר, עס מעגען פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל. אָט אין וואָס דער דאָזיגער מנהג בעשטעהט:

נאָכ'ן ערשטען האַלבען סדר, אז עס קומט צו דער סעודה, און דער עולם האַלט אין רעכטען עסען, בעדאַרף מען זעהען, מע זאָל זיך שטאַרק פעררעדען (פסח צום סדר מעגען אַלע ביי איהם רעדען — גַנְיָחוּרין!). יעדער מעג רעדען פון וואָס ער וויל, און ניט נאָר ער מעג, — ער ב ע ד א ר פ רעדען, און אויך דעם בעל־הבית, דעם מלך, בעדאַרף מען פעררעדען, אזוי, אז ניט ער און ניט קיין נער זאָל בעמערקען, ווי רב יאָסעלע'ס טעכטערעל צילה גנב'עט זיך אונטער שטיִלערהייט צום פאָטער פון הינטען, לעגט אַריין די האַנד אונטער'ן קישען פון דעם עסעכעט און גנב'עט אַרויס ביי איהם קונציג די האַלבע מצה — אפיקומן.

עס איז שווער צו זאָגען, צי דער פאָטער מאַכט זיך, אז ער זעהט ניט, צי ער זעהט טאַקי ניט, ווי די טאָכטער גנב'עט זיך היינטער זיינע פלייצעס און שלעפט ביי איהם דעם אפיקומן פון אונטער'ן קישען, — נאָר אז עס קומט פאַר'ן בענטשען, צום אנדערען האַלבען סדר, און עס האַלט ביי'ם אויסטיילען דעם אפיקומן, און דער מלך טהוט זיך אַ חאַפּ, אז ס'איז ניטאָ קיין סימן פון קיין אפיקומן, ווערד ער בלומר'שט ביז:

אלע אוינען קוקען אהין, וואו רב יאסעלע'ס טעכטערעל זיצט. אלע זענען נייגערדיג צו הערען, וואָס וועט זי היינטיגס יאָהר פער-לאנגען פון איהר פאָטער? — און זי, רב יאסעלע'ס טעכטערעל, איז געזעסען דווקא רוהיג, ווי אלע מאָל, און פעסט ביי זיך, ווי אלע מאָל, אז זי וועט דאָס מאָל אויספיהרען, ווי אלע מאָל. נאָר עפּים האָט זי אינטיגס מאָל ניט געאיילט זיך און עפּים מאַדנע איבער-געקוקט זיך מיט'ן לעהרער, מיט הערשיכער דעם מלמד'ס זוהן, וואָס זיצט אַקוראַט אַקעגען איהר, און מע וואָלט געמעגט שווערען, אז אַ גרינג שמייכלעל האָט זיך בעוויזען אויף זייערע ביידענס פנימ'ער... נאָר ניין! עס האָט זיך נאָר אויסגעוויזען! ווי איז דאָס מעגליך — רב יאסעלע ווינאָקור'ס טעכטערעל און דער לעה-רער, הערשיכער דעם מלמד'ס זוהנדעל — א סמיכות הפרשה!...

נאָר אַט האָט זי זיך אויסגעדריעהט צום פאָטער, און באלד וועט מען שוין וויסען — און ווי איבערראשט זענען געוואָרען אלע, און מעהר פון אלעמען דער פאָטער, אז די טאָכטער האָט איהם גע-ענטפערט, אז היינט קאָן זי ניט זאָגען, וואָס זי פערלאנגט... דאָס וועט זי איהם ערשט קאָנען זאָגען שפעטער... דעם ערשטען טאָג חול-המועד...

— איצט פארלאנג איך פון דיר, טאטע, נאָר איין זאך: זאָלסט מיר געבען דיין עהרען-וואָרט, אז דו וועסט מיר ניט אָפ-זאָגען...

רב יאסעלע ווינאָקור האָט מיט אַ צופריעדען שמייכלעל, וואָס האָט זיך צעגאָסען איבער זיין שענער ברייטער באָרד, בעמראַכט דעם גאַנצען עולם, ווי איינער רעדט: „געפעלט אייך אַ השגה פון רב יאסעלע'ס טעכטערעל?“...

און צו דער טאָכטער האָט ער אַ זאָג געגעבען:

— ווי קאָן איך דיר צוזאָגען אַ זאך, וואָס איך ווייס ניט?

טאָמער בין איך נאָר ניט אימשטאַנד?...

רב יאָסעלע וויןאָקור האַפט זיך אָן ביים קאַפּ: „זי וויל איהם מאַכען פאַר איין אָנוועזער!“ דער עולם לאַכט נאָך העכער. דער פּאָטער לאָזט איהר נאָך, גיט זיך אונטער, די טאָכטער גיט אָפּ דעם אפיקומן — און דער אַנדערער האַלבער סדר געהט אַוועק מיט דער אייגענער פייערליכקייט, וואָס דער ערשטער האַלבער סדר. און אַט אַזוי אַלע יאָהר.

ענדע דריטער טייל.

פיערטער טייל.

דעם פסח, וואָס מיר בעשרייבען אַצינד, איז פאַרגעקומען מיט רב יאָסעלע'ס אפיקומן אַ שטיקעל פערענדערונג. דאָס הייסט, דער אפיקומן איז ביי איהם אַרויסגע'גנב'עט געוואָרען אַזוי קונציג, ווי אַלע יאָהר, און, ווי אַלע יאָהר, האָט זיך רב יאָסעלע וויןאָקור אַ האַפּ געגעבען צום אַנדערען האַלבען סדר צום אפיקומן און אויס-גערופען: „ווער האָט דאָס אַוועקגע'גנב'עט דעם אפיקומן?“ האָט זיך צילאָ אָנגערופען פון איהר אָרט, ווי אַלע מאָל:

— טאַטע, דאָס האָב איך! וואָסטו מיר געבען פאַר'ן אפיקומן?

— וואָס פאַרלאַנגסטו? האָט איהר געענטפערט דער פּאָטער, ווי אַלע מאָל, און געוואָרט, וואָס וועט זי זיך, אַשטייגער, הייסען קויפען, אַז זי האָט שוין אַלסדינג? זי האָט שוין ציערונג אָהן אַ שיעור, און וויגרישנע בילעטען, און אַ פּאַרטאַפּיאַנע, און אפילו אַ פערדעל איין אייגענס האָט ער איהר ערשט פאַראַיאָהרען נאָך פסח געמוזט קויפען. אַ השגה פון אַ מיידעל — זיך גאָר הייסען קויפען אַ פערדעל, האַ! דאָס קאָן נאָר רב יאָסעלע וויןאָקור'ס טעכ-טערעל, ווייטער קיינער ניט! אַך, ווי מע האָט זיך עס דעמאָלט אָנגעלאַכט!...

דער איינער איז געווען ניט קיין אנדערער, נאָר דער לעהרער, הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנדעל.

און דער פאָטער מיט דער טאָכטער האָבען זיך דערווייל נאָך עטליכע מאָל איבערגעשמועסט און איבערגעקוקט זיך, ווי צוויי שטארקע מענשען, גוטע פריינד, וואָס האַלטען ביים אַרויסגעהן איינס אַקעגען דאָס אנדערע מלחמה האַלטען. איטליכער פון די צוויי איז געשטאַנען פעסט אויף זיין פּאָזיציע: דער פאָטער האָט זיך געהאַלטען איינס — ער גיט ניט קיין תקיעת־כף. די טאָכטער האָט זיך געהאַלטען ביי איהרם — נישטאָ קיין אפיקומן!...

ס'איז שווער צו זאָגען, מיט וואָס דאָס וואָלט זיך געענדיגט, ווען עס שטעלט זיך ניט אַרויס דער לעהרער פאַר אַ מליץ־יושר און פאַר אַ פערמיטלער צווישען ביידע צדדים, אז „א מענטש, וואָס האָט אויף זיין לעבען קיין תקיעת־כף ניט געגעבען, איז נישט כדאי, מע זאָל איהם צווינגען מיט נויט, ובפרט אזא מענטש, ווי רב יאָסעלע, וואָס זיין עהרען־וואָרט און נאָך פאַר ערות איז כאַמט אזוי גוט, ווי אַ תקיעת־כף“...

דאָס האָט געהאַט דעם זיעבעמען חן און געמאַכט דעם גרעסטען עפעקט. ערשטענס, זענען הערש־בער דעם מלמד'ס זוהנ'ס אַקציעס אין דער דאָזיגער שטוב געשטיגען מיט אַ סך, אַ סך פּראָצענט, ובפרט אין די אויגען פון רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָס האָטש ער איז אַ מענטש פון סאַמע שטאַל און אייזען, פון דעסטוועגען קאָן מען איהם, ווי כמעט אַלע מענשען פון דער גאַנצער וועלט, מיט אַ גוט וואָרט קויפּען און פערקויפּען. און צווייטענס, האָט דער גאַנצער עולם דערזעהען אויפ'ן בעל־הבית'ס באָרד אַ פרישען שמייכעל, און מע האָט פרייה אָפּגעאַטעמט. אגב איז שוין טאָקי געווען צייט אַ מאָל אויפצושטעהן פונ'ם סדר, וואָס האָט זיך איצטיגס מאָל פערצויגען העט־ווייט אין דער נאַכט אַרײַן.

— נו, געב איך דיר, טאטע, צוריק מיינען עהרען-וואָרט, אז איך וועל נישט פארלאנגען פון דיר אזעלכס, וואָס דו ביזט נישט אימשיטאָנדר...

דאָס פריהעריגע שמייכלע האָט זיך נאָך ברייטער צעלעגט איבער זיין שענער באָרד און איבער'ן גאנצען פנים. דאָס האָט בעדארפט בעדייטען: „וואָס זאָגט איהר אויף רב יאָסעלע'ס טעכערערעל? זי באדארף נישט געהן לייהען קיין ווערטער!“... און צו דער מאַכטער האָט ער אַ זאָג געגעבען:

— גוט. איך בין דיר מבטיח...

— ניין, טאטע, נישט „מבטיח“, נאָר דו גיסט מיר דיין עהרען-וואָרט...

— רב יאָסעלע ווינאָקור, אז ער זאָגט, ער איז „מבטיח“, איז אלץ איינס, וואָס איין אנדערער זאָגט „עהרען-וואָרט“...

— ניין, טאטע, איך וויל, דו זאָלסט מיר פאר אַט די אלע מענטשען געבען דיין עהרען-וואָרט, און טאקי די האַנד „תקיעת כף“...

דאָס פריהעריגע שמייכלע איז אַראָפּ פון רב יאָסעלע'ס באָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען.

— רב יאָסעלע ווינאָקור האָט נאָך קיינמאָל קיינעם קיין תקיעת כף נישט געגעבען און וועט נישט געבען...

— ווי באַלד אַזוי, איז נישטאָ קיין אפיקומן!...

דער עולם האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהון: שמייכלען? — איז דער בעל-הבית צו ערנסט. זיין ערנסט? — איז דאָס צו אַ גרויסער שפאָס. האָט מען אַראָפּגעלאָזט די אויגען אַראָפּ און גע-ווארט, וואָס וועט דאָ זיין דער סוף? און דערווייל האָט קיינער נישט בעמערקט, אז איין מענש, וואָס זיצט דאָ צווישען זיי ביי'ם סדר, איז ביי דעם דאָזיגען נסיון מיט אַ מאָל געוואָרען כלאס און רויט און אלערליי קאָלירען, און די הענד האָבען איהם געציטערט...

די העכסטע, די גרעסטע און די שענסטע שדוכים, נאָר ער האָט נאָך
 ביז אַהער אפילו נישט אין זינען געהאַט קיין שדוך טהון, — זאָל
 ער נעמען פלוצים אין מיטען דרינען זיך פערבינדען מיט וועמען? —
 מיט הערש-בער דעם מלמד! און נאָך וואו? — אַט דאָ טאַקי,
 אין דער דאָזיגער שטאָדט!... סטייטש, סטייטש! איהם, רב יאָ-
 סעלע ווינאָקור, וואָס קיין מענש האָט נאָך נישט געוואָגט מיט
 איהם טרייבען קאמאָוועס, זאָל מען איהם אָפּטהון אזא שפיצעל!
 אויסנאָרען ביי איהם זיין עהרען-וואָרט!... און ווער? זיין גע-
 ליעבטע איין-און-איינציגע טאָכטער! אָ, זי ווייסט, דער זשאַנ-
 דאר, ביי וועמען זי האָט דאָס אַ וואָרט גענומען! רב יאָסעלע
 ווינאָקור האָט נאָך קיינמאָל זיין וואָרט נישט געבראַכען!... און
 עס קומט איהם אויפ'ן זינען די געשיכטע פון בת יפתח. דאָרט
 איז אויך געווען אַ וואָרט, און נישט קיין וואָרט, נאָר אַ נדר...
 ניין, דאָ איז נאָר געווען אַ וואָרט, נישט קיין נדר! אַ וואָרט קאָן
 מען צוריק נעמען... ווי קאָן ער עס דערלאָזען אזא זאך, אזא שדוך,
 אזא ביווין? — היה לא תהיה! — דאָס וועט נישט זיין, סידען
 דער טוידט!... און צוריק אָבער דערמאָנט ער זיך: ער האָט
 דאָך פאָרט דאָס וואָרט געגעבען! און פאר עדות, פאר מענשען...
 און רב יאָסעלע ווינאָקור האָט דאָך נאָך קיינמאָל זיין וואָרט נישט
 געבראַכען!... וואָס טהוט מען? רב יאָסעלע זאָל נישט מורא האָ-
 בען פאר גאָט, פאר שכל ועונש, פאר המאבד עצמו לדעת, וואָלט
 ער זיך נאָר אַ מעשה אָנגעטהאָן!...

ענדע פיערטער טייל.

ע פ י ל א ג.

נאָך מיט צוויי וואָכען פריהער פאר שבת נאָך שבועות האָט
 רב יאָסעלע ווינאָקור אויפגעשטעלט ביי זיך אין זשידיווסקע גרעבלי
 אַ שאלאָש אפשר אויף טויזענד פארשוין, אַראָפּגעבראַכט פון שטאָדט

* * *

די ערשטע טעג פסח זענען איבערגעלאפען גארנישט צו בע-
מערקען. ווי זיי לויפען אלע מאָל איבער, ווי-עס לויפען, אייגענטליך,
אלע טעג פון א גאנץ יאָהר, האָט אפילו עס קאָן זיין, אז פאַר אַ
פאַר מענשלעך פון דער דאָזיגער געשיכטע האָבען זיך די צוויי טעג
געצויגען און געשלעפט זיך און אויסגעוויזען לאַנג, ווי דער איד-
שער גלות. נאָר ווי די מעשה איז, — די צוויי טעג פסח זענען אוועק,
און דער ערשטער טאָג חול-המועד איז געקומען, און דער פאַטער
האָט זיך גאנץ געמיטליך און גאנץ ברייטליך אַ זאָג געגעבען צו
דער טאָכטער, האַלב אין קאָמפּאָזיציע און האַלב ערנסט: „נו, זשאַן-
דאָר, לאָמיר שוין וויסען, מיט וואָס האָסטו די מיך היינטיגס יאָהר
געשטראָפּט, האַט-זיך? — און — אוי, וואו נעם איך פאַרב אויף אַפּ-
צומאָהלען רב יאָסעלע ווינאָקור'ס פנים, אז ער האָט דערהערט פון
זיין טעכטערעל אַזא מיין, וואָס האָט זיך איהם נישט גע'חלומ'ט.
ניט איהם און ניט קיינעם ניט. הערט אַ מעשה: איהר פאַרלאַנגט,
זאָגט זי, באַשטעהט אין דעם, וואָס זי האָט לייעב, זאָגט זי, דעם
לעהרער, הערש-בער דעם מלמד'ס זוהנדעל, און, זאָגט זי, דער לעה-
רער, הערש-בער דעם מלמד'ס זוהנדעל, האָט לייעב זי, רב יאָסעלע
ווינאָקור'ס טאָכטער צילה, און אז זיי האָבען זיך געגעבען, זאָגט זי,
דאָס וואָרט, זיי זאָלען זיין חתן-כלה, און זי פאַרלאַנגט, זאָגט זי,
פון איהם, פונ'ם פאַטער, הייסט עס, אז ניט פריהער און ניט שפּע-
טער פון שבת נאָך שבועות זאָל זיין די חתונה! ... דער גאנצער
הויף האָט זיך שיער נישט איבערגעקעהרט! די גוראָלני איז שיער
נישט חרוב געוואָרען! זשידיווסקע גרעבלי איז געגאנגען האָרד-
ראָס! רב יאָסעלע ווינאָקור האָט געארבייט מעשים! עס זענען
געווען געשרייען, און קללות, און געוויינען, און טרערען — און וואָס
איהר ווילט: וואָס הייסט, ער, רב יאָסעלע ווינאָקור, וואָס גאָט
האָט איהם געבענטשט מיט קיין עין-הרע אַזא פערמעגען און מיט
קיין עין-הרע אַזא טאָכטער, וואָס ער קאָן דערגרייכען מיט איהר

פון אלע געשעפטען, און אפילו פון דער געלער נאטעטשאנקע מיט
 די ברענענדיגע שפאקעס — פון אלסדינג איבערגעשריבען פונקט
 א העלפט אויף זיין נאמען — און ווער מיר שטודיערען? וואס מיר
 דאקטאָר? שוין לאנג פערגעסען!...
 רב יאָסעלע ווינאָקור האָט בעוויזען ווער ער איז און וואָס ער
 קאָן!...

ע נ ד ע.

סארווערס און סארווערקעס און גלאט מענטשען, און מע האָט גע-
נומען באַקען און קאָכען און בראַטען און פּרעגלען, צוגרייטען זיך
צו דער חתונה, אלסדינג ביד רחבה — אין גרעסטען מאַסשטאָב.
אַ קלייניגקייט — רבי יאָסעלע ווינאָקור האָט דערלעבט חתונה מאַ-
כען זיין איין-און-איינציג טעכטערעל צילה? און אז עס איז גע-
קומען צו דער חופּה, האָט ער אַראָפּגעבראַכט די בעסטע כלי-זמר
און די רבנים אַלע פון שטאָדט און געפּראָוועט אַ חתונה, וואָס
האָט געקלונגען די וועלט! און אַ סעודה אין שטאָדט פאַר אַרעמע
לייט אַחוץ. אזאַ סעודה, וואָס זינט די שטאָדט שטעהט, האָט זי
אזעלכס ניט געזעהען און וועט ניט זעהן! און אַכט טאָג האָט מען
געהוּליעט נאָך דער חתונה. אַכט טעג מיט אַכט נעכט. און מיט'ן
מחותן, מיט הערש-בער דעם מלמד, האָט זיך רב יאָסעלע, ביי די
לחיים'ס, געקושט אפּשר פּופּציג מאָל און אפּשר הונדערט מאָל,
און אפּשר נאָך מעהר. עס האָט דענן אַ שיעור געהאַט דאָס קושען
זיך, אז גאָט האָט איהם געהאַלפּען, ער האָט אזאַ מחותן, אזאַ
עהרליכען אידען, ווי רב הערש-בער?...

און די מתנות, וואָס ער האָט עס אַביסעל צעשענקט אַלע זיינע
מענטשען, און דווקא מיט דער ברייטער האַנד — לאָזען זיי גע-
דענקען, ווען זייער בעל-הבית האָט חתונה געמאַכט זיין בתי-חידה!
נאָר אויף צוויי פונקטען האָט ער זיך אוועקגעשטעלט שטאָל
און אייזען, און האָט געזאָגט, אז דאָ מוז ער אויספיהרען — עס
מעגען פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל:

(א) דעם מחותן, רב הערש-בער דעם מלמד, האָט ער געקויפט
אין שטאָדט איין איינפאַהר-חיוז מיט אַ קאָמער פון תבואה אויף
צו פערדינגען — אונטערגעשמעלצט מיט אַ מוזמנ'ע פאַר טויזענט
דער און גע'פועל'ט, אז הערש-בער דער מלמד זאָל ווערען אויס
הערש-בער דער מלמד, נאָר גלאַט ר ב ה ע ר ש - ב ע ר .

(ב) דעם איידעם, רב הערש-בער'ס זוהן, האָט ער איבערגעגעבען
אַ העלפט פון דער גוראָלני און פונ'ם הויף און פון די סקלאָדען און

דוד מלך ישראל

א בילד לכבוד שמחת-תורה.

געשריבען אין יאָהר 1904

דוד מלך ישראל

א ק ו ר צ ע ה ק ד מ ה.

אלטע בילדער פון פארצייטען! שטעהט אויף, זייט מוחל, פון אייערע קברים, איהר זענט שוין לאנג אפגעשטארבען פאר אונז זער יונער. איין עכירה. די צייט שטעהט ניט. בילדער בייטען זיך. איין דור טרייבט דעם אנדערען. אונזערע קינדער וועלען פון אייך ניט וויסען. אינאיינעם מיט מיר וועט איהר אוועק אין קבר, פערפאלען ווערען אפשר אויף אייביג. גלייך ווי איהר זענט נאך קיין מאָל אויף דער וועלט ניט געוועזען. שטעהט אויף, שטעהט אויף, לאָם איך אייך איין מאָל האַטש דורכפיהרען פארביי זייערע אויגען. לאָזען זיי אייך אַנקוקען, אונזערע קינדער, און לאָזען זיי דערצעהלען דעם דור, אז ס'איז געווען אַמאָל ביי אונז אזעלכע, ווי איהר, אז איהר זענט חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע פונ'ם קאַפּ, אז איהר האָט אַמאָל געלעבט אויף דער וועלט און אז זיי קעהרען זיך אָן מיט אייך נאָנץ נאָהענטע קרובים, — אייערע אייגענע אור-אויניקלעך...

ק א פ י ט ע ל א.

שטארק געקרייזעלטע באָרד און פאות, ווייס ווי געפאלענער שניי, אַ נאָפּאלעאָנקע (א פארצייטיגער מין היטעל) אויפ'ן קאַפּ, אַ לאַנגער נאָבער שטעקען אין די הענד מיט אַ ביינערנע האַלקע,

איד פון אפשר הונדערט יאָהר און איידער ער האָט זיך פערנומען מיט צענויפקלויבען קוילעטש פאר די אָרעמע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע? — דאָס ווייסט קיינער ניט ביי אונז.

פון וואָס לעבט דער אַלטער דוד? וואו האַלט ער זיך אויף? וויפיעל יאָהר איז ער אַלט? וואו זענען זיינע קינדער און אייניקלעך? — דאָס ווייסט קיינער ניט ביי אונז. ס'איז אַ סוד פאר דער וועלט. עס איז נישטאָ פשוט דער מענש, וואָס זאָל געדענק קען, און ביי איהם אַליין אז איהר וועט פרעגען, וועט ער אײך ניט ענטפערען. פרובט זיך גאָר ניט, איהר וועט ערגער מאַכען: וואָרום מיט איהם אז איהר וועט זיך אַריינלאָזען אין אַ לאַנגען שמועס, וועט ער אײך בעטען, איהר זאָלט עפּיס שענקען פאר זיינע אָרעמע אידישע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע, און פון וואָס איהר זאָלט מיט איהם ניט רעדען, אויף זיינע אַרעסטאַנטען מוזט איהר אַרויף!

— רב דאָדי! וואו האָט איהר גענעכטיגט היינטיגע נאכט?
— געלויבט דער אויבערשטער, אבי ניט אין טורמע. האָט איהר ניט עפּיס אײן אַלטען בוג פאר מיינע אַרעסטאַנטען?
— רב דאָדי! וואו זענען אַהינגעקומען אייערע קינדער מיט אַלע אייניקלעך אייערע?

— געלויבט דער אויבערשטער, צעקראָכען זיך דער אַהער, דער אַהין, צעשפּרייט איבער אַלע זיעבען ימים. אַנדערע זענען גע- שטאַרבען, אַנדערע לעבען. ווי אזוי זיי לעבען, גוט, שלעכט, — אבי ניט חלילה אין טורמע. געפינט זיך ניט ביי אײך, מחילה, אַ פאַר אַלטע תּחתונים פאר מיינע אַרעסטאַנטען?

— רב דאָדי! וויפיעל זענט איהר אַלט ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר?

— געלויבט דער אויבערשטער, נישט קיין יונגערמאַן, לאָז אײך גאָט געבען ניט ווינציגער יאָהרען, גאָר מעהר מזל, און דער עיקר, איהר זאָלט ניט וויסען פון קיין טורמע כל זמן איהר וועט לעבען.

א זאק אויף די פלייצעס. איינגעבויגען ביז צו דער ערד, געהט ער אלע ערב שבת און אלע ערב יום-טוב פון שטוב צו שטוב צו-נויפנעמען קוילעטש פאר די אָרעמע אידישע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע.

דאָס איז דער אַלטער דאָדי, אָדער „דוד מלך ישראל“, וואָס איז אַלט אפשר הונדערט יאָהר. אַלע קענען איהם, אַלע ווייסען שוין וואָס ער וויל: ער וויל קוילעטש פאר זיינע אָרעמע אַרעסטאַנטען, וואָס אין טורמע. קיינער דינגט זיך נישט מיט איהם. ווער עס האָט און ווער עס וויל — דער נישט; ווער עס האָט נישט און וויל נישט — דער גיט נישט. דער אַלטער דאָדי וועט נישט האָבן בען קיין פאַראַיבעל. וואָרום אז אַלע וועלען האָבען וואָס צו געבען און אַלע זאָלען וועלען געבען, היינט ווער וועט נעמען? און אז ס'וועט נישט זיין ווער ס'זאָל געבען און ווער ס'זאָל נעמען, פון וואָנען-זשע וועט זיך נעמען רחמנות און צדקה און מעשים טובים אויף דער וועלט? אויף וואָס זשע וועט מען דארפן דאָס עולם-הבא מיט'ן גל-עדן? און אז ס'וועט נישט זיין קיין עולם-הבא מיט קיין גל-עדן, וואָס זשע וועט מען טהון מיט די צדיקים אויף יענער וועלט? ...

אַט אזוי פלעגט חקירה'ן דער אַלטער דאָדי. ער איז געגאנגען מיט דעם גאנג, אז ווי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז גוט: עס בעדארפן זיין אזעלכע וואָס געבען און אזעלכע וואָס נעמען, אזעלכע וואָס האָבען און אזעלכע וואָס האָבען נישט, אזעלכע וואָס זיצען אין טורמע און אזעלכע וואָס זאָרנען זיך פון זייערטוועגען און קלויבען אַלע ערב שבת און ערב יום-טוב קוילעטש פון זייער כבוד וועגען.

ק א פ י ט ע ל ב .

ווער איז געווען דער אַלטער דאָדי, אָדער דער דוד מלך ישראל, און וואָס איז ער געווען פריהער, איידער ער איז געווען איין אַלטער

- שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד
מלך ישראל! חיו וקיים!
- דוד! מלך! ישראל! חיו וקיים! מע-ע-ע!!!
נאך אמאל:
- צאן קדשים!
— מע-ע-ע!
— ווער געהט מיט אייך?
— אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!
— ווי אזוי רופט מען איהם?
— דוד מלך ישראל, מע-ע-ע!
- שרייט-זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד!
מלך ישראל! חיו וקיים!
- דוד! מלך! ישראל! חיו וקיים! מע-ע-ע!!!
- צו די קינדער שטעהען-צו נאך קינדער, די קאוואלקאדע
וואכסט, דער עולם, וואס געהט נאך, ווערד אלע מאל גרעסער,
דאס קול ווערד אלע מאל שטארקער און רינגעלט ארום דאס גאנ-
צע שטעדטעל. ביי יעדער סוכה שטעלט זיך אפ דוד מלך ישראל.
בעלי-בתים טראגן איהם אונטער א ביסעל לחיים. ווייבער זענען
איהם מכבד מיט לעקאך פונ'ם פארטוך. דאס ביסעל לחיים טרינקט
ער אויס, און דעם לעקאך צעטיילט ער צווישען קליינווארג, רופט
אויס מיט א ניגון:
- צאן קדשים!
— מע-ע-ע!
— וואס האלט איך דא?
— לעקאך, מע-ע-ע!
— וואסער א ברכה מאכט מען איבער דעם?
— מזונות, מע-ע-ע!
— זאגט זשע מיר איצטער, ווער געהט מיט אייך?
— אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!

נעפינט זיך ניט ביי אייך א פאָר אלטע צעריסענע שטיוועל פאר
מיינע אַרעסטאַנטען?

אַט דאָס איז געווען דער אלטער דאָדי, אָדער דוד מלך ישראל.

ק א פ י ט ע ל ג.

פאר וואָס זשע האָט מען איהם גערופען דוד מלך ישראל?
דערפאר, וואָס איין מאָל אין יאָהר איז ער געווען אַ מלך, אַ
מלך ביי אידישע קינדער, און דאָס איינע מאָל איז געווען דער סאָג
פון שמחת-תורה.

קומט שמחת-תורה — איז ניט צו דערקענען דעם אלטען דאָדי'ן.
דער רוקען אויסגעגלייכט, די באָרד און פאות אויסגעקעמט, די
נאַפאָלעאָנקע איבערגעקעהרט אויף דער לינקער זייט, דער ברייטער
ווייסער קאַלנער אויסגעגלעט, אָהן דעם שטעקען, אָהן דעם זאַק —
ס'איז נאָר נישט דער דאָדי. דאָס פנים שיינט, די אויגען גלאַנצען.
גענומען לכבוד יום-טוב אַ ביסעל באַנפּען, איז דער אלטער דאָדי
נאָר איין אנדער מענש מיט איין אנדער נשמה — אַ לעבעדיגע,
אַ פרעהליכע נשמה.

צענויפגענומען קליינוואַרג, יונגלעך פון אלע שוהלען, און אויס-
געשטעלט זיי שורות-ווייז אַרום און אַרום זיך, געהט ער, דער אלטער
דאָדי, אין מיטען, די הענד אַרויף צום הימעל, און זינגט אויף אַ
קול:

— צאן קדשים!

ענטפערט איהם קליינוואַרג:

— מע-ע! —

— ווער געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע-ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע!

חדרים שוין לאנג צעלאָזט און מיט פאלשע אסיגנאציעס האַנדעלט ביי אונז קיינער נישט, היינט וועמען הערען מיר?

האַט איהם אָבער גאָט צוגעשיקט אַ געשעפט: סוכות! ס'איז איהם נישט געפעלען, פערשטעהט איהר מיד, ווי די אידען בויען זייערע סוכות. ס'איז, זאָגט ער, מסוכן קעגען טאָמער מאַכט זיך אַ שרפה. איהר פערשטעהט אַ משל? טויענדער יאָהרען זיצען אידען אין סוכות און האָבען קיין מורא נישט פאַר קיין זאך, און פלוצים גאָר נאָט אייך אַ שרפה!

— בכּן, וואָס־זשע ווילסט דו, פּרייַן?

— וויל איך, זאָגט ער, איהר זאָלט בויען אייערע סוכות נישט אזוי, נאָר אזוי און אזוי.

האַט מען דאָך איהם געהערט מסתמא, ווי המן דעם גריינגער, און מע האָט זיך געשמעלט בויען די סוכות דוקא אזוי, נישט אזוי און אזוי. האָט אָנגעשמעקט דער אָדון און האָט זיי מחילה צע־וואָרפען.

האַט מען געשיקט צו איהם אַ דעפוטאציע: „אדוני פּרייַן! ווי איז שייך סוכות אָהן אַ סוכה?“ האָט ער געזאָגט: „איין מאָל ניין!“ און געה שרייַ חי וקיים, אז טאָמער שפּאַרט איהר זיך איין, איז נאָר „ס'קודעווא!“...

בקיצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מען איז גוט, פערשוואַרצט געוואָרען, מע האָט זיך כּעגראָבען נייען איילען, זיך בעזעצט עט־ליכע משפחות אין איין סוכה און געציטערט אימת־מות, טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה?... נאָר דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט, ס'זענען איבערגעלאָפּען די זיעכען טעג סוכות גלאַט, אומ־זיסטיגע פּחדים, ביז ס'איז געקומען דער אַכטער טאָג יום־טוב, שמחת־תורה.

ק א פ י ט ע ל ה .

און אז ס'איז געקומען דער אַכטער טאָג יום־טוב, שמחת־תורה, איז דער אַלטער דאָדי ארויס מיט דער חברה קונדייסים אויפ'ן

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע1.

— שרייט-זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד1

מלך1 ישראל אל1 חיל וק-יים1

— דוד1 מלך1 ישראל1 חיל וקיים1 מע-ע111

ק א פ י ט ע ל ד.

דאכט זיך, אין פלוג, וועמען געהט דאס אָן און וועמען קאָן עס שאָרען, אז איין אלטער מאַן פון אפשר הונדערט יאָהר נעמט איין מאַל אין יאָהר, שמחת-תורה, אַ ביסעל בראָנפֿען, ווערד פרעה-ליך און פערשטעלט זיך פאַר אַ מלך, און יונגלעך קונדייסים לוי-פען איהם נאָך און מעקען, ווי די קליינע ציעגעלעך: מע-ע1? בעדאַרף זיך אָבער טרעפען אזא מעשה:

סאַמע סליחות-צייט האָט מען אַראָפּגעשיקט צו אונז אין שטער-טעל איינעם אַ נייעם אָדון (יענער איז מת געוואָרען). ווי גע-וועהנליך, אַ נייער אָדון, האָט ער אַרויסגעוויזען נייע תנועות, נייע גענג, היינו: ערשטענס, האָט מען געזאָגט אויף איהם, אז ער איז אַ איש-אמת, נאָר צו פיעל אַ איש-אמת. דערטאַפט אַ אידען, איז באַלד: „ס'קודעוואַ?" דאָס הייסט: „מה שמכם?" פון וואָ-נען איז אַ איד?"... צווייטענס, נעמט ער ניט, אָבער לחלוטין נישט; ניט קיין מטבע און ניט קיין שוה-כסף; אז מע שמועסט אַ נקי-כפים'ניק! אַודאי איז אַרויס אַ קלאַנג איבער'ן גאַנצען שטערטעל: שלעכט! אַ רשע! אַ המן!...

בך הוה. אויף מאָרגען אין דער פריה איז ער שוין אַרויסגע-גאַנגען אין שטאָדט. דורכגעלאָפען דעם מאַרק, אויסגעקוקט אלע קלייטען מיט אלע יאַטקעס, אַ שמעק געטהאָן דעם שוהל-הויף, גע-וואָלט בעקענען זיך מיט'ן ריח... נאָר, משטוינס געזאָגט, וואָס האָט ער געקאָנט מאַכען ביי אונז בין הזמנים, אז די מלמדים האָבען די

און די צאן קדשים האָבען ניט אויפגעהערט צו שרייען „מע-ע-ע!“ — ביז דעם אָדון איז, אַפנים, נמאס געוואָרען די מעשה, האָט ער די חברה קליינווארג צעטריבען און דעם אַלטען דוד מלך ישראל האָט ער אַ נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל, ווי זיין שטייגער איז: „ס'קור דעוואַ!“ האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז דער אַלטער מלך פון ישראל ווייסט אַליין אויך ניט ס'קורעוואַ — פון וואָנען ער איז... האָט ער איהם אָפגעשיקט מחילה גלייך אהין, אין טורמע אַריין, צו זיינע „אַרעמע אַרעסטאַנטען“...

— דאָרטען, האָט ער געוואָגט, וועט ער זיך אויסניכטערען, דער אַלטער שבור...

* * *

אויף איבער אַ יאָהר סוכות זענען אידען געזעסען אין זייערע סוכות, ווי אַלע יאָהר. שמחת-תורה האָבען אידען געהוֹליעט, ווי אַלע יאָהר. נאָר איין זאך האָט געפעהלט: מע האָט נישט בעגער גענט אין ערגיץ דעם אַלטען „דוד מלך ישראל“. מע האָט נישט געהערט, ער זאָל זינגען: „צאן קדשים“, און די „צאן קדשים“ זאָלען איהם ענטפערען:

— מע-ע-ע!!!

שוה-הויה און האָט אויסגערופען אויף אַ קול, ווי זיין שטייגער איז:

— צאן קדשים!

האָבען איהם די צאן קדשים געענטפערט:

— מע-ע-ע!

פלוצים וואַכסמ-אויס ווי פון אונטער דער ערד דער אָדון און בעטראַכט די דאָזיגע שענע סצענע שטאַרק פֿערוואַנדערט. משמעות, ער זעהט דאָס ערשטע מאָל אזאָ קאָמעדיע. דער אַלטער דאָדי האָט, אַפנים, ווינציג-וואָס זיך איבערגעשראָקען פאַר'ן נייעם אָדון, טהוט ער זיך זינס און שניידט ווייטער:

— זאָגט זשע מיר, אידישע קינדער, ווער געהט מיט אייך?

— אונזער מלך דוד, מע-ע-ע!

— ווי אזוי רופט מען איהם?

— דוד מלך ישראל, מע-ע-ע!

— שרייט זשע, אידישע קינדער, מיט'ן שענעם ניגון: דוד!

מלך ישראל אל! חי! וק-יים!

— דוד! מלך ישראל! חי! וקיים!

האָט דער אָדון געבעטען, מע זאָל איהם געבען צו פֿערשטעהן, וואָס דאָס בעדייט, ווער איז דער אַלטער און וואָס זינגט דאָס קליינוואַרג?

האָט זיך אַרויסגעשטעלט רב שעפּסיל דער מלמד, וואָס האָט געהאַט אַ שען הענטעל צום שרייבען רוסיש; די פּאות האָט ער פֿערקאָטשעט אַרונטער די אויגערען, און איז אַרויס פֿאַר אַ טאַל-מאַטש:

— ווין צאָר זשידיווסקי דאוויד, אַ וואָגני יעוואָ חלאָפּי...

האָט זיך דער אָדון געחאַפּט מיט ביידע הענד ביי די זייטען און האָט זיך צעלאַכט. ווי אזוי מיינט איהר, געלאַכט? ממש שיער ניט צעזעצט און צעשפרונגען געוואָרען פֿאַר געלעכטער. און דוד דער מלך ישראל האָט ניט אויפֿגעהערט צו זינגען "צאן קדשים!"

וואָס איז חנוכה?

געשריבען אין יאָהר 1901

וואס איז חנוכה?

ПО СЛУЧАЮ ХАНУКО

имѣемъ честь

покорнѣйше просить Васъ

на чашку чаю

אָט אזא מין קארטעל האָב איך געטראָפֿען ביי זיך אויפ'ן טיש
היינטיגען חנוכה פון מיינעם א גוטען בעקאנטען, איין אויפגעקו-
מענעם, פרישגעבאקענעם גביר, פלאטאָן פאנמאלאָנאָ-
וויטשלאָקשענטאָפּאָוו.

מילא, דעם פשט פון די ווערטער „נא טשאַסקו טשאיו“ פער-
שטעהט דאָך יעדער איינציגער גאנץ גוט: א „ווינט“, א „פרעפּע-
ראנס“, א „זעכס און זעכציג“, איין „אָקע“, אָדער א „סטוקעלעקע“...
נאָר דער „פאָ סלוטשאיו חנוכה“ — וואָס לאָזט ער מיך דאָ הערען?
וואָס פאר א מחותן איז חנוכה מיט א „טשאַשקע טשאיו“? וואָס
פאר א מחותן איז פלאטאָן פאנמאלאָנאָוויטש מיט חנוכה, אז
דאוונען געהט ער שוין היינט נאָר איין מאָל אין יאָהר, אי דאָס —
אין כאַרשעהל, אין שטוב הערט מען שוין נישט ביי איהם א איריש
וואָרט — איבער דער באָננע, די באָננע זאָל חלילה נישט לאַכען, און
„ציוניסטען“ האָט ער פיינט, קאָן נישט הערען דעם נאָמען זייערען?

הקיצור, איך האָב מיך פעררערט פון עסענווארג און האָב פער-
געסען, אז איך האָב בעקומען איין איינלאדונג פון פלאטאָן פאַנ-
טאלאָנאָוויטש „פאַ סלוטשאַו חנוכה נא טשאַסקו טשאַו“...

אַנגעקלונגען ביי דער טהיר און אַריינגעקומען אין שטוב אַריין,
האַט מיר אַ זעץ געטהאָן אין פנים אַריין אַ ליכטיגקייט מיט אַ
וואַרעמקייט מיט אַ הוראָ פון די געסט. און עס האָט זיך געלאָזט
הערען דאָס בעקאַנטע וואָרט: „פאַסס!“ אַקעגען מיר איז אַרויס-
געקומען דער בעל-הבית אַליין. גוט געפאַקט, מיט אַ בייכעל און
מיט אַ ליסינע און מיט אַ פריינדליך שמייכעל, וואָס איז אָנגע-
גרייט נאָך פון פריהער לכבוד די געסט. איך האָב מיך ניט גע-
קאַנט איינהאַלטען און האָב איהם אַ פרעג געטהאָן טאַקי דאָ אויפ'ן
אַרט:

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, מיין ליעבסטער פלאטאָן פאַנטאַ-
לאָנאָוויטש, וואָס איז אייך עפּים אויסגעקומען פלוצים „לכבוד
חנוכה“?

— פרעגט מיך עפּים גרינגערס. — מאַכט ער צו מיר און
נעמט מיך אונטער דער האַנד, ווי אַ מחותן פון חת'ל'ס צד, און
פיהרט מיך צו צו דער מאַדאם לאַקשענטאָפּאָוו, און אַליין גליטשט
ער זיך אויס פון מיינע הענד.

די מאַדאם לאַקשענטאָפּאָוו, פאַנטאַמינאַ פאַנטע-
לעמאַנאָוואַ, אויך אַ היבשע שטיק, אָנגעטהאָן אין גאַלע
זיידענס, איינגעטונקען אין ברייאַנטען, צו פינף-זעכס רינגען אויף
איטליכען פינגער, ווי אַ שאַנסאַנעטע זינגערין, האָט מיך בעגעגענט
מיט זעהר אַ זיס שמייכעלע: איינס פון די שמייכעלעך, וואָס
ס'איז ביי איהר צו קריגען צו יעדער צייט. זי איז געזעסען ביי
אַ גרויסאַרטיגען סאַמאָואַר און צעגאַסען טיי אין די גלעזער מיט
אַ מאַס, גלייך ווי מע צעגיסט קרייטער אויף אַ רפואה. אויפ'ן
גרויסען שען-אויסגעבעטען טיש שמעהען אויסגעשטעלט גרויסע

— וואָס האָט איהר צו זיי? — האָב איך איהם אַ מאָל אַ פרעג געטהאָן אויף אַ ציקאוועסט. — וואָס האָבען זיי אייך אַזעלכס געטהאָן. די ציוניסטען?

— ציוניסטען? — איך בעט אייך, דערמאָנט מיר נישט דעם נאָמען זייערען! איך... איך... איך האָב זיי פיינט! איהר מיינט מחמת וואָס? מחמת איך האָב פיינט אַ אידען? חלילה וחם! אדרבה, ביי מיר אַ איד איז דוקא מיט'ן גרעסטען כבוד; האָטש אפילו אונזערע אידעלעך, צווישען אונז רעדענדיג... נאָר נישט... ווי זאָגט איהר, האָט אַ פאָקערשקע... נאָר אין שטוב ביי מיר האָב איך ליעב, ס'זאָל זיין אידיש: פסח — מצה, סוכות — פירעזשקעס מיט האָניג, פורים — דאָס, ווי אזוי הייסט דאָס? המנ'טאשען, טייגלעך, פארבעל, מאָהינדלעך, קישעלעך און די אלע איבעריגע גוטע זאַכען... — אזוי זאָגט צו מיר פלאַטאָן פאַנטאַלאָנאָוויטש און בעלעקט זיך אַזש.

נאָך אַ סך זאַכען איז פלאַטאָן פאַנטאַלאָנאָוויטשען פערבליבען פונ'ם אידישקייט, וואָס ער קאָן זיך מיט דעם ניט צעשיידען, למשל: פיש געפערטע מיט חרין, „פעטשאַ“ מיט געטריקענטע פּענעצלעך מיט קנאָבעל, פליישיגע קרעפלעך צו דער יוך — דאָס וואָלט ער אַ בעלן געווען אלע מאָג, און אַ אידיש דאָסעלפליישעל מיט לעבערלעך און מיט פופיקלעך — דאָס חיות! ער וואָלט מוחל געווען צעהן בעפּשטעקסען פאַר איין אידיש העלזעל, מיט מעהל אָנגעפילט און מיט אַ פאָדעם פערנייהט. ער וואָלט אַוועקגעגעבען פופצעהן קאָמפּאָטען פאַר איין אידישען צימעס מיט מייערען, גוט געבראָזשעט, מיט מעהל פערפראָוועט, און אַ שטיקעל ברוסט זאָל זיין דערביי; דאָס שטיקעל ברוסט אַז מע פערערט צו, איז דאָך אַ כפרה אלע מאָדנע פליישען מיט די היינטיגע וואָרסטען מיט די וואָרשעווער שינקען, וואָס אידען מוטשען זיך, זיי ווילען ס'זאָל האָבען אַ אידישען טעם און אַ פנים פון חזיר...

אַהן אַ שַׁעַר. איהר קאַנט, חלילה, אַ נעם טהון נישט מיט דעם לעפעל, וואָס מע דאַרף, און נישט אין יענעם שעלעכעל, וואָס מע דאַרף, פּערגיסען און אָנאַרבייטען אַ חתונה — וואָס טויג עס אייך? איהר ווילט אַ שטיקעל לעקאַך מיט אַיינגעמאַכטס? — וועט איהר עסען אין דער הויס. דאָ מוזט איהר טרינקען אַ קאַלט גלאָז טיי, ביטער ווי נאַל, זיצען אין געהאַקטע וואונדען און שמייכלען, גלייך ווי ס'איז אייך גוט ווי די וועלט.

— ווי אזוי טרינקט איהר טיי — מיט לימענע, צי אַהן לימער-נע? — פרעגט מיך פּאַנטאַמינאַ פּאַנטעלעמאַנאָוונאַ מיט אַ זיס שמייכלעלע, — איינס פון יענע שמייכלעך, וואָס איז ביי איהר צו קריגען צו יעדער צייט, און וואָרפט מיר אַרײַן אַ שטיקעל לימענע אין גלאָז, בכדי די טיי זאָל זיין, אַפּנים, נאָך ביטערער. אַקעגען מיר, ביי'ס טיש, זיצט אַ יונגערמאַן מיט אַ ריהרעוודיג פנים און מיט גילדענע ברילען, וואָס קאַנען זיך ניט האַלטען ביי איהם אויף דער נאָז, נישט מחמת די נאָז איז דערצו נישט מסוגל, נאָר מחמת דער יונגערמאַן אַלײַן זיצט נישט אײַן אויף קיין אָרט; אַז ער רעדט, רעדט ער נישט נאָר מיט הענד — מיט אַלע אברים. עס ווייזט אויס, אַז מיט מיין אַרײַנקומען האָב איך זיי איבערגעשלאָגן גען אין מיטען אַ שמועס, וואָרום אַז איך האָב מיך אַנידערגעזעצט צו דער טיי, האָט דער יונגערמאַן מיט די ברילען אויף דער נאָז אָנגערופען זיך צו דער מאַדאַם:

— וואָס זשע איז פאַרט אַזעלכס, אײַגענטליך, חנוכה?

— איך זאָג דאָך אייך, אַז חנוכה איז אַזאַ יום-טוב, וואָס...

וואָס מע רופט איהם חנוכה... שא, אַט וועלען מיר פרעגען ביי זיי; זיי קעהרען וויסען אַקוראַט.

אזוי זאָגט צו איהם פּאַנטאַמינאַ פּאַנטעלעמאַנאָוונאַ, אָנווייזענ-

דיג אויף מיר, און טהוט זיך אַ האַפּ:

— פאַרדאָן! איך האָב גאָר פאַרגעסען, אַז איהר זענט נאָך

נישט באַקאַנט. ס'אָל אַ מאָן נאָ אַומאַוויטש ש'לום-

הויכע פיראמידען, טאָרטען אַזעלכע, וואָס אַז מע טהוט אַ קוק אויף זיי, פערשטעהט מען, אַז זיי זענען געמאַכט געוואָרען נישט אויף צו עסען; איהר ווייסט אפילו ניט, פון וואָנען, ווי אַרום הויכט מען זיי אָן צו עסען? איהר וועט דאָך ניט אויפשטעהן אין מיטען דרינען, האַפען אַ מעסער, צי אַ נאָפּעל, און אומוואָלגערען אַזאַ מאַכונג, אַזאַ בוידעם! וואָס פאַר אַ פנים וועט איהר האָבען נאָכדעם ביי זיך אליין, אַז איהר וועט צעוואָלגערען דעם דאָזיגען בוידעם און צעגיסען דעם קרעם אויפ'ן טישטוך? די מאַדאם וועט אייך דווקא זאָגען מיט אַ שמייכלעלע: „ניטשעוואָ, עס מאַכט נישט אויס!“ נאָר איהר דאַרפט שוין פערשטעהן וואָס דער „ניטשעוואָ“ בעדייט... גלייכער, זאָג איך אייך, איהר זאָלט בעסער נישט נאָכגעבען דעם יצירהרע; מע האָט אנדערגעשטעלט אַ טאָרט — לאָז ער שטעהן געזונדערהייד!... דאָס אייגענע איז מיט די באַרען, מיט די עפעל און מיט די מאַראַנצען. איהר זעהט, דאַכט זיך, פאַר אייערע אויגען אַ גאַנצען אוצר מיט באַרען, מיט עפעל און מיט מאַראַנצען; נאָר לאָז זיך אייך ניט גלוסטען! זיי ליגען אַזוי קונציג אויסגעלעגט: אַ שורה עפעל, אַ שורה באַרען, אַ שורה מאַראַנצען, אַרומגעלעגט ביי די זייטען מיט קאָנפּעקטען, ראָזינקעס און טייטלען, נאָר אַזוי ממור'יש, אַז אויב איהר ווילט אַרויסבעקומען, למשל, אַ באַר, אָדער איין עפעל, מוזט איהר אָנ-ריהרען אַלע איבעריגע שכנים — און עס הויבען אָן פאַלען און שפּרינגען אויפ'ן טיש, און פונ'ם טיש אויף דער ערד, איין עפעל נאָכ'ן אנדערען, איין מאַראַנץ נאָך דער אנדערער, — דעמאָלט, עס זאָל זיך אייך עפענען אַ גרוב, וואָלט איהר, דאַכט זיך, בעסער אין דער ערד אַריין, איידער נאָכלויפּען צענויפקלויבען די עפעל, וואָס קאָמטשען זיך אונטער'ן טיש!... דאָס אייגענע איז מיט'ן אייגענ-מאַכטס און מיט די אַלע איבעריגע זיסע זאַכען, וואָס שטעהען אויסגעשטעלט אויפ'ן טיש. קוקט נישט, וואָס ס'איז צוגעגרייט געוואָרען טעלערלעך, מיט שעלעכלעך, מיט לעפעלעך, מיט געפעלעך

גרויסארטיגער ליכטיגער זאל אריין. די לאַמפּען ברענען; די גרינע מישלעך זענען בעזעצט מיט אלערליי פארשוינען, צום מיינס-טען, מיט קיילעכיגע ווייסע גלאַנצענדיגע ליסינעס; די גלאַנצענדיגע ליסינעס שפּיעגלען זיך אָפּ אין די הויכע שענע שפּיעגלען; עס הערט זיך אַ הויז, אַ גערעדעריי פון אַ סך מיילער, נאָר מעהר פון אלץ לאָזט זיך הערען דאָס וואָרט „פּאַסס!“

מיר הויבען אָן שפּאַציערען פון איין מישל צום אנדערען. מען איז שטאַרק בעשעפּטיגט און שטאַרק אויפגעטראָגען איינס אויף דאָס אנדערע פאַר אַ שלעכטען גאַנג. דער האָט טענות, דער פערענטפערט זיך; דער בייט זיך מיט די ערמער, דער טאַשט קאַרטען גיך-גייך, מע האָט קיין צייט ניט, גלייך ווי אַט באַלד וועט מען קלינגען דאָס דריטע מאָל און מע וועט חלילה עפּיס פערשפּעטיגען. מיר געהען-צו צו אַ מישל, וואו פיער בעיאָהרענטע מענשען, אלע מיט ווייסע קיילעכיגע גלאַנצענדיגע ליסינעס, שפּיעלען אין „ווינט“. אָפּגעענטפערט מיר אויף מיין „גוטען אָווענד“ מיט אַ גרינגען שאַקעל מיט'ן קאַפּ, געבען זיי יאָנטעוואָהנען אימ-ליכער בעזונדער צו צוויי פינגער, און יאָנטעוואָהן איז זיך מיישב, וואָס טויג איהם לאַנגע מחזקות, אַ מעהר טרעט ער צו גלייך צום עסק און רופט זיך אָן צו זיי:

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אייך איבער. איך און אַט דער יונגערמאַן (ער ווייזט אָן מיט דער בריל אויף מיר) האָבען געהאַלטען צו וועטע מכח... מכח וואָס איז חנוכה פאַר אַ יום-טוב? איך זאָג אזוי, און זיי זאָגען אזוי... בכּן, איז געבליבען, מיר זאָלען אייך בעטען, איהר זאָלט אונז פותר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

אלע פיער פארשוינען מיט די ווייסע קיילעכיגע גלאַנצענדיגע ליסינעס הויבען אויף די אויגען און קוקען אויף אונז אזוי, גלייך

על יכם — א אידישער שריפטשטעלער; ס א נ פ א ר אן פ א -
ר א א נ א ו ו י ט ש י א נ ט ע ו ו ז א הן — מיינער א קאווען (א
שוועסטערקינד).

האָבען מיר זיך ביידע אויפגעהאפט פון די ערטער, צוגעלאָפֿען
איינער צום אנדערען, גלייך ווי מיר וואָלטען גרייט געווען פאָלען
איינס אויף דאָס אנדערע אויפ'ן האַלז; אין אמת'ען האָבען מיר
נאָר אָפגעמאַכט די געוויסע צערעמאָניע פון בעקענען זיך. זיך
בעקענט, זעצען מיר זיך צוריק צום טיש, און יאָנטעוואָהן רוקט
זיך צו מיר אַביסעל געהענטער און רופט זיך אָן:

— האָט איהר געהערט אַביסעל? איך וויל וויסען וואָס איז
חנוכה, איך געהאָבט, — איז וועמען איך פרעג וואָס איז חנוכה
פאר אַ יום־טוב — וויסט קיינער ניט וואָס צו ענטפערען.
— ווי קומט דאָס, — זאָג איך, — אז אַ איד, וואָס הייסט
י ו ם - ט ו ב - ז אָ ה ן, זאָל ניט וויסען וואָס חנוכה איז פאר
אַ יום־טוב?

— ס'איז אייך אַ חדוש? — מאַכט ער צו מיר און רוקט זיך
צו נאָך געהענטער. — איך קאָן זיך מיט אייך וועטען אויף וויפיעל
איהר ווילט, אָט זיצען דאָרט אין זאל אפשר אַ האַלבע מאה אידען,
אויב עס וועט זיך געפינען אפילו איינער, וואָס וועט אייך זאָגען,
וואָס איז חנוכה, געב איך אייך מיין קאָפּ!
— וואָס טויג מיר אייער קאָפּ? — זאָג איך. — לאָמיר זיך בע-
סער וועטען אויף געלד.

— אַך! וועטען זיך! מיט'ן גרעסטען פאָרגעניגען! — מאַכט
צו מיר יאָנטעוואָהן און האַפט זיך אויף פונ'ם אָרט. — צו וויפיעל
געהען מיר אין געוועט?

— צו פינפאונצוואַנציגער?

— צו פינפאונצוואַנציגער!

אָפגעדאנקט דער מאַדאם פאר דער טיי און בעקומען פון איהר
נאָך אַ מאָל דאָס זיסע שמייכלע, לאָזען מיר זיך ביידע אין דער

— וואָס וועט איהר זאָגען, וואָס? איהר האָט וואָס צו זאָגען?
א י ה ר זענט נאָך גערעכט? איהר ווייסט דען ניט, אז איהר
זענט אַ וויסטער פינסטערער קאַליקע, אַ שוסטער, אַ שטיוועל-
פלעכטער?

און אזוי ווייטער, אַלץ דער אייגענער ניגון.
— קומט! — רופֿ איך מיך אָן צו יאָנטעוואָהנען אויפֿ'ן אוי-
הער. — איהר זעהט דאָך, אז עס האַלט דאָ רחוק משכר וקרוב
לפֿעטש...

— האָט קיין יסורים ניט, מען איז די גרעסטע גוטע ברידער. —
מאַכט צו מיר יאָנטעוואָהן און איז אַ בעלן זיי אָנמוטען, דערצעהן
לען זיי, אז מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח חנוכה; ער זאָגט
אַ ז ו י, איך זאָג אַ ז ו י; בכּן איז געבליבען, מיר זאָלען זיי
בעטען, די יונגע לייט הייסט דאָס, זיי זאָלען אונז פֿותר חלום זיין
און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער: וואָס איז
אזעלכס חנוכה?

— דאָס קאָנט איהר געוואָהרע ווערען נאָר ביי „זיי“. — רופֿט זיך
אָן איינער פֿון דער חברה און בעווייזט אויפֿ'ן „כפרה־הינדעל“. —
טאָמער האָט איהר עפֿיס אַ שווערע זאָך, אַ שאַרפען גאַנג, אַ פֿערדרעהן
טען חשבון, זאָלט איהר פרעגען ביי „זיי“. „זיי“ וועלען דאָס אייך
באַלד פֿותר זיין אין איין כּהרפֿעין, מחמת „זיי“ האָבען, קיין עין
הרע, אַ טהייערען קאַפֿ אונטער זיך! ...
די גאַנצע חבּריא צעלאַכט זיך, און דאָס „כפרה־הינדעל“ אַליין
לאַכט אויך פֿון דער חכמה.

— ניט קאָרטען! — רופֿט זיך אָן איינער פֿון זיי, און מיר
פֿערשטעהען, אז מיר וועלען דאָ אויך גאָר נישט מאַכען; לאָזען
מיר זיך געהן ווייטער, צו אַ טישעל, וואו דריי פֿארשוינדלעך, יונגע-
לייט, מיט אונטערגעשמיצטע בערדלעך, שפּיעלען אין „פרעפֿע-
ראַנס“. דאָ, ביי דעם טישעל, איז מען שוין נישט אזוי ביזו און
אויפֿגעטראָגען, ווי דאָרטען. מע גריסט זיך מיט יאָנטעוואָהנען

ווי מיר וואָלטען ביידע פֿלוצים געשטעלט זיך מיט'ן קאָפּ אַראָפּ,
מיט די פיס אַרויף.

— פיק! — זאָגט איינער, און אַלע איבעריגע זאָגען: פאַס!...

— טרעף! — זאָגט דער אַנדערער, און אַלע איבעריגע זאָגען:

פאַס!...

איז די משמעות, אז מיר האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון. גע-
הען מיר צו צום אַנדערען טישעל. דאָרטען זיצען יונגע לייט, שוין
אָהן ליסינעס, דאָס הייסט, קוים-קוים וואָס סע שניידט זיך ביי
זיי אויף די קעפּ ווייס-קייילעכע טעלערלעך. דאָ געהט דאָס שפּיעל
א סך לעבעדיגע. ס'איז אַ „ווינט“ מיט אַ „שטורעם“; מע היצט
זיך, מע קריעגט זיך, מע וואַרפט זיך דורך מיט אַזעלכע ווערטער,
וואָס, דאָכט זיך, ווען ניט ביי קאָרטען, קריגט מען פאַר זיי פעטש.
ביי דעם דאָזיגען טישעל איז געווען איינער אַ יונגערמאַן מיט
אַ רויטען האַלז און מיט אַ פרישטשעוואַטע פנים, און ער איז גע-
ווען ביי זיי דאָס כפרה-היהנדעל. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין
האַרצען, דער האָט זיך אין איהם נוקם געווען. ביי איטליכען גאַנג,
וואָס ער האָט געמאַכט, האָט ער בעקומען פון זיינע חברים איין
אַנדער קאָמפּלימענט:

— אַ מענטש מאַכט אַ גאַנג!

— וויסטער קאַליקע!

— שטיוועלפֿעכטער!

— שוסטער! וואו זענען אייערע אויגען?

— אין באַבקעלעך באַדאַרפט איהר שפּיעלען!

— קאַצענער מח! רוק און לענד באַדאַרף מען אייך איבער-

ברעכען, און ערשט נאָכדעם אַוועקזעצען אין באָד פאַר אַ סטאָ-

ראָזש!

און דער יונגערמאַן, דאָס כפרה-היהנדעל, וויל זיך פערענטפּע-

רען, לאָזט מען איהם ניט.

איינעם צום אנדערען. און אלע זיצען און קוקען נאָר אין איין פינטעל אריין — צו יענעם, וואָס וואָרפט די קאָרטען. און יענער, וואָס וואָרפט די קאָרטען, וואָרפט זיי איינע אַהער, איינע אַהין, רעכטס און לינקס, און אזוי געשמיידיג, אז קוים־קוים וואָס דאָס אויג קאָן חאָפּען. דער עולם איז אזוי פערטיעפט אין דער אַרבייט, אז עמיצער זאָל פלוצים אַ געשריי טהון: עס ברענט! — וואָלט זיך, דאכט מיר, קיינער נישט געריהרט פונ'ם אָרט.

— ווי אזוי הייסט די שפּיעל? — פרעג איך ביי מיין יאָנטעווער

זאָהן. — און ווער זענען די שפּיעלערס?

— די שפּיעל — זאָגט יאָנטעווערזאָהן — הייסט „דיאַבלעק“ —

און די שפּיעלערס וועל איך אַייך באַלד פאַרשטעלען איינציגווייז: זעהט איהר, אַט יענעם אָ? — דאָס איז אַ דאָקטאָר אָהן פראַקטיקע; און דער אנדערער, וואָס זיצט נעבען איהם, — דאָס איז אַ אינ־זשינער, מע ווייסט ניט פון וואַנען און פון וואָס... און דער וויי־סינקער מיט'ן קוויטשיג קול'כעל — דאָס איז איין אויסגעפאַטשטער אַרוואָקאָט.

— ששש!... — מאַך איך צו איהם. — שטילער אַביסעל!

— האָט קיין מורא ניט! — זאָגט צו מיר יאָנטעווערזאָהן. —

אַט דאָ מעגט איהר אויף זיי זאָגען וואָס אין דער קאָרט, זיי הערען במילא נישט קיין וועלט!... און אַט יענער בלאָנדן — דאָס איז אַ איד איין אַפּטיקער, וואָס שפּיעלט ניט אין קיין קאָרטען נאָר דעמאָלט, ווען ער שלאָפּט... און אַט־א יענער יונגערמאַן, וואָס מיט די גרויהע האָר, — דאָס איז אַ כעמיקער, וואָס מאַכט פון סחורה געלד און פון געלד בלאָטע.... און ווייטער, די איבעריגע — איי־נער אַ באַנקיר, דער אנדערער אַ בוכהאַלטער און דער דריטער איין אַנענט, דער פערטער אַ צוקערמקלער...

— און ווער איז אַט־א־יענער עוג מלך הבשן? — פרעג איך

ביי יאָנטעווערזאָהנען און ווייז איהם אָן אויף איינעם אַ הויכען, אַ געזונדען, וואָס האָט ניט אויף זיך דעם צלם אַל־הים.

גאנץ העפליך, ווי מיט א נוטען בעקאנטען, און יאָנטעוואָהן שטעלט
 מיך פאַר פאַר זיי:

— סאָלאָמאָן נאָומאָוויטש שלום-עליכם, א אידישער שריפט-
 שטעלער. מיר האָבען געהאַלטען א וועטע מכח א מאָדנעם ענין,
 מכח חנוכה. איך זאָג אזוי, זיי זאָגען אזוי; איז געבליבען,
 מיר זאָלען אייך בעטען, איהר זאָלט אונז פותר חלום זיין און זאָ-
 נען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס
 חנוכה?

— חנוכה? — זאָגט איינער און קוקט אין די קאָרטען אַרײַן. —
 חנוכה? פאס!

— חנוכה? — זאָגט דער אַנדערער. — חנוכה איז אזא יום-טוב,
 וואָס מע קאָן שפּיעלען אין פרעפּעראַנס.

— און עסען לאַטקעס מיט שמאַלץ, — לעגט צו דער דריטער
 און מאַכט א גאַנג; טהוט דער ערשטער א שפרונג אויפ'ן בענ-
 קעל און א ריס די קאָרטען, גלייך ווי עמיצער האָט איהם דערלאָנגט
 מיט א שייטהאַלץ איבער'ן קאַפּ, אָדער אָנגעריהרט מיט א הייסען
 אָנגעגליהטען אַייזען פון הינטען, און צעשרייט זיך אויף איהם, גלייך
 זוי ער האָט איהם געקוילעט די קאַפּאַטע:

— איך פאַרשטעה ניט! מיר שפּיעלען אין פרעפּעראַנס, צי
 מיר פאַרנעמען זיך מיט „ליטעראַטור“?

און דערביי האָט ער געגעבען אויף אונז ביידען אזא גלאַנץ
 מיט די אויגען, אז מיר האָבען פערשטאַנען, אז מיר זענען דאָ איי-
 בעריג, מע וועט זיך בעגעהן אָהן אונז. מיר הויבען זיך אויף און
 געהען ווייטער.

א גרויסער קיילעכיגער טיש, אַרום טיש פערשיעדענע פאַרשויד-
 נען פון אַלערליי מינים.

אויפ'ן טיש ליגט אָנגעוואָרפען א באַרג מיט קאָרטען, וואָס
 איינער גיט איבער דעם אַנדערען, דער אַנדערער — דעם דריטען,
 און אזוי ווייטער, און געלד (גאָלדוואַרג) פליהט אזוי ווי מיסט פון

ברורער, א פאָר הונדערטער, וועסט דו מיך דערהאלטען ביי מיין
כבוד!

— מיט'ן גרעסטען פארגעניגען! — מאכט צו איהם יאָנטעוור-
זאָהן. — גאָר מיט איין תנאי, זאָלסט מיך אויסהערען, וואָס איך
וועל ביי דיר פרעגען.

דער יונגערמאן מיט'ן פלאַמענדיגען פנים און מיט די צע-
בורשעטע האָר שטעלט אָן די אויהערען.

— ס'איז אזא געשיכטע, — מאכט צו איהם יאָנטעוורזאָהן גאנץ
ערנסט: — איך און אַט-אָדער יונגערמאן, הער שלום-עליכם, א
אידישער שריפטשטעלער, האָבען געהאלטען א וועטע איבער א
מאָרגענס ענין: וואָס איז חנוכה? איך זאָג א זוי, זיי
זאָגען א זוי; בכך, איז ביי אונז געבליבען, מיר זאָלען זיך
ווענדען צו דיר מיט א בקשה, דו זאָלסט אונז קלאָר מאַכען, אויב
ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— סוף זאָלסט דו ווערען, מיט וואָס מענטשען פאָרנעמען זיך!
אזוי מאַכט דער יונגערמאן מיט'ן פלאַמענדיגען פנים און מיט
די צעבורשעטע האָר און סטייעט ניט. מיר בלייבען שטעהן ביידע
אין מיטען זאל, ווי די נאָראַנים.

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— וואוהין געהט מען ווייטער?

— סאָמער וואָלסטען מיר גענאָגען צו די דאָמען?

— לאָמיר געהן צו די דאָמען.

ארום א בעזונדערען גרויסען טיש זיצען זעכס שאַרף-אויס-
געפוצטע דאָמען, און צווישען זיי סך-הכל איין זכר, א קאוואליער
מיט א פערדיש פנים און מיט א ווייסען שרונט איבער'ן גאנצען
קאָפּ, און מע שפּיעלט אין יענער קלוגער שכל'דיגער שפּיעל, וואָס
מע רופט זי „סמוקעלקע“. פונקט אויף דער מיט שטעהט א טע-
לערעל, און אלע דאָמען וואַרפען אַהין צו די זילבערנע גילענס.

— ווער? — זאגט יאָנטעוואָהן. — אָט אַ יענס זיעבעלע? דאָס איז מיינער אַ גוטער ברודער, נישט קיין היעגער, פון די „הונד גערינע גובערניעס“. איהר זעהט, ווי ער שארט דאָס גאָלד? איך האָב מורא, ער וועט זיי דאָ אַלעמען דורס זיין, ווי אַ טחור! מע באַדאַרף צונעהן צו איהם, אַ פרעג טהון, וואָס איז חנוכה, ער וועט אונז זאָגען אַקוראַט — ער איז אַ יודע נאָך...

און יאָנטעוואָהן געהט צו צו איהם און רופט איהם אָפּ אויף אַ זייט און שטעלט מיך פאַר, און דערצעהלט איהם די גאנצע געשיכטע, ווי אזוי מיר זענען געגאנגען אין געוועט וועגען חנוכה: איך האָב געזאָגט אַ זוי, ער האָט געזאָגט אַ זוי; בכך, איז געבליבען, מיר זאָלען אַ פרעג טהון ביי איהם, ער זאָל אונז פוטר חלום זיין, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז חנוכה? דאָס זיעבעלע האָט אַנידערגעשטעלט אויף אונז אַ פאַר אויגען און בעמראַכט אונז ביידען, ווי די משוגעים.

— אויב ס'איז אייך — זאָגט ער — שטאַרק נויטיג צו וויסען, זאָלט איהר זיך מטריח זיין צו מיר אויף דער אכסניה. איהר טרעפט מיך אין דערהיים תמיד פון האַלב פיער פאַרטאָג ביז האַלב נייען אין דערפריה... איצט בין איך פאַרנומען; מע באַדאַרף צונעמען ביי זיי דאָס גאָלד...

— אָט האָט איהר אַ קלאָרע ידיעה! — מאַכט צו מיר יאָנטעוואָהן, און מיר לאָזען זיך געהן ווייטער. אויפ'ן וועג בעגעגענען מיר איינעם, יאָנטעוואָהנ'ס אַ גוטען בעקאנטען, אַ יונגענמאַן מיט אַ פלאַמענדיג פנים און מיט שטאַרק צעבורשעטע האָר. דער יונגערמאַן לויפט, ווי אַ פער'סמ'טע מוז. יאָנטעוואָהן שטעלט איהם אָפּ מיט אַ ברייטען שלום-עליכם.

— אַ, פאַני פּיפערנאָטער! וואוהין לויפט מען דאָס אזוי? — לאָז מיך אָפּ! — מאַכט צו איהם דער יונגענמאַן מיט'ן פלאַמענדיגען פנים און מיט די צעבורשעטע האָר. — לאָז מיך אָפּ, איך ברען ווי אַ שמרויענער דאָך! אפשר געפינט זיך ביי דיר,

האלט זיי צו מיט דער האַנד, די איבעריגע דאַמען זאָלען ניט דער-
זעהען וועמען זי האָט אָפּגעוואָרפּען. און מחמת עס טרעפט זיך
אַ מאָל מיט זיי אויך אזאַ איין אומגליק, קוקען זיי זיך איבער איינע
מיט דער אנדערער מיט אַ האַלב שמייעלע. יענע דאַמע, וואָס
פונ'ם קעניג, פערשטעהט גאנץ גוט, וואָס דאָס שמייעלע בעטייט,
גאָר זי מאַכט זיך ת'וואַטע. האַלט די האַנד אויפ'ן אָפּגעוואָרפּע-
נעם קעניג און שפּיעלט מיט די ברייאַנטענע פינגערלעך, ווי אויפ'ן
פּאַרטעפיאָן, און זינגט צו צום טאַקט, מע זאָל טאַקי אין איין
וועגס מיינען, אַז „מוזיק“ איז ביי איהר דאָס חיות.

— וואָס געהט איהר אום לעדיג? פאַר וואָס שפּיעלט איהר
ניט? — רופט זיך אָן די דאַמע וואָס פונ'ם קעניג צו יאָנטעוו-
זאַהנען, בכדי די איבעריגע דאַמען זאָלען אויפהערען איבערקוקען
זיך.

— מיר זענען פארנומען מיט זעהר א וואזשנעם ענין! — זאגט צו איהר יאנטעוואָהן. — מיר האָבען גענומען אויף זיך א שווער שטיקעל אַרבייט, איך און אַט דער יונגערמאַן — מיר האָבען גע- האַלטען א וועטע וועגען חנוכה; איך זאָג א ז ו י, זיי זאָגען א ז ו י; האָבען מיר זיך מיישב געווען, מיר זאָלען פרעגען איט- ליכען באַזונדער. אפשר קאָנט איהר, מאַדאַם, אונז פוּתר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אַזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — צעלאכט זיך די דאָמע פונ'ם קעניג, צעמישט דערווייל די אָנגעוואָרפענע קאָרטען און טאָקט אין איין וועג בע-ווייזט זי די צייהן, מע זאָל זעהען, אז ס'איז אייגענע, נישט קיין אַריינגעשטעלטע. — אַה-אַ-אַ! ביי די דאָמען ווילען זיי גע-וואָהרע ווערען וואָס איז חת-חתנוּכה!

— שצט, שצט, וואָס לאַכט איהר אזוי! — רופט זיך אָפּ צו איהר אַ הויכע דאַמע מיט אַ מאַנסבילש פנים. — וואָנט, אז איהר ווייסט נישט — און איין עק! וואָס דאַרף מען דאָ לאַכען?

דער קאוואליער מיט'ן פערדישען פנים און מיט'ן ווייסען שרונט טיילט-אויס קארטען, און בכדי ער זאל חלילה קיין טעות ניט האבן בען און עס זאל אויסקומען פונקט זייערען, צעהלט ער: זונטאג, מאנטאג, דיענסטאג, מיטוואך, דאנערשטאג, פרייטאג, שבת. און וויעדער א מאל — זונטאג, מאנטאג, דיענסטאג, מיטוואך און אזוי כסדר. דאס ערשטע מאל, אז ס'איז געווען איינס, האבען די דאמען שטארק געלאכט פון דער חכמה; אזוי לאנג, ביז עס האט זיך זיי צוגעגעסען (קרעפלעך עסען ווערד אויך נמאס!) און געשלאגען צו דער נאך, זענען זיי געזעסען, ווי די טאקען, און געגעהניצט, כלומרשט קיין קאפ נישט פעראינטערעסירט אין דער שפיעל, ווי איינער רעדט: „מע גיט קארטען, באדארף מען נעמען, וואס זאל מען טהון?“ ... נאך איטליכס מאל, ווען מע דעקט אויף טרומפ, ווערד מען עטוואס לעבעדיגער. אלע דאמען נעמען זיך פאוואלינקע צו זייערע קארטען, געבען אכטונג, די אנדערע זאל ניט זעהען, און אליין האפט מען א קוק צו יענער און א פרעג: „הא? וואס איז טרומפ? וויפיעל איז דער רעמיו? ווער איז ערשט?“ די דאזיגע דריי שאלות מוז איבערפרעגן איטליכע דאמע בעזונדער, און זייערע אויגען הויבען אן ביסלעכווייז לייכטען, זייערע פנים'ער שיינען, און דער איינציגער קאוואליער מיט'ן פערדישען פנים און מיט'ן שרונט מוז זיי אונטערטרייבען אלעמען: „נו, מאדאם, וואס שווייגט איהר? איהר געהט, צי איהר שטעהט?“ — אלע מאל די אייגענע חכמה. איינע, א גראבליכע, איין אויסגעפוצטע דאמע מיט א קליין געזעל, מיט באבקעוואטע הענד מיט שווארצע געגעל, נאך מיט בריליאנטענע רינגען אויף אלע פינגער, האלט די קארטען פעסט צום קארסעט און טראכט: „זי האט נעבאך איין-און-איינ-ציגען קעניג טרומפ. וואס טהוט מען? אפוארפען — איז איין עבירה; שפיעלען — האט זי מורא: טאמער שלאגט מען איהר קעניג מיט'ן אס, איז זי דאך אין רעמיו!“ ... הקיצור, זי ישוב'ט זיך אזוי לאנג, ביז זי זאגט „פאס“ און לעגט אוועק די קארטען.

האָבען געזאָגט א ז ו י ; ככן, איז ביי אונז געבליבען דער הסכם, מיר זאָלען איהם בעטען, ער זאָל אונז פותר חלום זיין און קלאָר מאַכען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — רופט זיך אָן צו אונז דער צווייענדיגער איד מיט אַ פרייליך געלעכטערעל. — איך האָב מורא צו זאָגען, נאר מיר שיינט, אז איהר האָט שוין ביידע לאַנג נישט געדאווענט.

— פון וואַנען איז געדראָנען? — פרעגען מיר איהם?

— ס'איז געדראָנען — זאָגט ער — דערפון, אז ווען איהר זאָלט, אַשטייגער, האָבען אַ טבע דאווענען אלע טאָג אין דער פריה און אויף דער נאַכט, וואָלט איהר דאָך געזאָגט „על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות“; און אז איהר זאָלט זאָגען אלע טאָג, אין דער פריה און אויף דער נאַכט, „על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות“, וואָלט איהר געוואוסט וואָס איז חנוכה... אין „זעכס און זעכציג“ שפיעלט איהר? וועלען מיר מאַכען אין דרייען א „פינפהונדערט איינס“.

— אז ס'איז יאָ אזוי, — מאַכט צו איהם יאָנטעוואָהן און קוועטשט איהם צו צו דער וואַנד — דערצעהלט זשע אונז וואָס שטעהט דאָרטען ביי אייך אינ'ם „על הנסים“ געשריבען? מחמת איך מוז אייך זאָגען דעם אמת, איך האָב שוין פאַרגעסען אפילו ו ו י א ז ו י מע דאווענט.

— אזוי? — זאָגט דער צווייענדיגער איד אלץ מיט אַ געלעכטער טער און בעווייזט אויפ'ן קאָפּ. — נישט דאָ דער אָרט דערויף. דאָ איז פאַרהאן אַנדערע אַרבייט. ס'איז דאָך היינט חנוכה, און חנוכה, זאָלט איהר וויסען, איז אַ מצוה צו שפיעלען אין קאָרטען... הקיצור, לאָס איך וויסען, מיר מאַכען א „זעכס און זעכציג“ אין דרייען, צי ניין? גיכער, די נאַכט שטעהט ניט.

— איהר זענט, אפנים, נישט צופריעדען מיט'ן רעמיו? —
ענטפערט איהר אָפּ די דאָמע פונ'ם קעניג מיט אַ שטאָך און הערט
נישט אויף צו לאַכען און בעווייזען די צייהן.
— ווען איך וואָרף אָפּ דעם קעניג טרומף, ווי אנדערע, — מאַכט
יענע וואָס מיט'ן מאַנסבילשען פנים, — וואָלט איך אפשר אויך נישט
געשטעלט קיין רעמיו.

— הכלל, — מישט זיך אַרײַן יאָנטעוואָהן — ווייסט קיינער
נישט וואָס איז חנוכה?

— אָודאי איז חנוכה אַ גוטע זאָך, אַז גאָט העלפט, מע האָט
ס'הכל איין צעהנטעל טרומף און מע שפּרינגט אַרויס גליקליך,
אַהן אַ רעמיו, און מע האַפט נאָך אַ רובעל מיט צוואַנציג!
אַזוי רופט זיך אַן נאָך אַ דאָמע מיט גאָלד־פאַרביגע האָר און
מיט אַ סך בריליאַנטענע פינגערלעך, און שאָרט צענויף דאָס געווינס
און דעקט דאָס איבער מיט אַ ווייס געשטיקט טיבעלע, ווי מע דעקט
איבער די חלה אויף אַ מוציא, מע זאָל איהר, אפנים, נישט געבען
קיין גוט אויג...

— עס ווייזט אויס, אַז מע באַדאַרף געהן ווייטער. — מאַכט צו
מיר יאָנטעוואָהן און זוכט מיט די אויגען. — שא, אָן געהט אַ
אידעל! איך קען איהם, ער איז דער מאַדאָם לאַקשענטאַפּאָו אַ קרוב.
אויב דער איד וועט אונז נישט זאָגען וואָס איז חנוכה, מעגט
איהר זיך שוין געזעגענען מיט'ן פינפאונצוואַנציגער.

דער איד, וואָס יאָנטעוואָהן האָט אויף איהם אָנגעוויזען, קאָן
מען זאָגען, איז אַ צווייענדיגער איד, דאָס הייסט, אַ איד פון
צוויי וועלטען, אביסעל פון דער אַלטער וועלט און אביסעל פון
דער היינטיגער וועלט. דאָכט זיך, אַ לאַנגע קאַפּאָטע — נאָר אַ
ווייסע מאַנישקע; דאָכט זיך, פּאות — נאָר אַהן אַ היטעל; דאָכט
זיך, אַ גרויסע באָרד — נאָר אַ קיילעכיגע. מיר געהען־צו צו איהם
און דערצעהלען איהם די גאַנצע מעשה, ווי אַזוי מיר האָבען געהאַל־
טען אַ וועטע מכח חנוכה, איך האָב געזאָגט אַזוי און זיי

זאָלען פרעגען איטליכען באַזונדער. אפשר וואָלט געווען א סברה, איהר זאָלט זיין אזוי גוט און פותר חלום זיין אונז, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז דאָס אזעלכס חנוכה?...

דער סטודענט קוקט אויפ'ן מאַמזעלכען, דאָס מאַמזעלכען — אויפ'ן סטודענט, און ביידע שמייכלען. נאָכדעם מאַכט דער סטודענט צו יאָנטעוואָהנען אויף רוסיש:

— פראַוואָ גיע זנאָי, יא גיע זדיעשני, יא אָדעסיט *.

— איזוויניטיע. מי גיע זנאָלי, טשטאָ ווי אָדעסיט... ** — זאָגט צו איהם יאָנטעוואָהן, טהוט זיך א בויג צו איהם און רופט זיך אָן צו מיר: — אָן זיצט מיינער א באַקאנטער, א אידישער לעהרער, וואָס גיט שטונדען. ער איז א היגער, ניט קיין „אָדעסיט“, ער וועט אונז שוין געוויס זאָגען וואָס איז חנוכה...

מיר געהען צום אידישען לעהרער. א יונגערמאן מיט ברילען, האָלט פערלעגט א פוס איבער א פוס און רויכערט א פאפיראָס. יאָנטעוואָהן שטעלט מיך פאָר און דערצעהלט איהם די מעשה, ווי אזוי מיר זענען געגאנגען אין געוועט איבער „חנוכה“: איך האָב געזאָגט א ז ו י, ער האָט געזאָגט א ז ו י; בכן איז געבליבען, מיר זאָלען פרעגען דאָ ביי איטליכען באַזונדער. האָבען מיר שוין איבערגעפרעגט כמעט אַלע געסט, ווייסט קיינער נישט וואָס צו זאָגען. בכן, בעטען מיר איהם, הייסט דאָס, ער זאָל זיין אזוי פריינדליך אונז פותר חלום זיין און זאָגען, אויב ס'איז מעגליך, אין דריי ווערטער, וואָס איז אזעלכס חנוכה?

— חנוכה? — מאַכט דער לעהרער מיט א ניגון, האַפט זיך

* כלעבען, איך ווייס נישט, איך בין נישט קיין היגער, איך בין איין אָדעסער. ** האָט קיין פאראיבעל ניט, מיר האָבען ניט געוואוסט, אז איהר זענט איין אָדעסער.

מיר דערזעהען פון ווייטען שטעהט א רעדעל פון יונגעלויט, אינטעליגענטען, פערטיעפט אין א שמועס וועגען „ליטעראטור“. לאָזען מיר איבער דעם צווייטנדיגען אידען, געהען צו צום רעדעל און פרובען זיך מאַכען א רעד מכה „חנוכה“.

— חנוכה? מיר זענען נישט קיין ציוניסטען... — רופט זיך אן איינער פון זיי, א יונגערמאן מיט קונציג פערדרעהטע וואַנסים און מיט א לאַנגען נאָגעל אויפ'ן מינדסטען פינגער, און דער איי-בעריגער עולם צעלאכט זיך פון דעם ווייז. מיר טרעטען-אָפּ פון דער דאָ-זיגער פרייליכער קאָמפאָניע און דערזעהען א סטודענט מיט א בלויען קאָלנער און מיט גילדענע קנעפ שטעהט און רעדט מיט א מאַמי-זעלכען מיט רויטע הענד. דער סטודענט מיט'ן בלויען קאָלנער און מיט די גילדענע קנעפ דרעהט די וואַנסים, וואָס וועלען אַמאָל זיין, און דאָס מאַמזעלכען מיט די רויטע הענד קוקט אויף דער סטעלי און דרעהט זיך אויפ'ן קאַרעק.

— איך ווייס שוין. — מאַכט צו מיר יאָנטעוואָהן שטילער-הייר. — דאָס מאַמזעלכען איז טאָקי אונזער פּלאַטאָן פאַנטאַזאָ-וויטשעס טעכטערעל, און דער יונגערמאן איז א סטודענטעל, נישט קיין באַקאַנטער. ווייזט אויס, אז ער שכנ'ט זיך צו איהר, דאָס הייסט, צו די פופציג טויזענד, וואָס מע גיט איהר נדן... כדאי פון דעסטוועגען צו הערען, פון וואָס רעדט דאָס דאָזיגע פאַרעל.

מיר געהען צו אַביסעל נעהענטער און האַפען איינציגע ווער-טער: „גיישע... באַלעט... אָפּערעטקע... סלאַווסקאָיאַ שפּיעלט גוט... טאַמאַרינע שפּיעלט בעסער“...

— פאַרדאָן! — רופט זיך אן יאָנטעוואָהן צום סטודענט. — איך מוז אייך איבערשלאָגען אין מיטען די רעד, האַטש איך האָב ניט די עהרע צו זיין מיט אייך באַקאַנט. דאָ איז אזא געשיכטע: איך און אַט דער יונגערמאן האָבען געהאַלטען א וועטע מכה חנוכה; איך זאָג א ז י, זיי זאָגען א ז י. בכּן איז געבליבען, מיר

גרישקא געחט-צו צו יאָנטעוואָהנען, ווי צו אַ גוטען בעקאָנ-טען, און הויבט אויף צו איהם די שוואַרצע ברענענדיגע אויגלעך.

— זאָג נאָר, גרישקא, נשמה מיינע, אידיש לערענסט דו?

— אַ קאק זשע? — מאַכט גרישקא. — אַלף, בית, גימל, ריש...

— בראַוואָ! מאָלאָדיעץ! — מאַכט צו איהם יאָנטעוואָהן

מיט אַ קניפּ אין בעקעל. — זאָג נאָר, גרישקא, דו ווייסט, אז ס'איז

פאַרהאַן אזא יום-טוב, וואָס מע רופט דאָס „חנוכה“?

— אַ קאק זשע? — מאַכט גרישקא.

— זאָגט זשע מיר, מיין טהייערער, וואָס איז דאָס חנוכה?

— חנוכה? — מאַכט גרישקא און זיינע שוואַרצע ברענענדיגע

אויגלעך לויפען אַרום הין און צוריק, אַרויף און אַרָפּ, ווי די מייז-

לעך. — חנוכה? חנוכה? סייטשאַס!... דער פאַפּשאַס... די

מאַמאַשאַס... דער פאַפּשאַס עסט... ווי אזוי הייסט דאָס?... מצה

מיט שלחמנות... און די מאַמאַשאַס דרעהט אַ ווייסע הוהן אַט

אזוי... אי קושאיוט יעוורייסקי קרעפליעקי... *

גרישקא בעווייזט מיט די הענטלעך אויפ'ן קאַפּ, ווי אזוי די

מאַמע זיינע שלאָגט כפרות, און בעלעקט זיך פון די אידישע קרעפ-

לעך.

און אויף מייין יאָנטעוואָהנען פאַלט אָן פלוצים אזא געלעכטער,

אז איך מיין — אַט בעקומט ער דעם שלאָג. — — — — —

אין זאַל איז ליכטיג און וואַרעם. די לאַמפּען מיט די ליוסטערעס

ברענען. די ווייסע קיילעכניגע גלאַנצענדיגע ליסינעס פון די שפּיע-

לערס שפּיעגלען זיך אָפּ אין די הויכע גלאַנצענדיגע שפּיעגלען. עס

הערט זיך אַ הוראַ, אַ גערעדעריי פון אַ סך מיילער; נאָר מעהר

פון אַלץ לאַזט זיך הערען דאָס וואָרט „פּאַס!“ איך שמעה, ווי אַ

* און מע עסט אידישע קרעפלעך.

אויף און צעלאכט זיך. — אָט דאָ ווילט איהר געוואָהרע ווערען, וואָס איז חנוכה? געטראָפּען דעם אָרט, ווי איהר זעהט מיך לעבען! איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „זוינט“, „בעזיק“, „פרעפע-ראַנס“, „אָקאָ“, „באַנטשאַק“, „סטוקעלקע“, „טערטעל-מערטעל“, „זעכס און זעכציג“, „עקארטע“, „שמען-דע-פער“, „מאַקאַ“, „טראַג-טעקאַראַנט“...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, — שלאָגט איהם איבער יאָג-טעוואָהן אין מיטען — דאָס ווייסען מיר אליין. איהר זאָגט אונז בעסער, וואָס איז חנוכה?

— „חנוכה“ ווילט איהר ביי זיי וויסען? — זאָגט ווייטער דער לעהרער. — איהר פרעגט זיי בעסער וואָס הייסט אַ חזיר'על גע-פרעגעלט אין פוטער, אַ „יאָלקע“ אויף יום-טוב, אַ „פאַסקע“ אויף פסח? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „וואַלסלואיקענז“, „מיניאָן“, „שאַקאָן“, „פאַדעקאַטר“, „פאַדעספאַן“, „פאַדעפאַטיר-נע“? איהר פרעגט זיי בעסער, וואָס הייסט „פֿלירט“, אָדער אַ פאַרבייטעניש, אַ פאַרדרעהעניש, אַ פאַרפלאַנטעניש מיט די וויי-בער, מיין ווייב דיין ווייב...

— האָט קיין פאַראיבעל ניט — האַקט איהם איבער יאָנטעוור-זאָהן נאָך אַ מאָל. נאָר אונזער פאַרשוין האָט זיך צעלאָזט, ווי אַ וואַסער, צעגאָסען, ווי אַ פאַנטאַן; ס'איז אונמעגליך געווען אַפצור-שטעלען דאָס וואַסער; ס'איז ניט געווען מיט וואָס צו פערשטע-קען דעם דאָזיגען פאַנטאַן...

— גרישקא! גרישקא! — צעשרייט זיך יאָנטעוואָהן און שטעלט אָפּ אַ ספריטנע יונגעלע פון אַ יאָהר נייען אָדער צעהן, מיט ברענענדיגע שוואַרצע אויגלעך, וואָס לויפט פערביי אונז. — גרישקא! גרישקא! קום נאָר אַהער, נשמה מיינע, איך וויל דיך עפּים פרעגען.

פּוּרִים

נעשריבען אין יאָהר 1900

נאר, אין מיטען זאל, און מיין נייער בעקאנטער, פאנפארקאן פארט-
אנאוויטש יאנטעוואָהן, קאטשעט זיך פאר געלעכטער. דאָס לאַגט
ער פון מיר, וואָס איך האָב אָנגעוואָרען, די וועטע.

* * *

אַט אזוי פערשפיעלט מען אַ פינפאונצוואַנציגער!

חנוכה, תרס"ב. קיעוו.

פּוּרִים

...וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך

היהודים.

און די דאָזיגע טעג פון פורים זאלען
קיינמאל נישט בטל ווערען פון אידען.
(מגילת אסתר, ט', כ"ח).

„פורים זענען אלע שכורים ניכטער.“ דאָס דאָזיגע ווערטעל
איז געזאָגט געוואָרען אויך אויף מיר, אידישער פעליעטאָניסט. אַ
גאָנץ יאָהר בין איך פרעהליך, איך קיצעל דעם עולם מיט מיינע
פעליעטאָנען. דער עולם לאַכט און איך אויך בתוכם; נאָר היינט,
אים פורים, בין איך דוקא אומעטיג, דוקא נישט אויפגעלעגט אויף
צו לאַכען.

וואָס איז די מעשה?

איך האָב מיך דערמאָנט אָן דעם פורים פון אַמאָליגע יאָהרען.
איך האָב מיך דערמאָנט אָן אונזערע אַלטע אידישע מנהגים, וואָס
געהען־אונטער ביסלעכווייז ביי אידען און ווערען בטל. דאָס הייסט,
נישט דער יום־טוב געהי־אונטער; „פּוּרִים זאָל קיין
מאָל נישט בטל ווערען“ — אזוי שטעהט ביי אונז
געשריבען אין דער מגילה; נאָר יענע אַלטע אידישע מנהגים,
איבערהויפט ביי אונז אין יעהופעץ און אין אלע גרויסע שטעט,
געהען־אונטער ביסלעכווייז און ווערען בטל. איך האָב מיך דער־

ברוך". פונקט אזוי ווי אין שלחן-ערוך שטעהט געשריבען: "ס'איז א מצוה, מע זאל פורים אזוי לאנג מרינקען, ביז מע זאל זיך פער-
 בייטען מיט די יוצרות"... איך האב מיך דערמאנט אן דער שענער
 שפיעל פון די "פורים-שפיעלער" און אן יענעם שענעם מנהג, וואס
 ווערד אנגערופען "משלוח-מנות" און "מתנות לאביונים". איך האב
 מיך דערמאנט אן די דאזיגע אלע שענע מנהגים — און פרעג זיך
 אליין: וואו זענען זיי אהינגעקומען? פאר וואס זעהט מען ניט,
 פאר וואס הערט מען ניט פון זיי ביי אונז אין יעהופעץ און אין אלע
 אנדערע גרויסע שטעט? נישטא, מיר האבען זיי פערזיג-
 דיגט! פערזינדיגט דעם גרייגער, פערזינדיגט דעם המן-טאש
 מיט מאָהן, פערזינדיגט די סעודה מיט'ן פורים-קוילעטש מיט'ן
 שלח-מנות! פונ'ם פורים איז ביי אונז פערבליבען א זכר נאך אין
 די ווערטער: "עס וועט געדויערען פון אסתר-תענית ביז פורים",
 אָדער: "פורים נאָכ'ן קאַלטען קוגעל"; פונ'ם גרייגער איז פער-
 בליבען ביי אונז א זכר: "איך הער דיך, ווי המן דעם גרייגער";
 פונ'ם פורים-קוילעטש: "ער וואכסט אין דער ברייט, ווי א פורים-
 קוילעטש", וכדומה אזעלכע פאָלקס-ווערטער. דער המן-טאש מיט
 מאָהן האָט שוין נישט מעהר ביי אונז יענעם אידישען מעם. פאר-
 האן ביי אונז אין יעהופעץ אנדערע מאכלים: כל מיני פאשטעטען
 מיט קנאָבעל, בעפשטעקס אַל-אַנגלעז, געפרעגעלט אין געזענ-
 שמאַלץ, ראקעס געפילט מיט מצה-מעהל, פורדינג אַל-אַל-אַקשענ-
 קוגעל מיט מאַראָזשענע, און נאָך א סך אזעלכע "אידישע" מאכלים...
 "סעודות" זענען מיר, ברוך השם, אויך ניט זשעדנע א גאנץ יאָהר
 אין יעהופעץ; אלע מאָנטאג און דאָנערשטאג האָבען מיר "זשור-
 פיקסען", און אָנשטאָט "אָרור המן" און "ברוך מרדכי" זאָגען מיר:
 "סיעם פיק, פאס, וואָסיעם טרעף, שלעם בעז קאָזעריי, פאס, פאס"...
 און אז עס פערגלוסט זיך אונז זעהען "פורים-שפיעל", געהען מיר
 זיך דורך אין "ארקאדיע", אין "סטערעלנע", אין "טיוואָלי", אין
 "אַלקאָזאַר", אָדער אין אנדערע כדומה אזעלכע מקומות... אָדער

מאנט אין דעם ג ר י י ג ע ר , מיט וועלכען מיר, הדר-יונגלעך, פלעגען זיך נוקם זיין אין המן'ען. אלע יאָהר, אלע יאָהר פלעגט אונז דער דאָזיגער אַנטיסעמיט, המן בן המדתא, דעקוטשען מיט זיינע המן'ס-מסירות פאר'ן קעניג אחשורוש, און מיר, הדר-יונגלעך, פלעגען זיך דערפאר גוט רעכענען מיט איהם אין שוהל, ביי דער מגילה, מיט'ן גרייגער... מיר וועלען איהם אייביג נישט פערנעסען. ער וועט אונז אָבער אויך האָבען צו געדענקען! איך האָב מיך דער-מאנט אָן דעם המן'טאש מיט מאָהן, וואָס האָט געהאט דעם טעם גן-עדן. איהר ווילט וויסען, וואָס הייסט טעם-גן-עדן? פארזוכט א פרישען אידישען המן'טאש מיט מאָהן; נאָר זייט מוהל פריהער אָפפאסטען א גאנצען טאָג „אסתר תענית“, און נאָכדעם זייט זיך מטריה אין שוהל אַרײַן אויסהערען א גאנצע מגילה, לאָז מען אײך אָנגרייגערען א פולען קאָפּ, און אַלײַן זאָלט איהר זיך אויך ניט פוילען צו טופען מיט די פיס, העלפען שלאָגען המן'ען. און נאָכ-דעם, אַז איהר וועט קומען אַהײַם אײַן אויסגעהונגערטער, אײַן אָנ-געלייענטער און א פערגרייגערטער, און מע וועט אײך מכבד זיין מיט א פרישען דרייעקעביגען המן'טאש מיט מאָהן, וועט איהר פערשטעהן, וואָס הייסט טעם-גן-עדן... איך האָב מיך דערמאנט אָן דעם שענעם, גרויסען, הויכען, געפלאַכטענעם, מיט זאָפראַן פער-געלטען און מיט ראָזינקעס אַרומגעשטעקטען „פורים-קוילעטש“. איך האָב מיך דערמאנט אָן דער פורים'דיגער סעודה מיט'ן „שושנת-יעקב“, וואָס מײַן פעטער פ י נ י פלעגט זינגען און וואַרפען בשעת מעשה מיט דער שענער באָרד, און א י צ ע ל דעם פעטער פּײַנ'ס האָט איהם אונטערגעהאַלפּען אויף א דין קול'כעל, און אַז ס'איז געקומען צו „אָרור המן“ און „ברוך מרדכי“, האָבען מיר אלע אונטערגעהאַפּט און איבערגע'חזר'ט א מאָל עטליכע און צוואַנציג, זיך גאָרנישט געקאָנט צעשיידען דערמיט, אַזוי לאַנג געדעהט „אָרור המן“ און „ברוך מרדכי“, ביז ס'איז אויסגעקומען: „אָרור ברוך, מרדכי המן“, „מרדכי אָרור, המן ברוך“, „המן מרדכי, אָרור

דערפאר וואָס די קעניגין ושתי האָט מיין באַפויל ניט
געוואָלט אָננעמען.

פאר אַלע מיינע לייט נאָקעט אַרויס טרעטן.
זאָל מען איהר מיט דיזען שווערט דעם קאָפּ אַראָפּנעמען
און מיין געליעבטע אסתר פאר קעניגין טהון קריינן...
בשעת מעשה טהוט דער קעניג אַ מאַך מיט דער שווערט און
א וואונק אויף מרדכי'ן, און עס געהט צו מרדכי (לוי דער קאַרגאָ-
סער שוסטער). אָנגעהאָן אין איין איבערגעקעהרטער קאַפּאַטע
אויף דער לינקער זייט און מיט אַ באָרד פון קלאָטשע; ער טהוט
דריי שפּאַן, שטעלט זיך אַוועק און ניט אָפּ כבוד דעם קעניג
אחשוורוש, ווי עס געהער צו זיין, און זינגט אויס אויף זיין קאַר-
נאָסע ציקעלדיגוויינענדיגער שטימע:

אַריין, אַריין, אַריין,

ברודער מלכה דו מיין!

און עס בעווייזט זיך ושתי המלכה (מאָטעל דער סטאַליר).
אָנגעטהאָן אין אַ קליידעל פון אויבען אויף דער קאַפּאַטע, און די
פאַלעס זעהען זיך אַרויס, נאָר בכדי מע זאָל חלילה נישט דערקע-
נען, אז די מלכה ושתי איז אַ מאַנסביל, און אַלע זאָלען טאַקי מיי-
נען, אז ס'איז אַ נקבה, האָט ער אונטערגעבונדען דאָס בערדעל מיט
אַ ווייסער פעטשיילע (וואָנציס מאַכט נישט אויס). די מלכה ושתי
טהוט אַ פאַל אויף דער ערד, און עס שטעקען אַרויס אַ פאָר גרויסע
צעריסענע שטיוועל. זי הויבט אויף ביידע הענד צום קעניג
אחשוורוש און זי טהוט פאַר איהם קניהען און בעטען: „ער זאָל
אויף איהר שענקן טהון טהין קוקן, ער זאָל זיך דערבאַרעמען
אויף איהרע יונגע יאָהרן און זי פון דער וועלט נישט אומברענגן.“
און ביי דער זייט שטעהט המן הרשע (יאָסקע דער בעהעלפער) מיט
אַ שאַרבען אויפ'ן קאָפּ, און בשעת ושתי ליגט אויף דער ערד און
וויינט פאַר'ן קעניג אחשוורוש, נעמט המן און ווייזט מאָנדרישען
אַ קולאַק, און מאָנדריש שטעלט איהם אַרויס אַ צונג, און צווישען

מיר געהען נאָר אין א י ד י ש ע ן טהעאטער, פון יענע אירישע „אַקטיעווערען“, וואָס פאָהרען אַרום פון שטאָדט צו שטאָדט און שטעלען די אירישע אָפּערעס: „קאָלדווי“, „שולמית“, „בר כוכבא“... אַלע מאָל, ווען איך קום אויף די דאָזיגע אירישע „אַקטיעווערען“, שטעלט זיך מיר פאָר יענע שענע שפּיעל פון אונזערע „פורים-שפּיעלער“, וואָס איך האָב געזעהען אין מיין געבורטשטאָדט, אין כ ת ר י ל ע ו ו ק ע , כשעת איך בין נאָך געווען אַ חדר-יונגעל.

די בלאָטע איז גרויס, און פון אויבען שיט אַ שנייעלע; דאָס שנייעלע לאָזט, און די בלאָטע ווערט נאָך גרעסער. „זיי“ געהען אָנגעוואָפענט מיט כלי זיין פון שטוב צו שטוב און קנעמען מיט די שטיוועל די גרויסע, טיעפע, זומפּיגע בלאָטע, און אַ גאַנצע מיטשקע יונגלעך לויפען נאָך נאָך „זיי“; די יונגלעך פאלען אין דער בלאָטע, שטעהען אויף און לויפען ווייטער, מיט אַ געלעכטער און מיט אַ געשריי: „אחשורוש! ושתי! מאַנדריש!“ אַטאָם זענען „זיי“ שוין ביי אונזער שטוב, אַטאָם עפענט זיך די טהיר — „זיי“ זענען דאָ.

— גוט יום-טוב אייך! — שיסען „זיי“ אויס אַלע מיט אַ מאָל ווי פון צעהן ביקסען, שטעלען זיך אויס, ווי די סאָלדאטען, און די „שפּיעל“ הויבט זיך אָן.

פריהער פון אַלע טרעט-אַרויס דער קעניג אחשורוש (קאָפּעל דער שניידער) מיט אַ געלען פאַפּיערענעם ספּאָדיק אויפ'ן קאָפּ, האָפט אַרויס אַ הילצערנע שווער פון אונטער דער פאָלע, עפענט אַ מויל און הויבט אָן מיט אַ משונה-מאָדנע ניגון, אויף אַ משונה-מאָדנע שפּראַך, וואָס מע רופט דאָס דייטש:

דו, המן בן המדתא צורר תיהודים,

און דו, מאַנדריש, און איהר אַלע מיניסטאַרען מיינע,

איהר זאָלט אַלע טהון טהין הערן,

וואָס איך קעניג אחשורוש וועל אייך טהון טהין שפּרעכונ

צוויי און וועמען נאך מעהר פון צוויי... נאָר אַט עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין אַ מיידעל מיט שטאַרק רויטע האָר און מיט אַ סך קלייען אויפ'ן פנים — דאָס איז מיין רבינ'ס אַ מיידעל; זי געהט אַרום פון איין בעל־הבית צום אַנדערען און נעמט צענויף די שלח־מנות'ען פאַר'ן רבי'ן. זי טראָגט אין האַנד אַ שעלעכעל, איבערגעדעקט מיט אַ טישטוכעל. אינ'ם שעלעכעל שטעקט אַ ראָד זינקע, און אויף דער ראָזינקע ליגט אַ זילבערנע מטבע. די מאַמע דעקט אויף דאָס טישטוכעל און לעגט־צו צו יענער מטבע נאָך אַ מטבע, און אויך דעם מיידעל רוקט זי אַריין עפּים אין האַנד אַריין. דאָס רויטע מיידעל ווערט נאָך רויטער און ווינשעוועט. ווי איין אַלטע: „דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“... נאָך דעם רויטען מיידעל קומט אַריין אַ געשוואָלען בחור'על מיט איין אויפגעטראָגענער באַק, אונטערגעבונדען מיט אַ בלויער פעטשיילע, איין אויג אַ קליינס, דאָס אַנדערע אַביסעל גרע־סער; אין האַנד האַלט ער אַ מעשען טעצעל, אויף דעם טעצעל ליגט אַ פלעדעל, אויפ'ן פלעדעל איז אויסגעצוויקעלט אַ פישעלע, דאָס פישעלע איז אָנגעפילט מיט האָניגפאַרפעל, און ביי דער זייט ליגען עטליכע זילבערנע מטבעות און אַ פאַר קערבלעך פאַפיערענע. דאָס געשוואָלענע בחור'על געהט־צו גלייך צו דער מאַמע און שיסט אויס אין איין אַטהעם, ווי אויסגעלערענט אויף אויסוועניג: „אַ גוט יום־טוב דער רב האָט אייך געשיקט שלח־מנות און דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדער“... דאָס געשוואָלענע בחור'על נעמט אָפּ זיין רח"ש און געהט אַוועק אָהן אַ זייט־געזונד, וואָרום די ווינשעוואַניע האָט ער על־פי טעות אויס־געחאַפט פריהער. און עס קומען אָן אַלע מאָל נייע פאַרשוינען מיט נייע שלח־מנות'ען: פונ'ם דיין, פונ'ם חזן, פון די שוחטים, פונ'ם סופר, פונ'ם תלמוד־תורה־מלמד, פונ'ם בעל־תוקע, פונ'ם בעל־מגיה, פונ'ם מנקר, פונ'ם וואַסער־פיהרער, פונ'ם בעדער (אויך כלי־קודש!). און נאָך די דאָזיגע אַלע קומט צו געהן וועלוועל דער

חברה ווערד דערווייל א געלעכטער. ער ווייסט נישט, דער רשע-מרושע, אז אט באלד האָט ער די מפלה, אָט באלד וועט דער קעניג אחשוּרוש אַרויסגעבען א בעפעהל: „מע זאָל דעם מערדער, דעם גולן, דעם רוצח אויף א הויכען בוים אויפהענגן, און מאַנדרישען דעם אידען זאָל מען פאַר שני למלך טהון מאַכן“. אַך, ווי זיס איז די נקמה! ווי גרויס בין איך ביי זיך אין די אויגען מיט מיין איד־שען שני למלך! ווי שטאַרק טהוט מיר באַנג, וואָס די שפּיעל ענ־דיגט זיך, און די חברה פורים־שפּיעלער נעמען צענויף די עטליכע גראַשענס, און איך געזעגען זיך אָפּ מיט זיי אויף א גאַנץ יאָהר!

נאָר מעהר פון אַלץ טהוט מיר באַנג דער מנהג פון „משלוח־מנות“ און „מתנות לאביונים“ — מתנות פאַר די אַרעמע לייט.

האַלב וואָכעדיג, האַלב יום־טוב־דיג, מיט א זיידענער פעטשיילע און מיט א פאַרטוך, שטעהט די מאַמע ביים טיש שטאַרק צעטראָד־גען: עפּים א ווערטעלע אויסצורעדן — כמעט א מאה שלח־מנות'ען אָפּגעמען און כמעט א מאה שלח־מנות'ען אָפּשיקען, קיינעם נישט אָנזעצען, חלילה קיין טעות נישט האָבען, געדענקען וועמען וואָס פאַר א שלח־מנות מע בעדאַרף אָפּשיקען. צום ביישפּיעל: אז יענער שיקט איין פלעדעל, צוויי קישעלעך, איין מאַהינדעל, צוויי שטיקלעך טאַרט, איין האָניג־טייגעל מיט צוויי צוקערלעקאכ־לעך, — בעדאַרף מען איהם אָפּשיקען, געוויינטליך, צוויי פלעדלעך, איין קישעלע, צוויי מאַהינדלעך, איין שטיקעל טאַרט, צוויי האָניג־טייגלעך מיט דריי צוקערלעקאכלעך. מע בעדאַרף האָבען א קאָפּ פון א מיניסטער, חלילה נישט אַנמאכען א חתונה, ווי סע האָט זיך א מאָל שוין געטראָפּען ביי אונז אַזאַ־נאומגליק, דאָס הייסט, מע האָט געשיקט איינער א נגידת צוריק איהר אייגענעם שלח־מנות, — האָט זיך דאָס געטהאָן, עס איז אַרויס א מחלוקת צווישען די מאַנען, מיט סקאַנדאַלען, מיט פעטש, מיט מסירות, מיט רדיפות, ווי געוויינטליך... היינט די מענשען, וואָס ברענגען דעם שלח־מנות, בעדאַרף מען אויך עפּים שענקען — וועמען א קאָפּיקע און וועמען

דער איז א טאטענ'ס א קינד... און פארהאן צווישען זיי אזעלכע, וואָס נעמען צו וויפיעל מע גיט זיי. דאָס זענען טאָקי פשוט'ע אָרעמע לייט, וואָס געהען נאָך א נדבה לכבוד דעם הייליגען יום טוב:

היינט איז פורים,
מאָרגען איז אויס;
גיט מיר א גראָשען,
טרייבט מיך אַרויס...

און די מאמע האלט אין איין טיילען: א גראָשען אויף צווייען, צוויי גראָשענס אויף דרייען, און איטליכען בעזונדער א שטיקעל טאָרט, א פלעדעל, אָדער א לעקאכעל — „לאָז איין אָרעמאָן אויך וויסען פונ'ם הייליגען יום-טוב פורים"...

יא, דער מנהג פון „משלוח-מנות" איז זעהר א פיינער מנהג ביי אידען, און דער מנהג פון „מתנות לאביונים" איז נאָך פיינער; נאָך אונזערע היינטיגע קינדער, אונזערע היינטיגע „אַריסטאָקראַטען" מיט אונזערע היינטיגע „מאדאמען" פון דער גרויסער שמאָדט יעהופעץ און פון אלע אנדערע גרויסע שמעדרט ווייסען נישט פונ'ם דאָזיגען מנהג. זיי ווייסען פון אנדערע מנהגים: פון „אימעני-נעם" און פון „יאַלקעס", פון טעניץ און פון „גוליאניעס", פון בויגען זיך און דרעהען זיך, נאָך נישט פון „שלח-מנות" און נישט פון „מתנות לאביונים". עס איז, פערשטעהט איהר מיך, איין אנדער וועלט נעוואָרען, דאָס הייסט, די וועלט איז אפילו די אייגענע וועלט, וואָס פריהער, נאָך די מענשען זענען נישט די, וואָס אַמאָל. דאָס הייסט, די מענשען זענען אפילו די אייגענע, וואָס פריהער, נאָך די נעמען זייערע האָבען זיי איבערגעאנדערשט, צום ביישפיעל: אַמאָל איז המן געווען א רשע, דלפון איין אָרעמאָן און ויזתא א שוטח; היינט הייסט המן „אַנטיסעמיט" און איז פול די גאַנצע וועלט, „מהורו ועד כוש"; דלפון איז א גביר אין יעהופעץ, דרעהט געשעפטען און חתמ'עט וועכסלען; און ויזתא איז א חכם, שרייבט

שמש אליין, נעבאך א קראנקער, א הייזעריגער, א יאדעשליווער;
ער בלייבט שטעהן א וויילע ביי דער טהיר, האפט זיך ביי'ם האר-
צען און פעהרוסט זיך.

— וואָס וועט איהר עפּים זאָגען גוטס? — פרעגט איהם די
מאמע, שוין רעכט מיער פון דער אַרבייט.

— מע האָט אייך געשיקט שלח-מנות. — מאכט וועלוועל און
בעווייזט א לעקאכעל אין האַנד. — דערלעבט איבער א יאָהר מיט
אייער...

— פון וועמען איז? — פרעגט איהם וויעדער די מאמע.

— פון מיר טאקי אליין, דערלעבט איבער א יאָהר מיט איי-
ער... — מאכט וועלוועל און פעהרוסט זיך. — האָט קיין פאַראיבעל
ניט, וואָס אליין... נישטאָ מיט וועמען צו שיקען... געווען איין
מיידעל, איז זי, ניט דאָ געדאַכט... איהר געדענקט מין פראַדלען,
עליה השלום?...

וועלוועל דער שמש פעהרוסט זיך אויף עטליכע מינוט, און די
מאמע טהוט זיך אַ האַפּ צו דער קעשעני, נעמט אַרויס עטליכע
מטבעות מיט אַ מאָל און רוקט איהם אַריין אין האַנד אַריין און
איז איהם מכבד מיט אַ שטיק טאָרט און מיט אַ פאָר פלעדלעך.
וועלוועל שטופט דעם טאָרט מיט די פלעדלעך אין בוזעם אַריין,
דאַנקט און ווינשעוועט: „דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער
מאָן און מיט אייערע קינדער“, און פעהרוסט זיך. איך טהו אַ קוק
אויף דער מאמע און דערזעה אויף איהרע שענע אויגען הענגען
טרערען... „וואָס זאָל דאָס בעדייטען?“ — טראכט איך מיר... איך
האָב קיין צייט ניט אַרומקוקען זיך — עס קומען אָן נייע פאַרשויר-
נען, אַלערליי מינים „מקבלים“, שענע אידען מיט גרויע שאלען און
מיט מאָדנע היטלען, קיילעכונגע, אונטען ברייטליך, אויבען שמאָלבלִיך,
ווי לאָקשענטעפלעך; פאַרהאַן צווישען זיי אַזעלכע, וואָס דינגען
זיך, זאָגען, אַז זיי זענען נישט קיין פראָסטע אַרעמע לייט, וואָס
געהען איבער די הייזער; דער איז דעם זיידענס איין אייניקעל,

ארבע כוסות

געשריבען אין יאָהר 1900

גאנצע „מאמרים“ אין די בלעטער, גיט עצות... אַמאָל האָט מירכי געהייסען „מאָנדריש“ און האָט געשפּיעלֶט אַ ראָלע פון שני למלך ביים קעניג אחשורוש; און היינט האָט ער יתרו'ס נעמען: ער רופט זיך מאַרק און מאַרקוס און מאַקס און מאַקסיס און מאַטוויי און מיטראָפּאָן סעמיאָנאָוויטש און פּאַנטעלעמאָן אַנדרעיעוויטש — און מע הערט איהם ווי המן דעם גריינער... אַמאָל, אז איינער האָט זיך געשטעלט, דאָס הייסט, ער האָט נישט געוואָלט צאָהלען, האָט מען דאָס גערופען פשוט מיט'ן נאָמען אָנוועז; היינט רופט מען דאָס ליקווידאַציאָן; גנבה איז קאָמיסאַן, הלואה — דיסקאָנט, אַ לאָך — דעפיציט, איין אסיפה איז אַ סאָבראַניע, גבאים זענען משלענעס, דרשות — רעפּעראַטען, אויף אַ שלאָק זאָגט מען קאַפּריו, אויף משוגע — נערוועז, צדקה איז פּילאַנטראָפּיע, אַ שדוך — פאַרטי, אַ מיאוסקייט — סימפּאַטיע, אַ משרת — קאָממי... און נאָך און נאָך אַ סך אַזעלכע נייע נעמען האָבען זיך בעזעצט אין אונזער נייעם ווערטערבוך — — — נאָר אַלסדינג אויף דער וועלט מוז דאָך האָבען אַ סוף, און אַ פעליעטאָן אוראי.

דערלעכט איבער אַ יאָהר מיט וועמען אייך איז ליעב!

ארבע כוסות

— ברוך הבא א איד, א גאסט, זיצט, זעצט זיך, פאר וואָס זיצט
איהר ניט?

מיט אזא מין ברייטען ברוך-הבא בעגעגענט אונז, דאָס הייסט
מיך מיט'ן טאטען, א טאָג פאר ערב-פסח, רב יודעל וויינשענקער,
א בעסער-אביער געפאקט אידעל, מיט רויטע בעקלעך, מיט א ביי-
כעל און מיט א קארק, וואָס נעמט זיך ניט פון אייגענע און ניט
פון פרעמדע צרות, נאָר פשוט פון א מאמעליגע מיט א ראסעל-
פליישעל, פערזופט מיט א גלעזעל וויין... פון מיין טאטען האלט
יודעל איין עולם ומלואו נאָר פאר איין זאך — דערפאר וואָס דער
טאטע איז א מבין אויף א גלעזעל וויין. נאָר צוריק שמועסענדיג,
וועלכער איד איז ניט קיין מבין אויף א גלעזעל וויין? וויין —
דאָס איז דאָך איינע פון די דריי זאכען, וואָס מיר זענען אין דעם
די גרעסטע ספעציאליסטען אין דער וועלט: דאָס ערשטע איז
נגינה, דאָס הייסט געזאנג, דאָס צווייטע איז א גלעזעל וויין און
דאָס דריטע איז ברייאַנטען. אמאָל, אז איך הויב מיך אָן בע-
רעכענען, פרעג איך זיך אליין א קשיא: מילא, אויף די ערשטע
צוויי זאכען, נגינה און א גלעזעל וויין, איז קיין חידוש ניט, וואָ-
רום וועלכער איד האָט פיינט הערען זינגען? וועלכער איד האָט
ניט געהערט קיין רעכטע בעריהמטע חזנים, וואָס לאָזען זיך הערען
אויף דער וועלט, למשל: ירוחם, פיצוי, בעני, בצלאל, ניסי בעל-

בען א ליכטיגען גן-עדן. תחילת, אז די באבע עליה השלום איז גע-
שטארבען, האָט מען איהרע אויהערניגלעך געשטאצט ביי אונז אין
כתרילעווקע מי יודע וויפיעל; מבינים האָבען זיך זאט ניט גע-
קאנט אָנשפיעגלען אין זייער לויטערקייט, זייער וואסער מיט זייער
שפיעל. עס האָט זיך געפונען איינער אַ מבין, וואָס האָט גאָר
געזאָגט, אז עין לא ראתה, אז נאָך אזא פאָר בריליאַנטען געפינען
זיך ניט אין ערגיץ, סידען אפשר ביי דער ענגלישער מלכה. דע-
רויף האָט זיך אפילו געפונען נאָך איינער, וואָס האָט איהם אויס-
געלאַכט, געזאָגט, אז ביי דער ענגלישער מלכה איז פאָרהאן, מאַהלט
איין, אַ ביסעל גרעסערע בריליאַנטען; האָט איהם יענער אָבער
צוריק זעהר גלייך געענטפערט: „בריליאַנטען איז ניט ניט קיין
קוילעטשען, וואָס שאַצען זיך נאָכ'ן גרויס; דער גאנצער אַנטיק
פון אַ בריליאַנט איז דאָס וואסער, די לויטערקייט און די שפיעל
זיינע, וואָס ער שפיעלט“... העט שפעטער, אין אַ צייט אַרום, אז
מיר האָבען געטראָגען די דאָזיגע זעלטענע אויהערניגלעך פערזעצען
אָדער פערקויפען, האָבען די בריליאַנטען מיט אַ מאָל פערלוירען
אינגאנצען זייער ווערט. וואו איז אַהינגעקומען זייער וואסער,
זייער לויטערקייט מיט זייער שפיעל? די אייגענע מבינים טאָקי
האָבען געזאָגט: „ווייס איך וואָס, אַ פאָר צווייטעס!“... נאָר
אזוי ווי מיט אַרבע כוסות געהער זיך דאָס ווינציג-וואָס אָן, כּבן
קעהרען מיר זיך אום צוריק צו רב יודעל וויינשענקער.

בעקומען פון איהם אזא ברייטען ברוך-הבא, זאָגט איהם דער
טאַטע, אז מיר האָבען קיין צייט ניט, עס איז ערב פסח, און מיר
בעטען איהם, ער זאָל זיך מטריח זיין מיט אונז אין קעלער אַריין,
אַפּקלויבען וויין אויף אַרבע כוסות.

— אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — מאַכט יודעל און נעמט מיט
זיך אַ ליכט מיט אַ פּסח'יג קרוש-גלעזעל, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ
זאָלבערדיט אין קעלער אַריין.

— אַשמינער, וואָס פאַר אַ מין סאָרט גלעזעל וויין וואָלט

זער, ברוך קארלינער, בלומענטאל, באכמאן, פני מינקאווסקי
 וכדומה נאך אזעלכע וועלט־חזנים? און טאָמער האָט ער ניט גע-
 הערט, האָבען אנדערע געהערט. וואָס מאַכט דאָס אויס? — מיר
 פערשטעהען נגינה מיט'ן שכל... נו, און פון וויין שמועסט מען
 ניט; וויין טרינקט דאָך יעדער איד, אפילו דער אָרעמסטער, אלע
 יאָהר, פסח צום סדר; ניטאָ קיין וויין, טרינקט ער ראָזינקעס,
 טרינקט ער מער, טרינקט ער באַרשט, עפּים מוז ער דאָך טרינקען
 צו די „אַרבע כּוסות“, ס'איז דאָך פסח!... וואָס דאַרפט איהר
 מעהר, נעמט דעם בעסטען שאַמפּאַניער וויין, אָדער גאָר „נסך“,
 וואָס מיר טאָרען איהם ניט טרינקען און ווייסען ניט אפילו, וואָס
 פאַר אַ טעם ער האָט, וועלען מיר אייך אויך זאָגען אויף איהם, אויב
 איהר ווילט, אונזער מבינות על פי סברא... אָדער נעמט דעם
 ארץ־ישראל־וויין און רעדט מיט אַ אידען, וועט ער זיך גאָר ניט
 שעמען און וועט אייך זאָגען גאנץ אָפּענטליך: „הא, וואָס, ארץ־
 ישראל־וויין? „כרמל“? איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איך
 אליין האָב נאָך דעם כרמל־וויין ניט געטרונקען, ווייסט איהר פאַר
 וואָס? ווייל איך האָב מיר אלע יאָהר אויף אַרבע כּוסות מיין
 וויין; איך נעם מיר איין אמת'ען בענדערער ווימאַראָזיג און מיש
 איהם צענויף מיט אַ ביסעל „מתוק“, בעקומט ער טעם גן־עדן, עס
 מעג איהם טרינקען דער מלכות... נאָר ווערליג איך האָב געהאַכט
 פון מבינים, וואָס האָבען יאָ פאַרוכט פונ'ם „כרמל“, פאַרשטעה
 איך על־פי שכל, אז דער „כרמל“ באַדאַרף זיין ניט קיין שלעכט
 גלעזעל וויין!... הכלל, מיר פערשטעהען זיך אויף וויין ניט וויי-
 ציגער ווי אויף נגינה... נאָר די דריטע זאך, בריליאַנטען — דאָס
 איז מיר תמיד געווען אַ חידוש, און איך פערשטעה ניט ער היום
 הוה: פון וואָנען האָט זיך גענומען ביי אונז דאָס מבינות אויף
 בריליאַנטען? וואו האָבען זיך דאָס אידען אזוי אָנגעקוקט מיט
 בריליאַנטען? איך וועל אייביג ניט פערגעסען די אוהערינגלעך,
 וואָס זענען אונז געבליבען בירושה פון דער עלטער־באַבע, זאָל האָ-

סעל דאָסיג, דאָס הייסט, ער איז ביי אײך גע'מלאכה'ט, מחילה אונטערגע'שמד'ט. זייט זיך מודה...

— חס ושלום! — זאָגט יודעל און שווערט זיך, ער זאָל אַזוי האָבען אַ כשר'ען פסח, ווי דאָס איז אײן אמת'ער, אַ ריינער קאָ-וועשאַנער וויין. חלילה נישט געפראָוועט, טאָקי נעבאָך אַ כשר קינד, אַט אַזוי ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט! ס'איז נעבאָך אײן אמת'ער, אַ ריינער „באָרדאָ“.

— ע, רב יודעל! — מאַכט צו איהם דער טאַטע. — דאָס טויג דאָך נישט! מיר האָבען דאָך עפּיס געשמועסט, אז מיר באַדאַרפט איהר ווייזען אַ גלעזעל וויין, וואָס זאָל זיין וויין, היינט וואָס דער-צעהלט איהר מיר מעשיות באָרדאָ — שמאָרדאָ?

— אײן אומגליק מיט די מבינים! — זאָגט יודעל און גיסט אויס דאָס גלעזעל „באָרדאָ“ און צאָפט איהם אָן אײן אַנדער גלעזעל וויין, שוין פון צוויי פעסלעך מיט אַ מאָל, און טראָגט דאָס אונטער דעם טאַטען שוין מיט אײן אַנדער מינע.

— ווייסט איהר וואָס? זאָגט שוין איהר אַליין, אויב איהר זענט אַ מבין און פאַרשטעהט אויף וויין. איך וועל שוין שווייגען. איך בין נישט, אײן עק!

דער טאַטע בעמערקט פריהער דאָס גלעזעל אויף דער ליכט, פאַוואָלינקע טראָגט ער דאָס צו צו די ליפּען, זופּט אָפּ אַ ביסעל, און דאָס פנים ווערט ביי איהם איבערגעכייטען, די אויגען פרעה-ליכער.

— יא, אַט דאָס איז וויין; דאָס קאָן מען אַנרופען מיט'ן נאָ-מען וויין. ווייסט איהר פאַר וואָס? ווייל אין איהם געפינט איהר אַלסדינג, וואָס אַ גלעזעל וויין באַדאַרף האָבען: אי אַ שטאַרקייט, אי אַ מתיקות, אי אַ זויערקייט. מיט אײן וואָרט — ס'איז וויין. — איך זאָל אַזוי האָבען הצלחה בכל אשר אפנה, — זאָגט יודעל און שפּרינגט-צו צום טאַטען — אז זינט איך בין אַ וויינשענקער, האָב איך נאָך אַזאָ גלעזעל וויין נישט געהאַט. און טאַמער מיינט

איהר א בעלן געווען טרינקען היינטיגען פסח? — טהוט יודעל א פרעג און קוקט אויף דער סטעלי.

— וואָס פאר א מין סאַרט גלעזעל ווײן זאָל איך וועלען? — ענטפערט איהם צוריק דער טאטע איבערגעפרעגט. — איך וואָלט א בעלן געווען, עס זאָל זיין, פאַרשטעהט איהר מיך, דאָס אמת'ע גלעזעל ווײן, דאָס הייסט, עס זאָל זיין א גלעזעל ווײן, וועדליג מיר ביידע פאַרשטעהען — איהר פאַרשטעהט?

— איך פאַרשטעה, פאר וואָס זאָל איך ניט פאַרשטעהן? איהר ווילט א גלעזעל ווײן, וואָס זאָל זיין „קפּריסין“!

מיט די ווערטער געהט יודעל אוועק אין א ווינקעלע, בויגט זיך אָן אין דער פינסטער און צאפט אָן א גלעזעל „קפּריסין“ און טראָגט דאָס צו דעם טאטען.

— שלעכטס זאָל איך האָבען, אויב עמיצער האָט נאָך אפילו פאַרזוכט ביי מיר פונ'ם דאָזיגען ווײן; אנו, נעמט איהם אַקאָרשט אויף די ליפּען!

דער טאטע טהוט א שאַקעל דאָס גלעזעל הין און צוריק עטליכע מאל, טראָגט דאָס צו פריהער צו דער ליכט, נאָכדעם צום מויל, טהוט א מאן מיט דער נאָז:

— נײן, רב יודעל, האָט קיין פאַראיבעל ניט, ניט דאָס הייסט ביי מיר „קפּריסין“!

— אהא, איך ווייס שוין וואָס איהר מיינט! — מאכט יודעל און צאפט אָן א פריש גלעזעל קפּריסין. — נו, וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען אויף דעם גלעזעל ווײן? קוקט אייך נאָר צו צו דער מראה זיינער: קרישטאָל!

דער טאטע פערזוכט אַביסעל „קרישטאָל“ און זאָגט זיין מבינות:

— מהכתיית, אוודאי איז דאָס א גלעזעל ווײן. דער חסרון זיינער איז נאָר דאָס, וואָס ער איז, צווישען אונז רעדענדיג, א ביי-

רום אָט דאָס איז — וויין! ... זאָגט־זשע מיר, רב יודעל סערדצע, מה יקר — וואָס קאָסט ער? פון וואַנען שטאַמט ער? ומה שמו — ווי איז דער אמת'ער נאָמען זיינער?

— ע! — מאַכט יודעל מיט אַ געלעכטערעל. — איהר ווילט טאַקי וויסען אַלסדינג? מע מוז, מע מוז אייך זאָגען דעם אמת, ס'איז עפּים אַ תירוץ? די מעשה דערפון איז אזוי: דער וויין אַליין איז מיינער איין אייגענער ווימאַראָזיג אַ נומער דרייצעהן, הייסען הייסט ער שאַטאַלאָפיט און קאָסטען קאָסט ער אזוי גרויס ווי זעכס קארבען איין עמער, האָט איהר אַ קיימאַלן פון פיער גיל-דען איין אָקע. איך זאָל אזוי האָבען הצלחה בכל אשר אפנה, אז איך דערלעג צו איהם, אויב איך לייז איהם אפילו פינף גילדען די אָקע. פאַרגעסט נישט, וויפיעל דאָ איז פאַרהאַן פּחת! אַ קליי-ניגקייט, ווימאַראָזיג! פאָלגט מיך און כּיטבט ניט קיין שהיות, הייסט אייך אַנצאַפּען אַ צוויי פּלאַש פונ'ם דאָזיגען ווימאַראָזיג, און צוויי פּלאַש פון בענדערער „מאַרגאָ“, וואָס איך האָב אייך פריהער באַוויזען, און נאָך איין פּלאַש הייסט אייך געבען פאַר די ווייבער פונ'ם אמת'ען „זמירער“, וואָס איהר נעמט ביי מיר אַלע יאָהר, וועט איהר וויסען, אז איהר האָט מיט גאָטס הילף וויין אויף אַרבע בוסות, און דערלעבט איבער אַ יאָהר מיט אייער ווייב און מיט אייערע קינדער, איהר זאָלט זיין אַ גרויסער גביר און טרינקען אַלע פסח נישט קיין ערגערען וויין... יענקעל! הער נאָר, דו, וואו ביזט דו ערגיץ, אין אַלדי שוואַרצע יאָהר?

אויף דעם דאָזיגען אויסרוף בעווייזט זיך, איך ווייס נישט פון וואַנען, עפּים אַ מאָדנער נפש, אַ געזונטער, אַ שוואַרצער בחור אין אַ וואַטאָוער, שטאַרק פערסמאָלצעוועטער קאַפּאָטע, אונטער-געבונדען מיט אַ שטריקעל, מיט אַ פאָר גרויסע, מורא'דיג-גרויסע שטיוועל; דאָס פנים איז ביי איהם ווי פּעראומערט, פערשלאָפּען, קוקט ניט אין די אויגען, רעדט הייזעריג, ווי פונ'ם שלאַף:

— הא? וואָס? מיך רופט איהר?

איהר, איך האָב איהם אַ סך? לאָמיר אַזוי האָבען אַ פרעהליכען יום-טוב, ווי...

— ששא, פאָוואָלי נור! — שלאָגט איהם דער טאטע איבער אין מיטען. — די מעשה דערפון איז אַזוי: וויין איז דאָס טאָקי, נאָר ניט איי-איי-איי! גאָרניט, ס'איז ניט מעהר ווי אַ גלעזעל וויין. איך האָב אייך, רב יודעל, געוואָלט בעטען אָט וואָס: איהר זאָלט זיך מטריח זיין מיר אָנצאפּען אַ גלעזעל וויין פון יענעם... פון יענעם... איהר ווייסט שוין פון וואָסערען איך מיינ... פונ'ם אמת'ען ווימאָראָזיג, איהר געדענקט? איי, איז דאָס געווען אַ ווי-מאָראָזיג!

יודעל טהוט זיך אַ פאטש מיט ביידע הענד איבער דער קאפּ-פאטע און אַ שמייכלעלע דערביי:

— אַ ריינער אומגליק מיט די מכינים! גענוג זיי פאַרשטע-הען אויף וויין, האָבען זיי נאָך אַ זכרון אויך און געדענקען דעם טעם פון פאַראַיאָהרען, פון פאַר צוויי יאָהרען און אפילו פון פאַר דריי יאָהרען!

און יודעל טהוט אַ שפּריץ מיט'ן גלעזעל אַרויף און צאפט אָן גאָר אַ פריש גלעזעל וויין, שוין ניט פון צוויי, נאָר פון איין פעסעל, טראָגט דאָס צו צום טאטען שוין גאָר אַהן ווערטער, נאָר אַ סמאָרע מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט: „אָנה, וואָס וועט איהר עפּיס איצטער זאָגען?“ דער טאטע טהוט אַ זופּ איין מאָל, נאָך אַ מאָל, און נאָך אַ מאָל, קוקט אלע מאָל אויפ'ן גלעזעל פון אונטען אַרויף, פערבייסט די אונטערשטע ליפּ, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, רעדט צו זיך אליין און צעהלט די ווערטער:

— אוי! — איז דאָס! — אַ גלעזעל! — וויין! — הערט איהר, רב יודעל, אָט דאָס איז דער אמת'ער וויין, וואָס מע רופט איהם וויין; אָט דעם וויין אַז מע טרינקט, פיהלט מען, אַז מע טרינקט וויין; ס'איז, פאַרשטעהט איהר מיך, אַ פול מויל מיט וויין! אויף איהם, זעהט איהר, מעג מען שוין מאַכען בורא-פרייהגפּן, וואָ-

— דהיינו, — זאגט דער טאטע געלאסען — מע האָט איהם
ניט געקאָנט נעמען אין מויל אַרײַן. ס'איז געווען, מחילה, באַרשט,
ניט קיין וויין.

— וואָס רעדט איהר? איך זאָל אזוי האָבען אַלדאָס גוטס, ווי
דער עולם האָט געלעקט פון איהם די פינגער. מע האָט זיך גאָר
ניט געקאָנט אָפּלויבען פון איהם. סע איז ניט געבליבען פון איהם
אויף די אַנדערע טעג פסח, איהר זאָלט זאָגען, אַ לעק.

— און איך זאָג אייך, — מאַכט דער טאטע גאנץ געלאסען —
אז ער איז געווען, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, אַ בייווער חלשות!
פון אויבען האָט ער געהאַט אַ שימעל, אַ טעם האָט ער געהאַט
פון געקאָכטע באַרלעך און האָט זיך נאָכגעגעבען מיט עפּיס אַ מין
גערוך, פון... פון... אונגערקעס.

— ניט אַנדערש, — זאָגט יודעל און צענעמט די הענד — אז
איהר האָט איהם געהאַלטען ערגיץ אין דער וואַרעם, אָדער די פלעש-
לעך זענען ניט געווען גוט פאַרפּראָכעוועט.

— ניין! איהר האָט אַ טעות, רב יודעל; די פלעשלעך זענען
דוקא געווען פאַרפּראָכעוועט, ווי אלע מאָל, און געהאַלטען האָב
איך איהם דוקא אין אַ קיהל אָרט, ווי אלע מאָל, נאָר מיט איהם
האָט זיך, אַפּנים, איין אַנדער מעשה געטראָפּען: די ראָזינקעס
האָבען ביי אייך אין קעלער, אַפּנים, ניט רעכט אויסגעשפּיעלט, האָ-
בען זיי זיך צעשפּיעלט ביי מיר אין די פלעשלעך, האָט דער וויין
געחאַפּט אַ פאַסקורנע זויערקייט און איז געוואָרען הויזענדיג. דאָס
קינד נעבאָך (דער טאטע בעווייזט אויף מיר) האָט געהאַט צו מהון
מיט'ן מאָגען, ניט היינט געדאַכט, פון נאָכ'ן ערשטען סדר כמעט
ביו שבועות — דערפאַר האָב איך היינטגס יאָהר מורא זיך צו-
ריהרען צו אייערע „צמוקים“.

מערקוויידיג! איך אליין האָב גאָר פאַרגעסען די גאַנצע מעשה.
נאָר אז דער טאטע האָט זי פלוצים אויפגעמישט, האָב איך מיך
דערמאַנט, ווי אזוי איך האָב מיך פאַראַיאָהרען צוגעחאַפּט צו די

— וואו ביזט דו געווען און וואס האסט דו געטהאן?

— ווער? איך? גארניט. בין געווען ביי די ראזינקעס, גע-
מאכט „מאלאנא“.

— הער נאָר דו, יענקוי, וואָס איך זאָג דיר: נעם שווענק
דורך עטליכע פלעשער און צאפ זיי אָן צוויי ווימאַרזויג שאטאלאָ-
פיט פונ'ם פעסעל נומער 13 און צוויי מארגאָ פונ'ם זיסליכען נומער
8, און איין פלאש וועסט דו זיי אָנצאפען פונ'ם זמירער נומער 11!
שטעה, האָב צייט. וואָס האַפט דיר אַוועק דער רוח? ... געדענק-
זשע, יענקוי, ווימאַרזויג שאטאלאָפיט נומער 8, מארגאָ נומער 13,
מיין איך מארגאָ נומער 13, טפו, שאטאלאָפיט נומער 13, מארגאָ
נומער 8 און זמירער נומער 1 פונ'ם בעסערען. גיך, ריהר זיך, ווי
אַ בלייען פייגעלע!

יענקעל געהט אַוועק אַ שלעפּעריגער צאפען וויין ערגיץ ווייט,
באַברעט זיך דאָרטען אין דער פינסטער און קומט צו געהן אין עט-
ליכע מינוט אַרום מיט די אָנגעגאַסענע פלעשער, שלעפט איינציג-
זויזן פון קעשענע פראַבקעס, קייט זיי געשמאַק מיט זיינע גרויסע
געזונטע צייהן אַזוי לאַנג, ביז זיי מוזען אַרײַן, און יודעל וויינשענ-
קער האַלט דערווייל מיט'ן טאַטען אַ שמועס אַלץ וועגען וויין.

— זאָגט נאָר, רב יודעל סערדצע, ווי אַזוי איז ביי אײַך אַרויס
היינטיגס יאָהר דער ראָזינקעס-וויין?

— די צמוקים? איין חריפות אין דער וועלט! — זאָגט
יודעל. — בעסער פונ'ם בעסטען אונגערשען וויין! אַ כפרה טאַקיי,
אַ כפרה שאַמפאַניער, אַ כפרה זייער פאַרטוויין, זייער פראַנצווין
מיט אַלע זייערע וויינען!

— פאַראַיאָהרען — זאָגט דער טאַטע — איז אײַער ראָזינקעס-
וויין געווען, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, נישט אין בעסטען.
— דהיינו מיט וואָס? — מאַכט יודעל ווי דערשראָקען.

נייע מלבושים'לעך מיט מיין קאשקעטעל. "ס'איז מיין קאשקע-
טעל!" — שריי איך צו איהם. — "מע האָט דאָס מיר ערשט נעכ-
טען געקויפט אויף פסח!"... און דער געזונטער בחור זיינער האָט
זיך צוגעהאַפּט צו אונזערע ארבע כוסות, שטעהט אויסגעבויגען
צוריק מיט איין איבערגעקעהרטע פלאַש וויין איבער'ן מויל אַרײַן;
דער וויין — בול-בול-בול, און ער זשליאַקעט... "פאַרפאַלען די ארבע
כוסות! חמץ'דיג געמאַכט, חמץ'דיג!"... שריי איך און האַפּ מיך
אויף אַ פערצאַפּעלטער פונ'ם שלאָף, און איך דאַנק גאָט וואָס ס'איז
נאָר אַ חלום...

* * *

קוים דערלעבט די מינוט, די רגע — אָט-אַט, נאָך צוויי שעה,
נאָך דריי שעה איז שוין פסח; אומעטום איז רײַן, אומעטום
פסח'יג.

דער אויווען איז אויסגעגליהט. דער טיש איז איבערגעדעקט.
די מצות טרישמשען. עס לאָזט זיך הערען אַ געשמאַקער ריח פון
גענוענשמאַלין, עס שמעקט מיט לאַטקעס, מיט פסח'יגע לאַטקעס.
די "ארבע כוסות" שטעהען שוין אָפּגעדעקט פראַנק און פריי, מע
מעג שוין קוקען אויף זיי... דער טאַטע איז נאָך אַ ביסעל פערנר-
מען, ער מאַכט חרוסת. נאָר איך... איך בין שוין פאַרטיג! ווי
איין אמת'ער פריינד, ווי אַ "בן-מלך", האָב איך מיך אָנגעטהאָן פון
קאָפּ ביז פיס אין גאַלע נייעס, גאַלע טשאַקענדיגס, קנאַקענדיגס,
סקריפענדיגס. איך ווייס ניט, וואָס איך זאָל טהון: זיצען — איין
עבירה, דאָס קאַפּאַטקעלע ווערד צעקנייטשט; געהן — דער גלאַנץ
פון די פאַדעשוועס ווערד אָפּגעריבען; שטעהן — וועט מען ניט
הערען, ווי די שטיוועל סקריפען... איך שוועב, איך האַלט מיך פון
אויבען, אין דער לופטען. איין חסרון נאָר, וואָס איבער דער בלאַטע,
איבער דער געוויסער כתרילעווקער זומפּיגער בלאַטע, קאָן מען מיט
די נייע שטיוועלעך אין שוהל אַרײַן ניט אַריבערגעהן בשום אופן.
מע מוז אַנטהון די אַלטע, די חמץ'דיגע שטיוועלעך.

ארבע כוסות, אויסגעווינגען זיי ביז'ן דנאָ, און אז איך בין אויפגע-
שטאנען פונ'ם סדר, האָט זיך מיר געדריקט די סטעלי, און דער
טיש מיט די כוסות מיט אלעס מיט אנאנדער האָבען געהאפט א
טענצעל, קוים וואָס איך האָב מיך געהאלטען אויף די פיס. און
נאָכדעם — נאָכדעם געדענק איך ווי דורכ'ן שלאָף: א בעטעל...
איך ליג... די מאמע האלט מיך ביים שטערן און שעלט עמיצען,
איך ווייס ניט וועמען: „ניט געדאכט זאָל ער ווערען מיט זיינע
ראַזינקעס און מיט זיין וויין! סם המות! אוועקגע'סמ'ט דאָס
קינד!“...

— האָט אַ נוטען יום-טוב! — געזעגענען מיר זיך אַפּ מיט
יודעל וויינשענקער, ווינשעווען זיך איינס דאָס אנדערע עטליכע
מאָל „אַ כשר'ען פסח“, און מיר געהען אַהיים מיט'ן וויין אויף
ארבע כוסות לעבעדיג, פרעהליך. דער טאטע איז פרעהליך, וואָס
ער האָט בעצייטענס איינגעהאנדעלט וויין אויף ארבע כוסות — פער-
שפאַרען מאָרגען שטופען זיך צווישען גאנצען עולם אין דער
הושטשע; און איך בין גלאט פרעהליך, וואָרום ווער איז צו מיר
גלייך? אַט-אַט, נאָך איין טאָג, קומט דער „ליעבער פעטער פסח“,
אין חדר דאַרף מען שוין ניט געהן, אין דער היים וואַרטען שוין
אויף מיר די נייע מלבושים'לעך, מיט די נייע סקריפענדיגע שמיר
וועלעך, מיט דעם נייעם גלאַנצעדיגען קאשקעטעל. געקומען אַהיים
מיט די ארבע כוסות, זוכט אַפּ דער טאטע אַ קיהל אָרט, אַ פסח'יגס,
אַ כשר'ס, אויף אוועקצושטעלען דעם וויין. ער פאַרעט זיך און צי-
טערט איבער איהם, ווי עפּיס איבער אַ מייער, ציטעריג קינד. ער זאָגט
אונז אַן אלעמען, מיר זאָלען, חס ושלום, ניט צוריהרען זיך צום
וויין מיט אונזערע חמצ'דיגע הענד; מיר זאָלען אפילו גאָר ניט
קוקען אין יענעם ווינקעל אַריין! שפעטער, נאָכ'ן „בורק המץ“ זיין,
לעגען מיר זיך שלאָפּען (די לעצטע חמצ'דיגע נאכט!), און עס
פלאַנטעט זיך מיר אַ גאנצע נאכט משונה'מאָדנע נאָרישע חלומות.
עס חלומ'ט זיך מיר, אז יודעל וויינשענקער טראָגט אויף זיך מיינע

„עבדים היינו לפרעה במצרים — קנעכט זענען מיר געוועזען צו פרעה'ן אין מצרים, האָט אונז גאָט אַרויסגעצויגען פון דאָרטען מיט גרויס וואונדער...“ און מיר דערצעהלען איינער דעם אנדערען שענע מעשיות: די מעשה פון רבי אליעזר מיט רבי יהושע מיט רבי אלעזר בן עזריה מיט רבי עקיבא מיט רבי טרפון, וואָס זענען געזעסען אַ גאַנצע נאַכט און האָבען דערצעהלט פון יציאת מצרים... און מיר רעכענען אויס די פיער זיהן פון דער הגדה: אחד חכם — איינער אַ קלוגער, ואחד רשע — איינער אַ שלעכטער, ואחד תם — איינער אַ נאַר, ואחד שאינו יודע לשאול, דאָס הייסט — מחילה גאָר אַ בהמה, וואָרום יענע דריי פרעגען האָטש איטליכער איין אַנ־דער קשיה, און דער זיצט, ווי אַ לעהמענער גולם, משטיינט געזאָגט, גאָר ניט זיין עסק, וואָס מע האָט אונז אַמאָל געמוטשעט אין מצרים, פערביטערט אונזער לעבען; מיר האָבען געקענטען לעהם, געמאַכט ציגעל, געבויט פיתום מיט רעמסס, און פרעה האָט אַרויסגעגעבען אויף אונז אַלע מאָל נייע גזירות... ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא — ווען גאָט ברוך הוא זאָל אונז ניט געווען בעצייטענס אַרויס־ציהען פון מצרים, וואָלטען מיר פערבליבען אייביגע קנעכט, איי־ביגע שקלאווען — מיר און אונזערע קינדער און אונזערע קינדס־קינד־דער; דערפאַר איז אַ מצוה, מע זאָל אַלע יאָהר אָפּרעכטען דעם סדר און דערצעהלען אונזערע קינדער די גרויסע וואונדער פון יציאת מצרים. פאַרהאַן אַ סך ביי אונז היינט אַזעלכע „שאינו יודע לשאול'ס“ צווישען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס זיצען ביי'ס סדר ווי די לעהמענע גולמ'ס, זעהען ווי דער טאַטע „מאַכט זיך נאַריש“, עסט חריין טרוקענעם מיט חרוסת, וואָס האָט נישט קיין שום טעם, און זאָגט עפּים פון אַ סדור אונטער דער נאָז, שעמט זיך פאַר דער „באָנע“... נאָר וואָס זענען שולדיג נעבאָך אַזעלכע קינדער, „שאינו יודע לשאול'ס“, אַז מע האָט מיט זיי פאַרט ניט געלערענט אין גימנאַז־זיע די אידישע היסטאָריע? די „באָנע“ האָט זיי ניט דערצעהלט די שענע מעשה פון יציאת מצרים, קיינער האָט זיי ניט אויפגעקלערט,

פערשטעהרט!... אין שוהל איז ריין, אין שוהל איז ליכטיג, אין שוהל איז יום־טוב'דיג, אין שוהל איז פרעהליך; אלע הענגליכטער מיט אלע העסעס זענען אויסגעריבען, גלאנצען, און די ליכט ברענען. אידען אלע אויסגעצוואַגען, אָנגעטהאָן יום־טוב־דיג, דאוונען געשמאַק, און מיר, חדר־יונגלעך, קונדסים, בעטראכטען איינס דאָס אנדערע, וועמעס קאפּאָטקעלע איז לענגער און וועמעס — קירצער, וועמעס קאשקעטעל איז שענער און גלאַנצט מעהרער. איין חסרון נאָר, די נייע שטיוועלעך זענען געבליבען אין דער היים — פערשטעהרט! און ווער איז שולדיג? די בלאָטע, אונזער כתרי־לעווקער בלאָטע... נאָר נאָרניט, אַלסדינג איז איין איבערגעקומענע זאך. איבערגעקומען די בלאָטע און געקומען אַהיים, טהו איך אָן צוריק די נייע גלאַנצענדיגע סקריפענדיגע שטיוועלעך, וואָרום די בלאָטע איז ביי אונז נאָר אין דרויסען. אינוועניג, אין דער היים, אין שטוב, איז ביי אונז ריין און שען און ציכטיג, מחיה־נפשות! עס שעמערירט, עס זינגט פון ריינקייט. דער וויין מיט די ארבע כוסות שמעהען שוין אויפ'ן טיש. עס גלאַנצט, עס שעמערירט, עס פינקעלט אין די אויגען. די מצות מיט דער קערה מיט'ן גאַנצען „סדר“ זענען גרייט. דער טאַטע, דער „מלך“, אין אַ ווייסען קירטעל — אויבענאָן אויף דער היסבי־בעט; ביי דער רעכטער האַנד — די מאַמע, די „מלכה“, אָנגעטהאָן אין זיידענס, און איך, זייער „פרינץ“, ביי דער זייט, שמעה אויף און פרעג דעם טאַטען אויף אויסוועניג די „פיער קשיות“ און לאָז אויס גייציג, מיט'ן קנאַק און מיט אַ ניגון פון דער גמרא: „האָב איך דיר, טאַטע, געפרעגט אלע פיער קשיות; היינט ענטפער מיר אַ תירוץ, און מאַמער וועסט דו מיר ניט ענטפערען קיין תירוץ, וועל איך זיך אַליין ענטפערען אַ תירוץ: עבדים היינו לפרעה במצרים!“... הויבען מיר אָן צו זינגען אויף אַ קול, שרייען איבער איינס דאָס אנדערע, און איך פערלויף אלע מאָל אויף צופריהער, ווי אַ לאָשעקעל, צו בעווייזען דעם טאַטען, אַז איך האָב גוט אויסגעלערנט די הגדה, ווי אַ וואַסער:

שטראָפּט מיט צעהן מכות: „דס... צפרדע...“ ביי יעדער מכה שטעלען מיר זיך אָפּ און גיסען אָפּ צו ביסלעך וויין פון אונזערע כוסות. נאָכדעם גיסען מיר אָן צוריק די כוסות פול און זאָגען ווייטער. מיר ציהען אונטער אַ רעכענונג אינאיינעם מיט רב יוסי הגלילי פון די אלע מכות, וואָס פרעה איז מיט זיי געשלאָגען געוואָרן; עס קומט אויס אַ סך מעהר פון צעהן מכות: „אין מצרים, קומט אויס נאָך רבי עקיבא'ס חשבון, האָט פרעה געחאָפּט פופציג מכות, און אויפ'ן ים צוויי-הונדערט-און-פופציג מכות, האָבען מיר, הייסט דאָס, אַ קיימאל'ן פון דריי הונדערט מכות“... אַ מצוה אויף איהם, טראַכט איך מיר, לאָז ער וויסען, אז מיט אַ אידען טאָר מען זיך ניט אָנהויבען, וואָרום ביי אידען קאָן ווערען פון איין מכה אַ סך מכות!... שפעטער, אז מיר זאָגען אָפּ דעם „לפּיכך“ און עס קומט צו „הלל“, פערשטעלט זיך דער טאַטע פאַר אַ חזן און איך פאַר אַ זינגערעל; ער פערקאַטשעט זיך אויפ'ן חזן'ישען שטיי-גער, און איך העלף איהם אונטער ווי אַ משורר'על, און די מאַמע קוועלט פון אונז ביידען, ביז עס קומט צום „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעברייט צו מקיים זיין די מצוה פונ'ם צווייטען כוס פון די ארבע כוסות“, צעשאַקעל איך מיר, ווי איין אלטער, מאַך די ברכה און קעהר איבער דאָס גלעזעל מיט'ן דנאָ אַרויף און זופּ אויס ביז'ן לעצטען טראָפּען. די מאַמע קוקט און מאַכט צו מיר מיט'ן פינגער, ווי איינער רעדט: „געדענק, דו קונדס, זאָלסט ניט האָבען חלילה דעם אייגענעם פסק, וואָס פאַראַיאָהרען“... איך הער דאָס אָבער, ווי דעם פאַראַיאָהריגען שניי. פאַראַיאָהרען איז גע-ווען עפּיש אנדערש, און היינט איז עפּיס אנדערש! — שפעטער, נאָך דער ברייטער וועטשערע, נאָכ'ן „אפיקומן“, נאָכ'ן בענטשען, צעשאַקעל איך מיך וויעדער אַ מאָל און זאָג: „הריני מוכן ומזומן — איך בין אָנגעברייט מקיים זיין די מצוה פונ'ם דריטען כוס פון די ארבע כוסות“, און קעהר איבער דאָס גלעזעל וויעדער מיט'ן דנאָ אַרויף, און איך פיהל, ווי עס

וואָס בעדייטען די דאָזיגע „טרוקענע“ מצות, דער דאָזיגער „בימער-דער“ חריין מיט'ן חרוסת און די אלע איבעריגע אידישע מנהגים און פסח'יגע מאכלים... די פסח'יגע מאכלים? — מהכתיתי, ווער זאָגט זיך אָפּ פון קניידלעך, לאַטקעס, טייגעכצען און פאַלירטשיי קעס? אַ פסח'יגער באַרשט אַ גוטער מיט מצה, אָדער מצה, צו געפרישט מיט אייער, איז אויך ניט שלעכט. „פסח — זאָגען היינט מיגע קינדער — סלאַווי פראַודניק, בודיעס קושאַט חרעמזלעך אי פֿיט סלאַדקאַיע ווינאָ“... * נאָר קיינער פון זיי ווייסט ניט די טייטש פון די ווערטער „עבדים היינו — קנעכט זענען מיר געווען זען און קנעכט זענען מיר געבליבען“... קיינער פון זיי ווייסט ניט דעם טעם פון די ווערטער „זמן חרותנו — די צייט פון אונזער בע-פרייט ווערען!“... נאָר איך קעהר מיך אום צוריק צו דער הגדה, ווי אזוי איך מיט'ן טאַטען דערצעהלען אַ מעשה פון אונזער עלטער-עלטער-זיידען תרה, און פון אברהם אַבינו, און פון יצחק מיט זיין נע צוויי זיהן יעקב און עשו, און פערבייגעהענדיג דערמאָנען מיר אונזער פעטער לבן-הארמי, וואָס איז געווען טויענדער מאָל ערגער פון פרעה'ן, וואָרום פרעה האָט אַרויסגעגעבען אַ גזירה נאָר אויף די זכרים אַליין, און לבן האָט געוואָלט אומברענגען דאָס אידישקייט אינגאַנצען, עוקר מן השורש זיין... און נאָכדעם קומען מיר צו דער געשיכטע, ווי אזוי פרעה האָט זיך מיט אונז גערעכענט, זיך געבאָ-דען אין בלוט פון אידישע קינדער... „ונצעק“ — האָבען מיר גע-מאַכט אַ ויצעקו, געשריגען צום רבוננו של עולם (דאָ הויבען מיר אָן צו שרייען אויף אַ קול), ער זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע. און נאָט האָט צוגעהערט אונזער געבעט; ער האָט געשיקט משה מיט אהרנ'ען צו פרעה'ן, ער זאָל אַרויסלאָזען די אידען פון מצרים. האָט דאָך מסתמא פרעה ניט געוואָלט הערען, האָט איהם גאָט גע-

* פסח איז אַ גוטער יום-טוב, מיר וועלען עסען חרעמזלעך און מרינקען זיסען וויין.

שוין „קנעפלעך“, נאָר זיי ווייסען ניט דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגעניגען פון „ארבע כוסות“. דערפאר ווייסען זיי אָבער דעם אמת'ען טעם מיט'ן אמת'ען פערגעניגען פון „פראָצענטען“ אין די נימנאָזיעס... זיי ווייסען ניט די טייטש פון די ווערטער „חד גדיא“ — אַ קליין ציעגעלע... דערפאר ווייסען זיי דעם פשט פון די ווערטער: „מאַליענקי זשידיאָנאַק, אָדער „מאַליוטקי זשיר-דעק“, דאָס הייסט: אַ קליין אידעלע... און נאָך און נאָך אַ סך זאכען ווייסען אונזערע היינטיגע קינדער, וואָס הלזאי וואָלטען זיי דאָס בעסער ניט ווייסען! נאָר מחמת ס'איז ערב פסח, וויל איך ניט אָנוואַרפען אויף אײך קיין מרה־שחורה. איך וויל אײך ניט פער־שטעהרען דעם יום־טוב מיט זייטיגע מחשבות, מיט טרויעריגע גע־דאַנקען, און לאָז אויס מיין פעליעטאָן מיט די ווערטער פון דער הנדה:

— לשנה הבאה בירושלים!

— — — — —

דרעהט זיך מיר דאָס קעפעל. פון דעסטוועגען בין איך נאָך ביי אלע געדאַנקען. איך גיס אָן דעם פיערטען כּוּם פון די ארבע כּוּסות, און זאָג מיט'ן טאַטען דעם „שפּוך חמתך“ שטעהענדיג און האָפּ אַ קוק אויף דער טהיר, טאָמער וועל איך דערזעהן, ווי עס קומט אַריין אליהו הנביא און טרינקט אָפּ פון „אליהו הנביא'ס כּוּם“... נאָכדעם זעצען מיר זיך וויעדער אַנידער און מיר זאָגען די אלע איבעריגע שטיק פון דער הגדה, אַ נאַנצען סטעפּ: „הודו“, און „נשמת“, און „ויהי בחצי הלילה“; איך העלף דעם טאַטען זינגען דעם „לך ולך, לך כי לך, לך אף לך, כי לו נאה, כי לו יאה“ — און לאָז אויס אויף אַקול:

— לשנה הבאה בירושלים!

דאָ דערפיהל איך, אַז אין קאָפּ איז מיר עפּיס וואַרעמליך, די בעקלעך פלאַמען מיר, פאַר די אויגען שטעהט מיר עפּיס ווי אַ רויך, אויפ'ן האַרצען איז מיר שטאַרק אויפגעלעגט, לוסטיג־פרעהליך, עס טראָגט מיך אין דער לופטען: ס'איז מיר גוט — און גענוג. איך זאָל זיך גיט שעמען, וואָלט איך נאָר געגאַנגען טאַנצען... די מאַמע קוקט אויף מיר און לאַכט, זי ווערד צעגאַנגען פאַר געלעכטער. טאָר מער ווייסט איהר, וואָס איז דער געלעכטער? איך פערשטעה גיט, וואָס זי לאַכט... איך ווייס גיט, איך געדענק גיט בשום אופן, צי איך האָב געטרונקען דעם „כּוּם רביעי“, — דאָס פיערטע גלעזעל פון די „ארבע כּוּסות“ — צי ניין? ... איך קאָן מיך בשום אופן גיט דערמאַנען, צי איך האָב געהאַלפּען דעם טאַטען זינגען „חד גדיא“, צי איך בין שוין דעמאָלט געשלאָפּען מיט דעם זיסען גליק־ליכען קינדערשען שלאָף? איין זאך געדענק איך נאָר, אַז מיר איז דעמאָלט געווען גוט, איך בין דעמאָלט געווען איינער אַ גליקליכער, און גאָט ווייסט, גאָט ווייסט, אויב אונזערע היינטיגע קינדער קאָנען זיך נאָר פיהלען אזוי באמת יום־טוב'דיג אום יום־טוב, פסח'יג אום פסח. אונזערע היינטיגע קינדער האָבען גיט קיין „קאַפּאָמקעלעך“ מיט קיין „קאַשקעטלעך“; זיי טראָגען שוין מונדירלעך און האָבען

איבער א הימעל

א מעשה לכבוד פסח, דערזעהלט פון א כחרי-
לעווקער אידען, וואס האנדעלט מיט אַבריעז-
קעס און רויכערט דינע פאפירעסלעך, און
איבערדערזעהלט טאקי מיט זיין לשון.

געשריבען אין יאָהר 1913

איבער א היטעל

— אלץ הייסט ביי אייך צעטרעגן? אַט איז ביי אונז אין כתרילעווקע, הייסט עס, פארהאן, איהר האַרבט צי ניין, א איד א צעטרעגנער, שלום-שכנא הייסט ער, נאָר רופען רופט מען איהם „שלום-שכנא דרעה זיך“, טאקי איבער זיין צעטרעגנעקייט, — איז דאָס א צעטרעגנע בריאה, איז דאָס א צעטרעגנער מלאך, זאָל זיך דער אויבערשטער שומר ומרחם זיין! וועה-וועה, וואָס מע דער-צעהלט זיך אָן ביי אונז וועגען דעם שלום-שכנא'ן מעשיות מיט אנעקדאטען — פעק, זאָג איך אייך, גאנצע פעק! איין עבירה, וואָס איהר האַפט זיך, ס'איז ערב פסח. ווייטער וואָלט איך אייך, פאני שלום-עליכם, געגעבען שטאַף, איהר האַרבט צי ניין, וואָלט איהר געהאַט דערנאָך צו שרייבען און צו שרייבען. איין מעשה, אויב איהר ווילט, קאָן איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט דעם שלום-שכנא האָט זיך פארלאָפּען ערב פסח; ס'איז א מעשה מיט א היטעל, און נישט קיין אויסגעטראכטע מעשה, נאָר איין אמת'ע, א ראיעלע מעשה, האָטש זעהן זעהט זי אויס ווי איין אנעקדאט.

אזוי האָט אָנגעהויבען א כתרילעווקער איד א סוחר, וואָס האָט דעלֶט מיט „אָבריעזקעס“ (שטיקלעך פאפיער), גלעט זיך דאָס בער-דעל אַרונטער, אין האַלז אריין, און רויכערט דינע פאפירעסלעך, א פאפירעסעל נאָך א פאפירעסעל.

מורא'דיגער דרעהער, ער מיט זיינע צוויי ברידער, אויך מעקלערס פון אימעניעס און אויך דרעהערס. איז דאך געוואָרען, איהר האָרכט צי ניין, א ויצעקו: „סטייטש, א איד דרעהט און דרעהט, קוים אויסגערעהט, קומט מען צו געהן און מע מאַכט איהם פאַר אויס דרעהער!“ הקיצור, שלום־שכנא, איהר האָרכט צי ניין, שווייגט גיט. און עס האָט זיך אָנגעהויבען א טומעל, א לאַדעניש, א דין־תורה, זיך פאַרלאָזט אויף מענטשען, — קוים אויסגעגלייכט און איינגעטיילט זיך — ברוך שפּטּרני!

בעקומען די עטליכע גראַשענס, האָט אונזער שלום־שכנא, איהר האָרכט צי ניין, אוועקגעשיקט אַהיים דעם ווייב די גרעסטע העלפּט מסתמא — זי זאָל זיך אַביסעל אַרומצאהלען די פאַרעם, אַביסעל אַרויסטרייבען דעם קבצן, אַרומנייען אויף יום־טוב די קינדער, אַריינפיהרען דעם פּסח, און אַליין איז מען דאָך עפּיס אויך א שטיק קעל מענטש, ווילט זיך עפּיס קויפּען פאַר זיך און ברענגען אויף יום־טוב א מתנה דעם ווייב, די קינדער, ווי דער שטייגער פון דער וועלט. דערווייל די צייט שטעהט גיט, א טאָג און א טאָג, אַט־אַט, אַקאָרשט ווי מע זעהט גיט, איז פּסח, פליהט שלום־שכנא אוועק, איהר האָרכט צי ניין, אויפ'ן טעלעגראַף און קלאַפּט אוועק אַהיים א דעפּעש: „יעדאָו בעזפרעמענגאָ פּאַסקו דאָמאָי.“ — ער פּאַהרט, הייסט עס, און וועט גאָר אָהן א שום תירוץ זיין אויף יום־טוב אַהיים. נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען „יעדאָו“, און נאָך „בעז־פרעמענגאָ“ דערצו, אז סע „יעדעט“ זיך. פרובט אַקאָרשט, זייט מוחל, געבען א פּאַהר־אַרויס אויף א ציקאוועסט צו אונז, קיין כתרילעווקע הייסט עס, מיט דער נייער באַהן, וואָס מע האָט אונז א טובה געטהאָן און צוגעפיהרט, וועט איהר פיהלען א טעם גן־עדן! איהר וועט שוין פאַרזאָגען קינדס־קינדער! וואָרום ביז איהר קומט קיין זלאָדיעווקע, ווייסט איהר נאָך, אז איהר פּאַהרט, און אז איהר קומט קיין זלאָדיעווקע, האָט איהר א „פערעסאָדקע“, דאָס הייסט, איהר דאַרפּט זיך איבערזעצען אויף דער נייער באַהן, וואָס

איך מוז מודה זיין אָבער, אז די ראַיעלע מעשה, וואָס דער דאָ-
זיגער כתרילעווקער איד האָט מיר דערצעהלט, האַפט טאַקי דעם
אַפּבליק פון איין אַנעקדאָט, און איך האָב מיר דעריבער לאַנג גע-
שלאָגען מיט דער דעה, צי איך זאָל זי אייך איבערגעבען, צי ניין?
נאָר צוריק האָב איך מיר בעטראַכט: אַ כתרילעווקער איד אַ סוחר,
וואָס האַנדעלט מיט אַבריעזקעס, איז ניט שייך צו ליטעראַטור און
געהר זיך כלל נישט אָן מיט קיין ספרים, לכן, אז ער זאָגט ס'איז ראַיעל,
איז ער בעגלויבט; און איך געב אייך איבער די דאָזיגע מעשה
מיט זיין לשון גופא, נישט צוגעלעגט מיינס אַ וואָרט אפילו.

* * *

— אַליין איז ער, אַט דער שלום-שכנא הייסט עס, וואָס איך
דערצעהל אייך, אז מע רופט איהם ביי אונז אין כתרילעווקע „שלום-
שכנא דרעה זיך“, אַ איד אַ מעקלער, איהר האָרכט צי ניין, וואָס
דרעהט זיך אַרום פריצים, מעקלערט זיי אימעניעס! אימ-
ניעס! מאַהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי אימעניעס.
קיין סך אימעניעס האָט מען עפּיס נישט געהאָרכט, אז שלום-שכנא
זאָל אויסמעקלערען. וואָס איז שייך? גאָרנישט. אַ איד רייבט
זיך אַרום פריצים, וואָס האָבען אימעניעס, רעדט ער אלע מאָל פון
„פאַלוואַרקעס“, פון „לעוואַדעס“, „בּודינקעס“, „טשאַרנאָזיאַס“,
„דרעשמאַשינען“, „רעמאַנענטען“, „וועלדער“, „געהילץ“, און נאָך
אזעלכע זאַכען, וואָס האָבען אַ שייכות צו אימעניעס.

האָט זיך גאָט אַרומגעקוקט אויף אונזער שלום-שכנא'ן, איהר
האָרכט צי ניין, — דאָס ערשטע מאָל זינט ער איז אַ מעקלער פון
אימעניעס, ס'איז איהם אָפּגעראָטען, ער האָט אויסגעמעקלערט אַ
אימעניע! דאָס הייסט, אויסמעקלערען, מאַהלט אייך, האָבען אויס-
געמעקלערט אַנדערע; וואָרום אז ס'איז געקומען צום טיילען זיך
מיט'ן רח"ש, לאָזט זיך אויס מסתמא, אז דער גאַנצער דרעהער
איז דאָ געווען ניט שלום-שכנא דרעה זיך, נאָר דראַבקיין, אַ איד
אַ מעקלער פון אימעניעס פון מינסקער גובערניע, אַ גרויסער, אַ

נישט שלעכט?" — אזוי טראכט ער זיך, שלום־שכנא הייסט עס, און שלאָגט זיך מיט דער דעה: צי זאָל ער זיך זעצען אָט דאָ, נעכען דאָזיגען קנעפעל, צי זאָל ער זיך בעסער האַלטען פון דערווייַטען? א קשיא אויף אַ מעשה, היינטיגע צייטען — מי יודע, וואָס פאַר אַ קנעפעל, וואָס פאַר איין אָדון בפקדך דאָס איז? גוט, ווען ס'איז נאָר אַ פריסטאָוו. וואָס וועט אָבער זיין, אז דאָס איז אַ איספראָוויק? אָדער אַ זעמסקי נאטשאַלניק? אָדער גאָר אַ הער־כערער פריץ? אָדער אפשר איז דאָס גאָר פורישקעוויטש, ימח שמו וזכרו מלהזכירו? ... לאָז ער שוין איבערגעהן אויף אנדערע הענט! — און עס ווערד איהם אַזש קאַלט, שלום־שכנא'ן הייסט עס, פון אַזא געדאַנק... נאָר צוריק אָבער טהוט ער זיך אַ קלער, איהר האַרכט צי ניין: ווער מיר קנעפעל? וואָס מיר פורישקעוויטש? צאָהלט ער דען ניט פאַר זיין בילעט גלויך מיט פורישקעוויטש'ען? צי איז דאָס טאַקי אַ יושר, אז דאָס גאַנצע ביסעל עולם־הזה זאָל אַריינפאַלען צו איינעם, און דעם אנדערען גאָרניט? ... יענער פאַפט אזוי געשמאַק, פאַר וואָס זאָל ער זיך נישט צושפאַרען חאַטש אויף אַ וויילע? מען איז דאָך נישט מעהר ווי אַ מענטש, צוויי נעכט ניט געשלאָפּען! נעמט ער, שלום־שכנא הייסט עס, און זעצט זיך אוועק אויף איין עק באַנק און שפאַרט אָן דעם קאַפּ, נישט אויף צו שלאָפּען, חלילה, נאָר גלאַט אזוי, חאַפּען אַ דרימעל. דער־מאָנט ער זיך אָבער, אז ער פּאָהרט אויף פסח אַהיים, און מאָרגען איז שוין ערב פסח, טאַמער, חלילה, ווערד ער טאַקי אנשלאָפּען און פאַרשפּעטיגט דעם פּאָיעוד? ... איז מען דאָך אָבער אַ איהר, איהר האַרכט צי ניין, פאַלט ער אויף איין עצה, שלום־שכנא הייסט עס, און זוכט אויס דעם סטאַראָזש פון סטאַנציע, אַ באַקאַנטער גוי, יאַרעמע הייסט ער, און מאַכט אָפּ מיט איהם אַזא געשעפט: היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא הייסט עס, וועט זיך צושפאַרען אַ ביסעל אָט דאָ אויף איין עק באַנק, וואו דער אָדון ליגט, און היות אזוי ווי ער, שלום־שכנא הייסט עס, שוין די דריטע נאַכט, אז ער

מע האָט אונז אַ טובה נעטהאָן און צוגעפיהרט קיין כתרילעווקע, באַדאַרפט איהר קודם בלייבען שמעהן אויף עטליכע שעה לויט דער „ראַספיסאַניע“, אויב מע פאַרשפּעטיגט ניט, און ווען? אַקוראַט נאָך האַלבע נאַכט, ווען ס'איז גוט מלאָסנע אויפ'ן האַרצען און עס ווילט זיך גוט שלאָפּען, און ס'איז נישטאָ אפילו וואו דעם קאָפּ צוצושפּאַרען — נישט אומזיסט זאָגען אונזערע כתרילעווקער חכמים און פאַרטייטשען, ווי אַייער טביה טייטשט: „טוב שם משמן טוב — סוואמי דאָברע, אַ בעז וואָס לומטשע“. דער פּשט איז: אז אַהן דער באַהן איז געווען אַ סך בעסער, ווי מיט דער באַהן.

בקיצור, געקומען מיט'ן טשעמאַראַנדעל קיין זלאָדיעווקע, האָט אונזער שלום-שכנא, איהר האָרכט צי ניין, וואָס איז שוין פריהער צוויי נעכט נישט געשלאָפּען, זיך צוגעגרייט ליידען חבוט-הקבר, דאָס הייסט, אַפּוואַרטען אַ נאַכט — וואָס זאָל מע טהון? — און גענומען זוכען אַיין אָרט אויף צוצוזעצען זיך. ווער? וואָס? — נישטאָ! אָנגערויכערט, אָנגעשפיגען, פינסטער, חושך. איין שטיי קעל אָרט האָט ער קוים געפונען אויף אַ באַנק דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען, אָבער טאַקי מעהר נישט ווי דעם קאָפּ אָנצושפּאַרען, וואָרום כמעט די גאַנצע באַנק האָט פאַרנומען עפּיס אַ פּרייז אַ „קנעפעל“, וואָס האָט זיך צעלעגט גאַנץ ברייטליך און פאַפּט. ווער דאָס קנע-פעל איז, פון וואַנען און וואוהין ער פאַהרט — דאָס ווייסט ער ניט, שלום-שכנא הייסט עס. נאָר זעהען זעהט ער, אז דאָס באַדאַרף זיין אַ גרויס קנעפעל. אָבער גאָר אַ גרויס קנעפעל! נאָכ'ן היטעל האָט ער אַרויסגעזעהען. אַ „וואַיענע“ היטעל מיט אַ רויטען אָקאָד לעשאַק און מיט אַ קאָקאַרדע. „אפּשר איז דאָס אַ „וואַיענער“, און אפּשר אַ „פּאָליצייסקער“ — ווער קאָן עס וויסען? געוויס איז ער געקומען צו פאַהרען מיט אַ גלאָק, אָפּגעגעסען און אָנגעזשליאָד קעט, זיך צעלעגט ווי ביי'ם טאַטען אין וויינגאָרטען און פאַפּט! „צו זיין אַ גוי און נאָך אַ קנעפעל דערצו איז, אַפּנים, טאַקי גאָר

זיי פלאַנטען די פיס. שלום־שכנא איז אין איינע צרות, טאָרעט דעם ערל פון הינטען אין פלייצע: „שאָב טובי חוואַראָבע, איוואַנו סערדצע, ווי דו שלעפסט זיך! האָסט פאָרגעסען, איוואַן זלאָדי, אז אָט־אַט האָבען מיר פסח, פאַסקאַ נאַשאַ יעוורייסקאַ?“ אין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. דער ערל, פאַרשטעהט זיך, האָט געשוויגען־געשוויגען, דערנאָך אז ער טהוט ניט אַ שמיים די פערדלעך, אָבער געשמאַק, איהר האָרכט צי ניין, און די פערדלעך טהוען אַ טראָג דעם וואָגען, ווי די רוחות, באַרג־אַראָפּ, באַרג־אַרויף, פיפּא־פּא־ו! שלום־שכנא האָט אזש דאָס היטעל פאַרלוירען; נאָך אַ מינוט — און ער ווערד צעשאַטען. „איוואַנו סערדצע, דער־זשי קאַני!“ — האַלט די פערד, הייסט עס, — שרייט שלום־שכנא צום ערל און האַפט זיך מיט ביידע הענד ביי'ם קאָפּ און קלאַנט זיך, אז ער האָט פאַרלוירען דאָס היטעל. ווי קאָן ער אַריינפאַהרען אין שטאָדט אָהן אַ היטעל? נאָר שריי היינט, שריי מאָרגען, — דער ערל טרייבט די פערדלעך, און די פערדלעך טראָגען. נאָר פלוצים — טפּררו! — מען איז שטעהן געבליבען, און דוקא אין מיטען פעלד, איהר האָרכט צי ניין, איז מען שטעהן געבליבען. וואָס איז געשעהן? גאָרניט. „שטעה אויף — זאָגט צו איהם דער ערל — שטעה אויף, שוין צייט“. וואָס צייט? ווער צייט? פאַרשטעהט נישט שלום־שכנא. האַפט ער זיך אויף, רייבט זיך די אויגען און וויל זיך לאָזען געהן, פיהלט ער אָבער, אז ער איז אָהן אַ היטעל. די משמעות, אז דער חלום איז ניט קיין חלום; ווירזשע קומט ער אָהער? עס האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, שלום־שכנא, איהר האָרכט צי ניין, איז געקומען צו זיך, דערקענט דעם ערל, אז ס'איז גאָרניט איוואַן זלאָדי, ס'איז גאָר יאַרעמע דער סטאַראָזש! דערמאָנט ער זיך, אז ער איז אין זלאָדיעווקע אויף דער סטאַנציע, און אז ער פאַהרט אויף פסח אַהיים, און אז ער דאַרף נאָך לויפּען צו דער קאַססע נאָך אַ בילעט, נאָר וואָס דענן? נישטאָ קיין היטעל. דאָס טשעמאָדאַנדעל איז דאָ, און דאָס היטעל ניט!

האָט קיין אויג נישט צוגעמאַכט, האָט ער מורא, ער זאָל, חלילה וחס, נישט פאַרשפּעטיגען דעם פּאָיעזד, על כּן זאָל ער, יארעמע הייסט עס, למען השם, מאַמער שלאָפט ער, איהם אויפּוועקען, שלום-שכנא'ן הייסט עס, וואָרום מאָרגען אויף דער נאַכט האָבען מיר יום-טוב, פסח — „פּאַסקאַ“, גיט ער איהם צו פאַרשטעהן אויף גויעש און רוקט איהם אַריין אין יד אַריין, און זאָגט צו איהם נאָך אַמאָל: „פּאַסקאַ, יארעמע, טשי טי פּאַנימאיעש, גויעשער קאַפּ, נאַשאַ פּאַסקאַ!“ — נעמט דער גוי צו מסתמא, איהר האָרכט צי ניין, די מטבע, לעגט אַריין אין קעשעני און זאָגט איהם צו, אז ער מעג זיין רוהיג, וויבאַלד נאָר ס'וועט זיין אַ פּאַוועסטקע אויפ'ן פּאָיעזד, אזוי וועקט ער איהם אויף. און ער נעמט, שלום-שכנא הייסט עס, און זעצט זיך צו, פריהער מיט אַ זייט, דערנאָך אינ-גאַנצען; דאָס טשעמאַדאַנדעל, מע זאָל עס ניט אַוועק'לעק'נען, מאַסטעט ער אַיין נעבען זיך, און אַליין מאַסטעט ער זיך אויך אַיין, וואָס ווייטער אלץ בעסער און העכער, מאַכט-צו אַ האַלב אויג, מיט דער דעה, געוויינטליך, ער זאָל נאָר חאַפּען אַ דרימעל, נישט מעהר. דערנאָך בויגט ער אונטער אַיין פּוס, נאָך אַ פּוס, — און איז אַט אזוי פּאַוואָלינקע אַנשלאָפּען געוואָרען, אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, אַנ-שלאָפּען געוואָרען? ראיעל! ווי גאָט האָט געבאַטען: דעם קאַפּ פאַרוואָרפּען, דאָס היטעל האָט זיך אַראַפּגערוקט פון קאַפּ אויף דער ערד, און מיין שלום-שכנא, איהר האָרכט צי ניין, חראַפּעט אויף וואָס די וועלט שטעהט — אַ לעבעדיגער מענטש, צוויי נעכט ניט געשלאָפּען, וואָס פאַר אַ וואונדער?

אַנשלאָפּען געוואָרען, — אזוי דערצעהלט ער אַליין, שלום-שכנא הייסט עס, — חלומ'ט זיך איהם אַ מאָדנער חלום, אַ גאַנץ פאַרפלאַנטעניש: אז ער פּאָהרט, איהר האָרכט צי ניין, אַהיים טאַקי אויף פסח, נאָר וואָס דענן? נישט מיט דער באַהן, מיט אַ גויעשער פוהר פּאָהרט ער, מיט אַ באַקאַנטען ערל, איוואן זלאָדי רופט מען דעם ערל; די פערדלעך שלעפּען זיך, קוים-קוים וואָס

קארדע, צעגעהט זיך מסתמא מיט דרײַ-ארץ, מאכט דעם אָדון א וועג. שלום־שכנא וואונדערט זיך אפילו, נאָר ער געהט ווייטער און באַגעגענט פון וואַגאַן אַרויס א קאָנדוקטאָר מיט אַ לאַנטערען: „זדיעס טרעמי קלאַס?“ — פרעגט איהם שלום־שכנא און שטעלט שוין אַוועק אַ פוס, שטופט דעם טשעמאָדאָן אויף צופריהער. „זדיעס, וואַשע בלאַהאַראָדיע!“ — ענטפערט איהם דער קאָנדוקטאָר און לאָזט איהם ניט געהן ווייטער. — „ס'איז אָנגעפאַקט, זאָגט ער איהם, וואַשע בלאַהאַראָדיע, פול ווי איין אויג, אַ נאָדעל נישט דורכצוואַרפֿען!“ און ער נעמט אַוועק ביי שלום־שכנא'ן דאָס טשע־מאָדאָנדעל, איהר האַרעכט צי ניין, און זאָגט צו איהם: „קומט מיט מיר, וואַשע בלאַהאַראָדיע, וועל איך אַייך געבען איין אָרט.“ „וואָס פאַר אַ שלאַק? — טראַכט ער זיך, שלום־שכנא, הייסט עס. — וואַשע בלאַהאַראָדיע און וואַשע בלאַהאַראָדיע!“ און זיין קאָפּ ליגט איהם נאָר אין טשעמאָדאָנדעל, ער האָט מורא, אז פון דעם „וואַשע בלאַהאַראָדיע“ זאָל ער דערווייל נישט בלייבען, איהר האַרעכט צי ניין, אָהן אַ טשעמאָדאָנדעל; און ער לויפט נאָך נאָכ'ן קאָנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערען, און דער קאָנדוקטאָר מיט'ן לאַנטערען פיהרט איהם אַריין אין וואַגאַן צווייטע קלאַס, נאָר דער וואַגאַן צווייטע קלאַס איז אויך פול געפאַקט, קאָפּ אויף קאָפּ, אַ נאָדעל נישט דוכצוואַרפֿען. „געהען מיר ווייטער, וואַשע בלאַהאַראָ־דיע!“ — מאַכט צו איהם דער קאָנדוקטאָר, חאַפּט דעם טשעמאָדאָנ־דעל וויעדער אַ מאָל און לאָזט זיך געהן ווייטער, און שלום־שכנא נאָך איהם. „וואוהין פיהרט ער מיך?“ — טראַכט זיך שלום־שכנא און ברעכט זיך דעם קאָפּ אויפ'ן וואַשע בלאַהאַראָדיע און לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג בעת מעשה פונ'ם טשעמאָדאָנדעל, — דאָס איז ביי איהם בילכער. און אַט זענען זיי שוין אין וואַגאַן ערשטע קלאַס! דאָ שטעלט אַוועק דער קאָנדוקטאָר דאָס טשעמאָדאָנדעל, נעמט זיך פאָדקאָזעראַק, טהוט זיך אַ ניג צו שלום־שכנא'ן, שלום־שכנא צו איהם, און ער, שלום־שכנא, הייסט עס, בלייבט אליין.

וואו קאן זיין דאס היטעל? ער שארט ארום זיך מיט די הענט, שארט און שארט און טאפט אן א היטעל, ניט זיין היטעל — ווער? וואס? — דעם אָדון בפקד'ס היטעל מיט'ן רויטען אָקאלעשאָק און מיט דער קאָקארדע, איהר האַרבט צי ניין, און פאַשאַל גלייך צו דער קאססע, נאָך אַ בילעט הייסט עס. און ביי דער קאססע איז איין ענגשאפט, קאָפּ אויף קאָפּ! האָט ער מורא, שלום-שכנא הייסט עס, טאָמער, חלילה, קויפט מען אויס אַלע בילעטען, שטופט ער זיך מיט'ן טשעמאָדאנדעל צווישען עולם. דערזעהען אַ רויטען אָקאלעשאָק מיט אַ קאָקארדע, טרעט מען איהם אָפּ דעם וועג. „וואס קאודא, וואשע בלאגאָראָדיע?“ — פרעגט ביי איהם דער קאססיר. חרוש'ט זיך שלום-שכנא: וואָס פאַר אַ בלאגאָראָדיע אין מיטען דרינען? און אַ ביסעל פאַרדריסט עס איהם: למאי זאָל אַ גוי לאַכען פון אַ אידען? זאָגט ער איהם, שלום-שכנא צום קאססיר, הייסט עס, אז קיין כתרילעווקע. פרעגט איהם איבער דער קאססיר נאָך אַ מאָל און קוקט איהם גלייך אויפ'ן אָקאלעשאָק און אויף דער קאָקארדע: „וואָסער קלאָס, וואשע בלאגאָראָדיע?“ פאַר-דריסט עס איהם נאָך מעהר, געוויינטליך, און עס ווילט זיך איהם אָפּבאָדען דעם קאססיר, אָבער טאָקי ראיעל, ווי עס געהער צו זיין, אַ גוי זאָל ניט האָבען קיין טבע אָפּצולאָכען פון אַ אידען. נאָר צוריק איז ער זיך מיישב: „אַ איד איז אין גלות, איהר האַרבט צי ניין, עט, לאָז מיינס איבערגעהן!“ און ער הייסט זיך געבען אַ בילעט דריטע קלאָס. חרוש'ט זיך דער קאססיר און פרעגט איהם איבער נאָך אַ מאָל, וועלכע קלאָס? ווערד שוין מסתמא שלום-שכנא רעכט אין כעס און זאָגט איהם ברחל בתך הקטנה: דריטע! איז זיך מיישב דער קאסיר: דריטע, איז דריטע...

הקיצור, באַקומען דעם בילעט, האַפט ער, שלום-שכנא הייסט עס, דאָס טשעמאָדאנדעל און לאָזט זיך הענדום-פענדום אין דער סאַמע הושטשע, אידען און, להבריל, גויים. זוכט דעם וואַגאָן דריטע קלאָס. דער עולם, דערזעהען איין אָקאלעשאָק מיט אַ קאָ-

א פייה און נאך א פייה און הלך משה מרדכי — א גוטען טאג מיט
דער קאפאטע!

— וואָס ווייטער איז געווען, ווילט איהר וויסען? — אזוי האָט
דער כתרילעווקער איד, וואָס האַנדעלט מיט אַבריעזקעס, אויסגע-
לאָזט זיין ספור המעשה מיט אַ שמייכעלע און פעררויכערט אַ פריש
פאַפירעסעל, דין ווי אַ שטרוי. — וואָס ווייטער איז געווען, דאָס
איז שוין ניט וואַזשנע. דער עיקר איז, וואָס אונזער „שלום-שכנא
דרעה זיך“ האָט איבער זיין צעטראַגענקייט געהאַט אַ וויסמען פסח,
אויסגעריסען געוואָרען ביידע סדרים ערגיץ ביי אַ אידען אין זאָל-
דיעווקע. נאָר דער פסח, ווי דער פסח — דער נאָך-פסח איז געווען
אַ סך ערגער: ערשטענס, האָט ער, שלום-שכנא הייסט עס, אַ
ווייב, איהר האָרכט צי ניין, — ווי זאָל איך אייך זי מעלדען?
א י ה ר האָט אַ ווייב, א י ק האָב אַ ווייב, מיר אַלע האָבען וויי-
בער און ווייסען דעם טעם, וואָס הייסט אַ ווייב... איך קאָן אייך
נאָר זאָגען: אַ ראַיעלע אידנע שלום-שכנא'ס ווייב! זי האָט זיך
אַ נעם געגעבען צו איהם גאנץ ראַיעל. זי האָט צו איהם נישט
געהאַט קיין טענות ניט דערפאַר, וואָס ער איז ניט געקומען אויף
יום-טוב אַהיים, און נישט פאַר'ן רויטען אַקאָלעשאַק מיט דער קאָ-
קארדע — ניין! דאָס אַלץ איז זי איהם דערווייל מוחל; דערפאַר
וועט זי זיך שוין מיט איהם שפּעטער רעכענען; — אַ טענה צו
איהם האָט זי געהאַט נאָר פאַר דער דעפעש. און ניט אזוי פאַר
דער דעפעש, איהר האָרכט צי ניין, ווי פאַר'ן וואָרט „בעזפרע-
מעננאָ“. וועלכע גוטע יאָהר האָט איהם געטראָגען, ער זאָל רייך
מאַכען קאָזנא: „בעזפרעמעננאָ יעדאָו פאַסקו דאָמאָי“? און בכלל
ווי קאָן אַ לעבעדיגער מענטש זאָגען „בעזפרעמעננאָ“? ... עס האָט
איהם נישט געהאָלפּען קיין שום פאַרענטפּערען זיך מיט קיין שום
געבען צו פאַרשטעהן. זי האָט איהם באַגראָבען וויפּיעל ס'איז אין
איהם אַריין, און איז געווען ניט אינגאַנצען אומגערעכט: יענע

געבליבען איינער אליין איבער א גאנצען וואגאן, הויכט אן שלום-שכנא ארומצוקוקען זיך, איהר האַרכט צי ניין, וואו ער איז אין דער וועלט; ער פארשטעהט ניט פאר וואָס עפּיס פּלוצים אזא כבוד: וואגאן ערשטע קלאס... פאָדקאָזערקאָס... וואשע בלאַ-האַרדיע!... ניט שוין-זשע איז דאָס דערפאר, וואָס ער האָט דורכ-געשלאָגען אזא געשעפט, געמאַכט אַ אימעניע?... וואָלט ער דעם כבוד געהאַט פון אייגענע, פון אידען הייסט עס, וואָלט נאָך געווען צו פארשטעהן. אָבער גוים! דער קאססיר! דער קאָנדוקטאָר! צי איז דאָס נישט אינגאנצען אַ חלום?... און שלום-שכנא, איהר האַרכט צי ניין, טהוט זיך אַ רייב דעם שטערן, חאַפט אַ קוק פאַר-בייגעהענדיג אויף זיך אין שפּיעגעל — ס'איז איהם פּרחה נשמתו גע-וואָרען! ער האָט דערוועהן, איהר האַרכט צי ניין, דעם אָדון בפקדן! ער האָט איהם דערקענט! „וואָס ס'האָט זיך מיר גע'חלומ'ט די נאַכט און יענע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר, זאָל אויסגעהן צו יאַרעמע'ס קאַפּ און צו זיינע הענט און פיס! איין ערל קאָן! מע זאָגט איהם אָן צוואנציג מאָל, און מע באַצאָהלט איהם, ער זאָל אויפוועקען צום פאָיער מיך, שלום-שכנא'ן, געהט ער, אַ חלירע איהם אין פנים, און וועקט אויף דעם אָדון בפקדן, און שלום-שכנא'ן לאָזט ער ליגען אויף דער באַנק! אַ קלאָג איז צו דיין קאַפּ, שלום-שכנא, וועסט שוין, דאַכט זיך, פסח האַלטען אין זלאָדיעווקע היינטיגס יאָהר, ניט אין דער היים!“... און נישט לאַנג געטראַכט, חאַפט ער, שלום-שכנא הייסט עס, דאָס טשעמאַדאָנדעל, איהר האַרכט צי ניין, און — פאויץ פון וואגאן אַרויס צוריק אויפ'ן וואָקזאַל, גלייך צו דער באַנק, וואו שלום-שכנא ליגט, אויפוועקען שלום-שכנא'ן, וואָרום אַקערשט ווי מע זעהט ניט, קאָן דער לאַקאָמאָטיוו, חלילה, געבען אַ פייה און אָנפייפּען שלום-שכנא'ן אין פסח אַריין! און כך הוה: ווי נאָר שלום-שכנא איז אַרויסגעשפרונגען מיט'ן טשעמאַדאָנדעל פון וואגאן אַרויס, אזוי האָט זיך געלאָזט הערען, איהר האַרכט צי ניין,

האָט אזוי אַרויסגעקוקט! נאָר... גאָרנישט. דערויף איז זי אַ ווייב, זי זאָל באַגראָבען אַ מאַן. ס'איז אַבער אַלסדינג בלאָסע קענען דעם, וואָס ער, שלום-שכנא הייסט עס, האָט געהאַט פון דער שטאָרט, פון כתרילעווקע הייסט עס, וואָרום איידער שלום-שכנא איז נאָך געקומען דעם צווייטען טאָג חול-המועד אַהיים, האָט שוין די גאנצע שטאָרט, איהר האָרכט צי ניין, געוואוסט פון דער מעשה מיט יארעמע'ן און מיט'ן אָדון בפקדך און מיט'ן רויטען אָקאלעשאַק און מיט דער קאָקארדע און מיט'ן קאָנדוקטאָר'ס וואַשע בלאַהאַרץ-דיע — אַלסדינג! האָטש ער אַליין, שלום-שכנא הייסט עס, האָט געלייקענט שטיין און ביין, גע'טענה'ט, אז דאָס האָבען לצים אויס-געטראַכט, כתרילעווקער לצים; זיי האָבען ניט וואָס צו טהון, עס געהט זיי אָפּ קאָפוועהטיג, אַפנים? פאַרשפּעטיגט האָט ער איבער דעם, זאָגט ער, וואָס ער איז אָפּגעפּאָהרען אין אַ זייט אָנקוקען אַ אימעניע מיט אַ וואַלד. נאָר ווער מיר אימעניע? וואָס מיר וואַלד? אַ נעכטיגער טאָג! ביי די זייטען האָט מען זיך געהאַל-טען! מיט די פינגער האָט מען אויף איהם געטייט! אנדערע האָ-בען איהם געפרעגט: „ווי האָט איהר זיך געפיהלט, רב שלום-שכנא, אינ'ם היטעל מיט'ן רויטען אָקאלעשאַק און מיט דער קאָ-קארדע?“ אנדערע האָבען געוואַלט וויסען, צי ס'איז טאַקי אזוי גוט צו פּאָהרען ערשטע קלאַס, ווי די וועלט זאָגט?... קינדער-קונדסים — די זענען איהם נאָכגעלאָפּען אַ גאנצע האַליאַסטרע פון הינטען, איהר האָרכט צי ניין, און געשריגען: „וואַשע בלאַהאַ-ראָדיע! וואַשע וויסאַקע בלאַהאַראָדיע! וואַשע וויסאַקע-וויסאַ-קע בלאַהאַראָדיע!“

— איהר שפיעלט זיך מיט כתרילעווקע?

